

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

**ЛЬВІВСЬКИЙ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС**

№ 7 2020

**Видавничий дім
«Гельветика»
2020**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Приходько Г. І., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології, факультет іноземної філології, Запорізький національний університет

Члени редколегії:

Александрук І. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов хіміко-фізичних факультетів, Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Андрейчук Н. І., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура, Львівський національний університет імені Івана Франка

Архангельська А. М., доктор філологічних наук, професор кафедри славистики Університету імені Ф. Палацького в Оломоуці (Оломоуц, Чеська Республіка)

Бабелюк О. А., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Бистров Я. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Бігунова Н. О., доктор філологічних наук, професор кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Бялик В. Д., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Вікторія Альберт (Viktória Albert), доктор філософії (лінгвістика), професор, кафедра англійської мови та літератури, Університет прикладних наук імені Яноша Кодолані (Будапешт, Угорщина)

Гайдук С. Є., кандидат філологічних наук, доцент, ад'юнкт, Природничо-гуманітарний університет в м. Седльце (Седльце, Польща)

Дідух Л. І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Іванченко М. Ю., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Калита А. А., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії, практики та перекладу французької мови, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Козлова Т. О., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри англійської філології, Запорізький національний університет

Колегаєва І. М., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри лексикології і стилістики англійської мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Коляса О. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри германських мов і перекладознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Марчишина А. А., доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський

Мацевко-Бекерська Л. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури, Львівський національний університет

Мелько Х. Б., кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської і німецької філології та перекладу імені професора І. В. Корунця, Київський національний лінгвістичний університет

Морозова О. І., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Осовська І. М., доктор філологічних наук, професор, декан факультету іноземних мов, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Пальчевська О. С., кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Петлюченко Н. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовної підготовки, Одеський державний університет внутрішніх справ

Приходченко О. О., кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування, Запорізький національний університет

Самохіна В. О., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Смаглій В. М., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри «Філологія», Одеський національний морський університет

Строченко Л. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри лексикології і стилістики англійської мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Тищенко О. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Яхонтова Т. В., доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів, Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий журнал «Львівський філологічний часопис» включено до переліку наукових фахових видань (категорія Б), в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук зі спеціальності 035. Філологія відповідно до Наказу МОН України від 02.07.2020 № 886 (додаток 4).

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет за рішенням вченої ради Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (протокол № 6 від 21.12.2019 р.)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Сайт видання: www.philologyjournal.lviv.ua

ЗМІСТ

Бабелюк О. А., Дідух Л. І. СПОСОБИ ТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЯВИЩ COVID-19 В АНГЛОМОВНОМУ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ	5
Барнич І. І. АНГЛІЙСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В КОМП'ЮТЕРНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ.....	13
Бойко М. І. УЯВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПРО СУРЖИК НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	19
Долинська Л. М. ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ОЛЕНИ ТЕЛІГИ	25
Іванишин Н. Л. КОНЦЕПТ НАТЕ SPEECH У МЕДІА-ДИСКУРСІ.....	30
Іванченко М. Ю. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЙ	35
Качур І. В. ОЗНАКОВІ МЕТАФОНІМІЧНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ БЛЕНДИ У БРИТАНСЬКІЙ КІНОРЕЦЕНЗІЇ	40
Крупка Л. О. ХУДОЖНІЙ ПРОСТІР ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА	50
Крупка М. А. МОДЕЛІ ПАМ'ЯТІ У РОМАНІ ЛАРИСИ ДЕНИСЕНКО «ВІДЛУННЯ»	56
Маланюк М. С. ТЕРМІНИ ТУРИЗМОЛОГІЇ У ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПРОСПЕКТІВ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ РАКУРС	61
Маслова С. Я. ЕКСПЛІКАЦІЯ ЯК СПОСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СКЛАДОВОЇ НЕОЛОГІЗМІВ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ.....	67
Пухонська О. Я. АВТОРСЬКИЙ НАРАТИВ ПАМ'ЯТІ: ВІД ДРУГОРЯДНОГО ДО ДОМІНАНТНОГО (ЗА «ДЕФІЛЯДОЮ В МОСКВІ» В. КОЖЕЛЯНКА)	71
Руда А. В. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ АНГЛОМОВНОГО КІНОДИКУРСУ	77
Смаглій В. М. ФОНЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ <i>WORD</i>	82
Yurko N. A., Styfanyshyn I. M., Protsenko U. M. DERIVATIONAL ANTONYMS PATTERNS IN ENGLISH TOURISM TERMINOLOGY	88
Zavarynska M. S. POETIC MEANS OF REVEALING UNCERTAINTY IN POSTMODERN EXPERIMENTAL TEXTS.....	94
АНОТАЦІЇ	100

CONTENTS

Babelyuk O. A., Didukh L. I. WAYS OF COVID-19 NEOLOGISMS WORD-FORMATION IN ENGLISH EPIDEMIOLOGICAL DISCOURSE	5
Barnych I. I. ENGLISH BORROWINGS IN THE COMPUTER TERMINOLOGY OF GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES	13
Boiko M. I. STUDENTS PERCEPTION OF THE SUZHUK AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY	19
Dolynska L. M. CIVIC AND UNIVERSAL VALUES IN THE CREATIVE WORK OF LESYA UKRAINKA AND OLENA TELIGA	25
Ivanyshyn N. L. HATE SPEECH CONCEPT IN MEDIA DISCOURSE	30
Ivanchenko M. Yu. ENGLISH INTERNET-COMMUNICATION NEOLOGISMS STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES	35
Kachur I. V. METAPHTONYMIC ATTRIBUTIVE CONCEPTUAL BLENDS IN BRITISH FILM REVIEWS.....	40
Krupka L. O. ARTISTIC SPACE OF THE SECOND WORLD WAR IN THE WORKS OF VOLODYMYR LYS.....	50
Krupka M. A. MEMORY MODELS IN THE NOVEL "ECHO" BY LARYSA DENYSENKO	56
Malanyuk M. S. TOURISM TERMS IN ENGLISH TRAVEL DISCOURSE TEXTS: LINGUOCULTURAL PERSPECTIVE.....	61
Maslova S. Ya. EXPLICATION AS MEANS OF PRESERVING NEOLOGISMS' CULTURAL COLOURING IN ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATIONS	67
Pukhonska O. Ya. AUTHOR'S NARRATIVE OF MEMORY: FROM SECONDARY TO DOMINANT (AFTER THE NOVEL OF VASYL KOZHELIANKO "DEFILADE IN MOSCOW")	71
Ruda A. V. LEXICAL AND GRAMMATICAL TRANSLATION TRANSFORMATIONS IN RENDERING COLLOQUIAL LEXIS IN MODERN ENGLISH FILM DISCOURSE	77
Smaglii V. M. PHONETIC APPROACH IN STUDYING THE CONCEPT "WORD"	82
Yurko N. A., Styfanyshyn I. M., Protsenko U. M. DERIVATIONAL ANTONYMS PATTERNS IN ENGLISH TOURISM TERMINOLOGY	88
Zavarynska M. S. POETIC MEANS OF REVEALING UNCERTAINTY IN POSTMODERN EXPERIMENTAL TEXTS.....	94
SUMMARY	100

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЯВИЩ COVID-19 В АНГЛОМОВНОМУ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Бабелюк Оксана Андріївна

*професор кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна*

Дідух Любов Іванівна

*доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна*

Статтю присвячено дослідженню способів творення неологізмів на позначення явищ COVID-19 в англomовному епідеміологічному дискурсі. Актуальність дослідження зумовлена тим, що на сучасному етапі лінгвістичних студій спостерігаємо значний інтерес до більш уважного і детального вивчення морфологічних та неморфологічних способів творення неологізмів через швидке зростання їхньої кількості. Це дає можливість окреслити тенденції у словотвірній системі конкретної мови загалом і англійської зокрема. Мета пропонованої наукової розвідки – визначити і описати продуктивні словотвірні моделі новотворів на позначення явищ COVID-19 у текстах англomовного епідеміологічного дискурсу. З'ясовано, що ключовими ознаками досліджуваного дискурсу є іманентна впливовість, інтермедіальність (залучення вербальних, вербалізованих, невербальних засобів) та сугестія. У статті також йдеться про причини з'яви новотворів COVID-19, серед яких є екстралінгвальні зміни (закриття виробництва, бізнес-установ, зміна повсякденного стилю життя, суттєва модифікація окремих видів людської діяльності), що знайшло своє вираження в активізації численних вербальних засобів на позначення COVID-19: нових медичних термінів та переосмислених, неологізмів соціальних явищ, а також процесу метафоризації як способу творення досліджуваних явищ. Доведено, що серед способів творення неологізмів COVID-19 продуктивними є такі телескопічні моделі: поєднання повної форми першого слова з аферезою «уламком» другого слова; злиття початкового «уламка» (апокопи) одного слова з кінцевою «уламком» (аферезою) другого; злиття апокопи одного слова з повною основою іншого слова. Виявлено, що важливим способом творення досліджуваних неологізмів в англomовному епідеміологічному дискурсі є медична метафора, яка слугує універсальним когнітивним механізмом переробки наукового знання, мовною об'єктивізацією уявлень про ризик. Серед інших різновидів метафори на позначення явищ COVID-19 виділяємо метафори війни, подорожі, спорту.

Ключові слова: неологізми, способи творення, новотвори на позначення явищ COVID-19, англomовний епідеміологічний дискурс.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Розвиток будь-якої мови зумовлений як лінгвальними, так і екстралінгвальними факторами. Це пов'язано з тим, що «...мова у своїй еволюції проявляє двояку залежність – від середовища, в якому вона існує, з одного боку, та від внутрішнього механізму та устрою, – з іншого» [5, 198].

Екстралінгвальні причини виникнення неологізмів у мові досліджувало багато лінгвістів, зокрема А. А. Брагіна, В. І. Заботкіна, Ю. С. Сорокін, Ю. А. Зацний та інші. Зазвичай виникнення новотворів тісно пов'язано передусім з політико-економічними змінами у суспільстві, проте пандемія COVID-19 не

тільки докорінно змінила стиль життя людства, але й спричинила появу понад 1000 нових слів та висловів на позначення явищ COVID-19. Зареєстровані в Oxford English Dictionary (OED), вони стали позначати нові явища в царині медичного дискурсу, а якщо точніше, то його різновиду – епідеміологічного, який трактуємо як тип інституційного дискурсу, утвореного в результаті комунікації в галузі медицини [4, 143], що відображає комунікативні відносини між учасниками різного статусу (як професіоналами, так і цивільними громадянами), які мають конкретну мету – порятунок людей від епідеміологічної загрози.

Актуальність досліджень епідеміологічного дискурсу з позиції лінгвістики безпеки

пов'язана з його значимістю для комунікації ризику [2, 480; 13, 2]. У такому випадку важливим є адекватне висвітлення надзвичайних подій та загрозливих епідеміологічних ситуацій, які можуть порушити умови життєдіяльності громадян, спричинити людські жертви чи завдати матеріальної шкоди. З урахуванням цього необхідним вважаємо чітке, зрозуміле і своєчасне пояснення нових понять, породжених COVID-19, медичних термінів, а також правил поведінки під час карантину, які за умов національної ситуації безпеки повинен розуміти кожен громадянин і дотримуватися їх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Традиційно значну увагу неологи приділяють проблемам визначення, класифікації та систематизації неологізмів (В. Г. Гак, С. М. Єнікєєва, В. І. Заботкіна, Ю. А. Зацний, О. В. Ребрій), що зумовлено постійною появою нових лексичних одиниць у сучасній англійській мові та кардинальними змінами в позамовному середовищі, у нашому випадку – у суспільному житті її носіїв, викликаних новими реаліями XXI століття, подією глобального масштабу – пандемією COVID-19.

Актуальність дослідження полягає в тому, що на сучасному етапі спостерігаємо новий поштовх до більш уважного і детального вивчення неологізмів з огляду на швидке зростання їх кількості. Це дає можливість визначити зміни та окреслити тенденції у словотвірній системі конкретної мови, і англійської у тому числі. **Мета** цієї наукової розвідки – виявити продуктивні словотвірні моделі неологізмів на позначення COVID-19 у текстах англійськомовного епідеміологічного дискурсу. Поставлена мета зумовлює виконання таких **завдань**: уточнити поняття «епідеміологічний дискурс» та виявити його ключові ознаки; простежити етимологію термінів *coronavirus* та *COVID-19*; визначити способи творення неологізмів на позначення COVID-19 в англійськомовному епідеміологічному дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Важливою рисою епідеміологічного дискурсу є те, що він опредметнюється комунікацією ризику [2, 281; 11, 382], тобто досліджуваний дискурс пов'язаний із пошуком відповідей на запитання, як зробити повідомлення максимально доступним для широкого загалу, як забезпечити умови для його поширення і широкого обговорення, як переконати людей змінити своє ставлення до того чи іншого різновиду ризику, дотримуватися відповідних інструкцій та правил поведінки.

З урахуванням перелічених особливостей епідеміологічного дискурсу серед його важли-

вих ознак визначаємо *іманентну впливовість* [10], *інтермедіальність* [1, 16], що виявляється у залученні вербальних, вербалізованих та невербальних засобів вираження змісту, та *сугестія* (А. Ковалевська, Н. Кутуза, О. Селіванова, Н. Слухай). До прикладу: “We believe every one of us deserves equal access to accurate news and calm explanation. No matter how unpredictable the future feels, we will remain with you, delivering high quality news so we can all make critical decisions about our lives, health and security – based on fact, not fiction” (1). Зміст та виділені вербальні засоби в наведеному текстовому фрагменті засвідчують, що важливу роль у текстах епідеміологічного дискурсу відіграє саме сугестія.

Загальновідомим є те, що в періоди спалаху епідемій спостерігаємо поетапне «опанування» цільової медичної аудиторії: 1) медики та медичні перекладачі здобувають контроль над новою тематикою (комплексом інформаційних кластерів «епідемія», «інфекційні захворювання», «вірус», «зараження» тощо): “Cases spiked after the Muslim festival of Eid-al-Fitr in May, says Shereen Khan, the head of pulmonology at Rehan hospital in Quetta. “Doctors did not have **PPE**,” he says. “We had no **ventilator**. We never realised so much **oxygen** would be required. We lacked doctors and nursing staff to deal with it. Our health system collapsed” (1); 2) медики та рятувальники здійснюють «психологічну вакцинацію» населення, тобто розвіюють страхи та культурні чи релігійні упередження. До прикладу, у Пакистані люди соромилися звертатися до лікаря і проходити тестування, навіть за наявності видимих симптомів хвороби через відповідні культурні упередження: “The accountant in the Pakistani city of Quetta had watched **fevers, chills and coughs** spread throughout his extended family in the weeks before. **None were tested**. “One of my uncles said if anyone from our family got tested there would not be an angrier person than him,” Mengal says. “**It will bring a bad name for us in society**” (1).

У Йорданії та й в інших арабських країнах століттями існує культурний ритуал обійматися та цілуватися при зустрічі. Зрозуміло, що для усіх верств населення було важко його позбутися: “Life in the capital, Amman, is **out of sync with the rest of the world: streets and restaurants are jostling with Jordanians enjoying cool summer nights. If masks are worn, they are often around the neck, and people again greet each other with a kiss**”. “I was glad that in Jordan we **stopped the kissing**,” Razzaz says. “Just in the last week it came back. It’s hard to maintain that discipline

when your numbers are zero, basically, inside the country” (1). Цікаво, що часто «мова страху», якою описують епідемії, ґрунтується на поєднанні фактів і вигадок (*health care and healths care stories*) [7,157]. Сьогодні епідеміологи різних рангів усе ще не знайшли відповіді на ключові запитання: що це за вірус і коли пандемія закінчиться. “It is a **period of grinding negotiation** between a virus whose dynamics are still mysterious and the increasingly pressing need to earn incomes, educate children and connect with one another. It will go on until a vaccine can be found and distributed on a mass scale, or lasting immunity is possible and built at great human cost” (1). Важливим також є і перекладознавчий аспект опрацювання текстів епідеміологічного дискурсу у плані розвитку інституційної мови [8, 75; 12, 100], суспільної медичної обізнаності та експертної кваліфікації (компетенції) медичного перекладача як транслятора інформації про природу епідемії: “More than 200 days since coronavirus was first detected, public health authorities say the number of infections is accelerating and the **peak still lies ahead**. In early August, the world finds itself at a nebulous stage: past the shock of the pandemic but without a clear end in sight” (1).

Як показав аналіз ілюстративного матеріалу, а саме текстів англомовного епідеміологічного дискурсу причинами виникнення новотворів COVID-19 вважаємо значні зміни в екстралінгвальному середовищі, серед яких виділяємо: закриття виробництв, бізнес-установ, перелаштування повсякденного стилю життя, суттєву модифікацію окремих видів людської діяльності. Це знайшло своє вираження в активізації численних вербальних засобів на позначення COVID-19: нових медичних термінів, неологізмів на позначення соціальних явищ, а також активізації процесів метафоризації як способу творення досліджуваних мовних явищ.

Наведемо приклади нових медичних термінів, які вже внесені до OED. Щодо сфери їхнього функціонування, то варто зазначити, що в період пандемії вони не тільки активно використовуються в англомовному епідеміологічному дискурсі, але й у повсякденному мовленні.

social distancing, n.: “The action of practice of maintaining a specified physical distance from other people, or of limiting access to and contact between people” (OED), e.g.: “Taiwan’s often crowded night markets would not be on the list for private visits, he said, adding that delegation members will also have to **maintain social distancing** and use dedicated lifts “to avoid any risks” (1).

social isolation, n.: “The state of having little or no contact with other people; (now) esp. a condition in which an individual lacks social connections or has no access...” (OED).

elbow bump, n.: “a gesture (usually of greeting or farewell) in which two people lightly tap their elbows together as an alternative to a handshake or embrace, esp. in order to reduce the risk of spreading or catching an infectious disease” (OED).

self-isolate, v.: “intransitive and transitive (reflexive). To isolate oneself from others deliberately; (now) esp. to undertake self-imposed isolation for a period of...” (OED).

self-quarantine, n.: “Self-imposed isolation undertaken in order to avoid catching or transmitting an infectious disease, or as part of a community initiative to inhibit...” (OED): e.g.: “Republican Representative Louie Gohmert, who has steadfastly refused to wear a mask during the pandemic, said a week ago he had tested positive for Covid-19, leading at least three of his colleagues to say they would **self-quarantine**” (1).

У квітні 2020 р. до медичного терміна **curve, n.** (крива) додано вислів *to flatten the curve* (OED), дослівно: «вирівняти криву пандемії», тобто зменшити кількість інфікованих, що є, на наш погляд, яскравою медичною метафорою. Варто наголосити, що цей термін існував і до пандемії, але мало хто активно вживав його у повсякденному мовленні. Сьогодні вислів *to flatten the curve*, або його оказіональна трансформація *to flatten the good scenario*, відображає перебіг захворювання в тій чи тій країні і є невід’ємним складником як статистичних даних світової організації охорони здоров’я (WHO) у межах англомовного епідеміологічного дискурсу, так і заголовків новин про COVID-19 у текстах масмедіа: “While most of Europe is extinguishing small outbreaks, the US is among several large countries including Brazil and India that have **failed to flatten their curves**” (1). “By swiftly sealing its border and imposing one of the harshest lockdowns in the world, “**we flattened the good scenario**”, Razzaz says” (1).

Серед найбільш поширених акронімів, які позначають явища COVID-19 і є медичними термінами, варто виділити такі: **PPE, or personal protective equipment** (засоби особистого захисту), медичний термін, що теж швидко проник до повсякденного вжитку. І хоча серед захисних засобів ми маємо на увазі насамперед маску й рукавички, проте його повне визначення відповідно до OED є таким: “clothing and equipment designed to provide the wearer or user protection against hazardous substances

or environments, or to prevent transmission of infectious diseases" (OED). Ці засоби передбачають професійний захист очей, носа, шкіри, легень. Їх використовують медики, будівельники, пожежники. Цікавим вважаємо переосмислення словосполучення *face mask*: до пандемії воно позначало оздоровчу SPA-процедуру для обличчя, а під час пандемії – передусім засіб індивідуального захисту.

R0, n.: "The average number of cases of an infectious disease arising by transmission from a single infected individual, in a population that has not..." (OED), новотвір, який позначає статистичні дані щодо передачі вірусу інфікованим іншим здоровим членам соціуму. SARS-CoV2: назва-аббревіатура вірусу, що призводить до хвороби COVID-19, яку розшифруємо як "severe acute respiratory syndrome coronavirus 2" (OED). **WFH**, *working (or work) from home, either as a regular or permanent alternative to office work or on an occasional or temporary basis* (OED), неологізм, що став «новою нормою» соціальної діяльності під час карантину. "three Cs", *a list of three obligatory things people in Japan should avoid during the lockdown: closed spaces with poor ventilation, crowded places with many people nearby; close-contact settings* (OED): e.g.: "Concern still centres on the capital, where early clusters linked to young people connected to its host and hostess club scene have been joined by rising infections traced to after-work drinking sessions, where people let their masks – and their avoidance of the "three Cs" – slip" (1).

Не менш цікавою є й етимологія ключових термінів англomовного епідеміологічного дискурсу: термін *pandemic* є термінологічним гібридом, створеним Дж. Мільтоном та вперше вжитим на сторінках його роману «Втрачений рай» (1667 р.). Слово є результатом злиття слів *epidemic* та *pandemonium* (пекло), а тому несе в собі негативні конотації. На противагу цьому термін *epidemic*, за Гіппократом, хоча і пережив кілька семантичних зсувів, так і залишився стилістично нейтральним.

Термін *coronavirus* був включеним до OED ще 2008 року разом з іншими термінами на позначення відповідних вірусів, якими хворіють люди і тварини (*papillomavirus*, *retrovirus*, *rhinovirus*). Слід наголосити, що на відміну від інших номінацій пандемій людства, таких як *Human Immunodeficiency Virus (HIV)*, *Acquired Immune Deficiency Syndrome (AIDS)*, *Spanish Flu (1918-1920)*, *SARS (2002-2004)*, *Swine Flu (2009)* [14], які вживаються у медичному/епідеміологічному дискурсі, термін *coronavirus*, раптово

винирнувши з епідеміологічного дискурсу, протягом чотирьох місяців міцно закріпився не тільки в медіа дискурсі, але й у побутовому мовленні. Такий стрибок у його вживанні та зміні сфери функціонування можна пояснити глобалізацією сучасного світу, значно більшою згуртованістю і контактністю людей навколо соціальних мереж, ніж у період свинячого грипу 2009 року. Сьогодні усе, що відбувається, миттєво стає відомим і так само миттєво ретранслюється за допомогою соціальних мереж.

З огляду на особливості цього епідеміологічного явища, *coronavirus*, або COVID-19, став позначати не тільки сам вірус, але й хворобу, яку він спричиняє: **coronavirus** (*noun*): *any one of a large family of viruses that can cause disease in the breathing and eating systems of humans and animals (respiratory and digestive systems). Coronavirus diseases can range from the relatively harmless common cold to more severe and potentially fatal diseases such as SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome)*. Обидва терміни мають ще скорочені форми *corona* та *corona* відповідно. Слід також згадати й американські персоніфіковані сленгізми іспанського походження *Miss Rona/Aunt Rona*, або просто *rona*, які подибуємо тільки в жартівливих контекстах у соціальних мережах. Щодо термінів-аббревіатур *novel coronavirus – nCoV* та *2019-nCoV* – можемо стверджувати, що вони виникли в лютому 2020 року, проте вже через кілька місяців остаточно зникли з ужитку.

Часте застосування терміна *coronavirus* у різних дискурсах (епідеміологічному, публіцистичному, побутовому) зумовили широкий спектр його колокацій. Серед основних наведемо такі: *coronavirus outbreak*; *coronavirus lockdown*; *novel coronavirus*; *coronavirus pandemic*; *spread of coronavirus*; *to fight the coronavirus*, *coronavirus crisis*, *coronavirus cases*, *coronavirus risk zones*. До прикладу: "Antwerp province was added to the list of **coronavirus risk zones**, requiring travellers arriving from the region **to go into quarantine for 14 days unless they can produce a negative Covid-19 test**" (1).

Тепер розглянемо детальніше способи творення неологізмів на позначення явищ COVID-19 в англomовному епідеміологічному дискурсі.

З огляду на форму корони , яку має цей вірус під мікроскопом, у процесі метонімізації та залучення латинського запозичення *corona*, у результаті злиття двох основ отримуємо складний іменник: *corona* + *virus* = **coronavirus**.

Термін **COVID-19** – це офіційна назва невідомої хвороби, спричиненої вірусом SARS-CoV-2 (*severe acute respiratory syndrome coronavirus 2*), яка виникла в Китаї у грудні 2019 року. Термін

COVID-19 = COronaVirus Disease-2019 утворений способом телескопії трьох усічених основ та року першої фіксації цієї хвороби. До слова, такий спосіб творення неологізмів відомий також під назвами *злиття, стягнення, вставний словотвір, гібридизація та контамінація* тощо. Принагідно наведемо ще одне потрактування цифри 19 у згаданому терміні: так жартиливо в американських соціальних мережах називають 19 фунтів (майже 10 кг) зайвої ваги, яку набрав кожен, хто мало рухався під час карантину (3).

Загальновідомим є той факт, що механізм телескопіювання передбачає часткове збереження фонемного складу обох компонентів у структурі новоутворення (кожен компонент повинен бути представлений принаймні однією фонемою). Телескопійне слово повністю або частково поєднує значення всіх його структурних компонентів. Однією з умов, що сприяє створенню контамінантів, є наявність фонетичної або семантичної подібності мотивуючих слів-основ. Цікавим у цьому зв'язку є творення американського сленгізму **cornteen**, що передбачає навмисне неправильне написання слова +*quarantine*. Сленгізм **cornteen** базується на фонетичній грі і відображає іронічне пародіювання американських регіональних акцентів: *the corn emoji, 🌽, for the corn- part of the word; others pun on the -teen to mean "teenager."*

Серед неологізмів COVID-19 доцільно виділити такі їхні продуктивні телескопічні моделі.

I. Поєднання повної форми першого слова з аферезою «уламком» другого слова: covid + videoparty = **covideoparty, n.:** *new video parties organized in response to the lockdown.*

II. Злиття початкового «уламка» (апокопи) одного слова з кінцевим «уламком» (аферезою) другого: information + epidemic = **infodemic, n.:** *a proliferation of diverse, often unsubstantiated information relating to a crisis, controversy, or event, which disseminates rapidly;*

Quarantine + team = quaranteams, n.: *online teams created during lockdown) are helping people deal with changing work circumstances;*

Quarantine + martini = quarantini, n.: *a special drink during quarantine.*

III. Злиття апокопи одного слова з повною основою іншого: covid + idiot = **covidiot, n.:** *someone who breaks the government guidelines on lockdown and social distancing in the face of the covid-19 crisis;*

covid + exit = covexit, n.: *the process of easing the restrictions on public life imposed by the COVID-19 pandemic.*

Важливим способом творення неологізмів на позначення явищ COVID-19 вважаємо *основоскладання*, яке полягає в утворенні складного слова поєднанням основ двох або більше слів. Принагідно зауважимо, що такі складні слова (композиції) функціонують як одне ціле і виділяються у складі пропозиції як особлива лексична одиниця через її цільнооформленість. Композиції постають одним з основних засобів економії у мові і мовленні, так як в основі кожного складного слова лежить згорнута синтаксична конструкція. До прикладу: **Doomscrolling** (verb): *obsessively consuming depressing pandemic news* (OED); **zoombombing** (verb): *hijacking a Zoom videocall* (OED).

Творення неологізмів за допомогою процесу метафоризації досить повно, на наш погляд, відображає емоційний стан людей під час пандемії, а саме їхні страхи щодо хвороби чи побоювання щодо глобальної кризи у світовій організації охорони здоров'я, яку вони не переживали протягом декількох поколінь: *"New cases of coronavirus in Germany have risen above 1,000 for the first time since May, causing the government to tighten the testing regime for travellers returning from risk regions"* (1). Саме метафоричне, образне вираження думки слугує своєрідним «вербальним соціальним клеєм», який за умови відсутності живого спілкування допомагає людям розділити/пережити їхні емоції, передати тривоги чи відчуття їхнє єднання одне з одним. Тому важливим способом творення неологізмів англомовного епідеміологічного дискурсу вважаємо *медицну метафору* [6; 9], що слугує мовною об'єктивацією уявлень про ризик, у нашому випадку про COVID-19. До прикладу: *"Asked if there was likely to be another blanket lockdown across the country he said he didn't think they would have to comprehensively close shops again"* (1).

Крім того, метафора виступає потужним стилістичним засобом емоційного впливу на людей, спонукальним засобом змінити свою поведінку [3, 39; 6, 234]. Тому найчастіше цю пандемію порівнюють з чимось надприродним: *"We don't have sufficient testing in place, and we don't have contact tracing sufficiently in place," Neely says. "So we're still shadow boxing, we're still fighting a ghost. We don't know where this thing is"* (1), з невідомою істотою, з якою треба вийти віч-на-віч у відважній боротьбі: *"Pakistan is one of the most prominent among developing countries to have thrown up its hands in the face of the virus"* (1), з потужною природною стихією, яка змітає все на своєму шляху: *"Poor countries were expected to be smashed by*

the coronavirus, "because that's what we saw with influenza," says Javid" (1), або, навпаки, з чимось незначним, що можна перечекати: *"At a White House briefing, the US president said of Covid-19: "It's going away, it will go away, things go away, absolutely. No question in my mind, sooner rather than later"* (1).

Серед інших різновидів метафори на позначення явищ COVID-19 виділяємо метафори війни, подорожі, спорту. Так метафори війни на позначення COVID-19 на початку пандемії покликані відтворити важливість ситуації, її загрозу для людства і нагальність: *"Six months since Covid-19 registered as an urgent threat, and one country after another spiralled into lockdown, the nightly outpourings of solidarity with essential workers have petered out"* (1). Метафори подорожі підкреслюють тривалість пандемії, проте разом з тим і її минучість, поширення на багатьох людей, чого ще не було в історії людства: *"We are coming out of a long tunnel"* (1); *"we are all in the same boat in a stormy sea"* (1).

Метафори спорту передають тривалість пандемії або її стрибкоподібний характер: *"The Philippines has recorded another jump in coronavirus cases to overtake neighbouring Indonesia as the country with the highest number of confirmed Covid-19 infections in East Asia"* (1). *"France has recorded its biggest jump in the number of new confirmed coronavirus cases*

since 30 May with 1,695 positive diagnoses in just 24 hours" (1). *"At the beginning of this outbreak we were saying this is a marathon, not a sprint," says Alexandra Phelan, an associate professor at the Center for Global Health Science and Security in Georgetown University, Washington DC. "Now it's becoming evident this is more of an ultramarathon. This is going to be an incredibly long slog"* (1).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ключовими ознаками досліджуваного дискурсу є іманентна впливовість, інтермедіальність (залучення вербальних, вербалізованих, невербальних засобів) та сугестія. Доведено, що серед способів творення неологізмів на позначення COVID-19 доцільно виділити такі продуктивні телескопічні моделі: поєднання повної форми першого слова з афезою «уламком» другого слова; злиття початкового «уламка» (апокопи) одного слова з кінцевим «уламком» (афезою) другого; злиття апокопи одного слова з повною основою іншого слова; словоскладання, та метафоризацію. Виявлено, що важливим способом творення досліджуваних неологізмів в англійському епідеміологічному дискурсі є медична метафора, яка слугує мовною об'єктивацією уявлень про ризик. Серед інших різновидів метафори на позначення явищ COVID-19 виділяємо метафори війни, подорожі, спорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабелюк О.А. Полістилістична практика текстотворення постмодерністського художнього тексту. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : Збірник наукових праць / Відп. ред. Сабадош І.В.* Ужгород : Видавництво УжНУ "Товерла", 2011. Вип. 16. С. 13–18.
2. Бабелюк О. А. Постмодерністська чуттєвість: стиль життя, концепт чи прийом? *Концепты и контрасты : монографія / Н. В. Петлюченко, С. И. Потапенко, О. А. Бабелюк, Е. Л. Стрельцов и др.; под. ред. Н. В. Петлюченко.* Одеса : Издательский дом «Гельветика», 2017. С. 479–486.
3. Бабелюк О. А. Стилїстика декодування: від витоків до здобутків та перспектив. *Любовь к слову: филологические заметки в честь юбилея профессора В.А. Кухаренко сборник научных статей под ред. И.М. Колгаевой.* Одеса: КП ОІПТ, 2018. С. 37-51.
4. Кукаріна А. Д. Способи перекладу абрєвіатур в англійському та українському медичному дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2017. 19 с.
5. Максимов С.Є. Англійська як «міжнародна допоміжна мова» епохи глобалізації на Європейському просторі. *Наукові записки. Випуск 89 (2). Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч.* Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. С. 126-130.
6. Мишланова С. Л., Уткина Т. И. Метафора в научно-популярном медицинском дискурсе: семиотический, когнитивно-коммуникативный, прагматический аспекты : монографія. Пермь : Пермский гос. университет, 2008. 427 с.
7. Поворознюк Р. Дискурс епідемій як проблема перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Вип. 38. Т. 1. С. 156-160. IndexCopernicus
8. Поворознюк Р. В. Медичний переклад як засіб популяризації біомедичних знань. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Вип. 34. Т. 2. С. 74-76. IndexCopernicus

9. Тарасова Н.П. метафорическое моделирование эпидемии в медийном дискурсе: на материале русских и немецких текстов : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.19. Перм. гос. нац. исслед. ун-т. Пермь, 2013. 192 с.
10. Шаніна О. С. Медичний дискурс: комунікативно-прагматичний і сугестивний аспекти. Дис. Одеса, 2015. 254 с.
11. Covello Vincent T., Peters Richard G., Wojtecki Joseph G., Hyde Richard C. Risk communication, the West Nile virus epidemic, and bioterrorism: responding to the communication challenges posed by the intentional or unintentional release of a pathogen in an urban setting. *Journal of Urban Health*. 2001 (Jun). No 78(2). P. 382–391.
12. Hinnant Amanda, Len-Rios María E. Tacit Understandings of Health Literacy: Interview and Survey Research With Health Journalists. *Science Communication*. 2009. No 31(1). P. 84–115.
13. Infanti Jennifer J., Sixsmith Jane, Barry Margaret M., Núñez-Córdoba Jorge M., Ortega Cristina Orovioigoicoechea, Guillén-Grima Francis-co. A literature review on effective risk communication for the prevention and control of communicable diseases in Europe. Stockholm : ECDC, 2013. 20 с.
14. Martin Paul M.V., Martin-Granel Estelle. 2,500-year Evolution of the Term Epidemic. *Emerging Infectious Diseases*. 2006. No12 (6). P. 976.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. <https://www.theguardian.com/world/live/2020/aug/06/coronavirus-live-news-who-surge-team-arrives-in-south-africa-as-global-deaths-top-700000>
2. (OED) <https://www.oed.com/>
3. <https://theconversation.com/coronavirus-has-led-to-an-explosion-of-new-words-and-phrases-and-that-helps-us-cope-136909>

REFERENCES

1. Babelyuk, O. (2011) Polystylistychna praktyka tekstotvorennya postmodernist-s'koho khudozhn'oho tekstu. [Polystylistic practice of postmodern artistic text creation] Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva : Zbirnyk naukovykh prats' / Vidp. red. Sabadosh I.V. Uzhhorod : Vydavnytstvo UzhNU "Hoverla". [in Ukrainian]
2. Babelyuk O. (2017) Postmodernist-s'ka chuttyevist': styl' zhyttya, kontsept chy pryym? Kontsepty y kontrasty : monohrafiya [Postmodern sensuality: lifestyle, concept or technique?] / N. V. Petlyuchenko, S. Y. Potapenko, O. A. Babelyuk, E. L. Strel'tsov y dr.; pod. red. N. V. Petlyuchenko. Odessa : Yzdatel'skyy dom «Hel'vetyka». [in Ukrainian]
3. Babelyuk O. (2018) Stylistyka dekoduvannya: vid vytokiv do zdobutkiv ta perspektyv. Lyubov' k slovu: fylolohycheskye zametky v chest' yubyleya professora V.A. Kukharensko sbornyk nauchnykh statey pod red. Y.M. Kolehaevoy. [Stylistics of decoding: from origins to achievements and prospects.] Odessa: KP OPT, 2018. S. 37-51. [in Ukrainian]
4. Kukarina A. (2017) Sposoby perekladu abreviatur v anhlovmovnomu ta ukrayinomovnomu medychnomu dyskursi [Methods of abbreviations translation in English and Ukrainian medical discourse] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.16. Kherson. derzh. un-t. Kherson. [in Ukrainian]
5. Maksimov S. (2010) Anhliys'ka yak «mizhnarodna dopomizhna mova» epokhy hlobalizatsiyi na Yevropeys'komu prostori. [English as an "international auxiliary language" of the oglobalization era in the European space.] Naukovi zapysky. Vypusk 89 (2). Seriya : Filolohichni nauky (movoznavstvo) : u 5 ch. Kirovohrad : RVV KDPU im. V. Vynnychenka. [in Ukrainian]
6. Myshlanova S. Utkyna T. (2008) Metafora v nauchno-populyarnom medytsynskom dyskursе: semyotycheskyy, kohnytyvno-kommunika-tyvnyy, prahmatycheskyy aspekty : monohrafiya. [Metaphor in popular science medical discourse: semiotic, cognitive-communicative, pragmatic aspects]. Perm' : Permskyy hos. Unyversytet. [in Russian]
7. Povoroznyuk R. (2018) Dyskurs epidemiy yak problema perekladu. [Epidemic discourse as a problem of translation.] Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiya. Odesa: Vydavnychy dim «Hel'vetyka». [in Ukrainian]
8. Povoroznyuk R. (2018) Medychnyy pereklad yak zasib populyaryzatsiyi biomedychnykh znan'. [Medical translation as a means of popularizing biomedical knowledge] Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiya. Odesa: Vydavnychy dim «Hel'vetyka». [in Ukrainian]
9. Tarasova N. (2013) Metaforycheskoe modelyrovanye épydemyy v medyynom dyskursе: na materyale russkykh y nemetskykh tekstov [Metaphorical modeling of epidemic in media discourse: on a material of Russian and German texts] : dyssertatsyya ... kandydata fylolohycheskykh nauk : 10.02.19. Perm. hos. nats. yssled. un-t. Perm'. [in Russian]
10. Shanina O. (2015) Medychnyy dyskurs: komunikatyvno-prahmatychnyy i suhestyvnyy aspekty. [Medical discourse: communicative-pragmatic and suggestive aspects.] Dys. Odessa. [in Ukrainian]

11. Covello Vincent T., Peters Richard G., Wojtecki Joseph G., Hyde Richard C. Risk communication, the West Nile virus epidemic, and bioterrorism: responding to the communication challenges posed by the intentional or unintentional release of a pathogen in an urban setting. *Journal of Urban Health*. 2001 (Jun). No 78(2). P. 382–391.

12. Hinnant Amanda, Len-Ríos María E. Tacit Understandings of Health Literacy: Interview and Survey Research With Health Journalists. *Science Communication*. 2009. No 31(1). P. 84–115.

13. Infanti Jennifer J., Sixsmith Jane, Barry Margaret M., Núñez-Córdoba Jorge M., Ortega Cristina Orovioigoicoechea, Guillén-Grima Francis-co. A literature review on effective risk communication for the prevention and control of communicable diseases in Europe. Stockholm : ECDC, 2013. 20 p.

14. Martin Paul M.V., Martin-Granel Estelle. 2,500-year Evolution of the Term Epidemic. *Emerging Infectious Diseases*. 2006. No12 (6). P. 976.

SOURCES

1. <https://www.theguardian.com/world/live/2020/aug/06/coronavirus-live-news-who-surge-team-arrives-in-south-africa-as-global-deaths-top-700000>

2. (OED) <https://www.oed.com/>

3. <https://theconversation.com/coronavirus-has-led-to-an-explosion-of-new-words-and-phrases-and-that-helps-us-cope-136909>

WAYS OF COVID-19 NEOLOGISMS WORD-FORMATION IN ENGLISH EPIDEMIOLOGICAL DISCOURSE

Babelyuk Oksana Andriivna

Dr. Hab., Professor,

Professor at the Department of Foreign Languages and Translation Studies

Lviv State University of Life Safety

Kleparivska Street, 35, Lviv, Ukraine

Didukh Lyubov Ivanivna

PhD in Pedagogy,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Translation Studies

Lviv State University of Life Safety

Kleparivska Street, 35, Lviv, Ukraine

The article deals with the issues of ways of word-formation of neologisms naming COVID-19 phenomena in English epidemiological discourse. The novelty of the research lays in the fact that at the contemporary stage of linguistic studies we are witnessing a new turn, deeper and more detailed, to the investigation of neologisms formation because of a rapid increasing of their number. This affords grounds to define some changes and concrete tendencies in a word-formation system of a definite language, and of the English language in particular. The goal of the article is to reveal productive word-formation models of new words denoting COVID-19 in English epidemiological discourse. It has been worked out that the key features of the discourse under analysis are immanent influence, intermediality (usage of verbal, semi-verbal and non-verbal means) and suggestion. The article also deals with possible reasons of COVID-19 neologisms appearance (manufactories' lockdown, business projects' folding, changes in everyday life, essential modification of human's activities), which found its wide realization of numerous verbal means of nominating COVID-19: new medical terms, neologisms naming new social phenomena, adding new shades of meaning to already known medical terms and their use not only in epidemiological discourse, but also in everyday speech, activation of metaphorization in the process of COVID-19 neologisms formation. It's proved that among telescopic ways of COVID-19 neologisms formation we distinguish the following rather productive models: adjustment of the full form of the first word and a "piece" of the second; blending of the first part of a word and the final part of the second word; blending of a "piece" of a word with a full stem of another word. It's also has been worked out that one of the important ways of COVID-19 neologisms formation in English epidemiological discourse is medical metaphor, which serves as a universal cognitive mechanism of transforming of scientific knowledge, as language representation of human ideas about risks. Among other kinds of metaphor which denote COVID-19 phenomena we distinguish: military metaphor, sports metaphor and journey metaphor.

Key words: *neologisms, ways of word-formation, COVID-19 phenomena, English epidemiological discourse.*

УДК 811.112.2+811.161.2:004.43
DOI

АНГЛІЙСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В КОМП'ЮТЕРНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Барнич Іванна Іванівна

старший викладач кафедри іноземних мов

Львівського торговельно-економічного університету

вул. Туган-Барановського 10, Львів, Україна

Стрімкий розвиток інформаційних технологій в англійськомовних країнах призводить до активного запозичення англо-американізмів німецькою й українською мовами. Іноземні слова є в будь-якій мові, як у побуті, так і в професійних галузях діяльності людини, на які здійснюється постійний вплив. Але світ інтернету та комп'ютерів накладає на мову свій особливий відбиток. Статтю присвячено дослідженню запозичень з англійської мови, які ввійшли в сучасну німецьку і українську мови в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Зроблено спробу дати загальну характеристику англіцизмів. Проаналізовано причини запозичення іноземних слів. Уточнено поняття «англіцизм», та особливості вживання запозичень у досліджуваній терміносистемі. Відзначено, що англійські комп'ютерні терміни, в основному, пристосувалися до систем німецької та української мов, проте певна частина запозичень залишається не повністю освоєною. Проведено аналіз адаптації й освоєння англійських термінів-запозичень на фонетичному, орфографічному та граматичному рівнях німецької та української мов. Встановлено, що у процесі запозичення з англійської мови іменники в порівнюваних мовах відмінюються і змінюють категорію роду іменників. Розглянуто основні типи утворення форм множини іменників. Відзначено, що запозичені дієслова в українській і німецькій мовах утворюються за допомогою суфіксів і префіксів, які відмінюються. Наведено приклади прикметників, які в порівнюваних мовах змінюються за родами, числами і відмінками. Форма прикметника визначається тим іменником, від якого він залежить у словосполученні чи реченні. Встановлено, що український та німецький словники комп'ютерної термінології формуються передусім на підґрунті англо-американізмів і продовжують поповнюватися за рахунок запозичень. Причинами для поширення англійських слів у німецькій й українській сучасних мовах є тенденція до спеціалізації, мовної економії та до інтернаціоналізації. Жодна сучасна мова не існує без запозичень, а також українська й німецькі мови. Отже, запозичення це багаторівневий процес і найважливіший шлях збагачення мови.

Ключові слова: запозичення, англіцизми, адаптація, комп'ютерна термінологія, німецька мова, українська мова.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Інформаційні технології та мережа інтернет в останні десятиліття стрімко розвиваються. Персональний комп'ютер та інтернет стали невід'ємною частиною життя сучасної людини, особливо в час дистанційного навчання та роботи.

Завдяки інтернаціоналізації та глобалізації зникають бар'єри у спілкуванні і зростає обмін фаховою інформацією. Щодня в світі з'являються нові інформаційні розробки, які потребують мовних позначень, тому комп'ютерна термінологія поповнюється новими лексичними одиницями. Комп'ютерні терміни не обмежуються використанням спеціалістами з даної галузі, вони проникають в активний словник будь-якого користувача персонального комп'ютера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато німецьких дослідників звертали увагу на стабільне зростання кількості англійських запозичень у німецькій мові. Одним з пер-

ших функціонування англіцизмів у німецькій мові досліджував мовознавець Б. Карстенсен. У своїй праці «Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache» вчений розглядає запозичення на основі німецького журналу «Der Spiegel» у 1963–1964 рр. «Der Spiegel» як джерело для аналізу англіцизмів продовжував використовувати лінгвіст В. Янг. Крім того, було опубліковано кілька порівняльних досліджень про вплив англійської мови на німецьку та інші мови. Так Мірослав Яблонський досліджував англійські запозичення в німецькій та польській мовах, Сабріна Брандт – в німецькій та норвежській мовах. Проблемами англо-американських запозичень займалися: У. Буссе, Б. Карстенсен, Г. Ціндлер, Г. Крістенссон, А. Еффертц, О. Ковтун. З другої половини ХХ ст. кількість англо-американізмів в українській мові помітно збільшується. Українські науковці Л. Архипенко, Н. Попова, О. Стишов, С. Федорець, А. Міщенко та інші досліджують англійські запозичення, які проникають в українську мову. На думку А. Міщенко запозичені

слова, у вузькому значенні, – це слова, які не можна ідентифікувати як лексеми іншомовного походження без додаткового етимологічного аналізу [1, 203].

Формулювання мети і завдань статті.

Метою розвідки – з'ясувати причини англійських запозичень, дослідити адаптацію новітніх англіцизмів у сучасній німецькій та українській мовах. Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження необхідно виконати такі основні завдання: – з опертям на опрацьовану наукову літературу розкрити поняття «англіцизм»; – простежити фонетичні, морфологічні та семантичні зміни, які зазнають англіцизми в процесі проникнення у німецьку та українську мови, Об'єктом дослідження є новітні англіцизми, що функціонують у сучасній комп'ютерній термінології німецької та української мовах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В українській мові за останні два десятиріччя спостерігається справжній бум англо-американських запозичень, у німецькій мові він триває вже понад 40 років. Англійська мова була і є джерелом запозичень. Основними галуззями запозичення є економіка й інформатика, культура, спорт.

Історія німецько-американських економічних зв'язків почалася ще з кінця 19 століття. У 1883 році в Німеччині відкрився американський філіал „Deutsche Edison Gesellschaft”. Згодом у Німеччині появляються представництва американських фірм: Worthington, Singer Nähmaschinen, Otis. Після капітуляції Німеччини у II світовій війні західно-європейські держави і США мали великий вплив на відбудову і розвиток ФРН. Європейці наслідують „american way of life”, що призводить до імпорту не лише американських товарів, але й способу життя.

На даному етапі джерелом поповнення комп'ютерної термінології української та німецької мов виступає англійська мова, оскільки найбільшими фірмами-виробниками обчислювальної техніки та програмного забезпечення є Microsoft, IBM, Apple, Macintosh. Англійську мову вважають новою універсальною мовою в сучасній Європі і світі, тобто *lingua franca*.

Зауважимо, що у сучасному термінознавстві немає єдиного підходу до тлумачення поняття «англіцизм». Існує багато визначень в обох мовах. Лінгвіст Г. Ціндлер дає таке визначення терміну англіцизм: „Англіцизм – слово запозичене з британської або американської англійської мови в німецьку або не зовсім загальноприй-

нята мовна конструкція, будь який вид зміни значення німецького слова або вживання ... на британський або американський зразок” [9, 2]. На думку Р. Глан „англіцизм це будь який лексичний, фонетичний, семантичний, морфологічний і синтаксичний вплив англійської мови на німецьку” [4, 16].

Словник лінгвістичних термінів О. С. Ахматової містить таке визначення: „англіцизм – англ. anglicism, фр. anglicisme, нім. Anglizismus. Слово, вислів(або синтаксична конструкція), які запозичені з англійської мови і сприймаються як стороній елемент” [10, 47]. Для порівняння сучасний словник іншомовних слів зазначає: „англіцизм – (фр. anglicisme) – слово, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені з неї чи утворені за її зразком” [13, 53].

Оскільки англійська, німецька і українська мови належать до індоєвропейських, то вони частково споріднені у структурі мають багато спільного. Усі лексико-граматичні класи слів: іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, тощо складають у кожній з трьох мов основу її морфології. Іменник у німецькій та українській мовах має рід, число, відмінок. Отже, беручи до уваги простежуємо, що в англійській мові він не має роду. Тому у процесі запозичення у порівнюваних мовах змінюється категорія роду іменників. Відмінною рисою між аналізованими мовами є те що в українській мові відсутні артиклі.

Англійські запозичення проникаючи в німецьку мову адаптуються повністю або частково до морфологічної і фонетичної систем.

Фонетична система англійської мови є складнішою, тому у процесі запозичення англо-американізмів зазнають у сучасній німецькій мові фонетичних змін. Найбільших труднощів для носіїв німецької мови спричиняє вимова англійських звуків [θ, ð, ð, ʃ]. На думку М. Добай вимова англійських запозичень залежить від „Віку, знань англійської мови і статі”. За її дослідженнями 61,4 % німців вимовляють англійські слова правильно [3, 104]. Тоді, як Г. Штайнбах вважає, що більша половина англійських запозичень вимовляються відповідно до німецької мови. Саме тому велика кількість англіцизмів інтегрувалася в німецьку фонетичну систему [8, 228]. Чим довше запозичення перебуває в німецькій мові, тим більше воно інтегрується в німецьку фонетичну систему.

Важливим аспектом є те, що англійські комп'ютерні терміни потрапляючи в німецьку мову майже не асимілюються фонетично.

Німецькі іменники вживаються з артиклем, тому англійські запозичення також отримують артикль: *der Driver, das Javascript, die Deadline, der Lamer, die Mail*.

Оскільки рід англійських іменників не визначається за артиклем це створює певні труднощі. Д. Шельпер розрізняє шість різних принципів визначення роду в англійських запозиченнях. Перший принцип дослідник називає прагматичний, коли рід іменника визначається згідно статі, або з найменуванням родового поняття: *die Nanny – die Frau*. Семантичний принцип – коли іменник отримує артикль відповідно еквіваленту німецької мови: *die City (die Stadt), der Deal (der Handel)*. Рід іменника визначаємо за суфіксами – морфологічний принцип. Ще три принципи Шельпер вважає другорядними [6, 227].

Деякі дослідники вважають, що понад 50% англіцизмів у німецькій мові є чоловічого роду, друге місце займають іменники середнього роду і решта – жіночого. Тоді, як на думку В. Шлік рід англіцизмів залежить від досліджуваного корпусу [7, 209].

Більшість запозичених англійських іменників чоловічого роду закінчуються на **-er, -or, -down, -out, -ik, -ist, -ster**: *der Newsletter, der Anwender, der Controller, der Sponsor*. Комп'ютерні терміни з суфіксами **-ing, -ment** позначають середній рід. Необхідно відзначити, що в комп'ютерній термінології частіше зустрічається терміни з суфіксам **-ing**: *das Editing, das Archiving, das Browsing, das Implement*. До іменників жіночого роду належать іменники, які мають суфікси **-ion, -heit, -keit, -ity**: *die Aktivierung, die Emulation, die Edition*. За нашими спостереженнями в комп'ютерній термінології німецької мови переважають англіцизми чоловічого та середнього родів.

Аналогічно множина субстантивованих англійських запозичень утворюється за допомогою **-s**: *das Bit – die Bits, der Chat – die Chats, das Cookie – die Cookies*. Рідше англійські запозичення можуть отримувати в множині **-n, -en, -e** або нульове закінчення: *der Smiley – die Smileyen, der Demodulator – die Demodulatoren, der Scanner – die Scanner*.

Іноді англійські комп'ютерні терміни в німецькій мові можуть мати подвійний рід: *der, das – Spam, der, das – Smiley*.

Запозичені англійські прикметники також підпорядковуються системі відміни прикметників німецької мови і утворюють ступені порівняння: *die digitale Welt, eine kursive Schrift, den relationalen Datenbanken, virtuelle Bank*. Запозичені англійські іменники відмінюються за

правилами німецької граматики: „*Auf digitalem Wege haben bis zu 30 Kanäle Platz auf einer Frequenz*” (15).

Усі дієслова запозичені з англійської мови отримують в інфінітиві флексію **-en, -ern, -eln, -ieren**: *scannen, bloggen, surfen, checken, googeln, downloaden, scrollen* та належать до слабкої дієвідміни: *mailen – mailte – hat gemailt; chatten – chattete – geschattet*. Англіцизми утворюють дієприкметники: *gestoppt, gecheckt*. Запозичені англійські дієслова при відмінюванні отримують особові закінчення: „*Wir kommen hier leicht mit unseren Professoren ins Gespräch. Wenn wir Probleme haben, können wir ihnen jederzeit mailen und bekommen eine Antwort*” (17).

Англіцизми, входячи в українську мову підпорядковуються її графічній, звуковій та граматиці системам. Найбільшою проблемою в українській мові є впорядкування правопису іншомовних слів. Серед дослідників немає єдиного принципу відтворення іншомовних слів – фонетичного чи фонетично-графічного. Англійська мова має складну орфографію і тому немає єдиного підходу передачі англійських літер українською.

Велика кількість іншомовних слів в процесі запозичення набувають українського графічного оформлення: *to scan – сканувати, megapixel – мегапиксель, kilobyte – кілобайт, decoder – декодер*. Іноді графічне освоєння англійських слів відбувається не відразу. Протягом певного часу слова можуть вживатися в іншомовному оформленні: *MSIL (Microsoft Intermediate Language), AGP, компанія AMD, API*.

На фонетичному рівні транслітерації англіцизмів іншомовні невластиві для української мови звуки замінюються українськими, які подібні звучанням. Англійська літера у не має українського еквіваленту і тому не транслітерується, а передається як [і] або [й]: *copy – копія, display – дисплеї, cyber attack – кібер-атака* тощо (12,14). Англійських [h], [w], [x], [j] в українській мові не існує і тому вони не використовуються у процесі транслітерації, а передаються відповідно до вимови-джерела, а на письмі – літерами [г], [х], [в], [у], [кс], [дж]: *hacker – хакер, hub – хаб, xerox – ксерокс, hypertext – гіпертекст, web-portal – веб-портал, widget – віджет, joystick – джойстик, proxy – проксі* тощо. Літера с і буквосполучення ск передаються на письмі переважно однією літерою к: *card – карта, converter – конвертер, cracker – «крекер», cartridge – картридж* тощо (12,14). Деякі труднощі існують також з передачею губного сонанта [w] та літери v, які в українському письмі транслітеруються як [в] або взагалі не

передаються: *website* – веб сайт, *wi-fi* – вай-фай, *video driver* – відео драйвер, *virtual* – віртуальний, *virus* – вірус, і т.д. Щодо літера *g*, яку на письмі передають українською *г*, або буквосполученням дж: *login* – логін, *phishing* – фішинг, *gigabit* – гігабіт, *gadget* – гаджет, англійські фахівці пропонують передавати її за допомогою реабілітованої нині літери *г* (12, 14).

Значимо, що у процесі запозичення англіцизмів в українську відбувається неповна транслітерація. Для англійської мови характерним є те, що остання літера слова не завжди вимовляється: *file* – файл, *interface* – інтерфейс, *byte* – байт, *to activate* – активувати, *cache* – кеш, та інші (12, 14).

Щодо іншомовних дифтонгів *au*, *ou* не властивим українській мові, їх передаємо на письмі через *о*, *ау*, *ав*: *account* – акаунт, *router* – роутер, *to automate* – автоматизувати тощо (12, 14).

Отож, істотних змін зазнають англіцизми в морфологічному оформленні. Граматичні форми запозичених слів, невластиві українській мові, замінюються українськими.

Аналіз української комп'ютерної термінології показав, що понад 75% запозичених термінів – іменники. На відміну до німецької мови українська запозичує іменники без артиклів, а функцію показника роду відіграє флексія. Дуже часто в процесі запозичення слів змінюється категорія роду іменників. В українській мові є чіткий поділ іменників на роди, який передається значенням слова, морфологічною будовою та синтаксичними формами узгодження.

За нашими підрахунками найбільша кількість запозичених термінів в українській мові належать до чоловічого роду. Переважно це англіцизми, які закінчуються на твердий приголосний з нульовим закінченням або на *-ль*: *мейнтейнер*, *мегабайт*, *сервер*, *факс*, *процесор*, *антивірус*, *банер*, *чат*, *біт*, *кілобайт*, *спам*, *консоль* (12,14).

Серед усіх граматичних категорій іменника в усіх трьох мовах є спільна категорія – число. Відповідно до української граматики множина іменників має закінчення *-і*, *-и*: *гаджети*, *принтери*, *планшети*, *консолі*, *овердрафти*, *оферти*, *промоутери*, *райтери* тощо (12,14).

Іменники англійського походження відмінюються як відповідні українські іменники: «Ще одна вагома перевага новації: відтепер

депутати всі документи бачать на планшеті, тобто відпала необхідність їх роздрукування на папері» [11].

Іншомовні прикметники в українській мові вживаються звичайно з українськими продуктивними суфіксами *-ськ-*, *-ов-*, *-н-*: *троянський*, *антивірусний*, *анонімний*, *віртуальний*, *автоматичний*, *мегапібсельний*, *дисковий* і відмінюються відповідно до правил української граматики. Наприклад: «Унаслідок віртуальних маніпуляцій за купівлю віртуального товару, проданого віртуальною фірмою, на розрахунковий рахунок псевдонідприємства від зарубіжних банків надійшла цілком реальна сума — понад мільйон гривень» (11).

Аналогічний процес властивий і дієсловам. Від запозичених комп'ютерних термінів в українській мові утворюються дієслова, які вживаються з суфіксом *-увати*, *-вати*: *тестувати*, *сканувати*, *програмувати*, *форматувати*, *оптимізувати*, *інсталювати*, *копіювати* тощо. Утворені дієслова відмінюються відповідно правилам української граматики: «Нові голосові команди дозволяють форматувати документи, задаючи відступи або абзаци, встановлюючи заголовки або розмір шрифту, не доторкаючись до миші чи клавіатури» (16).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вважаємо що, на сучасному етапі необхідно звернути увагу на створення нового шару термінів-інтернаціоналізмів англійського походження.

Аналізуючи, що під час запозичення англійських термінів у німецькій і українській мовах спостерігаємо багато спільного, а саме:

– англіцизми інтегруються в українську і німецьку фонетичні системи;

– у процесі запозичення з англійської мови іменники в порівнюваних мовах відмінюються і змінюють категорію роду іменників;

– запозичені дієслова в українській і німецькій мовах утворюються за допомогою суфіксів і префіксів, які відмінюються;

– англійські запозичені прикметники в порівнюваних мовах змінюються за родами, числами і відмінками. Форма прикметника визначається тим іменником, від якого він залежить у словосполученні чи реченні.

Перспективним напрямом є дослідження комп'ютерної термінології на когнітивному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міщенко А. Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу (на прикладі німецькомовної фахової комунікації) : монографія. Вінниця : Нова книга, 2013. 448 с.
2. Сучасна українська літературна мова: Лексика. Фразеологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1973. 439 с.
3. Dobaj M. Anglizismen in der Rundfunkwerbung und zum Verständnis von Werbeanglizismen beim Branchenpersonal. W. Viereck. Tübingen: Narr. 1980. S. 101–107.
4. Glahn R. Der Einfluß des Englischen auf gesprochene deutsche Gegenwartssprache. F. a. M. : Lang. 2002. 216 S.
5. Polenz von P. Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart. Band III. Berlin ; New York. 1999. 768 S.
6. Schelper D. Anglizismen in der Pressesprache der BRD, der DDR, Österreich und der Schweiz: eine vergleichende, typologische und chronologische Studie. Diss. Universität Laval, Qebec, Kanada, 1995. 227 S.
7. Schlick W. Die Kriterien für die deutsche Genuszuweisung bei substantivischen Anglizismen. *The German Quarterly*. 1984. № 57. S. 402–431.
8. Steinbach H. Englisch im deutschen Werbefernsehen. Padeborn. 1984. 247 S.
9. Zindler H. Anglizismen in der deutschen Presse nach 1945. Kiel. 1959. 345 S.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / сост. О.С. Ахманова. Москва : Советская энциклопедия, 1966. 608 с.
2. Газета «Голос України» (ГУ). Київ, 2020. URL: <http://www.golos.com.ua/article/162259,328351> (дата звернення: 25.05.2020).
3. Краткий немецко-русский и русско-немецкий словарь по ин форматике и компьютерной технике = Wörterbuch für Informatik und Computertechnik: Deutsch-Russisch / Russisch-Deutsch / сост. О.В. Сыромясов.: Саран. кооп. ин-т РУК. Саранск, 2009. 68 с.
4. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. К., Довіра, 2006. 789 с.
5. Тлумачний словник з інформатики / Г.Г. Півняк, Б.С. Бусигін, М.М. Дівізінюк та ін. Д., Нац. гі рнич. ун-т, 2010. 600 с.
6. Bild, 28.02.2003.
7. finance.ua. URL :<https://news.finance.ua/ua/news/-/370319> (дата звернення: 01.06.2020).
8. Die Zeit, 19.02.2014 (online)

REFERENCES

1. Mishchenko A. (2013) Lingvistyka fachovych mov ta suchasna model naukovo-technicynogo perekladu (na prykladi nimetskomovnoji fakhovoji komunikatsiji) [Linguistics of professional languages and the modern model of scientific and technical translation (for example, German-speaking professional communication)]. Vinnytsa: Nova knyha. 448 p. [in Ukrainian]
2. Suchasna ukrainska literaturna mova: Lexika.Phaseologia [Modern Ukrainian literary language: Vocabulary. Phraseology] / za red. I. K. Bilodid. Kiev : Naukova dumka (1973). 439 p. [in Ukrainian]
3. Dobaj M. (1980) Anglizismen in der Rundfunkwerbung und zum Verständnis von Werbeanglizismen beim Branchenpersonal. [Anglicisms in radio advertising and to understand advertising anglicisms among industry staff]. Tübingen: Narr. p. 101–107. [in German]
4. Glahn R. (2002) Der Einfluß des Englischen auf gesprochene deutsche Gegenwartssprache. [The Influence of English on Spoken Contemporary German Language]. Lang. 216 p. [in German]
5. Polenz von P. (1999) Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart. Band III. [German language history from the late Middle Ages to the present. Volume III]. Berlin ; New York. 768 p. [in German]
6. Schelper D. (1995) Anglizismen in der Pressesprache der BRD, der DDR, Österreich und der Schweiz: eine vergleichende, typologische und chronologische Studie. [Anglicisms in the press language of the FRG, the GDR, Austria and Switzerland: a comparative, typological and chronological study]. Diss. Universität Laval, Qebec, Kanada. 227 p. [in German]
7. Schlick W. (1984) Die Kriterien für die deutsche Genuszuweisung bei substantivischen Anglizismen. [The criteria for the attribution of German gender in substantive Anglicisms]. *The German Quarterly*. № 57. p. 402–431. [in German]
8. Steinbach H. (1959) Englisch im deutschen Werbefernsehen. [English in German advertising television]. Padeborn. 247 p. [in German]
9. Zindler H. (1959) Anglizismen in der deutschen Presse nach 1945. [Anglicisms in the German press after 1945] Kiel. 345 p. [in German]

SOURCES

1. Akhmanova O. S. Slovar lingvističeskikh terminov. [Dictionary of linguistic terms] / sost. Akhmanova O. S. Moskva (1966). 608 p. [in Russian]
2. Gazeta «Holos Ukraïny». Kyiv, 2020. URL: <http://www.golos.com.ua/article/162259,328351> (дата звернення: 25.05.2020).
3. Kratkij nemezko-russkij i russko-nemezkiy slovar po informatike i kompyuternoj tekhnike = Wörterbuch für Informatik und Computertechnik: Deutsch-Russisch / Russisch-Deutsch. [A short German-Russian and Russian-German Dictionary of Informatics and Computer Engineering] / sost. Siromyasov O. V. Saransk (2009). 68 p. [in Russian]
4. Suchasnyj slovnyk inshomovnykh sliv: Blysko 20. tys. sliv i slovospoluchen. [Modern dictionary of foreign words About 20 thousand words and phrases] /uklad. Skopenko O.I., Zymbalyuk T. V. Kyiv (2006). 789 p. [in Ukrainian]
5. Tlumachnyj slovnyk z informatyky. [Explanatory dictionary of computer science] / Pivnyak H., Busyhin B., Divizinyuk M. Dnipro (2010). 600 p. [in Ukrainian]
6. Bild, 28.02.2003.
7. finance.ua. URL :<https://news.finance.ua/ua/news/-/370319> (дата звернення: 01.06.2020).
8. Die Zeit, 19.02.2014 (online)

ENGLISH BORROWINGS IN THE COMPUTER TERMINOLOGY OF GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES

Barnych Ivanna Ivanivna

*Lecturer at the Department of Foreign Languages
Lviv University of Trade and Economics
Tugan-Baranovskij street, 10, Lviv, Ukraine*

The rapid development of information technology in the English-speaking countries leads to active borrowing of Anglo-Americanisms in German and Ukrainian languages. Foreign words exist in any language, both in everyday life and professional human activity fields, which are constantly influenced. But the world of the Internet and computers have a special imprint on language.

The article is devoted to the study of borrowings from English that have entered into modern German and Ukrainian languages in the end of XX – beginning of XXI centuries. An attempt is made to give a general characteristic of anglicisms. The reasons to use borrowings are analyzed. The term "English loan word", and features of borrowings usage in term system are improved. It is shown that English computer terms are mainly adapted to the systems of German and Ukrainian languages, however; some of the borrowing is not developed. The analysis of the adaptation, development of the English loan words in the phonetic, orthographic, and grammar in German and Ukrainian languages have been carried out. It is determined that in the borrowing from English nouns in the compared languages the category of gender has been changed. The main types of the plural noun forms are studied. It is mentioned that borrowed verbs in Ukrainian and German languages are formed by using suffixes and prefixes that decline. Examples of adjectives in the compared languages are changed according to the gender, case and number have been shown. The form of an adjective is determined by the noun that depends on the phrase or sentence. It is settled that Ukrainian and German dictionaries of computer terminology are formed primarily with foreign language vocabulary (Anglo-Americanisms) and continues to grow with borrowing. The reasons for the English words in German and Ukrainian modern languages spread are the tendencies to specialization, linguistic economy and internationalization. No modern language exists without borrowings, so as Ukrainian and German. Therefore, borrowing is a multilevel process and a way of enriching the language.

Key words: loanwords, anglicisms, adapting, computer terminology, German, Ukrainian.

УДК 811.272
DOI

УЯВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПРО СУРЖИК НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Бойко Марія Іванівна

аспірантка кафедри української мови

Київського університету імені Бориса Грінченка

вул. Маршала Тимошенка, 13-Б, Київ, Україна

Активне вивчення суржиків в Україні повноцінно розпочалося після здобуття державної незалежності й на сьогодні дослідження українсько-російської мовної взаємодії вже має ґрунтовну теоретичну основу. Статтю присвячено вивченню мовної ситуації в закладах вищої освіти Східної України. У розвідці висвітлено напрямки концептуалізації терміна «суржик» у мовній свідомості сучасних українських студентів, які демонструють негативне ставлення до мішаних форм усного українсько-російського мовлення. Об'єктом дослідження є функціонування суржиків в галузі освіти. Предмет дослідження – тенденції розвитку суржиків в закладах вищої освіти Східної України на початку XXI століття. Матеріалом для дослідження є результати проведеного нами анкетування.

Респондентами стали студенти I-IV курсів, викладачі Донбаського державного педагогічного університету – 116 осіб, Маріупольського державного університету – 155 осіб, Горлівського інституту іноземних мов – 178 осіб та Донецького національного технічного університету – 127 осіб. Загальна кількість анкет – 576. Для досягнення поставленої мети було використано такі методи: методи статистичного оброблення – для опрацювання отриманих даних і встановлення статистичної значущості результатів дослідження та якісно-кількісної їх інтерпретації; емпіричні – спостереження за мовною ситуацією для збору первинної інформації щодо досліджуваної проблеми шляхом анкетування; дискурс-аналіз – для інтерпретації розгорнутих відповідей респондентів і встановлення кореляції між ними й позамовними чинниками: суспільною ситуацією, віком, статтю, місцем проживання респондентів.

Зроблено висновок, що бачення студентів про суржик як про суміш української і російської мов, засмічену, нечисту мову чи як про окрему, іншу, мову, що з'являється через злиття двох мов в нову або через «розмивання» меж між мовами, або й узагалі як про «не-мову» відображають руйнівний характер взаємодії російської та української мов, характерний для мовної ситуації в Україні радянської та пострадянської доби, наслідком чого стала гібридизація усного мовлення значної кількості українців. Аналіз анкет дає підстави для висновку, що на переконання студентів, суржик виникає або через те, що людина не дотримується норм сучасної української літературної мови, через погану освіту, не може вирішити для себе якою мовою їй краще спілкуватися. Водночас, деякі коментарі підтверджують, що молоді не розуміє причини зв'язки між соціально-політичними явищами, які впливають на функціонування мов в Україні.

***Ключові слова:** суржик, мовна свідомість, мовна ситуація, мовна політика, мовне законодавство, соціолінгвістика.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Сучасна і вітчизняна лінгвістика активно досліджує сутність та специфіку функціонування ідіомів, утворених у результаті змішування двох і більше мов. Проблемі міксації мов у соціолінгвістиці присвячено чимало наукових праць, а саме: Spanglish – іспансько-англійське змішування у США, Тех-Мех – змішування іспанської та англійської у Техасі, Českoslovenčina (Czechoslovak) – змішування чеської і словацької на території колишньої Чехословаччини, трасянка – білоруської та російської у Білорусі та інші [7].

В українському соціолінгвальному просторі також спостерігається подібний феномен – змішування української та російської мов, що отримало назву суржик.

Аналіз досліджень і публікацій. Явище суржиків увійшло в коло зацікавлень лінгвістів з 20-х-30-х рр. XX століття (М. Гладкий, О. Горбач, О. Курило, Б. Ларін, І. Огієнко, О. Синявський, Р. Смаль-Стоцький, М. Сулима, В. Чапленко та інші). Зокрема, у цих розвідках науковці звертали увагу на проблему культури мовлення, а сам суржик не був об'єктом спеціального дослідження, бо в радянські часи існувала заборона (гласна чи негласна) на вивчення тих мовних фактів, які могли б суперечити впровадженій у той час мовній політиці держави.

Активне вивчення суржиків в Україні повноцінно розпочалося після здобуття державної незалежності й на сьогодні дослідження українсько-російської мовної взаємодії вже має ґрунтовну теоретичну основу. Водночас під

час вивчення суржиків дослідники стикаються з певними труднощами. По-перше, потрібно розмежовувати лінгвістичне і соціально-політичне наповнення цього терміна. По-друге, упереджене ставлення дослідників до суржиків, відсутність практичної складової розробок і зайва емоційність щодо винятково лінгвістичного питання не допомагає об'єктивному опису явища змішування споріднених мов, що побутує на території України.

Постановка завдань. Об'єктом дослідження є функціонування суржиків в галузі освіти. Предмет дослідження – тенденції розвитку суржиків в закладах вищої освіти Східної України на початку XXI століття. Мета розвідки – дослідити і проаналізувати використання суржиків сучасними студентами.

Для досягнення поставленої мети було використано такі методи: методи статистичного оброблення – для опрацювання отриманих даних і встановлення статистичної значущості результатів дослідження та якісно-кількісної їх інтерпретації; емпіричні – спостереження за мовною ситуацією для збору первинної інформації щодо досліджуваної проблеми шляхом анкетування; дискурс-аналіз – для інтерпретації розгорнутих відповідей респондентів і встановлення кореляції між ними й позамовними чинниками: суспільною ситуацією, віком, статтю, місцем проживання респондентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчаючи історію виникнення й функціонування суржиків як явища на теренах України доцільно виокремлювати декілька періодів, а саме: перший період (від кінця XVIII століття до 30-х рр. XX століття) – період появи негативних проявів українсько-російського мовного контактування; другий період (30-80-ті рр. XX століття) проходив під знаком цілковитої заборони на дослідження мішаного українсько-російського мовлення, що фактом свого існування демонструє помилковість твердження радянської влади щодо неконфліктності міжмовних взаємин в СРСР, та третій період (від 90-х рр. XX століття і до сьогодні), який став коренем різноаспектного дослідження й наукового аналізу суржикового мовлення.

Протягом останніх десятиліть спостерігається прагнення мовознавців якомога точніше визначити суржик. Зазначимо, що вже сам термін є відображенням національної і соціальної природи, оскільки його було запозичено з сільськогосподарської лексики.

Досліджуючи походження і поширення терміна, Л. Масенко зауважує, що поняття, яким окреслено це лінгвістичне явище поєднує у сво-

єму значенні два елементи – змішування двох різних субстанцій і пониження якості утвореного внаслідок змішування продукту.

На думку І. Браги, статус суржиків досі залишається остаточно не визначеним, про що свідчать різні підходи мовознавців до трактування явища – від змішаного субкоду чи піджини до соціолекту. Звернемо увагу на визначення терміна діалектологом П. Гриценком, який відносить до суржиків не лише змішування української мови з російською, а й поєднання в усномовному спілкуванні української мови з елементами польської, румунської, словацької й угорської мов (йдеться, очевидно, про говірки мовного порубіжжя).

Грунтовною є наукова розвідка О. Тараненко «Українсько-російський суржик: статус, тенденції, оцінки, прогнози», у якій автор глибоко аналізує питання мовного статусу українсько-російського суржиків з позиції протилежних підходів його трактування:

1) у межах власне української мови:

а) явище тільки рівня мовлення (значна кількість ідіолектів у мовленні певних верств населення країни),

б) явище мовного рівня (відповідний соціолект української мови, змішане периферійне відгалуження на зразок говірок перехідного типу),

в) явище як мовлення (сукупність ідіолектів), так і мови (один із соціолектів);

2) за межами власне української мови:

а) проміжне явище між українською і російською мовами (сукупність ідіолектів або ідіом),

б) окрема (не українська і не російська) мова [5].

Т. Кузнецова наголошує, що суржик є одним із різновидів українського мовлення, своєрідним субкодом, що містить у собі різномірні елементи: мовні одиниці літературної (розмовно-побутової) української мови, окремі фрагменти розмовно-побутової лексики російської мови, позалітературні інтерферентні явища різних типів, а також українські діалектизми.

Таким чином, суржик визначається мовознавцями як форма (компонент) українського просторіччя в ситуації диглосної двомовності (О. Тараненко, В. Труб), некодифікована просторозмовна мова (Л. Ставицька), ідіолект / соціолект (О. Тараненко), сума ідіолектів (А. Брацкі, Н. Мечковська), субкод (Т. Кузнецова, Л. Масенко), змішана мова, змішана субмова (Л. Масенко, О. Селіванова), форма фіксації мов (О. Селіванова), немотивоване перемикання кодів (Є. Головка), український піджин (Н. Дзюбишина-Мельник, О. Чередниченко),

напівмовність (Б. Ажнюк, О. Руда, Б. Тарасенко), недопереклад (В. Радчук) тощо.

Сучасним мовознавцям необхідно переосмислювати і доповнювати вже існуючі дефініції, щоб пристосувати їх до сучасних реалій української мовної дійсності. До того ж варто використовувати термін українсько-російське мовне змішування, оскільки у ньому майже відсутнє емоційне забарвлення [4].

Отже, при дефініції поняття суржик в українській терміносистемі, необхідно враховувати чималу кількість вже наявних розробок, що містять найрізноманітніші погляди на це специфічне мовне явище. Зваживши на весь попередній досвід, ми вважаємо, що суржик – це наслідок взаємодії мов, що полягає у деформуванні української мовної системи на декількох структурних рівнях одночасно і призводить до появи гібридних форм українсько-російського мовлення. Розгляд українсько-російської мовної мішанини як, насамперед, мовознавчої проблеми та уникання негативних психологічних оцінок носіїв відповідної категорії мовлення уможливить об'єктивну характеристику зразків суржикового мовлення.

Головною передумовою появи мішаної форми двомовності, а, відповідно, і зразків суржикового мовлення у білінгвів, є комунікативні умови, в яких формується мовленнєвий акт, оскільки суттєвим є тиск на мовця обставин, що змушують його перебувати у стані контролю мовної поведінки. Показник контрольованості / неконтрольованості білінгвом свого мовлення може розглядатися як основний при характеристиці усного мовлення і для певної частини білінгвів він є визначальним, бо коли мовець контролює себе, докладаючи певних зусиль, цілеспрямовано відмежує норми однієї мови від іншої, – то в цьому разі в нас більше шансів мати справу з помилками інтерференційного характеру [8].

При неконтрольованості мовлення, коли білінгви не відчувають напруги постійного розрізнення мовних кодів, на нашу думку, й відбувається витворення мішаних форм українсько-російського мовлення. Варто також зазначити, що інколи контрольованість або неконтрольованість респондентами свого мовлення вже не має значення, оскільки вони просто не відчувають різниці між українським і російським мовними кодами, сприймаючи їх як єдине джерело мовних засобів [2].

Результати дослідження. Респондентами стали студенти I-IV курсів, викладачі Донбаського державного педагогічного університету – 116 осіб, Маріупольського державного

університету – 155 осіб, Горлівського інституту іноземних мов – 178 осіб та Донецького національного технічного університету – 127 осіб. Загальна кількість анкет – 576. У статті проаналізовано попередні результати дослідження.

Наше дослідження доводить, що здебільшого з негативною конотацією вживають слово «суржик» і студенти. Підтвердженням тези є результати анкетування. Щодо означеної проблеми молодь зазначає: «Так званий суржик є негативним явищем», «На моє переконання, мова має бути чистою, без помилок», «Лякає і дратує “мікс” української і російської мов», «Я вважаю, що людина має слідувати за своїм мовленням, уникати змішування мов», «Мені не подобається, коли людина розмовляє суржиком», «Мені гидко чути спотворену українську мову», «Мова тільки тоді гарна, коли чиста». Однак деякі студенти вважають, що змішування мов не впливає на процес комунікації («Мені байдуже», «Зараз майже всі розмовляють суржиком», «Мої друзі і батьки постійно змішують українську і російську мови», «Не має різниці, якою мовою спілкується людина», «Усі освіченими не будуть», «Кожен говорить як хоче». Цікаво, що деякі студенти Донбаського державного педагогічного університету та Маріупольського державного університету прагнуть позбутися суржиків: «Я б хотіла розмовляти чистою українською мовою, але поки не виходить», «Я псую враження про себе, коли роблю багато помилок у мовленні», «На заняттях намагаюся розмовляти українською без помилок, але не завжди вдається».

Також ми запропонували респондентам визначити основні причини використання суржиків у усному мовленні. Майже всі студенти стверджують, що недостатній рівень володіння українською мовою є ключовим чинником, що спонукає використовувати суржик під час спілкування («Більшість пише і розмовляє неграмотно, бо не знає правил», «Для того щоб звучала чиста українська мова, її спочатку треба вивчити», «Усі вважають, що знають дві мови, але насправді не знають жодної»). Водночас у більшості анкет наявна думка про те, що вплив російської мови, її активне вживання спонукає людину розмовляти суржиком («Я вважаю, що у нас майже повністю русифікована вимова», «Російською я спілкуюся у вільний від навчання час, тому, розмовляючи українською, досить часто послуговуюсь російськими словами, бо не можу швидко пригадати відповідник»).

Знаходимо тезу і про вплив оточення на формування мовної особистості. Студенти запевняють, що зараз багато хто говорить і

пише суржиком («Рідко знайдеш дійсно грамотну людину в наш час», «Мої батьки і друзі розмовляють суржиком», «Щодо мене, то я намагаюся підлаштуватися до мовлення своїх однолітків. Вкраплення русизмів – ознака нашого часу»).

Огляд сприйняття терміну «суржик» у мовній свідомості студентів доводить, що у більшості випадків вони виявляють негативне ставлення до будь-яких форм мішаного українсько-російського мовлення. Незважаючи на те, що молодь чітко розуміє причини появи суржику, в усному мовленні все одно присутня велика кількість помилок. Зауважимо, що нині спостерігається позитивна динаміка, оскільки більшість респондентів має на меті вдосконалити свої знання з української мови, відмовитись від змішування української та російської мов.

Цільове анкетування свідчить, що здебільшого молоде покоління вживають слово «суржик» з негативною конотацією. Концептуалізація поняття «суржик» у мовній свідомості сучасних школярів і студентів відбувається за кількома семантичними напрямками, а саме:

- 1) суржик – суміш української і російської мов;
- 2) суржик – засмічена, нечиста мова;
- 3) суржик – окрема, інша мова, що виникає через злиття двох мов в нову або через «розмивання» меж між мовами;
- 4) суржик – не-мова.

Аналіз анкет дає підстави для висновку, що студенти сприймають суржик як суміш української і російської мов, що виникає або через те, що людина не дотримується норм сучасної української літературної мови, через погану освіту, не може вирішити для себе якою мовою їй краще спілкуватися. Водночас, деякі коментарі підтверджують, що молодь не розуміє причини зв'язки між соціально-політичними явищами, які впливають на функціонування мов в Україні.

Функціонування суржику як українсько-російського мовного гібриду, що постав внаслідок асиміляційних процесів витіснення української мови російською, в майбутньому не має перспектив. Варто зазначити, що висновки про негативний вплив мовного змішування, унаслідок якого виникає суржик, було зроблено у ХХ столітті. Політизація мовного питання в Україні, сильні позиції проросійських сил, які перебуваючи у владі, цілеспрямовано підтримували курс на подальше утримування України в геополітичному полі Росії, призвели до розповсюдження думок про будь-яке ненормативне (знижене, діалектне) українське мовлення як

про суржик, що мало на меті закріпити в суспільстві комплекс меншовартості.

Заснування Української держави і надання українській мові статусу державної кардинально змінило той характер українсько-російських мовних відносин, що став поштовхом для виникнення мішаних форм мовлення. Російська мова після розпаду СРСР втратила свою інтеграційну функцію створення «нової історичної спільноти – радянського народу» і набула на території України де-факто статусу мови національної меншини. Натомість до української перейшло її законне право виконувати державотворчу роль головного засобу консолідації населення в межах своєї держави.

Подібну думку висловив у підсумковій частині своєї праці про суржик польський славіст А. Брацкі. З поширенням і вдосконаленням усної форми української літературної мови, зазначає дослідник, суржик стане непотрібним. Парадоксально, продовжує А. Брацкі, але саме такий шлях мовного розвитку може створити умови для паритетного співіснування української та російської мов в Україні - української як загальнонародної, домінантної і базової та російської як найлегшої для опанування сусідньої мови, знання якої сприятиме міжнаціональним контактам [1].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Процес поширення українсько-російського мовного гібриду, або напівмовності, а відповідно, і напівкультурності, що формує індивідів з послабленою або роздвоєною етнічною свідомістю, може зупинити лише україномовна освіта, яка має поєднуватись із насиченням засобів масової інформації, передусім телебачення, українською літературною мовою. З боку осіб, які є гарантами впровадження державної мови – учителів, держслужбовців, журналістів, дотримання її норм має бути обов'язковою вимогою. Від якості їхнього мовлення значною мірою залежить престиж української мови і культури.

Важливим для звуження ареалів мішаного мовлення є також рівень викладання української мови та літератури. З досвіду інших країн відомо, що «там, де школа виявляє спроможність служити передавачем сильної і яскравої літературної традиції, там молодому поколінню з успіхом прищеплюється пильність до інтерференції».

Не менше значення для оздоровлення мовно-культурної ситуації має політика сприяння розвитку й популяризації української культури – елітарної, народної та масової, орієнтованої на різні смаки й рівень сприйняття, а також демон-

страція зарубіжної кіно-, теле- й відеопродукції в якісних українських перекладах, що стимулюватиме поширення міських різновидів повсякденного мовлення.

Соціолінгвістичні дослідження засвідчують, що в ситуаціях конкуренції двох мов на терито-

рії однієї держави перемогу здобуває та мова, яка має більшу комунікативну потужність. Домінування російської мови в урбаністичних середовищах України легко здолати шляхом насичення медійного простору українською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брацкі А. Сучасна мовна політика: польський досвід у слов'янському вимірі. *Київські полоністичні студії*. 2013. Т. 22. С. 436–439.
2. Гриценко, П. Проблема критеріїв оцінки мовної ситуації в Україні в останні десятиліття XX століття. *Język ukraiński: współczesność – historia / Red. F. Czyżewski, P. Hrycenko*. 2003. С. 15–23.
3. Данилевська О. Українська мова в українській школі на початку XXI століття: соціолінгвістичні нариси. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 364 с.
4. Масенко, Л. Т. Суржик: між мовою і язиком. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 232 с.
5. Тараненко О. Мовна ситуація та мовна політика в сучасній Україні (на загальнослов'янському тлі). *Мовознавство*. 2003. № 2–3. С. 30–55.
6. Lambert W.E. *Language, psychology, and culture*. Palo Alto, CA, US: Stanford U. Press, 1972.
7. Language policies and early bilingual education in Sweden. Centre for Research on Bilingualism, Department of Swedish Language and Multilingualism. URL: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:726839/FULLTEXT01.pdf>
8. Lincoln P.C. Dual-lingualism: Passive bilingualism in action. *Te Reo*, 1979. P. 22, 65–72.

REFERENCES

1. Bratski A. (2013) Suchasna movna polityka: polskyi dosvid u slov'ianskomu vymiri. *Kyivski polonistychni studii*. T. 22. S. 436–439 [in Ukrainian]
2. Hrytsenko, P. (2003) Problema kryteriiv otsinky movnoi sytuatsii v Ukraini v ostanni desiatylittia XXI stolittia. *Język ukraiński: współczesność – historia / Red. F. Czyżewski, P. Hrycenko*. S. 15–23 [in Ukrainian]
3. Danylevska O. (2019) Ukrainska mova v ukrainskii shkoli na pochatku XXI stolittia: sotsiolinhvistychni narisy. Kyiv: Vydavnychi dim «Kyievo-Mohylianska akademii». 364 s. [in Ukrainian]
4. Masenko, L. T. (2011) Surzhyk: mizh movoiu i yazykom. Kyiv: Vydavnychi dim «Kyievo-Mohylianska akademii». 232 s. [in Ukrainian]
5. Taranenko O. (2003) Movna sytuatsiia ta movna polityka v suchasni Ukraini (na zahalnoslovianskomu tli). *Movoznavstvo*. № 2–3. S. 30–55. [in Ukrainian]
6. Lambert W.E. (1972) *Language, psychology, and culture*. Palo Alto, CA, US: Stanford U. Press. [in English]
7. Language policies and early bilingual education in Sweden. Centre for Research on Bilingualism, Department of Swedish Language and Multilingualism. URL: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:726839/FULLTEXT01.pdf> [in English]
8. Lincoln P.C. (1979) Dual-lingualism: Passive bilingualism in action. *Te Reo*. P. 22, 65–72. [in English]

STUDENTS PERCEPTION OF THE SUZHUK AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

Boiko Marija Ivanivna

Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Language

Borys Grinchenko Kyiv University

Marshala Tymoshenko Street, 13-B, Kyiv, Ukraine

The article is devoted to the analysis of the results of sociolinguistic survey of students of state institutions of higher education of Eastern Ukraine. The article focuses on the problem of Ukrainian-Russian oral speech forms mixing, known as Surzhyk in Ukraine. Material for research are results of the questionnaire conducted by us. Methods: the respondents of the research were I-IVth year university students, Donbass State Pedagogical University lecturers – 166 respondents, Mariupol State University – 155 respondents, Horlivka institution of Foreign languages – 178 people and Donetsk National Technical University – 127 respondents. The total number of questionnaires is 576. Statistical treatment, empirical analyses and debates have been used to achieve the goal. The research is based on the analysis of adolescents' comments to the open questions of the sociolinguistic questionnaire, which they filled in personally during the targeted survey.

In particular, it traces approaches to the terminology of the concept in Ukrainian linguistics. It was emphasized that the conclusion about the destructive nature of the lingual mix resulting in the Surzhyk was made at the beginning of the 21th century, when the linguistic phenomena arising as a result of the Russian-Ukrainian linguistic interaction became the subject of linguistic analysis.

The purpose of the article is to investigate the ways of linguistic understanding the notion of Surzhyk by contemporary Ukrainian adolescents, to ascertain whether the young speakers associate the emergence of a Surzhyk with the language policy of previous historical periods.

It is concluded that the idea of adolescents about Surzhyk as a mixture of Ukrainian and Russian languages, littered, unclean or as a separate language, arising from the merger of two languages into a new language.

Key words: surzhik, linguistic consciousness, linguistic situation, linguistic politics, language laws, sociolinguistics.

УДК 821.161.2-1.09:172“18/19”
DOI

ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ОЛЕНИ ТЕЛІГИ

Долинська Любов Михайлівна

викладач вищої категорії

Мукачівського кооперативного торговельно-економічного коледжу
вул. Ярослава Мудрого, 40, Мукачево, Закарпатська область, Україна

У статті досліджено творчість неординарних поетес, котрі відзначаються силою характеру, жінок, які свідомо зреклися власних інтересів заради служіння країні та суспільству, мали чітку мету, тож не втратили силу здійснити свої творчі задуми. Леся Українка та Олена Теліга – справжні борці з високою мораллю, чіткою громадянською позицією та національною самоповагою. Їхні вірші є вагомим внеском у скарбницю громадсько-політичної лірики української літератури. 2021 рік – ювілейний, українська спільнота відзначатиме 150 років з дня народження Лесі Українки – безкомпромісної людини, громадянки, письменниці, на долю якої випали значні випробування: тридцятилітня війна з хворобою, переслідування членів родини, їхнє ув'язнення та знищення. Проте, це особистість, на котру рівнятиметься ще не одне покоління справжніх українців – тих, хто до глибини душі та «глибини кишені», як казав відомий меценат Євген Чикаленко, любить Україну. Сучасність виплекала дуже толерантних людей, але іноді це межує з слабовольністю. Чого тільки вартує девіз її життя: «Убий – не здамся!», а псевдонім, співзвучний з другим іменем Михайла Драгоманова – яскраво підкреслює національну приналежність особи, що не готова йти на компроміс із ворогом. Подібною є позиція Олени Теліги, яка не боялася відстоювати честь рідної мови, адже саме мова є маркером національної ідентичності, бо народний костюм може вдягти будь-хто, але від індійського сарі українець не стане індузом, а китаєць у вишиванці так і залишиться ним. Крім того, Олена могла перебувати за кордоном і звідти прислужитися Україні, але у часи небезпеки жінка повернулася до Києва, очолила письменницьку еліту, відвідувала засідання без жодного страху бути заарештованою загарбниками. Своєю поведінкою вона надихала чоловіка Михайла Телігу, котрий під час арешту літературного об'єднання мав можливість врятуватися, та пішов на вірну смерть, підтримуючи політичну позицію дружини. Українці, а особливо українська молодь повинні знати такі факти з життя відомих (і не дуже) справжніх громадян. Національна саможертвовність, бажання прислужитися рідній державі повинні бути свідомими, а виховувати їх можна завдяки життєвому подвигу та поетичній творчості небайдужих представників українства.

Ключові слова: громадянська компетентність, свідомий вибір, літературний дух, європейська модель феміністки, загальнолюдські цінності.

Постановка проблеми. Україна у XXI столітті – це незалежна, багата ресурсами держава, відома у світі завдяки популяризації чудових мистецьких творів та імен їхніх авторів. Її вже не плутають з Росією, бо головне дзеркало, про яке свого часу сказала Ліна Костенко, правильно налаштоване і об'єктивно фокусує нашу реальність, не спотворюючи дійсності. Саме такою хотіла бачити Україну інтелігенція «Розстріляного відродження», загиблі герої Небесної Сотні та АТО. Такою хотіли бачити країну і її сучасники, та, на жаль, реалії зовсім інші. Проте, для становлення громадянського суспільства, набирає актуальності проблема громадянської компетентності особистості. І чи не найкращим способом її формування є потенціал таких навчальних дисциплін, як українська мова, література, історія України.

Мета роботи. Розглядаючи творчість двох поетес – Лесі Українки та Олени Теліги у контексті тогочасного суспільства, розкрити їх

характери, особливості поетичного стилю, тематику поезій, що формують свідому національну ідентичність та високу громадянську позицію. Головними завданнями статті є дослідження життя і творчості названих поетес не лише на програмовому рівні, розширення знань молоді про силу характеру, самовиховання особистості, її самоконтроль, відповідальність за власне майбутнє, будучину родини і країни. Творчість обох поетес слабо вивчена, тож дослідження на цьому не завершується. Багата спадщина драматичних творів Лесі Українки є широким тлом, на якому розглянемо християнську етику, родинні взаємини, зв'язок поколінь та проекцію людських цінностей на сучасність.

Виклад основного матеріалу. Чимало постатей української літературної еліти різних часів вивчаються сучасниками, але творчість багатьох залишилася білою плямою в історії нашого письменства. Пропагуючи свою культуру, виявляється, що чи не найкраще ми

знаємо нашого класика Т.Шевченка з його національними ідеями (і це справедливо), проте так і не усвідомили роль І.Франка з його філософською, громадянською та інтимною лірикою, за винятком шкільних програмових творів, і дуже приблизно знаємо праці мисткинь, що формували (та продовжують кристалізувати) українську літературу і культуру, стали взірцями жіночої життєвої стійкості. Мова йде про Лесю Українку, Ольгу Кобилянську, Миколаю Божук, Марійку Підгірянку, Олену Телігу, Ліну Костенко, Оксану Забужко та багатьох інших панянок. Це представниці різних часових площин та територій, мабуть, найвартісніші саме в контексті українськості. З-поміж них хочемо виділити Лесю Українку й Олену Телігу, вивченням творчості яких займалися О. Забужко, Д. Дроздовський, П. Одарченко, В. Агеєва, С. Осока та інші. Дві постаті, дві нескорені жінки, для котрих Україна стала всім: матір'ю, Батьківщиною, родиною, музою. Здавалося б, кожна жінка повинна зреалізуватися в материнстві, проте, як сильно треба служити ідеї, щоб залишитися вірною тільки Україні. Майже п'ять років відділили народження Олени Теліги та смерть Лариси Косач. Двадцять чотирьох лютого також єднають цих жінок, адже 25 лютого народилася Леся Українка, а 21 лютого – день пам'яті Олени Теліги, розстріляної фашистами у Бабиному Яру. Все дуже тісно та глибинно переплітається, особливо тематика, змістове та емоційне наснаження віршів.

Все, все покинуть, до тебе поинуть,
Мій ти єдиний, мій зламаний квіте!
Все, все покинуть, з тобою загинуть,
То було б щастя, мій згублений світе!
Стать над тобою і кликнуть до бою
Злую мару, що тебе забирає,
Взять тебе в бою чи вмерти з тобою,
З нами хай щастя і горе вмирає.

Так в однойменній поезії описує свою любов Леся Українка, готова врятувати коханого від смерті. Заради дорогої серцю людини, лірична героїня викликає «злую мару» до бою. Вона, хоч і сама переживає фізичні страждання, зовсім не переймається тим, як завершиться смертельний герць, адже перемога може бути й не на її боці – важливою залишається тільки єдність споріднених душ, прощитих вічністю. Олена Теліга ж описує кохання, що не міститься в жодних рамках, бо й справді, це почуття не завжди раціональне, адже може втопити чи спалити душу, очистити її чи загнати у пекло, головне, щоб не було даремним, без взаємності. Та, зрештою, усе це не важливо, якщо закохана особа переживає цілий шквал емоцій, що дають

поштовх наповнювати теплом кожную клітинку тіла, кожен крок у танці:

Сьогодні кожний крок хотів би бути вальсом.
Не студить вітер уст – зігрівся коло них.
І радісно моїм тонким, рухливим пальцям
Торкатись інших рук і квітів весняних,
Любов – лише тобі. А це її уламки,
Це через край вино! В повітря квіт дерев!
Це щастя, що росте в тісних обіймах рамки
Закритої душі і рамку цю дере!
Щоб зайвину свою розсипати перлисто:
Комусь там дотик рук, комусь гарячий сміх.
Ось так приходить мент, коли тяжке намисто
Перлинами летить до випадкових ніг.

Не розсипати перли – радить «Біблія», у якій тисячолітні істини християнства стали прикладами для життєвого вибору. Та не боїться їх розсипати лірична героїня Олена Теліга, адже її щастя розростається, а любов розриває рамки душі. Дуже часто суспільство втискає у рамки себе та інших, вважаючи, що всякий повинен виконувати призначену йому роль. Це стосується й гендерної політики в суспільстві: з одного боку, жінкам приписано бути господинями, матерями, чемними християнками, у той час, як чоловіки повинні заробляти на прожиття, боронити родину та країну, бути мужніми..., та хіба не можна поміняти їх місцями або наділити цими якостями одних та інших? Хіба не може бути навпаки, хіба особистість не може самостійно обирати, адже не від зовнішньої біологічної оболонки залежить як людина проживе, а від її внутрішніх поривів, бажання зреалізуватися та залишити по собі добрий слід. Прикладом свідомого вибору постають наступні міркування поетес, що супроводжуються не лише закличками, але й самими діями:

Гетьте, думи, ви хмари осінні!
То ж тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?
Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть, думи сумні!
Я на вбогім сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.

У цій поезії, що в перекладі з латинської означає: «без надії сподіваюсь», є ряд контрастів та протилежностей: не місце «думам осіннім», коли «весна золота», жаль і голосіння не притаманні «молодим літам», «сіяти квіти на морозі», «крізь сльози сміятись», «серед лиха співати пісні». Оптимістичним є завершення

ліричного твору із ствердженням: «Жити буду – геть думи сумні!» Тож коли сучасна критика стверджує, що тут простежується міфологічний образ Сізіфа та марної праці – дозволимо собі не погодитись із таким трактуванням, тобто ототожнювати ці образи не можна, адже лірична героїня хоче прикрасити квітами світ, розфарбовуючи його кольорами свята, і її робота з порятунку квітів – не марна, а цілком виправдана. Вона вірить: якщо квіти зійдуть та зростуть на морозі, то і її життя продовжиться попри всі перешкоди. Може здатися дивним, але не всі захоплюються квітами як живою окрасою. Відома пристрасть Михайла Коцюбинського до квітів, з якими він вітався, скидаючи капелюха, розмовляв, наче з рівними собі. Безперечно, побачити їхню красу, як і творити мистецтво дано тільки обраним. Недаремно М.Євшан свого часу сказав про Лесю Українку, М.Коцюбинського, О.Кобилянську: «Вони на те, щоби література могла перебути час формування, не одну остру і небезпечну кризу талантів, вони регулюють літературний дух і життя серед розбиття та зневіри, дають приклади монументальної сили, високих артистичних змагань та духовної сили». Поміж вищеназваних не вказана Олена Теліга, і хоч вона жила в інший час, духовну міць проявляє у подоланні перешкод, зображених рядом слів, що знову вказують на рамки як «запорошені окови», «іржаві ґрати», «заплутані вузли»...

Усе – лише не це! Не ці спокійні дні,

Де всі слова у барвах однакових,

Думки, мов нероздмухані вогні,

Бажання – в запорошених оковах.

Якогось вітру, сміху чи злоби!

Щоб рвались душі крізь іржаві ґрати,

Щоб крикнув хтось: ненавидь і люби –

І варто буде жити чи вмирати!

Не бійся днів, заплутаних вузлом,

Ночей безсонних, очманілих ранків.

Хай ріже час лице – добром і злом!

Хай палять серце – найдрібніші ранки!

Ти в тінь не йди. Тривай в пекучій грі.

В сліпуче сяйво не лякайся дивитись –

Лише по спеці гряде жданий грім

Із хмар сковзне – багнетом – блискавиця.

Тут також алітерація, контрасти: «жити» – «вмирати», «добро» і «зло», «тінь» і «сліпуче сяйво», «спека» і «грім», «блискавиця». Ці рядки є прикладом для кожної сучасної жінки, що не повинна бути тільки гарним додатком до чоловіка, посудиною для народження дітей, куховаркою, домогосподаркою. Навпаки, як згадує дослідниця творчості Осока С., Олена Теліга у своїй статті «Сліпа вулиця» розмірковує

про способи формування новітньої української жінки – повноправної представниці буремного ХХ століття. Як стверджує вказана авторка, поетеса дійшла висновку, що роль української жінки – виняткова, адже вона має бути водночас і зодчим свого життя, і вмілою господинею в своєму домі, і вірною помічницею для свого чоловіка. Письменниця розуміла, що для українки – принаймні відразу, зопалу – навряд чи підійде традиційна європейська модель феміністички, їй потрібен свій фемінізм, вибудований передусім на твердій громадянській позиції та суголосний українській ментальності. У віршах, написаних у цей же період, звучить рішучанепереможноготовність підтримувати словом і ділом, ітислідом, а згодом – дорівнятися, стати пліч-о-пліч [1]:

Гойдайте ж кличний дзвін! Крешіть вогонь із кремнів!

Ми ж радістю життя вас напоївши вщерть –

Без металевих слів і без зітхань даремних

По ваших же слідах підемо хоч на смерть!

Це вірш «Мужчинам», та ось якого чоловічого служіння вимагає Олена в поезії «Чоловікові»:

Не цвітуть на вікнігерані –

Сонний символ спокійних буднів.

Ми весь час стоїмо на грані

Невідомих шляхів майбутніх.

І тому, що в своїмполоні

Не тримають нас речі й стіни,

Ні на день в душі не холоне

Молодечебажання чину.

Ідея чину, служіння державі дуже серйозна і відповідальна та є провідною серед тих, хто намагався (і робить це досі) збудувати Україну, консолідувати націю під один прапор та герб. Бажання прислужитися рідній країні відслідковується і в багатьох віршах Лесі Українки. Той фізичний біль, що приносила тривалатридцятилітня хвороба, не стає приводом для того, щобпокинутизброю. У поезії «Слово, чому ти не твердая криця?» лірична героїня гострить, точить власну зброю – слово. Як мечі виготовляють зі сплаву різних металів, так і словесна зброя поетеси – це сплав лексем, сповнених емоцій та змісту, що «в руках невідомих братів» стануть «кращим мечем на катів». У наступному вірші «І все-таки до тебе думка лине...», героїня вбачає порятунок країни у дієвій любові, а не марному проливанні сліз. Тількичерез кровопролиття, смертельну битву, неминучу загибельсправжніхпатріотів можна збудувати нове життя, подати приклад нащадкам. Подібні настрої звучать і в Олені Теліги:

Не лічу слів. Даю без міри ніжність.
А може в цьому й є моя сміливість:
Палити серце в хуртовині сніжній,
Купати душу у холодній зливі.
Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив,
Та там, де треба, – я тверда й сувора.
О, краю мій, моїх ясних привітів
Не діставав від мене жодний ворог.

Вона молода, повна сил і енергії, природньо, шле палкі «ясні привіти» не ворогу, а рідному краю. Не мріючи про зону комфорту, «тверда й сувора», лірична героїня вірша «Сучасникам» палить «серце в хуртовині сніжній», купає «душу у холодній зливі». Мало хто готовий до таких випробувань, дехто обирає позицію спостерігача, забуваючи, що своєю бездіяльністю зраджує Вітчизні. Хтось трансформувалася вислів: «Моя хата скраю, нічого не знаю», початкова форма якого зовсім невігідна псевдопатріотам і звучить: «Моя хата скраю – першим ворога стрічаю». Мабуть, якби ця варіація була на слуху частіше, то спонукала б до відповідального ставлення до країни та громадян, адже брати на себе відповідальність за власну родину, країну важче, ніж стояти осторонь. Обидві поетеси завжди займали активну позицію щодо рідної мови. А саме мова є маркером ідентичності. Як зазначає О.Колотигіна, «люди, які розуміють, у чому полягає їх етнічна ідентичність, мають спільні риси характеру, поведінки, дій» [2]. І якщо Лесі Українці було простіше територіально, оскільки Косачі, свідомі українські інтелігенти жили в Україні (на Житомирщині та Волині), то Шовгеніві спочатку перебували в Росії, потім недовго в Україні, а згодом у Чехословаччині, де стався відомий випадок, коли Олена нещадно й голосно засудила молодиків-емігрантів, що висміювали українську мову. З того часу вона спілкувалася тільки мовою своїх батьків. Дмитро Донцов – вірний друг і соратник, пише про неї: «Оригінальна в образах та ідеях, цілісна як рідко хто інший, елегантна у формі своїх віршів, елегантна у своїй статурі “прудконової Діани”, горда в наставленні до життя, вона лишила нам взір справжньої панської поезії в найкращому значенні слова, поезії, позбавленої всього вульгарного, простацького. З’явилася вона, спалахнула і згоріла на тяжкій та сірім, потім криваво-червонім небі війни й революції, неначе блискуча зізда, лишаючи, хоч згасла фізично, яскраве світло по собі, яке палахкотитиме нащадкам». Особистість, як вказала С.Осока, на яку можна рівнятися. Поетеса, до чийх слів варто прислухатися. Жінка, якою варто захоплюватися. Олена Теліга – це та людина, яка вміла бути різ-

ною, але завжди собою. Та людина, яка знала коли необхідно бути рішучою і сильною, а коли ніжною і слабкою [1]. Це людина-борець, яку не можна забути.

Та тільки меч – блискучий і дзвінкий –
Відчує знову ваш рішучий дотик,
Нам час розгорне звиклі сторінки:
Любов і пристрасть ... Ніжність і турботи.

Щодо якості лірики Лесі Українки, то високу оцінку її творчості дав Іван Франко в одній із критичних статей: «Вона помалу доходить до того, що може виспівувати найтяжчі, розпучливі ридання і тим співом не будити в серцях розпуки та зневіри, бо у самої в душі горить могуче полум'я любові до людей, до рідного краю і широких людських ідеалів, ясній сильна віра в кращу будучину...»

Від часу Шевченківського "Поховайте та вставайте, кайдани порвіте" Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої, хорої дівчини. ...Леся Українка не силкується на Шевченків пафос, не переживує його термінології; у неї є свій пафос, своє власне слово... У самої наболіло на душі чимало, у самої поетичне слово доспіло і сиплется, мов золота пшениця...» [4]. Не випадково хворобливу і тендітну Лесю Франко назвав "єдиним мужчиною в нашому письменстві", адже її силі характеру позаздрить кожен, а девіз життя – промовисті слова притиснутого списом до землі борця: «Убий – не здамся!»

Висновки. Таким чином, обидві поетеси створили ідеал жінки-воїна, відданого головній ідеї – служінню Батьківщині [5]. Їхня громадянська компетентність сформувалася свідомо і через поетичне обдарування вилася у безліч поезій, що й досі пробуджують почуття притомності та відповідальності за все, що відбувається навколо. Ці жінки зреклися власних інтересів заради боротьби, позбавили себе права бути слабкими чи безвольними, стали прихильницями суворих ритмів, не втрачаючи при цьому жіночих інтонацій. Поетеси не опустили рук, віднайшовши сенс свого існування через любов до Батьківщини. Розвиваючи кращі традиції української літератури, що не раз відзначала емігрантська критика, Олена Теліга стала послідовницею Лесі Українки. Сучасна молодь, знайомлячись із біографічними відомостями і творчістю мисткинь, вчиться самостійно аналізувати та прогнозувати майбутнє, ідентифікувати себе зі своєю нацією та країною. І саме в цьому контексті українська література відіграє величезну роль, адже вчить самостійно мислити, робити свідомий вибір між активною позицією та бездіяльністю,

любити рідну мову. Важливо вчитися досліджувати діяльність людей різних епох, порівнювати та синтезувати інформацію, виробляти чітку громадянську позицію, формувати ієрархію цінностей, бо дуже несподівані відкриття

народжуються у порівняннях. Леся Українка та Олена Теліга – успішні жінки, з трагічною та величною долею, яким так і не судилося зустрітися на перехресті часів, проте їхню творчість потрібно вивчати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осока С. Олена Теліга: любов, рівність і національно-визвольна боротьба. URL: <https://povaha.org.ua/olena-teliha-lyubov-rivnist-i-natsionalno-vyzvolna-borotba/>
2. Колотигіна О. Проблема етнічної ідентичності в сучасній українській літературі. *Українська мова і література в школах України*. 2020. № 5. С. 14–15.
3. Леся Українка. Зібрання творів у дванадцяти томах. К. : Наукова думка, 1978.
4. Франко І. Леся Українка. Збір. творів у 50-ти томах. К. : Наукова думка, 1981. Т. 31. С. 254–255, 264–371.
5. Ребрик Н. Люби своє: Апологія Чину. Літературознавчі статті. Ужгород : Гражда, 2011. 552 с.

REFERENCES

1. Osoka S. Olena Teliha. Ljubov, rivnist i natsionalno-vyzvolna borotba. [Love, equality and national liberation struggle]. Access mode: <https://povaha.org.ua/olena-teliha-lyubov-rivnist-i-natsionalno-vyzvolna-borotba/>
2. Kolotygina O. (2020) Problema natsionalnoi etnichnosti v suchasnij ukrainiskii literaturi [The problem of ethnic identity in modern Ukrainian literature]. *Ukrainska mova i literatura v shkolah Ukrainy Ukrainian language and literature in schools of Ukraine*. № 5. P. 14–15.
3. Ukrainka Lesia. (1978) Zibrania tvoriv v 12 tt. [Collection of works in twelve volumes]. Kyiv : Nauk. Dumka [in Ukrainian]
4. Franko Ivan. Ukrainka Lesia. (1981) Zibrania tvoriv v 50 tt. [Collection of works in fifty volumes]. Kyiv : Nauk. Dumka. Vol. 31. P. 254–255, 264–371. [in Ukrainian]
5. Rebryk N. (2011). Liuby svoie: Apologiiia chynu. Literaturni statii [Love your own: Apology of the Order. Literature articles]. Uzhhorod : Grazhda. 552 p. [in Ukrainian]

CIVIC AND UNIVERSAL VALUES IN THE CREATIVE WORK OF LESYA UKRAINKA AND OLENA TELIGA

Dolynska Liubov Mykhailivna

Teacher of the Highest Category

Mukachevo Cooperative Trade and Economic College

Ya. Mudryi Street, 40, Mukachevo, Transcarpathian region, Ukraine

The article examines the work of extraordinary poets, who are noted for their strength of character, women who consciously renounced their own interests for the sake of serving the country and society, had a clear goal, so they did not lose the strength to carry out their creative plans. Lesya Ukrainka and Olena Teliha are real fighters with high morals, a clear civil position and national self-respect. Their poems are a significant contribution to the treasury of socio-political lyrics of Ukrainian literature 2021 is a jubilee year, and the Ukrainian community will celebrate the 150th anniversary of the birth of Lesya Ukrainka, an uncompromising person, citizen, and writer who has faced significant trials: the thirty years' fight with sickness, the persecution of family members, their imprisonment and death. However, this is a personality that more than one generation of real Ukrainians will look up to – those Ukrainians who will love Ukraine to the depths of their souls and "the depths of their pockets," as the famous philanthropist Yevhen Chykalenko said. Modernity has brought up very tolerant people, but sometimes it borders on weak will. What is the motto of her life: "Kill me – I will not give up!", and the pseudonym, consonant with the middle name of Mikhail Drahomanov - clearly emphasizes the national affiliation of a person who is not ready to compromise with the enemy. The position of Olena Teliha is similar, she was not afraid to defend the honour of the native language, because the language is a marker of national identity, because anyone can wear a folk costume, but wearing an Indian sari Ukrainian will not become a Hindu, and a Chinese in embroidered clothes will remain Chinese. Olena could have been abroad and served Ukraine from there, but in times of danger the woman returned to Kyiv, headed the literary elite, and attended meetings without any fear of being arrested by the invaders. Her behaviour inspired her husband, Mikhailo Teliha, who was able to escape during the arrest of the literary association, and died, supporting his wife's political position. Ukrainians, and especially Ukrainian youth, should know such facts from the lives of famous (and not very famous) real citizens. National self-sacrifice, the desire to serve the native state must be conscious, and they can be brought up through the life's feat and poetic creativity of caring representatives of Ukraine.

Key words: civic competence, conscious choice, literary spirit, European model of feminist, universal values.

УДК 81'271:179.8]:070
DOI

КОНЦЕПТ HATE SPEECH У МЕДІА-ДИСКУРСІ

Іванишин Наталія Любомирівна

викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна

Наукова розвідка присвячена дослідженню проблеми вживання мови ворожнечі в сучасному медіа просторі. Проаналізовано висловлювання відомих осіб, які можуть бути розцінені як зневажливі стосовно певних груп людей. Встановлено категорії, за якими їх можна поділити. Метою є дослідити та проаналізувати дане явище в різних сферах. Поставлена мета передбачає виконання низки завдань, а саме: проаналізувати мову ворожнечі в медіа-просторі, виявити та структурувати різні види реакцій на неї, диференціювати терміни близькі до мови ворожнечі, такі як агресивні висловлювання, мікроагресію та свободу слова. Матеріалом дослідження є публічні виступи впливових осіб та їх висловлювання в соціальних мережах, отриманих внаслідок вибірки матеріалів з різноманітних англійських джерел та реакція читачів на них. Це, в основному, Facebook, Twitter, YouTube та інші сайти, де є можливість залишити свою реакцію на різного роду коментарі. Перспективою дослідження є виокремлення лексичних одиниць, які відповідають даному терміну та, в подальшому, їх структуризація. Для досягнення мети визначення та категоризації автор обрав найвиразніші повідомлення політиків та публічних виступів, а також реакцію читачів на суперечливі заяви. Найпоширеніші теми мови ненависті - це заперечення голокосту, мусульманські заборони, права на сексуальні меншини, богохульство, гнів феміністок на чоловіків. Найбільш поширений феномен хейт спіч у політичній сфері, особливо серед політиків найвищого рангу. У більшості країн існує цілий ряд правил, спрямованих на припинення мови ненависті в різних сферах, а саме: політичній, релігійній, соціальній. Ці правила відрізняються своїми акцентами щодо різних форм мовної агресії.

Стаття пропонує певні перспективи для подальшого обговорення. Дане явище можна паралельно досліджувати не лише з точки зору лінгвістики, й журналістики, політології, юриспруденції та соціології. Було б особливо цікаво дослідити вплив мови ненависті на прийняття рішень державного рівня.

Ключові слова: *мова ворожнечі, агресія, богохульство, мікроагресія, свобода слова.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Протягом останніх років підвищився інтерес науковців щодо дослідження мови ворожнечі, адже на сьогоднішній день це питання стоїть досить гостро. У наші дні в медіа існує неконтрольована кількість висловлювань, коментарів та публікацій, які можуть розпалити ненависть між людьми різних культур, віросповідань та поглядів. Все це має широкий спектр неокреслених проблем, а також перспективи подальшого наукового розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане явище є об'єктом досліджень не лише мовознавців, але й журналістів, політологів, юристів та соціолінгвістів. Питанням займалися такі науковці як Д. Батлер, А. Вебер, Ю. Хабермас та Я. ван Дейк. В. Ворнес та Ю. Гіршберг були одними з перших ініціаторів щодо автоматизації виявлення мови ненависті у всесвітній павутині. Їх дослідження стосувались виявлення антисемітизму. І. Квок та І. Ванг впровадили наглядову модель для виявлення расистських коментарів. Робота З. Васема та

Д. Гові була базовим дослідженням для багатьох наступників щодо особливості прогнозуванні виявлення мови ненависті. Вони створили величезний корпус, який присвячений дослідженню мови ненависті у англійській мові.

Важко дати чітке визначення мові ненависті. Однак її можна розпізнати на основі конкретних характеристик, які відрізняються від однієї культури до іншої. Ці характеристики є нечіткими, деякі можуть трактувати певні висловлювання як чисту ненависть, а інші як мікроагресію, агресивні висловлювання чи навіть, свободу слова. Це питання є спірним, яке викликає чималу кількість дискусій.

Формулювання мети та завдань статті. Метою є дослідити та проаналізувати мову ворожнечі в різних сферах. Поставлена мета передбачає виконання низки завдань, а саме: проаналізувати мову ворожнечі в медіа-просторі, виявити та структурувати різні види реакцій на неї, диференціювати мову ворожнечі, а також схожі поняття, - такі як: агресивні висловлювання, мікроагресію та свободу слова.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В даному дослідженні ми розглянули та проаналізували ряд висловлювань в медіа просторі, які є, на нашу думку, найбільш ілюстративними та класифікували їх за трьома групами, а саме: «мова ворожнечі», «мікроагресія» та «агресивні висловлювання», що дало можливість показати різницю між цими поняттями.

А. Браун визначив мову ненависті як: “будь-яка текстова чи словесна практика, яка стосується питань дискримінації чи насильства щодо людей, зважаючи на їх расу, етнічну приналежність, національність, релігію, сексуальну орієнтацію та гендерну приналежність [3, 419–468]. На думку М. Аніс [1, 47–50], мова ненависті може виникати в різних мовних стилях і в певних діях, таких як образа, провокація та агресія. Н. Четті та Н. Алатур [5, 108–118], поділяють мову ненависті на три категорії: гендерна, релігійна та расистська.

Стосовно перекладів даного терміну на українську мову, тут зустрічаються такі поняття як «мова ворожнечі», «риторика ненависті», «риторика ворожнечі», «хейт спіч». Причиною виникнення є комунікативний аспект, де у процесі обміну інформацією кожен з учасників розмови намагається відстояти свою точку зору.

Мова ворожнечі існує в різних сферах, особливо в політичній, де сприяє поширенню расової ненависті, антисемітизму, та різних видів дискримінації, наприклад, на основі сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Також її можна зустріти в соціальних мережах, де виникає поняття «хейтер» – людина, яка висловлюється вороже стосовно певних тверджень чи осіб.

Було створено досить багато міжнародних документів, які повинні регулювати мову ворожнечі та карати порушників закону. Наприклад, Бельгійський антирасистський закон (Belgium Anti-Racist Law) створений 1981 році і покликаний карати певні акти вираження расизму та ксенофобії. Бельгійський закон стосовно заперечення голокосту (Belgium Holocaust Denial Law) 1995 року забороняє публічно заперечувати, применшувати значимість, виправдовувати або схвалювати геноцид, вчинений німецьким націонал-соціалістичним режимом під час Другої світової війни. Канадійський акт прав людини (The Canadian Human Rights Act) 1977-го року захищає права громадян, зокрема жертв мови ненависті. В липні 2019 канадським урядом було розпочато дослідження для регулювання мови ворожнечі онлайн, що передбачає відповідальність згідно кримінального кодексу. Варто

вказати, що у різних країнах ці документи мають різні акценти. До прикладу, у Франції особливу увагу приділяють образі інвалідів та богохульству у Законі про свободу преси (The Law on the Freedom of the Press of 29 July) 1881-го року. В Австралії схожі закони покликані припинити репресії, такі як Акт про расову дискримінацію (Racial Discrimination Act) 1975-го року. Сполучене Королівство заборонило мову ненависті згідно Закону про расові відносини 1965-го року, який забороняв підбурювати до дискримінації чи розпалювання расової ненависті. Зокрема, цей закон спочатку вимагав доказів, що відповідач мав намір розпалювати ненависть, але це уточнення пізніше було видалено. Згідно чинного законодавства Закон про громадський порядок 1986 року забороняє особам поширювати або виголошувати будь-яку промову, яка «містить образи», якщо «є намір розпалити расову ненависть». Крім того, структурне рішення Європейського Союзу щодо боротьби з певними формами та виразами расизму та ксенофобії шляхом кримінального права, як і раніше, набуло актуального значення та слугує основою визначення нових домовленостей про співпрацю між приватними онлайн-платформами та Європейською Комісією щодо мови ненависті на веб-сайтах.

Хоча уряд відіграє велику роль у виявленні мови ненависті, приватні онлайн-платформи, такі як Facebook, Twitter, YouTube та інші, регулярно розробляють способи виявлення мови ненависті при модеруванні своїх веб сайтів і ці дослідження можуть також допомогти науці.

В наші дні найбільш актуальними теми мови ворожнечі є заперечення голокосту, невизнання прав сексуальних меншин, заборона мусульманства в Європі, приниження гідності чоловіків феміністами та інші. Багато світових лідерів можна звинуватити у розпалюванні конфліктів за допомогою «хейт спіч». Особливо обурливими є промови президента США Дональда Трампа стосовно мусульман, латиноамериканців та жінок. В ході дослідження проаналізована низка висловлювань саме цього політика. На прикладі його офіційних коментарів ми зупинимось детальніше. Ось одне із них.

В ході передвиборчої кампанії Дональд Трамп неодноразово висловлював явні расистські зауваження – назвав мексиканських іммігрантів злочинцями та гвалтівниками, запропонував заборонити в'їзд в США мусульманам. Тенденція триває і зараз, Трамп не зупинився з расистськими ідеями після виборів 2016 року. Ним був написаний «твіт», де зазначалось, що кілька темношкірих членів Конгресу є «з країн,

уряди яких є повною та цілковитою катастрофою», і що вони повинні «повернутися» назад до цих країн негайно. У дописах, спрямованих на таких представників, як Александрія Окасіо-Кортес, Аянні Пресслі, Лльхана Омара та Рашиду Тлайб є приклади загального расистського спрямування, які використовуються проти іммігрантів та меншин, які критикують політику США. Демократи, в тому числі спікер палати Ненсі Пелосі, засудили «твіти» Трампа як расистські:

"So interesting to see "Progressive" Democrat Congresswomen, who originally came from countries whose governments are a complete and total catastrophe, the worst, most corrupt and inept anywhere in the world (if they even have a functioning government at all), now loudly and viciously telling the people of the United States, the greatest and most powerful Nation on earth, how our government is to be run. Why don't they go back and help fix the totally broken and crime infested places from which they came. Then come back and show us how it is done. These places need your help badly, you can't leave fast enough. I'm sure that Nancy Pelosi would be very happy to quickly work out free travel arrangements!" «Настільки цікаво побачити "прогресивних" демократів-конгресменів, які спочатку приїжджали з країн, уряди яких - це повна та тотальна катастрофа, найгірша, найкорумпованіша та невміла в будь-якій точці світу (якщо вони взагалі мають функціонуючий уряд), тепер голосно і злісно розповідаючи людям Сполучених Штатів, найбільшій і наймогутнішій нації на землі, як потрібно керувати нашим урядом. Чому вони не повертаються назад і не допомагають виправити цілком розбиті та злочинні місця, з яких вони прийшли. Потім поверніться і покажіть нам, як це робиться. Ці місця потребують вашої допомоги, а ви не можете дістатись туди швидко. Я впевнений, що Ненсі Пелосі буде дуже рада швидко домовитись про безкоштовну подорож!» (3).

Ще одне висловлювання Трампа в 1990 році стосовно темношкірого бухгалтера було надзвичайно расистським. В ньому йдеться, що всі чорношкірі є ледачими і їм нічого не можна довірити:

"Black guys counting my money! I hate it. The only kind of people I want counting my money are short guys that wear yarmulkes every day. ... I think that the guy is lazy. And it's probably not his fault, because laziness is a trait in blacks. It really is, I believe that. It's not anything they can control!" (3). «Чорні хлопці рахують мої гроші!

Я ненавиджу це. Єдиний вид людей, яких я хочу рахувати мої гроші, - це короткі хлопці, які щодня носять ярмульки. Я думаю, що хлопець лінивий. І, мабуть, він не винен, тому що лінь - це риса у чорношкірих. Це дійсно, я вважаю, що це не все, що вони можуть контролювати!».

Варто розрізнити тут ще один термін «мікроагресія». Це поняття схоже, але його не можна відносити до «мови ворожнечі». Це певні висловлювання, які звучать образливо для окремих категорій людей, які зовсім не мають на меті їх образити. Наприклад:

- *"God bless you"* «будь здоровий» - атеїсту;

- «Не часто побачиш чоловіка у цій професії»;

- «У вас дуже цікава вимова, звідки ви родом?» - людині з іншим відтінком шкіри (2).

Агресивні висловлювання та образи є близькими до мови ворожнечі, однак потрібно їх розмежовувати. Наведемо приклади таких висловлювань:

"Our country is doomed in the hands of this generation" (1).

«Наша країна приречена в руках цього покоління».

"Bunch of fools promoting the idea that there's always something in nothing" (1).

«Купка недоумків просувають ідею що завжди є щось в чомусь».

"They aren't even intelligent enough to know that they are stupid" (1).

«Вони недостатньо розумні, щоб усвідомити свою тупість».

"So open minded their brains fell out" (1).

«Настільки відкриті, що в них випав мозок».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Попри той факт, що мова ворожнечі є у фокусі уваги великої кількості дослідників, вона і досі залишається феноменом, котрий потребує дослідження саме завдяки своєму неспинному розвитку. У наші дні в медіа існує величезна кількість висловлювань, коментарів та публікацій, які можуть розпалити ненависть між людьми різних культур, віросповідань та поглядів. Все це має широкий спектр неокреслених проблем і саме цей факт надає перспективи подальших досліджень, таких як виявити та структурувати різні види реакцій на мови ворожнечі, диференціювати і виокремити схожі терміни, а також досліджувати це питання не лише з точки зору лінгвістики, але й журналістики, політології, юриспруденції та соціології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Anis M. Y. Maret U. S. Hate speech in Arabic Language: International Conference on Media Studies, 2017, no. September.
2. Armbruster-Sandoval, R. Starving for Justice: Hunger Strikes, Spectacular Speech, and the Struggle for Dignity. University of Arizona Press, 2017, 124 p.
3. Brown A. What is hate speech? Part 1: The Myth of Hate: Law Philos., vol. 36, no. 4, 2017.
4. Burnap P., Williams M. L. Hate Speech, Machine Classification and Statistical Modelling of Information Flows on Twitter: Interpretation and Communication for Policy Decision Making: in Proceedings of the Conference on the Internet, Policy & Politics, 2014, pp. 1–18.
5. Chetty N., Alathur S. Hate speech review in the context of online social networks: Aggress. Violent Behav., vol. 40, no. May, 2018.
6. Del Vigna F., Cimino A., Dell’Orletta F., Petrocchi M., and Tesconi M. Hate me, hate me not: Hate speech detection on Facebook: CEUR Workshop Proc., 2017. vol. 1816.
7. Kaplan J., Lemov R. Archiving Endangerment, Endangered Archives: Journeys through the Sound Archives of Americanist Anthropology and Linguistics, 1911–2016: Technology and Culture, Volume 60, Number 2 Supplement (Article) . Johns Hopkins University Press. , April 2019, pp. S. 161–S187.
8. Kech T.M. Hate speech and double standarts: Constitutional studies. Volume 1. Issue 1. University of Wisconsin Press. 2016.
9. Kwok I., Wang Y. Locate the Hate: Detecting Tweets against Blacks: Twenty-Seventh AAAI Conf. Artif. Intell., 2013.
10. Levine R., Michael P., Pataki T. Racism in Mind. Cornell University Press, 2018.
11. The Law on the Freedom of the Press of 29 July 1881. Веб-сайт. URL: <https://www.legislationline.org/documents/id/15730>
12. Racial Discrimination Act 1975 . Веб-сайт. URL: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C00089>
13. Sellars A. Defining Hate Speech: Berkman Klein Center Research Publication No. 2016-20; Boston Univ. School of Law, Public Law Research Paper No. 16–48.
14. The Canadian Human Rights Act. Веб-сайт. URL: <https://lawslois.justice.gc.ca/eng/acts/h-6/fulltext.html>. (дата звернення 08.02.2020).
15. O'Donnell J., Rutherford J. Trumped! The Inside Story of the Real Donald Trump- his Cunning Rise and Spectacular Fall. Simon & Schuster. 1991. 348 p.
16. Warner W., Hirschberg J. Detecting Hate Speech on the World Wide Web: no. Lsm, 2012. 230 p.

ІЛЮСТРАТИВНІ ДЖЕРЕЛА

1. Microagresion. Веб-сайт. URL: https://www.youtube.com/watch?v=i_4-BqSIUD8 (дата звернення 08.02.2020).
2. Мікроагресія. Веб-сайт. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-43787777?ocid=socialflow_facebook (дата звернення 10.02.2020).
3. Donald Trump’s racism history. Vox news. Веб-сайт. URL: <https://www.vox.com/2016/7/25/12270880/donald-trump-racist-racism-history>. (дата звернення 12.02.2020).
4. Donald Trump’s twitter. Progressive” Democrat Congresswomen. Веб-сайт. URL: https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1150381394234941448?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwtterm%5E1150381394234941448&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.vox.com%2F2016%2F7%2F25%2F12270880%2Fdonald-trump-racist-racism-history
5. Men are scum. Vanityfair magazine. Веб-сайт. URL: <https://www.vanityfair.com/news/2019/02/men-are-scum-inside-facebook-war-on-hate-speech>

HATE SPEECH CONCEPT IN MEDIA DISCOURSE

Ivanyshyn Nataliia Liubomyrivna

Lecturer at the Department of Foreign Languages and Translation

Lviv State University of Life Safety

Kleparivska Street, 35, Lviv, Ukraine

The study addresses the problem of using hate speech in today's media space. It is studied not only by linguists, but also by journalists, lawyers and sociologists. It is difficult to distinguish between hate speech and other forms of hidden aggression. The purpose is to explore and analyze this phenomenon in various contexts. Several messages of influential

people have been analysed which can be considered as hateful towards a particular group of people. Categories, which they can be divided to are distinguished. The aim is to research and speculate this term in various fields, namely: to analyze the language of hate in the media space, to differentiate terms that are used, e.g. hate speech, aggressive remarks, microaggressions and freedom of speech. Hate speech is defined as aggressive messages against people based on some characteristic such as race, color, ethnicity, gender, sexual orientation, nationality, religion, and other. It can attack, threaten or insult individual person or groups of people. Microaggression can be defined as statements which send negative messages reacted to someone's membership in marginalized group. Whereas, aggressive remarks are not defined clearly. To achieve the goal of defining and categorizing, the author selected the most outrageous messages of politicians and public speeches as well as readers' reaction to controversial statements. The most common hate speech topics are holocaust denial, Muslim prohibition, sexual minority rights, blasphemy, feminists' oppression to men. There are set of rules in most countries made to stop hate speech in different areas, namely: politics, religion, social life.

The article offers some prospects for further discussion. It would be particularly interesting to research influence of hate speech on state level decisions.

Key words: hate speech, aggression, blasphemy, microaggression, freedom of speech.

УДК 80:811.11
DOI

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЙ

Іванченко Марія Юріївна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна

Швидкий розвиток комп'ютерної індустрії та інформаційних технологій протягом останніх десятиліть породив велику кількість неологізмів, для позначення реальності сучасного життя. Цей процес пов'язаний із глобальною комп'ютеризацією. У результаті ми спостерігаємо збагачення словникового складу багатьох мов, в першу чергу англійської. Динамічний розвиток термінологічної системи та впровадження цифрових технологій у всі сфери життя обумовлює перехід комп'ютерної мови на загальнонародську літературну мову. Професійне спілкування через електронні списки розсилки вважається міцною ustalеною практикою у багатьох організаціях по всьому світу.

Аналіз особливостей утворення неологізмів сфери інтернет показав, що найбільш продуктивною є афіксація, а саме терміни утворені шляхом додавання до основи префіксів cyber-, hyper-, i-, dot-, giga-, net-, info-, web-, e-: hyperlink, e-cash, dotbomb, idollars, gigastore, nethead, webzine, digital-to-analog, e-commerce, infoworld. Достатня кількість прикладів представлена словоскладанням, наприклад: bookmark → book + mark; egosearch → ego + search; junk e-mail → junk + e + mail; digital-to-analog → digital + to + analog. Акронімами – IMHO = in my humble honest opinion; AFAIK = as far as I know. Буквенно-цифровими скороченнями – B2B → business-to-business; B2C → business-to-consumer; P2P → producer-to-producer.

Окрему групу формують неологізми специфічного комп'ютерного сленгу leetspeak. В межах згаданої підгрупи нам вдалося виокремити такі тенденції утворення нових термінологічних одиниць: заміна літер числами – leetspeak = 133t5p33k; заміна букв знаками, які їх нагадують – hat = 4 | - | ^^; взаємозаміна фонетично споріднених літер – 5xlllz=skills; нехтування граматичними та орфографічними правилами – 'tie' замість 'the', 'teh' = 'the'; використання великих літер та опущення голосних – LiKe THiS, vry=very; широке використання графічних та цифрових символів – < jumping up and down>; аббревіатури – BBL= be back later, BRB= be right back, ROFL= rolling on the floor laughing, TTYL= talk to you later.

Ключові слова: неологізм, інтернет, комунікація, словниковий склад, термінологія, словотвір.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Мова, як і суспільство, постійно розвивається. Однією із найважливіших характеристик мови є її рухливість, оскільки зростання людських потреб та нагромадження досвіду призводить до накопичення інформації про навколишній світ, поглиблення наукового пізнання дійсності. Це неминухо виражається в мові і відображається у спілкуванні.

Життя динамічно рухається вперед, і мова вимушена адаптуватись до нових вимог, вибираючи нові засоби вираження ідей та залишити після себе такі слова, які були актуальними у певний конкретний момент. Найважливішими та "найхарактернішими ознаками будь-якої мови та її словникового запасу є змінність та розвиток" [5, 150].

Метою цієї статті є визначення способів та методів збагачення англійської лексики сфери Інтернет-комунікацій останніх десятиліть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З кінця ХХ століття основними сферами

поповнення лексичного складу мови є політика, засоби масової інформації та Інтернет [4, 46], оскільки інноваційний мовний процес найбільш активно проходить у тих галузях, на які впливають макросоціальні фактори. Інформаційна революція на початку ХХІ століття вимагає модернізації існуючих наукових термінів та утворення нових лексичних одиниць, щоб позначити реальність сучасного життя. Цей процес пов'язаний із глобальною комп'ютеризацією. У результаті ми спостерігаємо збагачення словникового складу багатьох мов. Однак англійська мова перебуває у центрі таких змін. Динамічний розвиток термінологічної системи та впровадження цифрових технологій у всі сфери життя обумовлює перехід комп'ютерної мови на загальнонародську літературну мову [3, 104]. Професійне спілкування через електронні списки розсилки вважається міцною ustalеною практикою у багатьох організаціях по всьому світу [1, 94]. Багато академічних установ розробили власні системи

електронної пошти для національних та міжнародних комунікацій. І така форма професійної взаємодії стала надзвичайно важливою для них.

Збагачення англійської лексики протягом перших років нової доби, як і в останні десятиліття, здійснюється майже винятково завдяки власним мовним ресурсам через словотворення та зміну значення існуючих одиниць. Цьому феномену присвячено багато книг та наукових статей. Чимало вчених вивчають процеси збагачення англійської лексики: І.В. Андрусяк, Н.Д. Арутюнов, Р. Берчфільд, О. Л. Боярська, В. Г. Гак, О. Д. Мешков, С. М. Єнікеєва, Ю. О. Жлуктенко, В. І. Заботкіна, Ю. А. Зацний, Н. К. Изулікін, К. В. Ковтун, Є. С. Кубрякова, Р. К. Махачашвілі, І. І. Мурко, Л. Ф. Омельченко, Т. О. Пахомова, Т. А. Пімахіна, О. М. Позднякова, В. Н. Телія, Є. Б. Черкаська, А. В. Янков та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. У статті здійснено аналіз 300 неологізмів сфери інтернет-комунікацій щодо їх тематичних, семантичних та дериваційних особливостей.

Аналіз словотворчих особливостей розглянутих неологізмів показав, що серед новоутворень цієї сфери наявні лексичні одиниці, утворені різними способами, природньо, що найпродуктивнішим виявилась афіксація.

Як показують результати обробки фактичного матеріалу протягом останніх десятиліть з'явилося багато нових афіксів англійської мови пов'язаних із сферою інтернет-комунікацій. Це такі афікси, як *cyber-*, *hyper-*, *i-*, *dot-*, *giga-*, *net-*, *info-*, *web-*, *e-*. Наприклад:

Hyperlink → hyper + link; hypertext → hyper + text; e-cash → e + cash; e-life → e + life; idollars → I + dollars; dot bomb → dot + bomb, dot snot → dot + snot; gigastore → giga + store; nethead → net + head; netmyth → net + myth; infoworld → info + world; webzine → web + zine; website → web + site; digital-to-analog → digital + to + analog.

Зокрема, префікс *e-* породив, здавалося б, нескінченну кількість нових слів, таких як *e-mail*, *e-commerce*, *e-solution*, *e-vite*, *e-newsletter*, *e-book*, *e-publishing*, and *e-ticket*.

Префікс 'cyber-' досить часто зустрічається в Інтернеті, кожного разу у нових комбінаціях. Оксфордський словник подає таке визначення цього афіксу: "The first element of a wide variety of terms relating to computer-mediated electronic communications, particularly those which came to general prominence in the eighties and nineties, such as ELECTRONIC MAIL and the INTERNET" [2, 34]. Наведемо кілька прикладів: *cybercitizen* → *cyber-* + *citizen*; *cyberclinics* → *cyber-* + *clinics*; *cybercommerce* → *cyber-* + *commerce*; *cybercrash* → *cyber-* + *crash*; *cyberjournalism* →

cyber- + *journalism*; *cyberkids* → *cyber-* + *kids*; *cybermall* → *cyber-* + *mall*; *cyberpatrol* → *cyber-* + *patrol*.

Більш пізні доповнення включають *cyberpatrol* (програмне забезпечення для запобігання доступу неповнолітніх до сайтів, орієнтованих на дорослих), *cyberkids* (значення само собою зрозуміла, назва Інтернет-спільноти для дітей) та *cyberterrorism* (також значення зрозуміло із змісту слова), ми згадали лише кілька, більше того, вони можуть з'являтися із префіксом разом і окремо, у такому випадку з'являється тире, яке відділяє префікс від основи.

Словоскладання формують досить чисельну та продуктивну групу неологізмів. Вони визначаються додаванням двох або більше слів разом, щоб створити нове, майже без будь-яких сполучних елементів. Ось кілька прикладів: *clear-to-send* → *clear* + *to* + *send*; *egosearch* → *ego* + *search*; *flashcrowd* → *flash* + *crowd*; *download* → *down* + *load*; *digital-to-analog* → *digital* + *to* + *analog*.

Подібне, також, ситуацію, коли поєднуються два словотворчі процеси, наприклад, афіксація + складання: *egosurfer* → *ego* + *surf* + *er*; *junk e-mail* → *junk* + *e* + *mail*; *network topology* → *net* + *work* + *topology*.

Акронім – аббревіатура, що складається з початкових літер або звуків слів твірного словосполучення [5, 83]. Акроніми спочатку були зроблені в межах системи інтернет оголошень. Трибуквенна аббревіатура залишається одним з найпопулярніших типів аббревіатури в обчислювальній і телекомунікаційній термінології. Подібна система поширена серед користувачів для обміну текстовими повідомленнями. Із плином часу та процесом росту служб миттєвого обміну повідомленнями (ICQ, AOL та MSN серед інших) словниковий запас різко розширився.

Досить поширеними є так звані фрази-відмови (іноді їх називають 'parentheticals' («круглими дужками»)), що часто скорочуються до форми аббревіатури, і, як правило, скорочують цілі речення, що може полегшити розшифровку. Наприклад:

TRDMF = tear rolling down my face. ІМНО = in my humble honest opinion. АФАІК = as far as I know. ІІРІС = if I recall correctly. ОТОН = on the other hend. ІАНАЛ = I am not a lawyer. YMMV = your mileage may vary.

Приклади аббревіатур, що використовуються в Інтернеті: GAL (girl, young woman) → Get A Life; JAM (difficult, blundering situation) → Just A Minute; HAND → Have A Nice Day.

Користувачі іноді складають Інтернет-аббревіатури спонтанно, тому багато з них можуть

здатися заплутаними, незрозумілими або навіть безглуздими. Цей тип однократного скорочення призводить до появи таких мовних одиниць як: *OTP (on the phone)* або *мени поширений, OPTD (outside petting the dog)*.

Ще одна особливість, спільна для спілкування в Інтернеті – це усічення та перетворення слів у форми, які користувачі можуть вводити легше. Приклади цього включають: *addy* – ‘address’ (plural: ‘addys’); *convo* – ‘conversation’; *pic* – ‘picture’ (‘pics’, ‘pix’ or ‘picties’ for plural); *proggy* – ‘computer program’; *prolly* – ‘probably’; *sig* – ‘signature’ (also ‘siggy’).

Наприклад, інноваційна лінгвістична одиниця *compact disc* був використаний у ролі основи для створення абрєвіатури *CD*, який надалі практично повністю витіснив початкову одиницю та активно приймає участь у створенні лексичних нововведень складного типу: *CD video*; *CD caddy*; *CD reader*.

Одним способів утворення неологізмів є буквенно-цифорові скорочення. В результаті використання згаданого прийому утворилась низка найменувань електронної торгівлі, наприклад: *B2B* → *business-to-business*; *B2C* → *business-to-consumer*; *B2B2C* → *business-to-business-to-consumer*; *C2C* → *consumer-to-consumer*; *C2B2C* → *(consumer-to-business-to-consumer)*; *B2E* → *business-to-employee*; *P2P* → *producer-to-producer, person-to-person*.

Такі нові слова представляють специфічний тип скорочень з цифрою «2» завдяки проведенню аналогії з часикою “to”. Популярність таких скорочень дозволяє створити «універсальні» неологізми *X2Y*, оригінальну словотворчу модель для утворення інновацій із загальним значенням «електронний продаж чогось кому-небудь». Значна продуктивність цього процесу пояснює функціонування «мови в Інтернеті». Осць чому спілкування через Інтернет вимагає різних інновацій, які використовуються передавачами «кібермови» для «економного» позначення вже існуючих понять.

Форма *'teh'* являє собою окремий випадок такого перетворення. Згадане скорочення виникло як результат спотворення *'the'* і часто з'являється мимоволі, коли текст швидко набирається. Насправді це стало настільки поширеним, що на сьогоднішній день це набуло статусу мовної одиниці, яка використовується цілеспрямовано. Зазвичай це трапляється в ситуаціях, коли дописувач подає себе свідомо захопленим, наслідуючи менш грамотного новачка в Інтернеті: *“That movie was teh suck!”*, *“The fight scene with all the Agent Smiths was THE AWESOME”*,

etc. найчастіше в *“the suck”*, *“the lame” and cool or “the cool”*.

Аналогічно, інтернет-новоутворення можуть використовувати слово *'like'* or *leik'* як саркастичне написання слова *'like'*, як у *“I LIKE PIE”*. Часто метою такого повідомлення є приниження чийось інтелектуальних здібностей, неспроможності грамотно набрати текст.

Окрім програм для обміну миттєвими повідомленнями існує ще одна сфера, яка перенасичена Інтернет-лексикою – це світ Інтернет-ігор. *Leetspeak* або коротше *leet* – це специфічний тип комп'ютерного сленгу, де користувач замінює звичайні букви іншими символами клавіатури [6, 55].

Започаткований на початку 1980-х, *leet speak* вперше було використано хакерами як спосіб запобігти пошуку їх веб-сайтів / груп новин простим пошуком ключових слів. Ця мова (спосіб спілкування) зростала і ставала популярною в таких іграх в Інтернеті, як *Doom* на початку 1990-х, що слугував способом натякнути, що ви хакер (*h4x0r*), і, таким чином дати зрозуміти, що потрібно бути обережним.

Leet, або *1337*, - це коротка форма “elite”, яку зазвичай використовують гравці у відеоіграх, щоб справити враження кваліфікованих спеціалістів.

Деякі з найпоширеніших елементів цього сленгу включають абрєвіатури: *LOL* – *laughing out loud*, *BBL* – *be back later*, *BRB* – *be right back*, *ROFL* – *rolling on the floor laughing*, *TTYL* – *talk to you later*, *GN* – *good name, good going*, *OMG* – *oh my god!*, *BTW* – *by the way*, *AFK* – *away from keyboard*, *KTLIX* – *OK, thanks*.

Leet words можна висловити сотнями способів, використовуючи різні підстановки та комбінації, але якщо зрозуміти принцип формування таких символів, а саме, що вони угрупованні як фонема та символи, перекладати *leet* не важко. Крім того, оскільки *leet* не є формальним або регіональним діалектом, будь-яке слово можна трактувати по-різному.

У згаданому сленгу числа часто використовуються як літери. Термін “*leet*” можна було б записати як “*1337*”, при цьому “*1*” замінить букву *L*. “*3*”, яка є зворотною літерою *E*, а “*7*” нагадує букву *T*. Інші включають “*8*” замінюючи букву *B*, “*9*” використовується як *G*, “*0*” (нуль) замість *O* тощо.

Знаки, що не містять алфавіту, можна використовувати для заміни букв, які вони нагадують. Наприклад, “*5*” або навіть “*\$*” можуть замінити літеру *S*. Застосовуючи цей стиль, слово “*leetspeak*” можна записати як “*133t5p33k*” або навіть “*! 337 \$ p34k*”, а “*4*” замінить букву *A*.

Присутні також випадки взаємозаміни фонетично споріднених літер. Використання "Z" для остаточної літери S, а "X" для слів, що закінчуються літерами C або K, є загальним. Наприклад, "5xlllz" (skills).

Правил граматики дотримуються рідко. Деякі користувачі використовують великі літери, опускаючи голосні (LiKe THiS), та інколи нехтують англійським розмовним стилем та граматику, або вилучають голосні букви зі слів (наприклад, перетворення very на 'vry').

Нормою інтернет спілкування стають помилки. Поширеними є такі помилки як 'tie' замість 'the', які залишаються невиправленими або іноді застосовуються для заміни правильного написання.

Графічні символи < > або * * часто вживаються як спосіб графічного відображення міміки, дії чи емоцій та відчуттів користувача, яке важко виразити за допомогою інших онлайн-методів. Наприклад: <smile>, * smile *. <jumping up and down>, *jumping up and down*, <very very sad right now> or *very very sad right now*.

Символи [] і [/] або просто / часто використовуються зі словом всередині [] або після / для позначення почуттів автора під час написання доданого речення або абзацу. Наприклад: [sarcasm] I just love how wonderfully the new nerf to our characters has gone. [sarcasm], the developers have gone mad! Можна припустити, що використання таких символів перегукується з кодами, які зазвичай використовуються в системах оголошень.

Цифрові символи, що нагадують літери в окремих випадках замінюють їх. Наприклад, використання косої риски для створення "^^" може замінити букву M, а замість літери H часто використовується дві палички, поєднані з дефісом для утворення "| - |", таким чином, слово "ham" могло б записати як "| - | 4^^".

Важливо пам'ятати, що спільнота, яка користується leetspeak стимулює утворення нових форм та заохочує індивідуальну творчість, внаслідок чого створюється динамічна письмова мова, яка виключає відповідність чи послідовність.

Далі ми подаємо зразок ключових слів, які принципово не змінилися (хоча трапляються варіанти) з часу створення leetspeak.

– 'warez' or 'w4r3z' – нелегально скопійоване програмне забезпечення, доступне для завантаження.

– 'h4x' – читайте як 'hacks' або те, що робить комп'ютерний хакер зловмисник.

– 'prOn' – анаграма 'porn', можливо, вказує на використання порнографії.

– 'sploitZ' – разливості в комп'ютерному програмному забезпеченні, яке використовують хакери.

– 'pwn' – версія сленгового терміна, який часто використовується для вираження переваги над іншими, який може застосовуватися зловмисно, залежно від ситуації. Серед інших варіантів також може бути написано "0Wn3d" або "pwn3d". Цей термін часто використовують хулігани у відеоіграх або гріфи (недобросовісні гравці у відеоіграх, які навмисно дратують та переслідують інших гравців).

– 'm4d sklllz' або 'шалені навички' – посиляється на власний талант. Сам "m4d" часто використовується для наголосу, акценту.

– 'n00b', 'noob', 'newbie' або 'newb' – комбінації, синонімічні, що використовуються для позначення нового користувача. Деякі leetspeakers сприймають "n00b" як образу, а "newbie" термін, для позначення нових користувачів, що має позитивне смислове навантаження.

– "w00t" або смайлик \o / - аббревіатура, яка зазвичай означає 'We Own the Other Team', та використовується для святкування перемоги у відеоіграх.

– 'roxxOrs' – вживається замість 'rocks', як правило, для опису чогось вражаючого.

– 'd00d' – замінює привітання чи звернення до когось як 'dude' (чувак).

– 'joo' і 'u' – вживається замість 'you'. Зазвичай пишеться як "jOO" або "_ | 00".

– 'ph' – часто замінюють 'f', як у 'phaar' на 'fear' (як у "ph34r my 133t skillz") і навпаки, наприклад, написання 'phonetics' як "fO | \ | 371".

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сьогодні інтернет набуває статусу особливого простору спілкування, що уможливує здійснення спілкування різних верств населення, допомагає долати культурні бар'єри. Інтернет сприяє формуванню абсолютно нового, глобального типу спільноти, пропонуючи певний тип текстів, основою яких є культурна та духовна спорідненість. Інтернет є фактором змін у багатьох сферах людської діяльності. Інтернет розвинувся до рівня засобу поширення масової інформації та здобув популярність більшу ніж радіо і телебачення. Усі згадані фактори слугували підґрунтям для появи нових термінів.

Аналіз особливостей утворення неологізмів сфери інтернет показав, що найбільш продуктивною є афіксація, а саме терміни утво-

рення шляхом додавання до основи префіксів *cyber-*, *hyper-*, *i-*, *dot-*, *giga-*, *net-*, *info-*, *web-*, *e-*. Достатня кількість прикладів представлена словоскладанням, акронімами, буквенно-цифровими скороченнями.

Окрему групу формують неологізми специфічного комп'ютерного сленгу *leetspeak*. В межах згаданої підгрупи нам вдалося виокремити такі тенденції утворення нових терміноло-

гічних одиниць: заміна чисел літерами; заміна букв знаками, які їх нагадують; взаємозаміна фонетично споріднених літер; нехтування граматичними та орфографічними правилами; використання великих літер та опущення головних; широке використання графічних та цифрових символів, абрєвіатур.

Перспективою дослідження є аналіз шляхів утворення неологізмів суміжних галузей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зацний Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів: ПАІС, 2007. 228 с.
2. Медвідь О.М. Комп'ютерний сленг. *Вісник СумДУ*. 2005. № 6 (78). С. 50–56.
3. Crystal D. *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 272 p.
4. *Dictionary of Personal Computing and the Internet* / ed. by S. Collin. Cambridge: Peter Collin Publishing, 2000. 257 p.
5. Guttman R. *Cybercash. The Coming Era of Electronic Money*. New York: Palgrave Macmillan, 2003. 272 p.
6. *Motives For Language Change* / ed. by R. Hickey. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 290 p.

REFERENCES

1. Zatsnyy YU.A. *Suchasnyy anhlomovnyy svit i zbahachennya slovnykovoho skladu* [Modern English-speaking world and vocabulary enrichment]. L'viv: PAIS, 2007. 228 s [in Ukrainian].
2. Medvid' O.M. *Komp'yuternyy sleng* [Computer slang]. *Visnyk SumDu*. 2005. № 6 (78). S. 50–56 [in Ukrainian].
3. Crystal D. *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 272 p.
4. *Dictionary of Personal Computing and the Internet* / ed. by S. Collin. Cambridge: Peter Collin Publishing, 2000. 257 p.
5. Guttman R. *Cybercash. The Coming Era of Electronic Money*. New York: Palgrave Macmillan, 2003. 272 p.
6. *Motives For Language Change* / ed. by R. Hickey. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 290 p.

ENGLISH INTERNET-COMMUNICATION NEOLOGISMS STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES

Ivanchenko Mariia Yuriivna

Candidate of Philology,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Translation

Lviv State University of Life Safety

Klyparivska Street, 35, Lviv, Ukraine

The rapid development of the computer industry and information technology in recent decades has given rise to a large number of neologisms to denote the modern life reality. This process is associated with global computerization. As a result, we see the enrichment of many languages vocabulary, especially English. The terminological system dynamic development and the introduction of digital technologies in all spheres of life determines the transition of computer language into universal literary language. Professional communication through electronic mailing lists is considered to be a well-established practice in many organizations around the world.

*Analysis of neologisms formation peculiarities in the Internet has shown that the most productive is affixation, namely the terms formed by adding to the base prefixes *cyber-*, *hyper-*, *i-*, *dot-*, *giga-*, *net-*, *info-*, *web-*, *e-*: *hyperlink*, *e-cash*, *dot bomb*, *idollars*, *gigastore*, *nethead*, *webzine*, *digital-to-analog*, *e-commerce*, *infoworld*. A sufficient number of examples are represented by adding stems, for example: *bookmark* → *book + mark*; *egosearch* → *ego + search*; *junk e-mail* → *junk + e + mail*; *digital-to-analog* → *digital + to + analog*. Acronyms – *IMHO* = *in my humble honest opinion*; *AFAIK* = *as far as I know*. Alphanumeric abbreviations – *B2B* → *business-to-business*; *B2C* → *business-to-consumer*; *P2P* → *producer-to-producer*.*

*One more group is formed by neologisms of specific computer slang *leetspeak*. Within the mentioned subgroup we managed to point out the following tendencies of new terminological units formation: replacement of letters by numbers – *leetspeak* = *133t5p33k*; replacement of letters with characters that resemble them – *ham* = *4 | - | ^*; interchange of phonetically related letters – *5xlllz* = *skills*; neglect of grammatical and spelling rules – 'tie' instead of 'the', 'teh' = 'the'; use of capital letters and vowels omission – *LiKe THiS*, *vry* = *very*; extensive use of graphic and digital symbols – *<jumping up and down>*; abbreviations – *BBL* = *be back later*; *BRB* = *be right back*, *ROFL* = *rolling on the floor laughing*, *TTYL* = *talk to you later*.*

Key words: *neologism, internet, communication, vocabulary, terminology, word formation.*

УДК 811.111'373
DOI

ОЗНАКОВІ МЕТАФТОНІМІЧНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ БЛЕНДИ У БРИТАНСЬКІЙ КІНОРЕЦЕНЗІЇ

Качур Ірина Валентинівна

викладач кафедри англійської і німецької філології та перекладу
імені професора І. В. Корунця факультету перекладознавства
Київського національного лінгвістичного університету
вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна

У статті розглядається ознакова метафтонімія британських кінорецензій у лінгвокогнітивному аспекті з метою виявлення механізму формування її складного значення. У дослідженні реконструйовано ознакові метафтонімічні концептуальні бленди та проаналізовано їх структуру. Дослідження ґрунтується на методи побудови мереж концептуальної інтеграції ментальних просторів, що зумовлено складною природою значення ознакової метафтонімії, адже словосполучення, що були вибрані із масиву текстів кінорецензій, представлені складними прикметниками в атрибутивній позиції до іменника та іменнико-іменниковими сполученнями. З іншого боку, унаочнення формування смислу у метафтоніміях за допомогою блендів є можливим тому, що і метафора, і метонімія лежать в основі лінгвокогнітивних операцій та принципів формування блендів. Так, метафора ґрунтується на аналогії та схожості – зв'язках, що визначають відповідності між елементами ввідних ментальних просторів мережі. Конвенційні та примарні концептуальні метафори можуть слугувати підставою встановлення таких відповідностей. Метонімія ж забезпечує компресію зв'язків концептуально віддалених елементів ввідних просторів, концептуально зближуючи їх у бленді. Виявлено два структурні типи концептуальних блендів: багатодіапазонні концептуальні бленди з трьома ввідними просторами та дводіапазонні концептуальні бленди із двома ввідними просторами. Помічено, що особливістю багатодіапазонних концептуальних блендів є формування емерджентного значення 'домінантності' певної характеристики аналізованої кінострічки. Також простежено, що група багатодіапазонних концептуальних блендів, реконструйованих із атрибутивних метафтонімічних словосполучень, що характеризуються причинно-наслідковими семантичними відношеннями між означенням та означуваним, відзначаються розщепленням метонімічного корелята на два різні референти в окремих ментальних просторах – в одному із ввідних просторів та просторі бленду, як у *brain-frying spectacle* – *brain* є корелятом для метонімії *BRAIN FOR MENTAL ACTIVITY* та *BRAIN FOR VIEWER* відповідно. Дводіапазонні концептуальні бленди представлені іменнико-іменниковими словосполученнями, означення у яких слугує корелятом одночасно і для метафори, і для метонімії, наприклад у метафтонімії *porncore movie* реалізовано метонімію *POPCORN ЗАМІСТЬ ПОЇДАННЯ ПОПКОРНУ ПІД ЧАС ПЕРЕГЛЯДУ ФІЛЬМУ* та метафору *ФІЛЬМ Є ПОПКОРН*. Метод побудови мережі ментальних просторів виявився ефективним інструментом дослідження конструювання значення ознакових метафтонімії у британській кінорецензії.

Ключові слова: ознакова метафтонімія, метафора, метонімія, теорія концептуальної інтеграції, мапування, компресія, проектування, багатодіапазонний концептуальний бленд, дводіапазонний концептуальний бленд, емерджентне значення.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Ґрунтуючись на здобутках традиційних мовознавчих розвідок метафори і метонімії, когнітивна лінгвістика надає більше інструментів для аналізу ще не досліджених аспектів цих, здавалося б, доволі вивчених явищ. І концептуальна метафора, і концептуальна метонімія утворюються на асоціативних зв'язках між двома концептосферами за схожістю або за суміжністю відповідно. Завдяки спільному асоціативному зв'язку стає можливим їх взаємодія в одному мовному виразі, і це явище отримало назву *метафтонімія*. Термін «метафтонімія» з'явився лише тридцять років тому у праці Л. Гуссенса про вирази на позначення мовленнєвої діяльності, котрі не можна однозначно кваліфікувати ані як метафору, ані як метонімію,

оскільки обидві згадані когнітивні операції залучені у формуванні значення досліджуваних словосполучень [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Відтоді вже описано типи метафтонімії за способом концептуальної взаємодії метафоричного й метонімічного перенесень [8; 14], досліджувалася роль метафтонімії у концептуалізації емоцій [3; 6] та міжнародних конфліктів [7]. При цьому для аналізу метафтонімії послугують такими концептуальними структурами як фрейми [9], концептосфери [6; 7], бленди [10; 16; 15]. Особливої уваги заслуговує останній метод побудови мереж концептуальної інтеграції і блендів, адже наразі він активно застосовується мовознавцями для аналізу механізму

конструювання значення не лише метафонімії, а й евфемізмів [4], okazіоналізмів [2], комічного [5]. Проте ознакова метафтонімія досі не була об'єктом окремого дослідження і раніше розглядалася лише в контексті більш загальних проблем, зокрема, у рамках дослідження перенесених епітетів [1; 16] або творчих іменнико-іменникових словосполучень і складених слів [10]. Тому **актуальність** запропонованої статті вбачається, з одного боку, у дослідженні відносно нового об'єкту лінгвістичних розвідок – метафтонімії, а саме ознакової метафтонімії у дискурсі кінокритики, з іншого – дослідження виконується за допомогою найбільш сучасних методів когнітивної лінгвістики із застосуванням здобутків теорії концептуальної інтеграції.

Мета статті – дослідити структурні особливості ознакових метафтонімічних концептуальних блендів у британській кінорецензії, що передбачає виконання таких **завдань**:

- побудувати концептуальні бленди, на основі вибраних атрибутивних словосполучень, означення у яких є метафтонімією;

- визначити структурні типи ознакових метафтонімічних концептуальних блендів та описати механізм їх формування, визначаючи концептуальні особливості кожного структурного типу концептуальних блендів.

Тексти кінорецензій надають цікавий матеріал для дослідження ознакової метафтонімії, оскільки означення – це один із інструментів кінокритика, за допомогою якого він характеризує важливі аспекти кінострічки. Простежено, що метафтонімічне означення використовується на позначення сюжету, музичного супроводу, візуальних ефектів, зовнішності акторів, характеристики персонажів, потенційного або актуалізованого психоемоційного впливу на глядацьку аудиторію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автори теорії концептуальної інтеграції, Ж. Фоконьє і М. Тернер, пропонують, що прототипова мережа, за допомогою якої можна зобразити процес концептуальної інтеграції, складається із таких ментальних просторів: родового, що задає структуру іншим вхідним просторам, двох і більше вхідних просторів, з яких вибираються компоненти смислу, що далі проектуються в інтегрований простір або простір бленду; в цьому просторі виникає емерджентне значення, котре не прослідковується у жодному з вхідних просторів. Вчені виокремлюють п'ять типів концептуальних блендів (далі КБ): 1) прості (англ. simplex) – в інтегрований простір проектується фрейм або частина фрейму з одного із ввідних просторів,

з іншого – специфічні елементи; 2) дзеркальні (англ. mirror) – ввідні простори поділяють спільний фрейм, котрий може збагачуватися в інтегрованому просторі; 3) однодіапазонні (англ. single-score) – ввідні простори містять різні фрейми, а бленд отримує лише один із них із повним збереженням топології відношень; 4) дводіапазонні (англ. double-score) – бленд містить фрейми обох ввідних просторів, котрі можуть відрізнятися за змістом і топологією, в результаті чого виникають багаті емерджентні смисли; 5) багатодіапазонні (multiple-score – інтегрований простір конструюється з фреймів та елементів трьох і більше ввідних просторів [12].

В основі ознакових метафтонімії, дібраних із текстів британської кінорецензії, знаходяться два типи концептуальних блендів: багатодіапазонні КБ із трьома ввідними просторами та дводіапазонні КБ із двома ввідними просторами.

Багатодіапазонні ознакові метафтонімічні концептуальні бленди. Розглянемо детальніше приклад багатодіапазонного ознакового метафтонімічного КБ, що лежить в основі наступної ознакової метафтонімії із британської кінорецензії: *“Luminous performances and truly bewitching film-making elevate this uncanny, oestrogen-soaked dance drama”* (The Guardian, *The Fits*, February 23, 2017).

У наведеному прикладі вжито атрибутивне словосполучення *oestrogen-soaked dance drama* (досл. танцювальна драма, просочена естрогеном), означення *oestrogen-soaked* є метафтонімією, оскільки це складене слово має і метонімічний, і метафоричний компонент. Метонімічний компонент – *oestrogen* ‘естроген’ – стероїдний гормон, який забезпечує характерні риси жіночого тіла, – відкриває ментальний доступ до концептосфери жінка за типом перенесення “частина-ціле”, від якої у свою чергу відбувається референція до абстрактної концептосфери жіночність, у контексті аналізованого фільму підліткова дівочість, за типом перенесення ПЕРЕСТАВНИК КАТЕГОРІЇ ЗАМІСТЬ КАТЕГОРІЇ. Водночас підліткова дівочість концептуалізується як рідина, про що свідчить метафоричний компонент *soaked* ‘просочений’. Проте саме за допомогою конструювання концептуальної мережі (див. Рис. 1) вдається пояснити механізм утворення образу та додаткових значень, що в результаті виникають.

Як бачимо, значення вказаної ознакової метафтонімії формується в результаті концептуальної інтеграції смислових компонентів трьох ввідних ментальних просторів та четвертого родового простору, що має найбільш

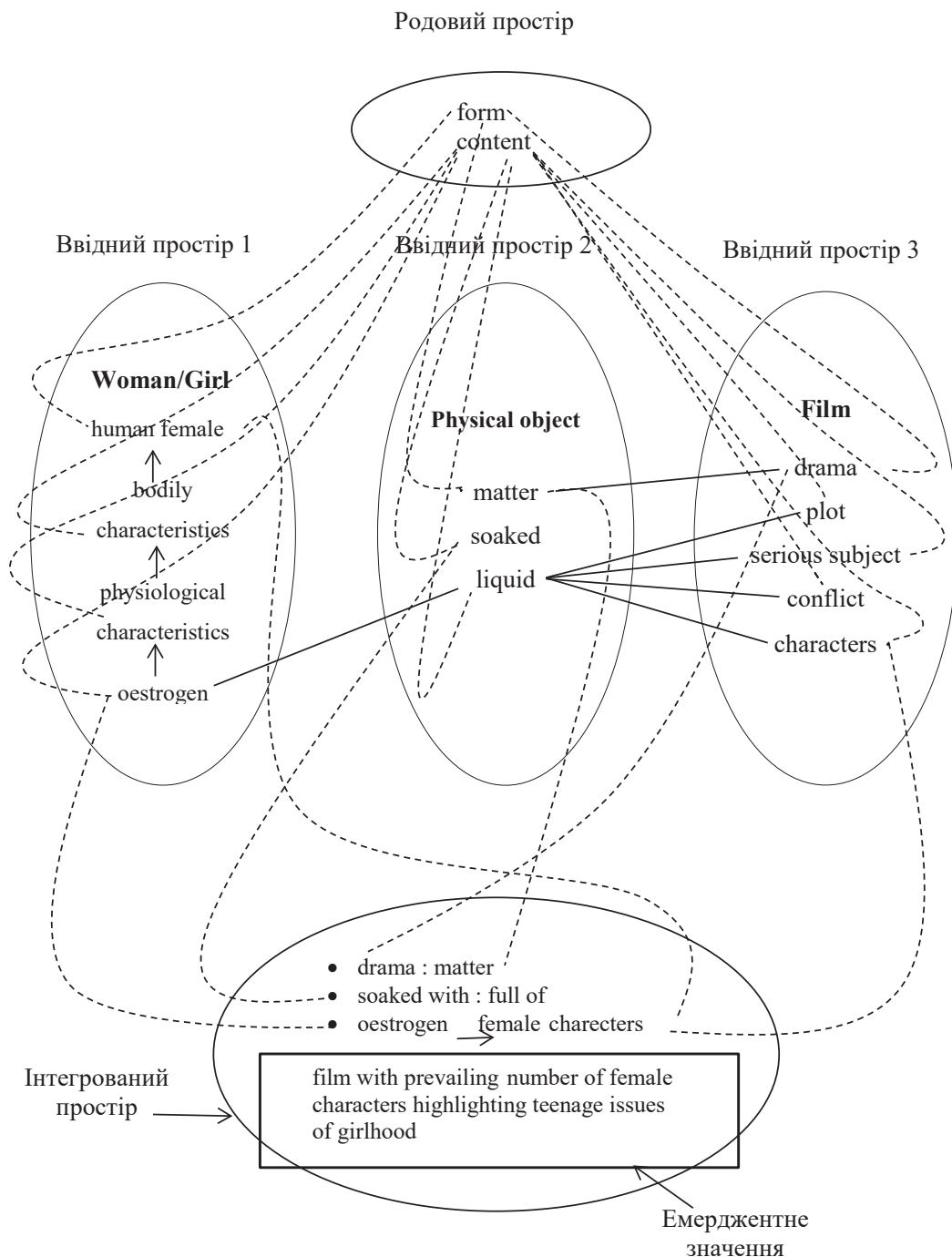

Рис. 1. Множинний концептуальний бленд ‘oestrogen-soaked drama’

загальну структуру. Родовий простір включає два компоненти – *form* ‘форма’ та *content* ‘зміст’ – і прослідковується у всіх трьох ввідних просторах. Інтеграція смислових компонентів ввідних ментальних просторів у концептуальній мережі позначена в моделі різними просторовими конекторами. *Суцільні лінії* поєднують смислові компоненти ввідного простору 2 із ввідним простором 3, демонструючи процес *мапування* пакетів знань про фізичні предмети

на відповідні знання про фільм жанру драма. У результаті драма як жанр фільму *drama* ідентифікується із матерією *matter*, а сюжетні характеристики фільму з рідиною, яка його просочує *liquid*. Смысловий компонент ввідного простору 2 *liquid* ‘рідина’ корелює із смисловим компонентом *oestrogen* ‘естроген’ ввідного простору 1. *Пунктирні лінії* позначають найсуттєвіші смислові компоненти трьох ввідних просторів, що з’являються у новому інтег-

рованому просторі – бленді. Такими вагомими смисловими складниками у ввідному просторі 1 є *oestrogen* ‘естроген’ та *girl* ‘дівчина’, у ввідному просторі 2 – це *soaked* ‘просочений’ і *matter* ‘матерія’, у ввідному просторі 3 – це *drama* ‘драма’. Фреймова структура бленду спроектована із ввідного простору 2, в результаті у бленді маємо ‘драму наповнену персонажами жіночої статі’ як предмет може бути просочений рідиною. У бленді за допомогою когнітивної операції **композиції** елемент ввідного простору 3 ‘драма’ постає як ‘фізичний об’єкт із вбираючими властивостями’, тобто відбувається концептуальне злиття фільму та предмету. За допомогою когнітивної операції **завершення** у бленді з’являється елемент, якого немає у жодному із ввідних ментальних просторів – це *full of* ‘наповненість’ – значення метафори *soaked* ‘просочений’, адже з досвіду ми знаємо, що коли якась матерія просочується рідиною, то рідина рівномірно проникає у всі волокна тканини, наповнюючи її. Далі новий компонент інтегрованого простору *full of* ‘наповненість’ слугує основою більш узагальненого смислового компоненту емерджентної структури *prevailing* ‘домінантність’, що у контексті заданого бленду стосується певної сюжетної характеристики. Компоненти *oestrogen* ‘естроген’ з ментального простору 1 і *characters* ‘герої фільму’ з простору 2 не є прямими метафоричними відповідниками у концептуальній мережі, проте *естроген* метафорично пов’язаний з рідиною у просторі 2, в той час як *рідина* є відповідником усім компонентам простору 3, що позначають змістові характеристики фільму, компонент *герої фільму* – один із них. За допомогою когнітивної операції **компресії** концептуальна дистанція між компонентами *естроген* і *герої фільму* у бленді скорочується за допомогою метонімії ЕСТРОГЕН ЗАМІСТЬ ПЕРСОНАЖІВ ЖІНОЧОЇ СТАТІ, що ґрунтується на топологічному зв’язку ‘частина-ціле’ спроектованого із простору 1.

В результаті вищезазначених операцій формується емерджентне значення (у прямокутній рамці в межах бленду див. рис. 1) – доміантною сюжетною характеристикою фільму є тема жіночності або логічно розуміємо з контексту аналізованого фільму за допомогою когнітивної операції **нарощування**, що це проблеми підліткової дівочості, котрі часто спричинені гормональною перебудовою організму дівчаток. Те, що референтом метонімічного компоненту ‘естроген’ є тема проблем дівчат-підлітків, стає зрозумілим не одразу, а лише в контексті саме конкретного рецензованого

фільму, що свідчить про дискурсивність метафтонімії. Тож сформований бленд є багатодіапазонним, тому що його структура ґрунтується на проекції структур трьох різних ментальних просторів – орґазуючого фрейму ‘матерія просочена рідиною’ із ввідного простору 2, а також на топологічних відношеннях ‘частина-ціле’ із ввідного простору 1 та компоненту ‘герої фільму’ простору 3, що належить до рівня фреймової топології.

Описаний тип КБ лежить в основі атрибутивних словосполучень на позначення персонажів (*adrenaline-pumped squad*), візуальних ефектів (*sun-soaked ranch*), музичного супроводу (*string-laden score*). Особливістю цього типу блендів є їх емерджентне значення – доміантність характеристики певного аспекту фільму.

Наступна група блендів – **багатодіапазонні КБ із трьома ввідними просторами**, реконструйовані з атрибутивних метафтонімічних словосполучень, **що характеризуються причинно-наслідковими семантичними відношеннями між означенням та означуваним**. Розглянемо такий приклад: *“Likewise, in true Spielberg fashion (he really didn’t need to fret about making pure popcorn movies because he never did), the pupil-dilating, brain-frying spectacle is loaded with his pet themes – broken families, lost kids, fear of authority – plus some new observations on our obsession with nostalgia and the emotional costs of the avatar-age we now live in”* (Total Film, Ready Player One review, March 19, 2018).

Значення вказаної ознакової метафтонімії формується в результаті концептуальної інтеграції смислових компонентів чотирьох просторів: родового простору зі структурою – об’єкт або інструмент *object or instrument* та *action* ‘дія’, що спрямована на об’єкт або за допомогою нього виконується, а також *result* ‘наслідок’ такої дії – та трьох ввідних ментальних просторів ЛЮДСЬКЕ ТІЛО ‘HUMAN BODY’, ПРИГОТУВАННЯ ЇЖИ ‘COOKING’ та ВИДОВИЩЕ ‘SPECTACLE’. *Суцільні лінії* поєднують смислові компоненти ввідного простору 2 із ввідним простором 1, демонструючи **метафоричний процес манування** пакетів знань про їжу, її підсмажування та наслідки таких маніпуляцій із нею – зміну структури/руйнування – на знання про людський мозок. Як наслідок, мозок людини *brain* ідентифікується із їжею, що піддається деструктивній обробці. Смисловий компонент ввідного простору 3 *to impress* ‘спрвляти враження’ корелює із смисловим компонентом *to fry* ‘смажити’ ввідного простору 2; наслідком *frying* ‘підсмажування’ у ввідному просторі 2 є *product destruction*

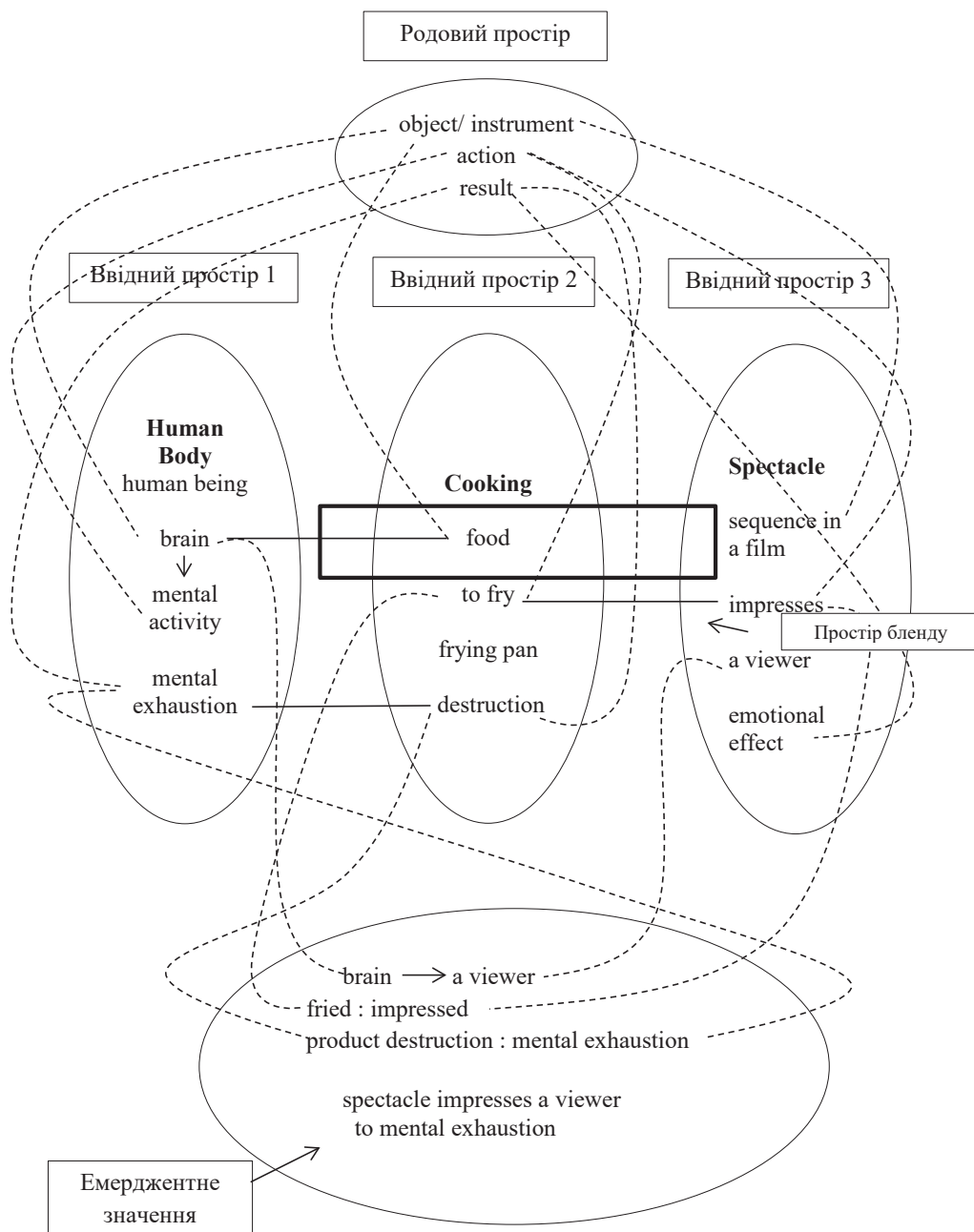

Рис. 2. Багатодіапазонний ознаковий метафонімічний бленд 'brain-frying spectacle'

‘руйнування продукту’, що корелює із компонентом *mental exhaustion* ‘розумового виснаження’.

В межах простору 1 відбувається операція **метонімічного висвітлення концептуальної інформації** про *mental activity* ‘розумову діяльність людини’ (позначено стрілкою див. Рис. 2), до якої відкриває ментальний доступ метонімічний корелят *brain* ‘мозок’ за моделлю ІНСТРУМЕНТ (*brain*) ЗАМІСТЬ ФУНКЦІЇ (*mental activity*).

Пунктирні лінії позначають найсуттєвіші смислові компоненти трьох ввідних просторів, що з’являються у бленді. Такими вагомими смис-

ловими складниками у ввідному просторі 1 є *brain* ‘мозок’ та *mental exhaustion* ‘розумове перевантаження’, у ввідному просторі 2 – це *frying* ‘підсмажування’ і *destruction* ‘руйнування їжі’, у ввідному просторі 3 – це *viewer* ‘глядач’ та *impress* ‘справляти враження’. Структура бленду спроектована із ввідного простору 3 ‘видовище справляє враження на глядача’. Завдяки когнітивній операції **компресії** елементи, що не є прямими відповідниками у мережі – *brain* ‘мозок’ з ввідного простору 1 та *viewer* ‘глядач’ з ввідного простору 3 – у бленді стають концептуально

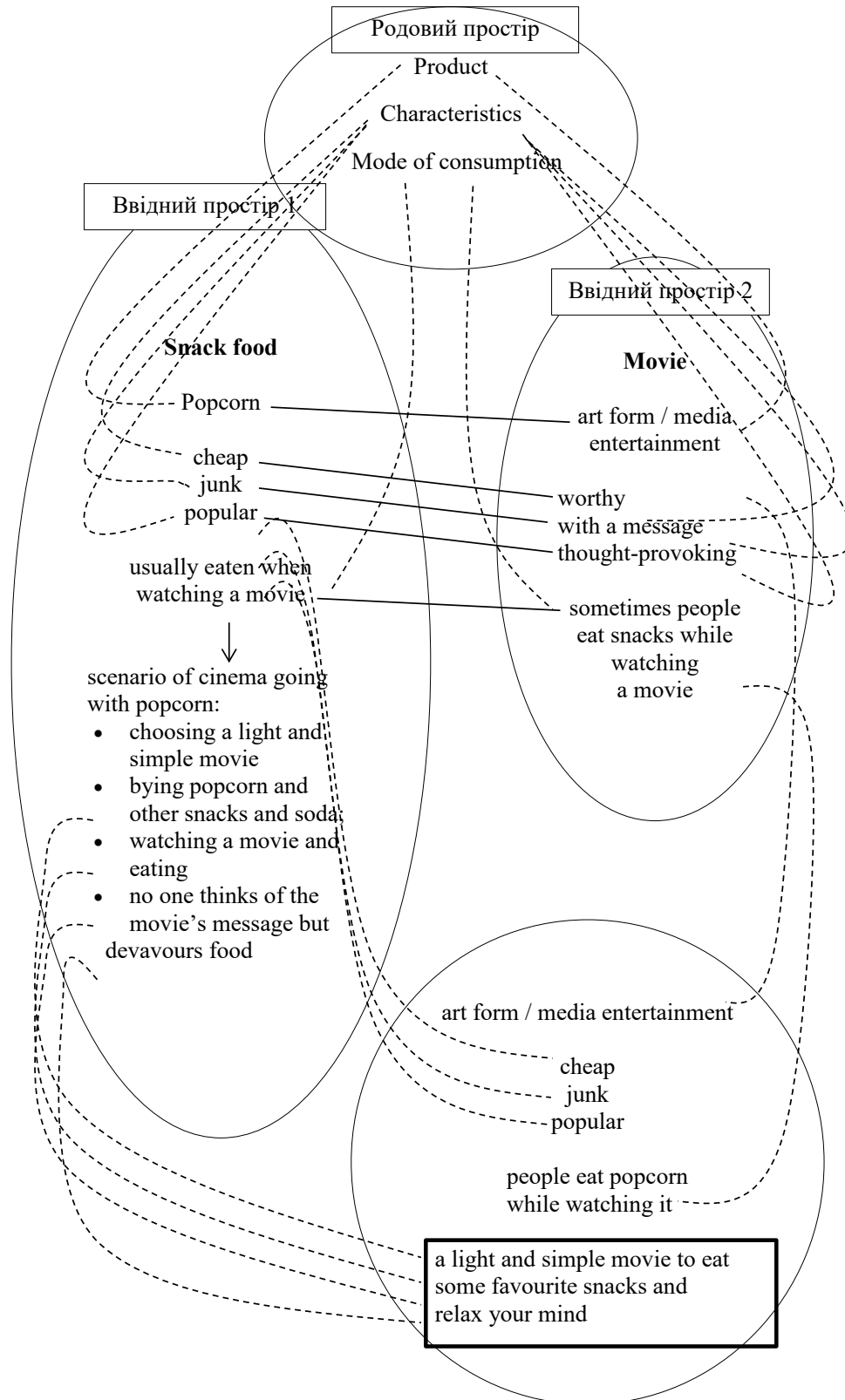

Рис. 3. Дводіапазонний ознаковий метафтонімічний бленд 'popcorn movie'

ближчими за рахунок метонімічного перенесення ЧАСТИНА (мозок) ЗАМІСТЬ ЦІЛОГО (глядач). За допомогою когнітивної операції *композиції*

елемент ввідного простору 2 *fried* 'обсмажений' постає як *impressed* 'під враженням', а елемент ввідного простору 2 *product destruction*

‘руйнування продукту’ постає як *mental exhaustion* ‘розумове перевантаження’, тобто відбувається концептуальне злиття процесу обсмажування та його наслідків і процесу справляння враження на глядача. За допомогою когнітивної операції *завершення* бленд доповнюється компонентом із ввідного простору 1 *mental exhaustion* ‘розумове перевантаження’. У результаті описаних когнітивних операцій виникає емерджентне значення на схемі у прямокутній рамці в межах бленду (див. Рис. 2) – сприйняття відеоряду призводить до розумового перевантаження глядача.

Двodiaпазонні ознакові метафтонімічні концептуальні бленди. У текстах британської кінорецензії ознакові метафтонімії, у яких значення конструюється у такий спосіб, репрезентовані іменнико-іменниковими словосполученнями. Розглянемо на прикладі: “*Since 2012’s The Expendables sequel Arnold Schwarzenegger has – for better or worse – stuck to making the kinds of macho popcorn movies that require him to mix it with combative drug cartels and cutthroat mercenaries*” (Little White Lies, Maggie, July 23, 2015).

У проілюстрованому реченні лексична одиниця *popcorn* слугує точкою референції до ситуації куштування попкорну під час кіносеансу, завдяки чому генерується смисл, формування якого найкращим чином можна зобразити за допомогою концептуальної мережі (див. Рис. 3).

Значення ознакової метафтонімії *popcorn movie* формується в результаті концептуальної інтеграції смислових компонентів родового простору зі структурою – *product* ‘продукт’, *characteristics* ‘характеристики’ і *mode of consumption* ‘спосіб споживання’ – та двох ввідних ментальних просторів СНЕКИ ‘snack food’ та ФІЛЬМ ‘movie’. *Суцільні лінії* поєднують смислові компоненти ввідного простору 1 із ввідним простором 2, демонструючи метафоричний процес *манування* пакетів знань про попкорн на відповідні знання про фільм, різновид зображувального мистецтва. Як наслідок, *фільм як форма мистецтва* ‘film art form’ ідентифікується із популярною нездоровою їжею, прототипові риси фільму *worthy* ‘вартий уваги’, *with a message* ‘з певною ідеєю’, *thought-provoking* ‘що наштовхує на роздуми’ протиставляються характеристикам попкорну *cheap* ‘дешевий’, *junk* ‘шкідливий’, *popular* ‘користується попитом’. У ввідному просторі 1 відбувається метонімічне *розширення концептуальної інформації* від попкорну до сценарію походу у кіно з відеорецензії за перенесенням КОМПОНЕНТ

СИТУАЦІЇ (popcorn) ЗАМІСТЬ ЦІЛОЇ СИТУАЦІЇ (cinema going).

У бленді збережено топологію родового простору. Із ввідного простору 2 ФІЛЬМ ‘movie’ до інтегрованого простору проектується компоненти ‘film art form’ та ‘sometimes people eat snacks while watching a movie’, із ввідного простору 1 СНЕКИ ‘snack food’ проектується ознаки попкорну як їжі для швидкого тамування голоду *cheap* ‘дешевий’, *junk* ‘шкідливий’, *popular* ‘користується попитом’. За допомогою операції *композиції* фільм як різновид мистецтва набуває характеристик снєків – дешевизни, некорисності та масовості споживання.

Емерджентне значення у бленді формується із частини сценарію походу в кіно з попкорном, спроектованих із простору 1 – ‘choosing a light and simple movie’ *вибір простого фільму без серйозного змісту*, ‘buying popcorn and other snacks and soda’ *купівля попкорну, інших снєків та газованих напоїв*, ‘watching a movie and eating’ *перегляд фільму і паралельне споживання різних смаколиків* та ‘no one thinks of the movie’s message but devours food’ *жодного осмислювання ідеї кінострічки – беззмістовний фільм, що не потребує осмислення*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За допомогою інструменту когнітивної лінгвістики, методу побудови мереж концептуальної інтеграції, вдалося встановити механізми конструювання значень метафтонімічних атрибутивних словосполучень у британській кінорецензії. Аналіз ознакових метафтонімічних блендів показав, що кожному структурному типу притаманне певне емерджентне значення, тобто значення, котре формується лише в інтегрованому просторі і не прослідковується у жодному з ввідних просторів. Зокрема, багатодіпазонні бленди з трьома ввідними просторами відзначаються появою емерджентного значення «домінантності» конкретної характеристики фільму. Багатодіпазонні бленди з трьома ввідними просторами, реконструйованих із атрибутивних словосполучень, у яких означення й означуваний іменник знаходяться у каузативних відношеннях, характеризуються появою емерджентного значення «надмірності», «деструктивності» впливу, що має той чи інший аспект кінострічки. Помічено, що у таких словосполученнях метафтонімія виражена лексичними одиницями на позначення частин людського тіла *heart, brain, eye*, і слугує метонімічним корелятом в одному із ввідних просторів за перенесенням ІНСТРУМЕНТ (частина тіла) ЗАМІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ (функції),

проте у просторі бленду ці ж слова є корелятом іншого метонімічного перенесення ЧАСТИНА (людського тіла) замість ЦІЛОГО (глядача); таке розщеплення метонімічного корелята на два різні референти є результатом метонімічного ущільнення у просторі бленду – однієї із умов побудови інтегрованого простору, з одного боку, та наявності метонімії у складі метафтонімії, з іншого боку. Двodiaзонні метафтонімічні концептуальні бленди менш чисельні і представлені розмаїттям комбінацій лексичної одиниці *porcorn* з іменниками, що познача-

ють фільм та його складові. Вони характеризуються відношеннями мапування між двома ввідними просторами як у концептуальній метафорі, адже фільм порівнюється із попкорном, в результаті у просторі бленду з'являється емерджентне значення «низька якість», «відсутність мистецької цінності», котрого немає у жодному з ввідних ментальних просторів. Перспективним є дослідження особливостей дискурсивної реалізації метафтонімічної концептуалізації, зокрема у дискурсі кінорецензії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранчеева Е.И. Семантические механизмы английского перенесенного эпитета. *Вестник Новосибирского гос. пед. ун-та*. 2016. Т. 6, № 2. С. 94–103. URL: <http://sciforedu.ru/article/1738> (дата звернення: 02.05.2020).
2. Гайданка Д.В. Оказіональне словотворення у сучасному англomовному кінодискурсі: лінгвокогнітивний і комунікативно-когнітивний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2018. 312 с.
3. Нагорная А.В. Метафтонимия в сфере концептуализации эмоций в современном английском языке. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2013. № 11 (29). Ч. II. С. 128–134. URL: <https://www.gramota.net/materials/2/2013/11-2/34.html> (дата звернення: 02.05.2020).
4. Небелюк Л. Метафтонимія як основа евфемізмів тіншової економіки в американському політичному дискурсі. *Іноземна філологія*. 2019. Випуск 132. С. 78–89. URL: https://www.researchgate.net/publication/338398471_METAFONTONIMIA_AK_OSNOVA_EVFEIMIZMIV_TINOVOI_EKONOMIKI_V_AMERIKANSKOMU_POLITICNOMU_DISKURSI (дата звернення: 02.05.2020).
5. Савіна Ю.О. Когнітивна природа комічного та вербальні засоби його створення у художньому тексті (на матеріалі «малої» прози Дж. К. Джерома й О. Генрі): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Херсон, 2014. 22 с.
6. Трубенко І.А. Метафтонимія та її різновиди у прозі англійського модернізму. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2014. С. 435–448.
7. Шарманова О.С. Метафтонимия как концептуальное взаимодействие метафоры и метонимии. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. 2011. С. 194–200. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metafontonimiya-kak-kontseptualnoe-vzaimodeystvie-metafory-i-metonimii> (дата звернення: 02.05.2020).
8. Barcelona A. On the plausibility of claiming a metonymic motivation for conceptual metaphor. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective* / ed. by Antonio Barcelona. 2012. P. 31–59. URL: https://books.google.com.ua/books?id=aUogAAAQBAJ&hl=uk&source=gbs_navlinks_s (дата звернення: 02.05.2020).
9. Bagasheva A. Frame semantics, metaphonymy and compound verbs in English. *Selected Papers from the 4th UK Cognitive Linguistics Conference*. 2014. P. 1–17. DOI: <http://dx.doi.org/10.16926/sn.2016.12.06>. URL: <http://www.uk-cla.org.uk/files/proceedings/Bagasheva.pdf> (дата звернення: 02.05.2020).
10. Benczes R. Creative compounding in English: The semantics of metaphorical and metonymical noun-noun combinations. 2006. P. 207. URL: <https://www.researchgate.net/publication/233485608> (дата звернення: 02.05.2020).
11. Coulson S., Oakley T. Blending basics. *Cognitive Linguistics*. 2000. 11 (3–4). P. 175–196. <https://doi.org/10.1515/cogl.2001.014>
12. Fauconnier G., Turner M. *The Way We Think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York NY: Basic Books. 2002. P. 440. URL: <https://www.twirpx.com/file/1008401/> (дата звернення: 02.05.2020).
13. Goossens L. Metaphonymy: The Interaction of Metaphor and Metonymy in Expressions for Linguistic Action. *Cognitive Linguistics*. 1990. Vol. I (3). P. 349–377. URL: <https://www.deepdyve.com/lp/de-gruyter/metaphonymy-the-interaction-of-metaphor-and-metonymy-in-expressions-7Es0A6nxN2> (дата звернення: 02.05.2020).
14. Mendoza de R., Díez V. F. Patterns of Conceptual Interaction. *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* / ed. by Rene Dirven and Ralf Pörings. Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2003. P. 489–532. URL: <http://www.twirpx.com/file/1034050/> (дата звернення: 02.05.2020).
15. Kasperek R. Drug culture lexicon in English-language films. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Studia Neofilologiczne*. Częstochowa, 2016. Vol. XII. P. 77–91. URL: http://bu.ujd.edu.pl/wydawnictwo/studia_filo_12.pdf (дата звернення: 30.06.2020).
16. Wang X. Interpretation of Transferred Epithet by Means of Conceptual Integration Theory. *Journal of Language Teaching and Research*. 2013. Vol. 4, No. 5. P. 1072–1078. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/ab45/91f268cb858232a2b7f906a90dbb2c8febec.pdf> (дата звернення: 02.05.2020).

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/film/2017/feb/23/the-fits-review-dance-drama> (дата звернення: 02.05.2020).
2. Total Film. URL: <https://www.gamesradar.com/ready-player-one-review/> (дата звернення: 02.05.2020).
3. Little White Lies. URL: <https://lwlies.com/reviews/maggie/> (дата звернення: 02.05.2020).

REFERENCES

1. Barancheeva E.I. (2016) Semanticheskie mehanizmy anglijskogo perenesyonnogo epiteta. [Semantic mechanisms of the English transferred epithet]. *Novosibirsk state pedagogical university bulletin*, V. 6, No. 2. 94–103 p. doi: <http://dx.doi.org/10.15293/2226-3365.1602.08> [in Russian].
2. Haidanka D.V. (2018) Okazionalne slovotvorennia u suchasnomu anhlovnomu kinoduskursi: linhvokohnityvnyi I komunikatyvno-kohnityvnyi aspekty [Nonce word-formation in modern English language cinematic discourse]. Ph.D. Thesis. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
3. Nagornaya A.V. (2013) Metaftonimiya v sfere konceptualizacii emocij v sovremennom anglijskom yazyke. [Metaphonymy in sphere of emotions conceptualization in the modern English language]. *Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki*. No 11 (29). P. II. 128–134 p. Retrieved from: <https://www.gramota.net/materials/2/2013/11-2/34.html> [in Russian].
4. Nebeliuk L. (2019) Metaftonimiia yak osnova evfemizmv tiniovoii ekonomiky v amerykanskomu politychnomu dyskursi. [Metaphonymy as a basis of "black economy" euphemisms in american political discourse]. *Inozemna philologia*, Issue 132. P. 78–89. doi: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2019.132.2924> [in Ukrainian].
5. Savina Yu.O. (2014). Kohnityvna pryroda komichnoho ta verbalni zasoby yoho stvorennia u khudozhniomu teksti (na materialy "maloi" prozy J. K. Jerome ta O. Henry) [Cognitive nature of the comic and verbal means of its creation in fictional text (study of "small" prose of J. K. Jerome and O. Henry)]. Ph.D. Thesis. Kherson [in Ukrainian].
6. Trubenko I.A. (2014) Metaftonimiia ta yii riznovydy u prozi anhliiskoho modernizmu. [Metaphonymy and its types in the prose of English modernism]. *Problemy semantyky, prahmatyky ta kohnityvnoi linhvistyky*. 435–448 p. [in Ukrainian].
7. Sharmanova O.S. (2011) Metaftonimiya kak konceptualnoe vzaimodejstvie metafory i metonimii. [Metaphonymy as conceptual interaction of metaphor and metonymy]. *Irkutsk state linguistic university bulletin*. 194–200 p. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/metaftonimiya-kak-kontseptualnoe-vzaimodejstvie-metafory-i-metonimii> [in Russian].
8. Barcelona, A. (2012). On the plausibility of claiming a metonymic motivation for conceptual metaphor. In Antonio Barcelona (Ed.), *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective* (pp. 31–59). Retrieved from: https://books.google.com.ua/books?id=aUogAAAQBAJ&hl=uk&source=gbs_navlinks_s
9. Bagasheva, A. (2014). Frame semantics, metaphonymy and compound verbs in English. *Selected Papers from the 4th UK Cognitive Linguistics Conference*, p. 1–17. doi: <http://dx.doi.org/10.16926/sn.2016.12.06>
10. Benczes, R. (2006). *Creative compounding in English: The semantics of metaphorical and metonymical noun-noun combinations*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company (206 p.). Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/233485608>
11. Coulson, S., & Oakley, T. (2000). Blending basics. *Cognitive Linguistics*, 11(3–4), 175–196. <https://doi.org/10.1515/cogl.2001.014>
12. Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York NY: Basic Books. (440 p.) Retrieved from: <https://www.twirpx.com/file/1008401/>
13. Goossens, L. (1990). Metaphonymy: The Interaction of Metaphor and Metonymy in Expressions for Linguistic Action. *Cognitive Linguistics*, Vol. I (3), 349–377. doi: <https://doi.org/10.1515/cogl.1990.1.3.323>
14. Mendoza, de R., & Diez, V. F. (2003). Patterns of Conceptual Interaction. In R. Dirven & R. Pörings (Eds.), *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast* (pp. 489–532). Berlin and New York: Mouton de Gruyter. Retrieved from: <http://www.twirpx.com/file/1034050/>
15. Kasperek, R. (2016). Drug culture lexicon in english-language films. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Studia Neofilologiczne*, Vol. XII, 77–91. Retrieved from: http://bu.ujd.edu.pl/wydawnictwo/studia_filo_12.pdf
16. Wang, X. (2013). Interpretation of Transferred Epithet by Means of Conceptual Integration Theory. *Journal of Language Teaching and Research*, Vol. 4, No. 5, 1072–1078. Retrieved from: <https://pdfs.semanticscholar.org/ab45/91f268cb858232a2b7f906a90dbb2c8febec.pdf>

DATA SOURCES

1. The Guardian. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/film/2017/feb/23/the-fits-review-dance-drama> [in English].
2. Total Film. Retrieved from: <https://www.gamesradar.com/ready-player-one-review/> [in English].
3. Little White Lies. Retrieved from: <https://lwlies.com/reviews/maggie/> [in English].

METAPHTONYMIC ATTRIBUTIVE CONCEPTUAL BLENDS IN BRITISH FILM REVIEWS

Kachur Iryna Valentynivna

*Lecturer at the Professor Korunets I. V. English and German Philology and Translation Chair
at the Translation Studies Department
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska Street, 73, Kyiv, Ukraine*

The article deals with attributive metaphonymy in British film reviews from the perspective of cognitive linguistics and aims to figure out the complicated meaning-building mechanism of metaphonymic attributive word combinations. The paper contains schematic representation of metaphonymic conceptual blends as well as blend structure analysis. The research is based on the method of building conceptual integration networks as it is regarded to be a really suitable instrument for unpacking the intricate meaning of attributive metaphonymy. The word combinations picked from British film reviews are noun-noun combinations or combinations of compound adjectives in attributive position to nouns. On the other hand, the metaphonymic meaning-building process can be represented with conceptual integration networks as both metaphor and metonymy often underlie the cognitive operations and optimality principles of creating blends. Metaphor gives rise to analogy and similarity relations between counterparts in input spaces of the network. Conventional and primary metaphors may be the basis for establishing such relations. Metonymy makes for compression of diffused elements from input spaces making them conceptually tighter in the blend. It has been found that two structural types of blends are employed in metaphonymic meaning-building process: double-scope and multiple-scope blends. It has been observed that multiple-scope blends have a common emergent meaning which is 'prevailing' of some characteristic feature of a movie. Multiple-scope blends that spring from noun-noun metaphonymic word combinations with causal semantic relations between the identifier and the identified are characterized by splitting the metonymic vehicle into two different referents in separate mental spaces – in one of the input spaces and the integrated space. This can be observed in the attributive metaphonymy 'brain-frying spectacle' where 'brain' is the vehicle for metonymy BRAIN FOR MENTAL ACTIVITY and BRAIN FOR VIEWER correspondingly. Double-scope blends are formed on the basis of noun-noun word combinations and the identifier is the vehicle both for metaphor and metonymy as in metaphonymy 'popcorn movie', here combine metonymy POPCORN FOR EATING POPCORN and metaphor MOVIE IS POPCORN. Conceptual integration networks have proved to be a helpful instrument in analysing the meaning-building process of attributive metaphonymy in British film reviews.

Key words: *attributive metaphonymy, metaphor, metonymy, conceptual integration theory, mapping, compression, projecting, multiple-scope conceptual blend, double-scope conceptual blend, emergent meaning.*

УДК 821.161.2.09
DOI

ХУДОЖНІЙ ПРОСТІР ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА

Крупка Любомир Олександрович

аспірант кафедри української літератури

Рівненського державного гуманітарного університету

вул. Степана Бандери 12, Рівне, Україна

У статті на прикладі романів Володимира Лиса «Століття Якова» та «Соло для Соломії» досліджуються особливості осмислення війни в сучасному художньому трактуванні. Описано, як через призму війни формується свідомість особистості. Показано конкретний портрет мешканця Полісся, його життєві стратегії та ставлення до війни. З'ясовано, що письменник використовує простір війни, як тло для характеристики персонажів. Зроблено акцент на самоусвідомленні головного героя: від пасивного спостерігача до активного учасника подій. Сюжет романів розвивається паралельно з ходом війни, що стає апогеєм конфлікту між епохою та героєм. Територія Полісся описується у двох вимірах: країни, яка уособлює приналежність до конкретної нації, та батьківщини – території спогадів та колективної пам'яті. Герої романів переживають духовне та фізичне переродження, стають активними учасниками історичного процесу. Головний герой роману «Століття Якова» намагається перечекати, пережити лихоліття війни, та все ж змінюється під її впливом. Те ж саме стається з героїнею роману «Соло для Соломії». Вона відчуває війну через втрату близьких людей. У кожного з персонажів своя історія, але їх об'єднує прагнення залишитись живими та повернутись до свого звичного світу. Війна поставила чітку межу між життям «до» і «після», кардинально вплинувши на світогляд головних героїв. Письменник зображує трагедію людського життя, що спричинила Друга світова війна. Обидва аналізовані романи описують дві трагедії в різних родинах в невеличкому селищі, що на Поліссі. Досліджуваний образ війни як деструктивної сили, впливає на життя персонажів, формуючи їхні думки та світогляд.

Ключові слова: війна, самоідентифікація, територія, історія, Володимир Лис.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Про Другу світову війну в українському сучасному літературознавстві говорять немало. Зокрема не лише в наукових дослідженнях, але і в художніх творах. Так Володимир Лис неодноразово звертається до цієї теми. У романах «Століття Якова» та «Соло для Соломії» письменник зображує воєнні реалії та долі простих людей.

Аналіз основних досліджень та публікацій.

У книзі «Гібридна топографія» Ярослав Поліщук говорить про те, що війна кульмінацією протистояння героя і епохи [6, 44]. В іншій книзі Ярослава Поліщука «Ревізії пам'яті» дослідник називає війну «всесвітнім злом» та «тотальною катастрофою» [7, 91]. Дослідниця Оксана Забужко у перемові до роману «Століття Якова» говорить, що твір про «любов і війну, злочинства та подвиги, пристрасть і муки» [2, 5]. Письменник Тарас Прохасько у передмові до роману «Соло для Соломії» звертає увагу на важливість життя, історії та пам'яті [8, 6].

Формулювання мети і завдань статті.

Проаналізувати мотив війни, як психологічного чинника у кодифікації героїв та моделюванні системи цінностей. Досягнення цієї мети

передбачає реалізацію таких завдань: 1) виявлення специфіки світогляду головних персонажів досліджуваних творів; 2) визначення ставлення головних героїв романів до культурно-історичного процесу, зокрема подій Другої світової війни; 3) означення психологічних характеристик персонажів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Саме тема Другої світової війни присутня в двох романах із циклу про поліське село Загор'яни: «Століття Якова» та «Соло для Соломії». Війна, як невід'ємний атрибут життя Полісся в ХХ столітті, роз'єднує родини, забирає в дружини чоловіка, а в дітей батька. Позбавляє вибору, даючи героям романів можливість стати воїном-захисником рідної землі. Саме ним стає головний герой роману «Століття Якова» Яків Мех, котрий не залишається осторонь драматичних подій, які відбуваються на його землі. Та все ж Володимир Лис надає сучасного трактування поняттю «батьківщина», якою так дорожить Яків Мех. На цьому наголошує літературознавець Ярослав Поліщук у праці «Гібридна топографія. Місця й не-місця в сучасній українській літературі»: «Просто смисл поняття батьківщина тут виявляється радикально відмінним від того, який нав'язувала свого часу радянська

пропаганда, вбиваючи в голову стереотип «єдиної радянської Вітчизни»» [6, 45]. Письменник пропонує свою версію війни, котра позбавлена шаблонів та стереотипів. Вона базується на замовчуваній правді про Другу світову війну.

Володимир Лис створює новий тип героя, позбавленого ідеологічного наповнення, який вибудовує своє життя на основі сімейних цінностей. Він стає захисником добробуту своєї родини, намагається відвернути від рідних небезпеку. Війна змінює головного героя, загартовує його характер, формує в ньому нові виміри особистості, такі як: мужність, відповідальність та самопожертва. Події Другої світової війни стосуються періоду становлення Якова як господаря та сім'янина. Та незважаючи на це сила війни поглинає його, не дозволивши до кінця реалізувати себе як чоловіка та батька: *«Вижити, вижити, вижити. Ті слова він твердив собі, лягаючи спати й прокидаючись. На його очах ще двічі «доходяг» вкидали в піч. Знову здригався, тамуючи в собі крик. Що рвався з грудей. Молитви твердив, які знав: «Отче наш», і до Богородиці звертався, і до святих Миколая, Дмитра-великомученика, чия церква в їхньому селі була, і Пантелеїмона, котрого у них в селі Паликопою прозвали, бо ж на жнива припадало те свято, і грім често гримів, а в тих, що того дня робили, блискавка могла копу запалити. І ангелу своєму і заступнику апостола Якову, брату Сина Божого, молився, сам складаючи невміло слова, що благали про заступництво»* [5, 159-160]. Якова не лякає зміна влади під час війни, він залишається вірним своїм переконанням і не переходить на бік ворога. Характерною особливістю Якова як воїна є відсутність в ньому жорстокості на полі бою. На війні Яків не вбиває, та все ж чинить це в мирний час. Герой нерідко балансує на межі компромісу й зради, служби й колаборантства. Саме свідомість Якова перебуває у стадії становлення. Одною з таких стадій є війна, де він стикається з конфліктом моралі та гріха. Вона провокує внутрішню роздвоєність Якова, яка відображається монологами з минулим. Саме через момент пригадування Яків тримає зв'язок з покійною дружиною, з власними гріхами, які позиціонуються з образом померлих людей.

Війна є апогеєм протистояння індивіда та епохи. Головний герой у просторі війни має свободу вибору, непідвладну політичній ситуації. Автор закладає в концепцію персонажа моральну сентенцію, яка пов'язана з цінністю життя людини. На прикладі Якова та його родини зображено конфлікт різних ідентичностей, що був характерним явищем в ХХ столітті, – укра-

їнської, польської, радянської. Володимир Лис не подає цілісного аналізу цього явища, можна лише прослідкувати окремі його прояви. Це стосується любовного зв'язку Якова та польської шляхтянки Зосі, котра приймає місцеві звичаї і стає селянкою: *«Вона, звикла до іншого життя, раптом відчула, що те, що раніше викликало огиду, має якийсь сенс. Хоча не раз питала себе – в ім'я чого живуть, чи швидше, існують ці люди? Відповіді не було. Хіба що так угодно Богу. В ім'я чого так тяжко працюють коло землі посеред цих болотних випарів? Відповіді не було. Хіба що... Заради самого життя... Чим вони провинилися Отця Небесного, що він прирік їх на таке життя і такі муки? Відповіді не було. Вона шукала виправдання цьому існуванню й не знаходила. Часто ночами або на самоті вона крадькома плакала. В будь-який момент могла б покинути це життя, цю вбогу оселю, але лишалася. Іноді їй здавалося, що тримає тут не тільки любов, кохання до Якова, а щось більше. Щось таке, що взагалі неможливо пояснити й осягнути розумом. Вище за неї і її розуміння»* [5, 130]. Міжнаціональні зв'язки на прикладі Якова та Зосі не мають нічого спільного з ворожнечею та неприйняттям різних ідентичностей, в цій ситуації йдеться про співжиття людей в непростий період війни.

Ще одним з важливих аспектів роману, що формується через призму війни, є героїзм головного героя. Варто зауважити, що Яків не є активним учасником історичних подій, він швидше свідок подій. Героїзм Якова непримітний – це героїзм виживання, терпіння без пафосу та нагород. Його життєва модель пов'язана з пристосуванням до обставин. Та вона стає рятівною в драматичних умовах історичної доби. Героїзм Якова виявляється через витривалість, терпіння, яке гартує його та робить сильнішим. У цьому образі відчитується алюзія на трагічну долю апостола Якова, чи є на натыком на самого Ісуса Христа з хрестом на спині: *«Кепсько нині, Зосько, – подумав Яків. – Ни доживу, певне, до ста, як хотів. Ни доживу. Та й нащо? Затарандорила то Олька – мусите дожити. Ви-те ж у нас, як Мотрунка Песиха вмерла, найстаріший в селі. А того не розуміє, дурна баба, що давно моє місце коло Зосі». Цвіркун стих. Одспівав, виходить. А він це живий. Хоть і ворухнутися не може. І в очах від однієї думки темніше за цюю довгу ніч темніє»* [5, 176]. Яків намагається вижити. Його життєва модель зосереджена на системі родинних цінностей. Його героїзм виражається у захисті своєї родини від ворога.

Володимир Лис у романі «Століття Якова» створює власний образ війни, позбавлений заангажованості та упередженості. Яків у цій війні зображений як безвольна і пасивна людина: *«Велика війна гримить над світом. Повзе через кордони, моря і річки, гори й ліси, і ніяка сила – ні Божя, ні людська – не годна її спинити. Серед страшною кривавиці стоїть він, простий, тико й того, що трохи грамотний поліщук Яків Мех, по-вуличному Цвіркун. Стоїть альбо рухається то в їден бік, то в другий. Його переставляють, мов пішака на якій дощці незбагненої гри чи, гірше того – здмухнуть, як мурахи, що от-от можуть роздушити. Він сам рушає посеред тої крутаниці, намагаючись вижити і втекти. Втекти й вижити»* [5, 140-141]. Головним завданням героя є схватися і перечекати цей складний час. Залишитися живим та побачити своїх дітей – основа життєвої філософії Якова Меха.

Ярослав Поліщука звертає увагу особливості трактування образу війни автором: *«На відміну від цього стереотипу, Володимир Лис створює образ Другої світової війни як некерованої стихії, виверження всесвітнього зла, тотальної катастрофи, що загалом відповідає світовідчуттю пересічної людини на війні»* [6, 45]. Воєнні події визначають не лише життя кожного героя роману, але й цілого покоління.

Велика частину роману є історичним наративом. Точкою становлення Якова Меха стає відрізок часу 30–40-х років ХХ століття. Цей період характеризується найбільш драматичними подіями в життя головного героя: кохання, одруження, надзвичайні випробування. Художній вимір описуваних подій постає через об'єктивне зображення історичного знання. Автор уникає фрагментарного опису подій, творячи приватну історію простої людини, яке не лише гармонійно вписується в цілу епоху, але і характеризує її. Письменник моделює реальність, яка наповнена світом спогадів Якова. Автор вводить в текст незвичайну історію зустрічі Якова з червоним конем, як символ історичного боку спогадів головного героя: *«Раз побачив крізь туман коня. Здалося – то його червоний. Поспішав, аж упав, об щось перечепившись. Але кінь виявився сірим, скосив на нього око, як підійшов близько, форкнув і тихо заіржав, як уже відходив, щоб брести далі. – Мій коню, – пробурмотів Яків до чужого коня, здається, Петра Якулового, сусіда через три хати. – Коніку мій... Може, той гицаль, забув про свого коника, лишив на холодну осінню ніч у полі? Якову на мить здалося: то він став конем, самотнім, всіма покинутим. Він пішов*

далі, потім, зачувши знову іржання, вернувся, взяв коня за гриву, відчепив ланцюга од вбитого в землю кілка, повів коника до села» [5, 227].

У сільському світі, що бере за основу неперушні цінності родини та праці, поєднується конкретне і загальне. Час, який мав би стати основним об'єктом опису письменником-істориком, поступається морально-етичним цінностям, моралі, яка є основним рушієм долі кожного персонажа.

Інтерпретація історичного процесу Володимиром Лисом відповідає потребам доби, яка змінює однозначний образ минулого, і забезпечує культивування різноманітності історичної правди. Володимир Лис у романі «Століття Якова» зосереджується на детальній характеристиці образу людини-селянина. В меншій мірі ця історія стосується історії оточення головного героя та його родини. Та лише опосередковано – всієї країни та його народу. Це вказує на те, що роман «Століття Якова» це перша за все приватна, вузько окреслена історія конкретної людини.

Цей вимір приватної історії у романі «Століття Якова» створює переконливий образ минулого. Воно позиціонується як окремий персонаж, який може впливати на життя інших героїв роману. У зв'язку з цим Володимир Лис майстерно підібрав локус, крізь який можна спостерігати за світом героїв роману. Мета письменника полягає в тому, щоб не переповідати історію масштабно, однобічно її трактувати, а сконцентруватися на деталях, вузько охарактеризувати основні події.

Описуючи образ цілої історичної епохи, Володимир Лис поєднує суміжні часові пласти. Таким чином він створює причинно-наслідкові зв'язки між минулим та сучасністю. Аналізуючи історичний наратив роману, науковець Ярослав Поліщука акцентує увагу на суперечливості та невиразності національного характеру українців як окремого народу: *«Звісно, автор не говорить про це безпосередньо, лишень за допомогою промовистих епізодів, що наводять нас на роздуми. Упродовж ХХ століття українці продовжують бути об'єктом і матеріалом історії. Ким, властиво, є Яків Мех? Його постійне маневрування й бажанням понад усе вижити притлумлює в героєві національну ідентичність»* [7, 94]. Відсутність чіткої національної позиції призводить до його асиміляції у зв'язку з одруженням з польською шляхтянкою Зоєю.

Отже, саме нестійка національна ідентичність визначає поведінку героїв роману «Століття Якова». Вони запрограмовані на уникнення конфлікту. Вирішення складних

життєвих питань стикається з невизначеністю та пасивністю. Позиція українців, які змушені жити в період бездержавності, є вразливою та гнучкою. Вони здатні на оборону і захист своїх інтересів, але тільки в екстремальній ситуації, коли родині чи державі загрожує небезпека. Таким, терплячим і пасивним, є і Яків: «Хтось крутив важезні жорна думок у його голові» [5, 126].

Процес національного становлення головного героя проходить і на сучасному етапі його життя. Автор підводить головного героя до межі, де він має підсумувати своє життя. Ярослав Поліщук дає свій коментар щодо мотивів головного героя: «Отже, майже столітній Яків ще не до кінця своє призначання. Відійти він зможе лише тоді, коли лишить свої земні справи в інших певних руках» [7, 95]. Надії Якова покладені на рідних та близьких людей, для яких він пройшов цей довгий і виснажливий шлях.

Володимир Лис у романі «Століття Якова» ставить перед головним героєм питання, з яким він стикається в певних життєвих моментах. Це питання причетності: як людина може відчувати історію та якою мірою вона на неї впливає. Історія зазнає змін так само як людина, котра несе певну інформацію своєму часу. Саме через тиск історії людина реалізує себе та набирається нових життєвих сил. Дожити до сторічного ювілею – це саме той виклик, який має прийняти від часу головний герой: «Яків знав, що доживе до свого століття. Доживе. Мусить дожити. Знав, як воно й проходитьиме, те світло. Зберуться за столом посидять, як годиться. Віка, обіцяє торта великого спекти. Свято! Празник його, Якова! І родини» [5, 229].

Життєва історія Якова Меха, творчо зображена Володимиром Лисом, є прикладом непересічної долі «маленького українця». Письменник показує еволюцію героя від волелюбної людини, котра прагне втекти, заховатися, перечекати найбільші політичні злами, до усвідомлення своєї значимості та ведення активних дій у протистоянні з насильством держави над людиною й людини над державою.

Такою ж байдужою до життя людей зображує війну Володимир Лис у романі «Соло для Соломії». У цьому творі війна залишає слід в житті головної героїні. Вона позбавляє її щастя, можливості реалізувати себе як жінка. Саме цей деструктивний вплив війни, як один із мотивів роману, засвідчує перевагу жорстокості та сили над ніжністю та добротою: «Як же їй хотілося, аби швидше скінчилася осоружна вуйниця! Як же їй хотілося бути поруч з Петром – будь-де,

якщо не можна в хаті, на сімейному ложі, то в лісі, в схроні. Так, вона помилилася, вона випустила на волю свою гординю, дала їй напитися і своєї, і чужої крові. Але то її, неїна вина, за неї їй же й розплачуватися» [4, 157]. Соломія втрачає не лише двох своїх рідних чоловіків, але і надію стати щасливою. Коханий Петро пішов у партизани і не повернувся, а шлюбний чоловік Павло загинув у рядах Червоної армії. Ці втрати виражають травматичну семантику світової війни. Життя в постійному страху перед невідомим – це буденність, в яку потрапляє Соломія. Та незважаючи на воєнне лихоліття жінка намагається відстояти своє право на життя, демонструє силу характеру. Вона бореться за своє право реалізуватися як господиня та жінка. Соломія проходить шлях від найвродливішого сприйняття дитини, романтики юності, до становлення жінки, доля якої сповнена бід та страждань. Її характер базується на традиційних моральних установках, сільській етиці, яку вона не зраджує, проносить крізь своє непросте життя. Соломія, як і євангельська Марія, є образом милосердя та жертвності.

Війна тримає головну героїню в напрузі, стає невід'ємною складовою її життя. Вона ще тривалий час відчуває її наслідки. Коли головна героїня дізнається про закінчення війни, то впадає в ейфорію: «– Людоньки, – сказала Соломія, серце якої шалено гупало. – Ну що сказати, людоньки? Вуйна кінчилася, хай би вона здохла, окаянниця. То ж вернуться загоренські чоловіки, хай не всі, а вернуться. – Задихала важко, а тоді провела очима по жіночих постатях і обличчях. – Простіть нас, хто не дуждався. Ти, Вірко, прости, і ти, Ганю, і ти, Марусю, бо ж три брати полягло в чужую землю, і ти, Катю, бо двоє діток тоже лишилася, але як тре буде, поможемо. Господи, простіть, мої рідненькі... Якби ж мона було вам кусочок нашого сонця odkраяти...» [4, 160]. Соломія покладає великі надії на відновлення спокійного і мирного життя, як для себе, так і для всіх мешканців села. Сама ж війна не дає вибору головній героїні, руйнуючи все, набуває важкою працею селян.

Так само як і Яків, Соломія не є активним учасником історичних подій. Вона не задіяна у військовому процесі, та її героїзм проявляється у відстоюванні свого права на життя. Соломія та Яків наділені сильним характером та витривалістю у ситуації життєвих потрясінь. Як і герой роману «Століття Якова» Соломія теж проходить складний і виснажливий шлях. Але цей шлях позиціонується в психологічному аспекті, через втрати, яких вона зазнала під час війни. Він пов'язаний з долею жінки, берегині роду. Жінки,

яка з хвилюванням згадує своє життя: «Над Загорянами зновика розпростерла крила весна. Розтав сніг, світило сонце. І вже як вийшла на вулицю, раптом у небі крик почула. Почала таки, хоть і стара вже. Звела очі. Зір на той, а таки угледіла цятки. Матінко моя, тож, певно, гуси. Дикі гуси вертаються з вирію. Як тоді, колись. Ой, Господи, якого ж то року?.. У війну було, і вона тогді кинулася гуску рятувати. Гуску, до якої вже біг Петро. Сльози навернулися на Соломіїні очі. Рясні, як потоки дощу, геть заволокли обрій» [4, 354]. Війна гартує її характер, робить з неї людину, котра з легкістю долає всі перешкоди. На цьому етапі життя вона проходить від можливості уникнути згубних впливів війни до усвідомлення власної значимості у вирішенні найгостріших життєвих проблем. Життєва мудрість Соломії проектується на досвіді покоління.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У романах «Століття Якова» і «Соло для Соломії» показано Другу світову війну як катастрофу для людства. Вона порівнюється з некерованою стихією, яка несе цілковиту розруху та нещастя для народу. Війна змінює життя головних героїв та формує їхнє світосприйняття. В романі описується не лише несприйняття війни, але і її деструктивного впливу. Крім того акцентується увага на наслідках війни та необхідності психологічного відновлення. Письменник показує війну в сучасному трактуванні, відкинувши ідеологію та гасла, а зосередивши увагу на долі простої людини, котра потрапила в епіцентр трагедії. Перспективою подальших досліджень є інші романи Володимира Лиса («Діви Млинища») та твори сучасних українських письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давидюк В. Етносоціальний портрет поліщука: художня та наукова парадигми. *Концепції і реценції*. Луцьк: Твердиня, 2007. С. 202–214.
2. Забужко О. Направду добра книжка. *Століття Якова* / В. Лис. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. С. 5–6.
3. Клименко О. Кілька слів про «Століття Якова» Володимира Лиса. *Літакцент*. 2010. URL: <http://litakcent.com/2010/10/29/dvi-recenziji-na-bestseler-volodymyra-lysa/> (дата звернення: 10.06.2020).
4. Лис В. Соло для Соломії. Харків: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 368 с.
5. Лис В. Століття Якова. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. 240 с.
6. Поліщук Я. Епос провінції (трилогія про Загоряни Володимира Лиса). *Гібридна топографія. Місця і не-місця пам'яті в сучасній українській літературі*. Чернівці: Книги – XXI, 2018. С. 33–59.
7. Поліщук Я. Пан і бранець часу. *Ревізії пам'яті: літературна критика* / Я. Поліщук. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2011. С. 87–96.
8. Прохасько Т. Кант для Соломії. *Соло для Соломії* / В. Лис. Харків: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. С. 5–6.
9. Свято Р. З цього можна зробити направду добрий сценарій, або Деякі міркування про триумфальний роман Володимира Лиса. *Літакцент*. 2010. URL: <http://litakcent.com/2010/10/29/dvi-recenziji-na-bestseler-volodymyra-lysa/> (дата звернення: 16.06.2020).

REFERENCES

1. Davydiuk, V. (2007). Etnosotsialnyi portret polishchuka: khudozhnia ta naukova paradyhmy. Lutsk, PVD «Tverdynia». [in Ukrainian].
2. Zabuzhko, O. (2010). Napravdu dobra knyzhka. Lys, V. Stolittia Yakova. Kharkiv, Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia», 5–6 [in Ukrainian].
3. Klymenko, O. (2010). Kilka sliv pro «Stolittia Yakova» Volodymyra Lysa. URL: <http://litakcent.com/2010/10/29/dvi-recenziji-na-bestseler-volodymyra-lysa/> [in Ukrainian].
4. Lys, V. (2013). Solo dlia Solomii. Kharkiv, Knyzhkovyi Klub «Klub simeinoho dozvillia». [in Ukrainian].
5. Lys, V. (2010). Stolittia Yakova. Kharkiv, Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia». [in Ukrainian].
6. Polishchuk, Ya. (2018). Epos provintsii (trylohiia pro Zahoriany Volodymyra Lysa). *Hibrydna topohrafiia. Mistsia i ne-mistsia pamiati v suchasni ukrainiskii literaturi*. Chernivtsi, Knyhy – XXI, 33–59. [in Ukrainian].
7. Polishchuk, Ya. (2011). Pan i branets chasu. Revizii pamiati: literaturna krytyka. Lutsk, PVD «Tverdynia», 87–96. [in Ukrainian].
8. Prokhasko, T. (2013). Kant dlia Solomii. Lys, V. Solo dlia Solomii. Kharkiv, Knyzhkovyi Klub «Klub simeinoho dozvillia», 5–6 [in Ukrainian].
9. Sviato, R. (2010). Z tsoho mozhna zrobyty napravdu dobryi stsenarii, abo Deiaki mirkuvannia pro triumfalnyi roman Volodymyra Lysa. URL: <http://litakcent.com/2010/10/29/dvi-recenziji-na-bestseler-volodymyra-lysa/> [in Ukrainian].

ARTISTIC SPACE OF THE SECOND WORLD WAR IN THE WORKS OF VOLODYMYR LYS

Krupka Liubomyr Oleksandrovych

Postgraduate Student at the department of Ukrainian literature

Rivne State University of the Humanities

12, Stepan Bandera Street, Rivne, Ukraine

In the article the peculiarities of understanding war in modern artistic interpretation are investigated on the example of Volodymyr Lys' novels "Jacob's Century" and "Solo for Solomiya". It is described how the consciousness of the individual is formed through the prism of war. A specific portrait of a Polissia resident, his life strategies and attitude to the war is shown. It turns out that the writer uses space of war as a background for characterization. Emphasis is placed on the self-awareness of the protagonist: from a passive observer to an active participant in the events. The plot of the novels develops in parallel with the course of the war, which becomes the culmination of the conflict between the era and the hero. The territory of Polissia is described in two dimensions: the country, which represents belonging to a particular nation, and the motherland - the territory of memories and collective memory. The heroes of the novels experience a spiritual and physical rebirth become active participants in the historical process. The protagonist of the novel "The Age of Jacob" tries to wait out the troubles of war, but still changes under its influence. The same thing happens with the heroine of the novel "Solo for Solomiya". She feels the war because of the loss of loved ones. Each of the characters has its own story, but they are united by the desire to stay alive and return to their usual world. The war set a clear line between life "before" and "after", dramatically affecting the worldview of the protagonists. The writer depicts the tragedy of human life caused by World War II. Both analyzed novels describe two dramatic stories in a small village in Polissia. The studied image of war as a destructive force affects the lives of the characters, forming their thoughts and worldview.

Key words: war, self-identification, territory, history, Volodymyr Lys.

УДК 821.161.2.09

DOI

МОДЕЛІ ПАМ'ЯТІ У РОМАНІ ЛАРИСИ ДЕНИСЕНКО «ВІДЛУННЯ»

Крупка Мирослава Анатоліївна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української літератури

Рівненського державного гуманітарного університету

вул. Степана Бандери 12, Рівне, Україна

Стаття присвячена аналізу художніх моделей пам'яті в сучасній українській літературі на прикладі роману «Відлуння» Лариси Денисенко, у якому події Другої світової війни описуються нетипово: крізь призму XXI століття з позиції народу, що зазнав поразки. Художня форма твору працює на те, щоб зруйнувати стереотипний образ німця, зобразивши його крізь призму національної травми, завданої подіями, що досі є неусвідомленим колективним досвідом, і тому не належить до площини колишнього, а перебувають у парадигмі сучасності. Дослідження зосереджене на з'ясуванні колективних стратегій реценції травматичних подій минулого, носіями яких є персонажі твору. Моделі пам'яті виявляються поліфонічними і окреслюються через такі світоглядні позиції героїв: відмежуватися від минулого, оскільки історія може зашкодити наступним поколінням; прийняти історичні факти і відмовитися від соціально сконструйованої моделі загальнонімецької провини за скоєне фашистською партією; трансформувати історію культури, оскільки лише така пам'ять здатна нести конструктив, натомість реальна історія продукує соціальні конфлікти; пробачити, оскільки всі громадяни були тоді жертвами політичної системи; забути історію та зосередитись на сучасності; з'ясувати правду про колишні події; виявити воєнних злочинців та покарати їх. Головна героїня демонструє позицію особистої причетності до історії, культивує почуття відповідальності за воєнні злочини старшого покоління, тобто Друга світова війна формує провину як поведінкову модель генерації внуків. Цей наратив має на меті перекодувати соціокультурну реценцію війни із героїчної на травматичну і зняти діахронію ворог/свій, усунувши приватний досвід. Відповідно, відбувається культурне конструювання пам'яті через побудову меморіалу як символічного знаку примирення. Варто зауважити, що художній прийом переосмислення історичного минулого на основі приватного досвіду стає все більш перспективним, оскільки дозволяє відмовитися від героїчного наративу і взяти до уваги усю множинність інтерпретацій.

Ключові слова: пам'ять, модель, війна, травма, персонаж, історія.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Про те, що переакцентування історичного матеріалу на часі, свідчить той факт, що тема Другої світової війни стала однією з найбільш актуальних в сучасному літературному процесі. Так, твори Тетяни Белімової «Вільний світ», Лариси Денисенко «Відлуння», Оксани Забужко «Музей покинутих секретів», Теодозії Зарівни «Вербовая дощечка», Василя Шкляра «Троща» конструюють у інтелектуальному просторі України пам'ять про цю мілітарну подію. На нашу думку, це пов'язано із фактом російсько-української війни, яка мотивує переосмислення попереднього воєнного досвіду з огляду на теперішню ситуацію. Відтак література як найпродуктивніша форма осмислення та усвідомлення глобальних політичних подій відображає актуальні соціокультурні тенденції їх інтерпретації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми пам'яті знаходять своє втілення у численних наукових розвідках. Однією з найцікавіших є робота Аляйди Ассман «Простори

спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті», у якій осмислюються культурні моделі функціонування пам'яті. Стратегічно важливою для нашого дослідження є поняття «постпам'яті», яке в сучасному науковому дискурсі розробляє Маріанна Гірш, зокрема у книзі «Покоління постпам'яті: писемність та візуальна культура після Голокосту». Постпам'ять розглядається як міжпоколіннева передача травматичного знання та досвіду, оскільки від цього залежить, як наступні генерації осмислюватимуть історичні події і які висновки на їх основі зроблять. У вітчизняному науковому дискурсі проблематику пам'яті найповніше досліджено у монографії Оксани Пухонської «Літературний вимір пам'яті», на широкому текстуальному матеріалі (твори С. Жадана, О. Забужко, подається характеристика меморіальної парадигми сучасного літературного процесу. Робота А. Киридон «Гетеротопії пам'яті» присвячена увиразненню теоретико-методологічних підходів до формування пам'яттєвого дискурсу.

Формулювання мети і завдань статті. Очевидно, що проблематика пам'яті потре-

бує подальшого дослідження із залученням більшого числа творів, тому доцільним видається проаналізувати роман Лариси Денисенко «Відлуння» у рамках меморіальних студій. Досягнення такої мети передбачає реалізацію низки завдань: окреслити художню парадигму пам'яті; визначити психологічні характеристики персонажів; вказати на мистецькі стратегії історичного та індивідуального досвіду подолання травм.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У статті ми зосередимо свою дослідницьку увагу саме на романі Лариси Денисенко, оскільки, на нашу думку, цей твір особливий з огляду на його нарративну стратегію. Хоча у фокусі роману «Відлуння» перебувають події Другої світової війни, проте змінюються часово-просторові координати і минуле стає генераційною історією, оскільки переосмислення мілітарного досвіду здійснюється крізь призму ХХІ століття з позиції народу, що зазнав поразки. У книзі Еви Томпсон «Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм» йдеться про те, що, на думку дослідниці, «головну роль у формуванні національної ідентичності відігравали війни, незалежно від того, як вони закінчувалися: перемогою чи поразкою» [4, 31]. Художня форма роману Лариси Денисенко працює на те, щоб зруйнувати стереотипний образ німця, показавши його крізь призму національної травми, завданої подіями, що досі є неусвідомленим колективним досвідом, і тому належить не до площини колишнього, а досі перебувають у парадигмі сучасності. Дослідник Дж. Александер звертає увагу на те, що травматичною подія стає лише в тому випадку, коли наділяється конструюючим значенням для будь-якого співтовариства і загрожує колективній ідентичності. Таким чином спільнота об'єднується навколо травми, тому психологічний ефект є наслідком соціальних дій [1, 256].

У романі «Відлуння» розповідь ведеться від імені молодої німкені Марти, яка до описуваних подій мала чітко окреслене минуле і детально розплановане майбутнє. Успішна баронеса в один момент стає заручницею родинної таємниці, що має виразний політичний підтекст. Русійною силою сюжету є смерть: у божевільні у віці дев'яноста чотирьох років помирає її дід, якого вона вважала загиблим на Східному фронті ще у 1943 році, і могилу якого ще у часи Радянського Союзу із сім'єю відвідувала. Ця подія стає каталізатором, що спричиняє ревізію не лише родинної історії, а й виводить на процеси пов'язані з переформатуванням європейської ідентичності.

Варто зауважити, що художній прийом переосмислення історичного минулого на основі приватного досвіду стає все більш перспективним, оскільки дозволяє відмовитися від героїчного нарративу і взяти до уваги усю множинність інтерпретацій. Складні сюжетні перипетії, що будуються на розслідуванні головної героїні, розкривають різні підходи сучасних німців до подій Другої світової війни і, відповідно, формують альтернативні моделі пам'яті.

Найближчий родич, дізнавшись у 1989 році, що його батько, фашистський солдат, не загинув у 1943 році, а збожеволів і перебуває у лікарні, обрав позицію відмежуватися від минулого. Йохан фон Вайхен вважає, що історія з предком-нацистом могла зашкодити живим, зокрема його успішному кар'єрному зростанню. Він вибудовує внутрішній психологічний простір, у якому фігура батька відсутня: «Історію цю було поховано значно раніше, ніж поховали діда. Тож нехай усе лишається там. У землі. В іншому вимірі. Де завгодно» [3, 85].

Іншу позицію пропонує обрати друг Марти – Дерек: прийняти історичні факти Другої світової війни як даність. У інтерпретації цього героя проблема виходить поза межі особистої драми і набуває глобального масштабу. Він відмовляється підтримувати соціально сконструйовану модель загальнонімецької провини за скоєне фашистською партією і вважає, що Німеччина уже сплатила всі борги: «Мало того, що наш народ було розірвано навпіл, мало того, що кожен уряд брав на себе відповідальність за те, що було зроблено зовсім іншими людьми, мало того. Що ми відкрили кордони всій Східній Європі та сплатили шалену кількість компенсацій і мертвим, і живим, і ненародженим, а з євреїв зробили новий культ нації» [3, 46]. Його твердження зосереджене на політичній стратегії урядів повоєнної маргіналізації німців і виявляє приховані механізми впливу минулого на всі повоєнні покоління, які успадковують почуття національної провини і мають проблеми із самоідентифікацією: «Давайте підемо далі – будемо замість материнського молока вливати в наших немовлят сироватку зовнішньої провини перед Усесвітом за навіженого Адольфа» [3, 47]. Він закликає розімкнути екзистенційне коло вини і переосмислити застарілі поняття ідентичності. Сучасна дослідниця Аляйда Ассман веде мову про те, що в літературі, яка будується на переживанні воєнної травми, процес зцілення зображується як пошук і віднайдення ідентичності [2, 316].

Один із героїв, мистецтвознавець Франц, також зауважив, що минуле варто залишити в

минулому, адже «історія виглядає привабливо тільки в скульптурі, архітектурних пам'ятках, а не в житті» [3, 143], тобто лише окультурена пам'ять здатна нести конструктив, натомість реальна історія продукує соціальні конфлікти.

Іншу точку зору відстоює психоаналітик Ернст. Він розглядає проблему у політичній площині з перспективи тиску на громадян тогочасних суспільно-політичних умов, які формували тоталітарну свідомість особистості. Саме така політика виступає потужним травматичним чинником, люди у цій ситуації однозначно є жертвами, тому доцільною є стратегія пробачити і собі, і іншим.

Актуалізація минулого показана і у формі судового засідання: німецький підліток звинувачується у цькуванні подружжя стареньких поляків за те, що вони належать до табору переможців у Другій світовій війні. У такий спосіб відбувається апеляція до мілітарної історії, адже нащадки колишніх солдатів, обираючи агресивну модель поведінки, демонструють бажання домінувати, мстити світові за приниження, отримуючи відтак моральну сатисфакцію.

Ставлення до минулого Райнера Графа показано через символіку опалого листя: варто забути історію та зосередитись на сучасності. Таким чином, він обирає стратегію спротиву травмуючому минулому через формулу деактуалізації. Водночас він розуміє комплекси головної героїні, пов'язані з минулим, адже постать діда, який працював у німецькому підпіллі, і для Райнера Графа стає основою для персональної ідентифікації. Дід вижив у час суспільно-політичних катаклізмів, і тому сформував у родичів глибоко замасковане почуття вини, адже за тогочасною суспільною логікою, якщо громадянин залишився живим, то він маркується не як герой, а як зрадник.

Поліфонічне наповнення твору забезпечується активним залученням голосів із протилежного табору – переможців. Полька Наташа відстоює ідею активної взаємодії з минулим, більше того, вона наполягає на необхідності з'ясувати правду про колишні події, і власним прикладом доводить таку можливість: її діда звинуватили у потуранні німцям під час Другої світової війни, проте вона, опираючись на свідчення очевидців, довела протилежне, реабілітувавши свій рід і відновивши особисту психологічну рівновагу.

Українець Марат Шевченко також відчуває причетність до своєї нації з виразним травматичним підтекстом, адже, на його думку, за умов колоніального минулого України виживали

тільки боягузи, а героїв вбивали, відповідно складно прийняти, що ти нащадок слабких духом. Він доходить висновку, що кожна нація має свій важкий спадок, зокрема у випадку українців йдеться про голодомор та канібалізм. Проте на державному рівні кардинально різняться політичні підходи до взаємодії з минулим. «Ви все розкопуєте про себе /.../ Ви хочете все з'ясувати та витягти на світ Божий. Ви витягуєте на поверхню – скарби, трупи, бруд, кістки. Ми все закопуємо ще глибше» [3, 205]. Ці спроби засвідчують тенденцію реставрації національної історичної пам'яті, з одного боку, та небажання згадувати, з іншого. Життєвий досвід в умовах колоніальності мотивує стратегію примиритися з минулим і розпочати для прийдешнього покоління нову історію.

У романі тлумачиться й офіційна позиція Німеччини щодо учасників Другої світової війни. Пам'ять визначається політичними та соціальними інтересами. Модель, на яку було зорієнтоване післявоєнне суспільство, залишається актуальною і в наш час. Її втілює міністерство юстиції, що продовжує вести розслідування з метою виявити воєнних злочинців та покарати їх: у країні є досє на всіх, хто воював: «Ані смерть, ані виголошений вирок не закривають ці справи, ці справи живуть та свідчать» [3, 102], тобто історія у державному вимірі – це не минуле, а сучасне. Такий підхід засадничим чином спрямований на запобігання рецидивам у майбутньому.

Головна героїня демонструє позицію особистої причетності до історії, культивує почуття відповідальності за воєнні злочини старшого покоління: «вона з Польщі, тож її діда цілком міг вбити мій дід» [3, 128], за які треба розплачуватися, тобто Друга світова війна формує провини як модель поведінки генерації внуків. Це почуття стає каталізатором прагнення зрозуміти життя діда, його участь у війні та причину божевілля. Героїня відчуває причетність до долі свого предка, що екзистенційно закрієне на онтології тілесності: «Я не хочу виправдати його, я просто хочу збагнути, як було насправді. Що я ношу в собі /.../ Замість дитини» [3, 160]. Для Марти мотивацією є зрозуміти, докопатися до суті, адже її життя позбавлене сенсу, бо вона занурена у конфлікти минулого.

Авторка використовує наративну форму епістолярію: листи з фронту розкривають психологію німецького солдата безпосередньо через самоідентифікацію. Перед читачем постає високоосвічена людина, яка ніжно любить свою родину, тонко відчуває мистецтво, психологічно чітко оцінює навколишню ситуацію, і при

всій цій позірній адекватності – свято вірить у ідею вищості німецької нації та месіанство Гітлера. У світоглядній системі Отто фон Вайхена виразно відчутна агресія до іншого світу, який трактується як чужий та ворожий, і народів, що його уособлюють: жидів, циган та українців; він дає ментальний опис кожної нації, проте обирає однаковий спосіб взаємодії: нищити, оскільки теоретичні постулати війни, які він ретельно розробляв у мирний час, кардинально неспівмірні з практикою. Герой опиняється у ситуації зміни системи цінностей, і виявляється не здатним впоратись з тим, що з ним відбувається, тому втікає у божевільня. Барон пишається своїм минулим, вихованням, освітою, генеалогією, проте його життєвий вибір руйнує основоположні моральні закони і родинні цінності, і мотивує дітей відмежовуватися від його спадку. Листи не дають відповіді на всі запитання, проте формують враження про людину, що була воєнним злочинцем.

Перебування у божевільні описане особистою доглядальницею, відтак наголошуються психологічні аспекти деформації людської свідомості: не любив однакових речей (навіть похоронили в різних шкарпетках та черевиках); багато малював, зображував жіночі обличчя, схоже на внучку, якої ніколи не бачив; розмовляв неіснуючою мовою, яку вважав івритом; був агресивним до оточуючих. У романі простежується потужна артикуляція травми нав'язливого переживання подій і неможливість із них вийти.

Прагнення зрозуміти приводить Марту до подорожі в Україну, що постає екзотичним краєм, повним містики та людських трагедій. Німкеня потрапляє в село, де воював Отто фон Вайхен; спілкується з очевидцями тих подій, підсвідомо намагаючись почути таке, щоб реабілітувало діда, і зняло провину із його нащадків, проте її сподівання не виправдалися. Позиція українців обумовлена становищем жертви: свої не захищали, чого було б воєнним за це братися. Вона знайомиться з Маратом, який спочатку сприймає її за свою сестру, оскільки вони дуже схожі зовнішньо. Українець має таку саму родинну історію про бабусю, яка невідомо, як загинула і невідомо, де похоронена « Цілком, можливо, що твій дід причетний до її загибелі, адже він грав за правилами того часу, своєї партії і своєї нації» [3, 253]. Відтак його внутрішній конфлікт опирається на соціальний, проте Марат обирає стратегію прийняти і «змиритися з тими щербинками, дірками, шрамами та плямами, котрі вжилися в нас, стали частиною нас і нашої історії» [3, 317], проте такі стосунки з минулим неможливі без відкидання домінуючих цінностей і культур.

Художньою кульмінацією твору є лист Ганса Ленца, воєнного злочинця, за яким полують німецьке правосуддя, і найкращого друга барона Вайхена. Цей лист розкриває спільну трагедію діда Марти і бабусі Марата: Отто фон Вайхен вбив Майю Гетман, і саме перекладка єврейка спровокувала божевільня німецького офіцера: «Він подивився на неї і раптом зрозумів, що вони схожі наче близнюки. В її обличчі він бачив своє обличчя» [3, 309]. Екстремальна ситуація зумовила метаморфози у характері персонажа. Причина божевільня звернена до чуттєвих і тілесних практик, відкриття зовнішньої подібності зруйнувало його психіку: тотально дискредитованою виявилась основоположна ідея про винятковість арійської раси, – вбивши єврейку, німецький солдат знищив і себе самого: «Він перелякався того, що вона схожа на нього, як дві краплі води, а його поховали під її іменем, наче підтверджуючи їхню однаковість» [3, 311]. Саме Ганс Ленц сприяв, щоб Марта дізналася правду про діда, який вибрав війну свідомо і до кінця залишався переконаним нацистом.

Символічне закінчення твору – народження нового покоління у сім'ях і Марти, і Марата – означає позбавлення їх психологічної травми та дає шанс розірвати хибне коло руйнування сучасного минулим.

Вставне оповідання Лілі Манюк про Другу світову війну будується на історії вивезення її дитиною на роботу в Німеччину, де українській дівчинці-сироті вдалося врятувати єврейку Розу від фашистських солдатів, а німкеню Маргариту – від радянських воїнів. Цей наратив має на меті перекодувати соціокультурну рецепцію війни із героїчної на травматичну і зняти діахронію ворог/свій, усупільнивши приватний досвід. Відповідно, відбувається культурне конструювання пам'яті через побудову меморіалу як символічного знаку примирення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Багатовимірне окреслення у романі Лариси Денисенко «Відлуння» стосунків з мілітарним минулим вказує на труднощі вписування війни в глибинний культурний контекст; демонструє еволюцію пам'яті та її суспільно-політичні моделі; містить перепрочитання культурних знаків; відбиває пошук нової виражальності для концепту пам'яті. Залучаючи до діалогу декілька поколінь авторка намагається знайти баланс між радикально різними підходами до осмислення воєнних подій Другої світової війни та їх рецепцією. Письменниця робить спробу позбутися руйнівного впливу минулого, осмислюючи індивідуальну

історію з виходом на суспільний простір. Такі дослідження унеможливають використання минулого у ракурсі ідеологічного впливу на сучасність, забезпечують від використання маніпулятивних технологій у роботі з історією, сти-

мулюють нове покоління критично аналізувати минуле і тісно пов'язані з проблемами конструювання національної ідентичності, тому подібний методологічний інструментарій доцільно застосовувати і до інших наративів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александер Дж. Смыслы социальной жизни: культуросоциология / пер. с англ. Г. Ольховикова. М.: Практис, 2013. 639 с.
2. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О.Юдін. К. : Ніка-Центр, 2012. 440 с.
3. Денисенко Л. Відлуння: від загиблого діда до померлого. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2012. 320 с.
4. Томпсон Е. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм / пер. з англ. М. Корчинської. Київ: В-во Соломії Павличко «Основи», 2006. 368 с.

REFERENCES

1. Aleksander, Dzh. (2013). Smysly socialnoj zhizni: kultursociologiya [The meanings of social life: cultural sociology]. Moscow: Praxis [in Russian].
2. Assman, A. (2012). Prostory spohadu. Formy ta transformatsii kulturnoi pam'iaty [Spaces of memory. Forms and transformations of cultural memory]. Kyiv: Nika-Tsentr [in Ukrainian].
3. Denysenko, L. (2012). Vidlunnia: vid zahyblogo dida do pomerloho. [Echoes: from the dead grandfather to the deceased]. Kharkiv : Knyzhkovyi klub «Klub simeinoho dozvillia» [in Ukrainian].
4. Tompson, E. (2006) Trubadury imperii: Rosiiska literatura i kolonializm [Troubadours of the Empire: Russian Literature and Colonialism]. Kyiv: V-vo Solomii Pavlychko «Osnovy» [in Ukrainian].

MEMORY MODELS IN THE NOVEL “ECHO” BY LARYSA DENYSENKO

Krupka Myroslava Anatoliivna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature

Rivne State University of the Humanities

Stepan Bandera Street, 12, Rivne, Ukraine

The article deals with to the analysis of artistic models of memory in contemporary Ukrainian literature on the example of the novel “Echo” by Larysa Denysenko. The author describes the events of World War II in an unusual way: through the prism of the 21st century from the standpoint of the defeated people. The artistic form of the novel seeks to destroy the stereotypical image of the German, showing them through the prism of national trauma caused by events that are still unconscious collective experience, and therefore do not belong to the former, but are still in the paradigm of modernity. The research focuses on clarification of collective strategies for the reception of traumatic events of the past, which are carried by the characters of the novel. Models of memory are polyphonic and outlined through the number of major strategies for dealing with the events of World War II. They are as follows: to distance oneself from the past, as history can harm future generations; to accept historical facts and to abandon the socially constructed model of all-German guilt committed by the fascist party; history should be turned into culture, because only such a memory can be constructive, while real history produces social conflicts; to forgive – because all people were victims of the political system; forget the history and focus on the present; find out the truth about past events; identify the war criminals and punish them. The protagonist demonstrates a position of personal involvement in history, cultivating a sense of responsibility for the war crimes of the older generation, which are to be paid for; that is, World War II forms guilt as a model of behavior of the generation of grandchildren. This narrative aims to recode the socio-cultural reception of war from heroic to traumatic and to remove the “Friend or Foe” diachrony by socializing the private experience. Accordingly, the cultural construction of memory through the construction of a memorial as a symbolic sign of reconciliation takes place. It is worth noting that the artistic method of rethinking the historical past on the basis of private experience is becoming more and more promising since it allows one to abandon the heroic narrative and to take into account the entire multiplicity of interpretations.

Key words: *memory, model, war, trauma, character, history.*

УДК 81'373:796.5
DOI

ТЕРМІНИ ТУРИЗМОЛОГІЇ У ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПРОСПЕКТІВ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ РАКУРС

Маланюк Марія Степанівна

викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна

Статтю присвячено дослідженню лінгвокультурної специфіки англійських термінів туризмології у текстах туристичних проспектів. Вихідним положенням дослідження слугувало те, що терміносистема туризмології має відкритий характер. Це обумовлено популярністю міжнародного туризму та динамічним розвитком самої галузі. Англомовна термінологія туризмології знаходиться на етапі наукового осмислення, постійно розвивається, що підсилює актуальність обраної теми нашої наукової розвідки.

З огляду на неоднорідність терміносистеми туризмології, розподіл лексичних одиниць за тематичними групами за звичай здійснюється за сферою вживання певного терміна. Проте дослідниками не було враховано лінгвокультурні особливості термінів, які позначають культурні реалії конкретної країни і слугують їй культурними символами, оскільки входять до екскурсійної сфери їхнього функціонування, а також можливості виникнення нових термінів, у зв'язку з розвитком самої галузі.

Мета дослідження полягає у комплексному вивченні англійських термінів туризмології крізь призму їхньої лінгвокультурної та функціональної специфіки. У роботі простежено етапи становлення терміносистеми туризмології та виявлено нові види туризму (військовий, гастрономічний, гетто-туризм, кінотуризм, темний туризм). В рамках англомовної туристичної термінології виділено шість основних тематичних мікрополів, що відображають традиційні підгалузі в сфері туризмології. Такі мікрополя містять певну кількість лексико-семантичних груп, які об'єднують термінологічні одиниці за певними тематичними ознаками.

Результати наукової розвідки можна узагальнити так: терміни туризмології у текстах англомовних туристичних проспектів розподілено за предметною класифікацією: культурно-побутові (назви предметів побуту, мистецькі та культурні особливості), антропонімічні (назви кварталів, фестивалів, свят, спортивних ігор), географічні (найменування географічних місцевостей, представників флори та фауни) терміни-реалії. Виділено такі функції термінів-реалій у текстах англомовних туристичних проспектів, а саме: 1) пізнання та осягнення світу у певному лінгвокультурному ракурсі; 2) збереження та транслювання національної самосвідомості, традицій культури та історії народу; 3) номінативну функцію.

Ключові слова: лінгвокультурна специфіка, термін, туризмологія туристичний проспект.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Термінологічний апарат туризмології є своєрідним тезаурусом дисципліни, який може дати фактичний матеріал для комплексного опису процесу становлення термінології нової галузі, яка зараз формується у специфічну теорію туризму, творення нових термінів, виникнення чи уточнення певних наукових понять. Про актуальність таких студій свідчить і функціонування кількох термінів на позначення самої дисципліни: *туризмологія* [2; 6; 8] (tourismology), *турологія*, *туристика* [3; 5; 7; 9].

Досліджувана терміносистема туризмології має відкритий характер, що обумовлено популярністю міжнародного туризму, і, у результаті, перетворенням його на розгалужену і перспективну народно-господарську галузь. Крім цього, як англомовна, так і україномовна термінологія туризмології знаходиться на етапі

наукового осмислення [4], постійно розвивається, що також підкреслює актуальність обраної теми нашої наукової розвідки.

Актуальність дослідження зумовлена потребою комплексного лінгвістичного аналізу термінів туризмології, опису їхніх лінгвокультурних, семантичних та функціональних особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Туристична термінологія виступала об'єктом лінгвістичних студій у компаративному (порівняння терміносистеми в англійській і російській мовах) та в діахронічному аспектах (Е. Т. Белан, Л. В. Виноградова). Окремі питання розвитку туристичної термінології висвітлені в мовознавчих працях про лексичний склад та семантичні особливості термінології туризму загалом [1; 4; 5], та зокрема в українській та польській мовах (М. Єж), особливості некодифікованої професійної лексики туризму (І. М. Линчак), номінативні процеси у сфері туризму,

що відбуваються в українській, російській та німецькій мовах та спираються на специфіку їхніх лінгвокультур (О. Б. Ляховин), антонімія в терміносистемі туризму (І. М. Черненко), утворення туристичних термінів та їхнього функціонування в англомовних путівниках Україною (В. В. Прима), особливості англійської та української терміносистем у галузі міжнародного туризму (В. В. Ліпінська).

З огляду на неоднорідність терміносистеми туризмології, розподіл лексичних одиниць за тематичними групами здійснювався за сферою вживання певного терміна. Проте дослідниками не було враховано лінгвокультурні особливості термінів, які позначають культурні реалії конкретної країни і слугують їй культурними символами, оскільки входять до екскурсійної сфери їхнього функціонування, а також можливості виникнення нових термінів, у зв'язку з розвитком самої галузі.

Мета дослідження – комплексне вивчення англійських термінів туризмології крізь призму їхньої лінгвокультурної та функціональної специфіки. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: простежити етапи формування англійської термінологічної системи туризмології; виділити мікрополя та ЛСГ англійської термінологічної системи туризмології; визначити лінгвокультурну та функціональну специфіку англійських термінів у текстах англомовних туристичних проспектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений діахронічний аналіз терміносистеми туризмології [2; 3; 6; 7] підтвердив вплив як внутрішньомовних, так і зовнішньомовних чинників на зародження і становлення цієї термінології. Цікавим доробком зазначеного аспекту досліджуваної проблеми є періодизація появи туристичних термінів в англійській мові із розвитком туризму як галузі завдяки технічно-економічним, соціальним передумовам та цільовим функціям туризму, що складається з таких етапів:

1) прообраз туристичної діяльності (епоха античності – початок XIX століття) – основними мотивами подорожей була торгівля, паломництво, лікування, освіта; термінологія туризму складалася із номінацій засобів пересування та проживання, що позначалися лексичними одиницями літературної мови (*carriage, board, excursion, hotel, resort*); 2) початок розвитку масового туризму (XIX століття) – закладення основ матеріально-технічної бази, методів роботи та управління туризмом; поява термінів *tourism, tourist* та номінацій, що пов'язані із посередницькими послугами турбюро, перевезенням,

проживанням та харчуванням (*booking, transit, maitre d'hotel, a la carte, buffet*); 3) масовий конвеєрний туризм (початок XX століття – кінець Другої світової війни) – динамічний розвиток транспортних послуг та готельного бізнесу призвів до появи цілої низки відповідних термінів (*airline, airport, motel, receptionist, room-service*); 4) масовий диференційований туризм (кінець Другої світової війни – до наших днів) – характеризується розмаїттям туристичних послуг, спрямованих на задоволення індивідуальних вимог туриста, що знайшло своє відображення в туристичній термінології (*nostalgic tourism, rural tourism, flotel, honeymoon suite, American plan, last minute tour*) [1; 7].

До зазначених вище етапів становлення цієї галузі варто додати, на наш погляд, ще один – електронний, адже вже сьогодні спостерігаємо значний вплив, який чинять на поведінку потенційних споживачів туристичних послуг соціальні мережі, такі як *Facebook, WeChat, Instagram, YouTube, Twitter*. Тому, домінуючі позиції у світі туризму сьогодні займає саме **електронний туризм (etravel)**, який передбачає створення та/або реалізацію туристичного продукту (послуги) за допомогою мережі Інтернет.

Крім того, зміна соціально-демографічних характеристик туристів зумовила появу нових категорій туристів з новими потребами і цілком закономірно привело до виникнення нових видів туризму [2; 3; 5]. Серед них: *військовий туризм* – відвідання зони проведення активних військових дій; *гастрономічний туризм* – вид туризму, метою якого є ознайомлення з виробництвом, технологією приготування й дегустацією національних страв та напоїв (*гурман-тури, кулінарні курси та майстер-класи, ферм-тури, гастрономічні фестивалі, гастрономічний екстрим*) [9]; *гетто-туризм* – відвідини місць, пов'язаних з хіп-хоп та гангстерською субкультурами («гетто»-кварталами у Чикаго, НьюЙорку, Лос-Анджелесі); *кінотуризм* – вид туризму, метою якого є подорож до місць, де проходили зйомки фільмів, відвідування кіностудій та місць кіноподій (фестивалів, злетів, церемоній нагородження); *темний туризм* – відвідини місць, пов'язаних зі смертю (масової загибелі/страсти людей, техногенних, природних катастроф, кладовищ, ритуальних майданчиків тощо) [2]. Цей вид туризму є типовим продуктом індустрії вражень, яка актуальна для економіки XXI століття. Одне з найбільш відвідуваних місць у всьому світі – замок Дракули в Румунії, де за легендою жив граф, котрий катував людей, а одне з найбільш від-

відуваних іноземними туристами місць в Україні – це Чорнобильська зона, місце найбільшої техногенної катастрофи в історії людства.

Усі зазначені вище відносно нові різновиди туристичної діяльності зумовили стрімкий розвиток і терміносистеми цієї галузі. Традиційно в рамках англомовної туристичної термінології дослідники виділяють п'ять основних тематичних мікрополів, що відображають традиційні підгалузі в сфері туризмології [4; 5; 6; 8]. Такі мікрополя містять певну кількість лексико-семантичних груп (далі – ЛСГ), які об'єднують термінологічні одиниці за певними тематичними ознаками. Таким чином, структура термінологічного поля «туризм» ґрунтується на гіперо-гіпонімічних відношеннях між його конститuentами.

Мікрополе «**загальна організація туризму**» охоплює базові поняття туризму та складається з п'яти ЛСГ: 1) ЛСГ «учасники туризму» (*tourist, host, tour operator, guide, animator*); 2) ЛСГ «види туризму» (*gastronomic tourism, last-minute tour, all-expense tour*); 3) ЛСГ «організаційні процедури» (*booking, tour cancellation, meet and greet*); 4) ЛСГ «туристична документація» (*visa, voucher, traveler's cheque, accident insurance*); 5) ЛСГ «реклама туристичних послуг» (*travel catalogue, travel fair*).

Мікрополе «**специфіка й організація проживання**» також містить п'ять ЛСГ та об'єднує терміни, які позначають особливості розміщення туристів: 1) ЛСГ «типи готелів» (*flotel, boutique hotel, hostel*); 2) ЛСГ «типи номерів» (*single room, suite, family suite*); 3) ЛСГ «готельні процедури» (*check in, early arrival, late check-out*); 4) ЛСГ «готельні послуги» (*room service, wake up call, transfer*); 5) ЛСГ «типи розміщення» (*bed and breakfast, half board, American plan, European plan*).

Мікрополе «**організація перевезення**» поділяється на підгрупи залежно від застосованого виду транспорту: 1) ЛСГ «повітряне перевезення» (*domestic flight, baggage claim, charter*); 2) ЛСГ «наземне перевезення» (*car rental, parking lot, buffet car*); 3) ЛСГ «водне перевезення» (*cruise liner, outside cabin*).

Мікрополе «**організація харчування**» містить дві підгрупи: 1) ЛСГ «типи закладів харчування» (*singles bar, drive-in restaurant*); 2) ЛСГ «типи харчування» (*American breakfast, English breakfast, brunch*).

Мікрополе «**організація дозвілля**» охоплює лексичні одиниці, пов'язані із видом відпочинку: 1) ЛСГ «активний відпочинок» (*diving, bungee-jumping, water skiing*); 2) ЛСГ «пасивний відпочинок» (*animation, variety show, spa*).

До зазначеної тематичної класифікації термінів туризмології варто, на наш погляд, віднести і мікрополе «**специфіка екскурсій**», яке охоплює: 1) ЛСГ «визначні пам'ятки» (*the Clock Tower, Spearers' Corner (an area for open-air public speaking), London Eye (one of the world's largest observation wheels), Shakespeare's Globe Theatre, Tower Bridge*), 2) ЛСГ «історичні місця» (*Hyde Park, Spearers' Corner*), 3) ЛСГ «традиційна кухня» (*paella, weisswurst, humus*), 4) ЛСГ «географічні місця» (*tundra, Sagrada Familia, Eixample district, Theresa's Meadow (Theresienwiese), Playa de Las Teritas*), 5) ЛСГ «культурні події, фестивалі» (*October fest, Waiter race, «human towers» (castellas)*). Загалом, такі мовні одиниці використовуються для позначення національних реалій різних сфер життєдіяльності народів, як от, наприклад, назв національних страв, напоїв, одягу, музичних інструментів, свят, ігор, фестивалів.

Варто наголосити, що лексичні одиниці, які входять до зазначених вище ЛСГ мікрополя «**специфіка екскурсій**», вважаємо *термінами-реаліями*, на підставі того, що у текстах англомовних туристичних проспектів вони відображають менталітет народу, його бачення світу і себе в ньому. Терміни-реалії відповідають за збереження та транслювання національної самосвідомості, культури та історії народу. Вони несуть в собі споконвічні традиції тієї чи іншої країни, виступаючи її культурними символами. До прикладу, читаючи англомовний туристичний проспект турист знайомиться з ними, а при бажанні відвідує певну країну і відкриває для себе її культуру.

Важливо зазначити, що у текстах англомовних туристичних проспектів першою йде назва реалії тією мовою, що є державною у країні туристичного спрямування. Потім зазначено її англійський еквівалент та опис англійською мовою. Наприклад: *churros (fried dough), tapas – a variety of sandwiches, botifarra amb secas (farmer's sausage with sautéed white beans), sequet de peix (seafood casserole), paella (the base of the dish is rice, vegetables and stock (fish, meat or vegetables depending on the type of paella) and then you can add seafood, meat (chicken or pork normally), xocolata desfeta (chocolate) is a hot thick beverage, weisswurst (white Bavarian sausages), brezeln (salty pretzels), hendl (fried chicken) and schweinhachse (roasted pig knickles), plov (pilaf), dushbara (Azerbaijan tasty bouillon with tiny meat dumplings made of minced mutton with spice), capelinai (potato dumplings stuffed with minced meat), zrazai (beef rolls), kugelis (baked potato pudding), aibat(4)*.

Комплексне вивчення функціональної природи термінів туризмології дозволяє поглянути на ці мовні одиниці у новому ракурсі. Це сприяє розширенню наших уявлень щодо закономірностей їхнього функціонування як одиниць, що посідають чільне місце у мовній картині світу носіїв тієї чи іншої культури й дозволяє визначити специфічний лінвокультурний зміст, який можуть нести туристичні терміни у туристичному дискурсі.

Розглядаючи проблему функціонування англійських туристичних термінів у контексті, на нашу думку, слід виходити головним чином з того, що усі туристичні терміни в текстах туристичних проспектів є певним чином реаліями, оскільки вони слугують вираженням особливого національного колориту конкретної країни. До прикладу: e.g. *Like a carefree Spanish senorita, Barcelona loves to have fun and celebrate every minute of life, drawing people with her non-stop energy (1)*. Уважний читач помічає персоніфікацію (*Barcelona loves to have fun and celebrate every minute of life*) і текст одразу набуває нових культурологічних відтінків. Прочитавши таку інформацію, хочеться поїхати в Іспанію і долучитися до традиційних невгамовних веселощів.

Every autumn, the little town of Alba in Italian Piedmont becomes a magnet for the gourmets from all over the world. It's when the white truffle season gets under way (3). Цей приклад є демонстрацією жартівливо-іронічного підходу до опису місцевості туристичного спрямування (*перетворюється на місце паломництва для гурманів*). Такий текст приваблює, у першу чергу, прихильників гастрономічних турів.

У туристичних термінах-реаліях як мовних знаках віддзеркалюється історико-культурне тло певного етносу, лексика на позначення слів-реалій викликає у свідомості носія мови широке коло асоціацій і створює модель картини світу. Тому, на нашу думку, однією із найважливіших функцій туристичних термінів-реалій в сучасній англійській мові, є функція пізнання та осягнення світу у певному лінвокультурному ракурсі.

Як показав аналіз ілюстративного матеріалу значну кількість термінів (35 %) використовують для створення особливого культурного просторового континууму, оскільки вони вказують на точне географічне місце, де відбуваються головні події: e.g. *In October, Perugia in Italy turns into the European chocolate capital (2)*. *Hyde Park is also famous for its Speakers' Corner, an area for open-air public speaking, debate and discussion (1)*. *The Yamal tundra is very wet, because the ever-frost melts in summer (4)*.

Крім того, туристичні терміни також приймають участь у створенні особливого історичного простору країни туристичного спрямування: e.g. *When Luis Alonso de Lugo reached the shores of Tenerife in 1494, he set a cross at the place of the future Santa Cruz (Holy Cross in Spanish), following the tradition of the Spanish Conquistadors. He decided to found the capital deep inside the island to protect it from pirates (2)*. Лексема *conquistadors* одразу переносить читача до Іспанії XV–XVI століття. Як правило, конкістадорами ставали збіднілі іспанські лицарі (ідальго і кабальєро). Запозичене слово-реалія стає помітним завдяки незвичному для англійської мови звучанню. Лексема *pirates* на позначення морських розбійників теж сприяє створенню захоплюючої атмосфери з далеко минулого Іспанії, з його небезпеками та авантюрними пригодами. Такі туристичні реалії, на наш погляд, є яскравим засобом привернення уваги до місця туристичного спрямування, про яке йдеться в англійському туристичному рекламному проспекті.

Аналіз ілюстративного матеріалу свідчить, що у текстах англійських туристичних проспектів домінують географічні *primeval laurus forests* та антропонімічні *Garajonay National Park* терміни-реалії, оскільки саме вони позначають лінвокультурну інформацію щодо тієї чи іншої місцевості туристичного маршруту: e.g. *Perhaps the most valuable treasure, though, lies in the island's heart – in Garajonay National Park, a UNESCO World Heritage Site. Laurisilva, the primeval laurus forests that used to cover most of the Mediterranean basin 10,000 years ago, are the park's biggest treasure (4)*. Географічна реалія *the primeval laurus forests* передає унікальність місцевості (такі ліси збереглися лише в Гарахонаї, на Азорських островах та острові Мадейра). Відвідини цього всевітньовідомого іспанського парку можуть зацікавити всіх без винятку, особливо любителів романтичних історій, оскільки парк отримав свою назву на честь гуанчських закоханих Гари і Хоная, чия історія нагадує історію шекспірівських Ромео і Джульєтти.

Встановлені функції довели провідну роль англійських туристичних термінів у процесі передачі лінвокультурної інформації у текстах англійських туристичних проспектів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Англійські терміни туризмології у текстах англійських туристичних проспектів розподілено за предметною класифікацією: *культурно-побутові* 35% (назви предметів побуту, мистецькі та культурні особливості),

антропонімічні 23% (назви кварталів, фестивалів, свят, спортивних ігор), географічні 22% (найменування географічних місцевостей, представників флори та фауни) терміни-реалії 20%. Виділено такі функції термінів-реалій у текстах англомовних туристичних проспектів, а саме: 1) пізнання та осягнення світу у

певному лінгвокультурному ракурсі; 2) збереження та транслювання національної самосвідомості, традицій культури та історії народу; 3) номінативну функцію. Перспективним вважаємо вивчення способів творення термінів туризмології у текстах англомовних туристичних проспектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біян Н. Лексико-семантична та структурна класифікація термінів у галузі туризму в англійській мові. *Збірник наукових праць «Іноземна філологія»*. Український науковий збірник. 2009. Вип. 121. С. 142–149.
2. Ковешніков В.С. Інноваційні види туризму / В.С. Ковешніков, О.С. Ліфіренко, Н.М. Стукальська. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 4. С. 38–44.
3. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підруч. для ВНЗ / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. К.: Знання, 2008. 661 с.
4. Маршал Н. Лексические инновации в сфере туристической рекламы. *Язык, коммуникация и социальная среда*. Выпуск 2. Воронеж : ВГУ, 2002. С. 137–142.
5. Перішко І.В. Сучасні тенденції формування лексики у сфері туристичних послуг. *Молодий вчений*. № 3.2 (55.2), 2018 р. С. 104–109.
6. Перро С., Оернер Ж.М. Необхідність “туризмології”. *Наукові записки КИТЕП*. Вип. 1. 2001. С. 73–78.
7. Смолій В. А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В.А.Смолій, В. К.Федорченко, В. І.Цибух. К.: Слово, 2006. 372 с.
8. Burkhard S., Kow N., Fuggle L. Travel Trend Report 2017. Trekksoft ebook library. 2016. P. 39.
9. Gheorghel G., Tudorache P., Nistoreanu P. Gastronomic tourism, a new trend for contemporary tourism? *Cactus Tourism Journal*. Vol. 9. 2014. P. 12–20.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Panorama / № 8, August 2013. p. 14–22, 24, 26, 28–36, 54–60, 62–70, 72–73.
2. Panorama / № 9, September 2013. p. 14–24, 25, 43–48.
3. Panorama / № 10, October 2013. p. 14–25, 42–50, 52–57.
4. Tourist booklet [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.breakswithtradition.com/areas/countrysideandcoastal/devon/accomodation/>

REFERENCES

1. Biyan N. (2009) Leksyko-semantychna ta strukturna klasyfikatsiya terminiv u haluzi turyzmu v anhliys'kiy movi. [Lexico-semantic and structural classification of terms in the field of tourism in English] *Zbirnyk naukovykh prats' «Inozemna filolohiya»*. Ukrayins'kyu naukovyy zbirnyk. Vyp. 121. S. 142–149. [in Ukrainian]
2. Koveshnikov V. (2016) Innovatsiyini vydy turyzmu [Innovative types of tourism] / V.S. Koveshnikov, O.S. Lifirenko, N.M. Stukal's'ka. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. № 4. S. 38–44. [in Ukrainian]
3. Mal's'ka M. (2008) Mizhnarodnyy turyzm i sfera posluh: pidruch. dlya VNZ [International tourism and services: textbook for universities] / M. P. Mal's'ka, N. V. Antonyuk, N. M. Hanych. K.: Znannya. 661 s. [in Ukrainian]
4. Marshal N. (2002) Leksycheskye ynnovatsyy v sfere turystycheskoy reklamy. [Lexical innovations in the field of tourist advertising.] *Yazyk, kommunikatsyya y sotsyal'naya sreda*. Vypusk 2. Voronezh : VHU. S. 137–142. [in Russian]
5. Perishko I.V. (2018) Suchasni tendentsii formuvannya leksyky u sferi turystychnykh posluh. [Modern trends in vocabulary formation in the field of tourist services] *Molodyy vchenyy* No 3.2 (55.2). S. 104–109. [in Ukrainian]
6. Perro S., Oerner ZH.M. (2001) Neobkhidnist' "turyzmolohiyi". [The need for "tourism".] *Naukovi zapysky KITEP*. Vyp. 1. S.73–78. [in Ukrainian]
7. Smoliy V.A. (2006) Entsyklopedychnyy slovnyk-dovidnyk z turyzmu / V.A. Smoliy, V.K. Fedorchenko, V. I. Tsybukh. K.: Slovo. 372 s. [in Ukrainian]
8. Burkhard S., Kow N., Fuggle L. (2016). Travel Trend Report 2017. Trekksoft ebook library. P. 39. [in English]
9. Gheorghel G., Tudorache P., Nistoreanu P. (2014). Gastronomic tourism, a new trend for contemporary tourism? *Cactus Tourism Journal* Vol. 9. p. 12–20. [in English]

SOURCES

1. Panorama / № 8, August 2013. p. 14–22, 24, 26, 28–36, 54–60, 62–70, 72–73.
2. Panorama / № 9, September 2013. p. 14–24, 25, 43–48.
3. Panorama / № 10, October 2013. p. 14–25, 42–50, 52–57.
4. Tourist booklet [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.breakswithtradition.com/areas/countrysideandcoastal/devon/accomodation/>

TOURISM TERMS IN ENGLISH TRAVEL DISCOURSE TEXTS: LINGUOCULTURAL PERSPECTIVE

Malanyuk Maria Stepanivna

Lecturer at the Department of Foreign Languages and Translation Studies

Lviv State University of Life Safety

Kleparivska Street, 35, Lviv, Ukraine

The article deals with the issues of cultural peculiarities of English tourism terms in travel discourse texts. The starting point of the study is the fact that tourism terminology system is open, which is caused by the popularity of international tourism and the dynamic development of this branch itself. English tourism terminology now is being scientifically thought over and developing all the time, which underlines the topicality of the research. Due to the specific inhomogeneous nature of tourism terminology, lexical units have been divided into thematic groups on the basis of their sphere of usage. But scholars don't take into account cultural peculiarities of terms, which nominate cultural realias of a definite country being its cultural symbols, as they are components of the excursion sphere of their functioning. Besides, the possibility of appearance of new terms has been not taken into consideration either.

The purpose of the article is to investigate English tourism terms through the prism of their cultural and functional nature. The article is focused on the stages of tourism development and some new its types have been pointed out, such as military, gastronomic, getto-tourism, cinema tourism, dark tourism). In the frame of English tourism terminology six basic microfields have been distinguished. They represent traditional branches in the tourism sphere. Such microfields consists of a definite number of lexico-semantic groups, which unite terms on the basis of common thematic features.

The results of the study can be summarised as follows: English tourism terms in travel discourse texts are divided into such groups as: common objects (nominations of objects of everyday life), anthroponomic (names of districts, festivals, sports events), geographic (names of geographic places) and terms-realia. Among the functions of English tourism terms we distinguish: 1) the function of presenting the world through a special cultural prism, 2) the function of preserving and transmitting national mentality, culture, traditions, national history; 3) nominative function.

Key words: *cultural and functional nature, English tourism terminology, tourism discourse.*

УДК 81'373:796.5
DOI

ЕКСПЛІКАЦІЯ ЯК СПОСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СКЛАДОВОЇ НЕОЛОГІЗМІВ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Маслова Світлана Яківна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри філології

Одеського національного морського університету

вул. Мечникова 34, Одеса, Україна

Статтю присвячено вивченню способів відтворення культурної складової неологізмів у сучасному англomовному масмедійному дискурсі як проблеми перекладу на матеріалі текстів з таких видань, як-от: "BBC", "CNN", "The Independent", "The Washington Post", "The Economist". Методологічну основу цієї наукової розвідки складає комплексний міждисциплінарний підхід до аналізу способів відтворення неологізмів загалом та їхнього культурної специфіки зокрема, який передбачає застосування культурологічного та герменевтичного підходів. Вихідним положенням дослідження слугувало твердження про те, що експлікація як різновид перекладу вживається не лише для відтворення фактуальної інформації, але й також для збереження у вербальній структурі тексту культурної складової новоутворених лексичних одиниць.

Актуальність дослідження зумовлена широким застосуванням прийому експлікації в перекладознавстві як одного із способів адекватного розуміння інформації іншомовного джерела, проте питання, пов'язані з особливостями його застосування, вивчалися мовознавцями побіжно, у вигляді окремих зауваг у процесі вивчення лексичних труднощів перекладу. Мета статті – визначення способів експлікації при перекладі неологізмів в англomовному масмедійному дискурсі.

До ключових результатів дослідження відносимо таке: за допомогою експлікації можна передати значення будь-якого безеквівалентного слова в оригіналі. Опис, пояснення, тлумачення, як розгорнутий спосіб перекладу застосовується у тих випадках, коли немає іншого шляху: поняття, яке не може бути передане транскрипцією, доводиться просто пояснювати. Недоліком цього способу перекладу є його громіздкість і багатослівність, тому його доцільно застосовувати лише у тих випадках, де можна обійтися доволі коротким тлумаченням. Доведено, що продуктивність експлікації під час перекладу англomовних неологізмів українською мовою пояснюємо розбіжностями у засобах творення цих лексичних одиниць в обидвох мовах.

Ключові слова: неологізм, переклад, експлікація, культурна складова англomовний масмедійний дискурс.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. У сучасних умовах глобалізації світу, під час активної взаємодії мов і культур на всіх рівнях комунікації зростає науковий інтерес до вивчення способів трансляції культурної самобутності відображених у різних мовних явищах в цільову культуру у процесі перекладу. За таких умов переклад стає полем зіткнення і гармонізації світів різних культур, чи окремих лінгвокультурних особистостей, що знаходить свій вияв, у першу чергу, у масмедійному дискурсі. Цілком очевидним є той факт, що з маргінального об'єкта лінгвістичних досліджень переклад перетворився в одне з центральних питань гуманітарних наук у цілому. При цьому він все частіше розглядається як культурний, ніж суто мовний феномен [3; 5; 6] і може бути визначений як «інструмент культурного освоєння світу і розширення колективної пам'яті людства, фактор самої культури» [2, 247].

Актуальність дослідження зумовлена широким застосуванням прийому експлікації в

перекладознавстві як одного із способів адекватного розуміння інформації іншомовного джерела, проте питання, пов'язані з особливостями його застосування, вивчалися мовознавцями побіжно, у вигляді окремих зауваг у процесі вивчення лексичних труднощів перекладу [1; 2; 3; 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Одним з поширених способів відтворення безеквівалентної лексики в цілому, й неологізмів зокрема, є експлікація або ж описовий переклад. До описового (або пояснювального) перекладу часто вдаються, якщо у мові перекладу відсутній еквівалент або варіантна відповідність англійському новоутвореному слову/ словосполученню. Іншими словами, експлікація під час перекладу полягає у розкритті значення лексичної одиниці вихідної мови за допомогою розгорнутих словосполучень, чи навіть речень, які передають не тільки фактуальну, але й культурну інформацію щодо ознак/властивостей явища, яке позначає ця лексична одиниця, тобто

за допомогою її дефініції (тлумачення) мовою перекладу. Недоліком цього способу перекладу вважаємо той факт, що його застосування призводить до якісної та кількісної зміни фактальної інформації у тексті перекладу загалом, і фонові/культурної інформації зокрема. Застосування експлікації вважаємо виправданою у тому випадку, коли переклад видається неможливим через відсутність адекватних відповідників у мові перекладу.

До слова, у лінгвістичних працях вживають також терміни «deskриптивна перифраза» (описовий зворот, за допомогою якого явище, предмет, особа, реалія називається не прямо, а описово, через характерні для неї риси), «пояснювальний (описовий) переклад», «опис, пояснення, тлумачення». Проте вивчення експлікації як способу відтворення культурної складової англійських неологізмів сучасного масмедійного дискурсу ще не був предметом системного перекладознавчого аналізу.

Мета статті – визначення способів експлікації під час перекладу неологізмів в англійському масмедійному дискурсі. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: виявити функціональні особливості неологізмів в англійському масмедійному дискурсі; простежити способи експлікації неологізмів під час відтворення їхньої культурної складової українською мовою. Об'єктом дослідження стали неологізми в англійських масмедійних текстах. Предметом – способи еквівалентного відтворення англійських неологізмів, що вживаються під час перекладу англійського масмедійного дискурсу. Матеріалом дослідження слугували сучасний американський та британський масмедійний дискурс, представлений уривками зі статей таких видань, як-от: "BBC", "CNN", "The Independent", "The Washington Post", "The Economist". Методологічну основу цієї наукової розвідки складає комплексний міждисциплінарний підхід до аналізу способів відтворення неологізмів загалом та їхнього культурного забарвлення зокрема, який передбачає застосування культурологічного та герменевтичного підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експлікація (від лат. explicatio) – у широкому значенні «пояснення», «уточнення поняття, значення слова». В мовознавстві цей термін ввів Р. Карнап [4, 3-81] для роз'яснення неточних або «амбівалентних» понять, що вживаються в повсякденному житті чи на початкових етапах наукового аналізу. Ми дотримуємося позиції В. Н. Комісарова [5, 213], який розуміє експлікацію як будь-який переклад оригі-

нальної інформації на рівні граматики або лексики, або ж на рівні глобального контексту та фонових знань. Експлікація зазвичай пов'язана із заміною лексичних одиниць, що не мають еквівалентів у мові перекладу, на споріднені, схожі чи більш зрозумілі їхні еквіваленти у мові перекладу.

В англо-українських словниках неологізмів порівняно мало еквівалентів відповідним англійським одиницям [7]. Певні труднощі під час перекладу становлять, як неологізми, так і авторські оказіоналізми, через відсутність прямих відповідників в українській мові. Власне описовий переклад можна передати як коментар у самій структурі вербального тексту або у вигляді виноска. Варто наголосити на тому, що різні групи безеквівалентної лексики мають свою структуру коментування, типові контексти перекладу, різний рівень інформативності залежно від об'єкту тлумачення (фонових знань українського читача, рівень ерудиції). Як показав аналіз ілюстративного матеріалу найбільш розлогих коментарів потребує суспільно-політична лексика, у нашому випадку, англійські неологізми, які функціонують в масмедійному дискурсі.

Розглянемо деякі приклади застосування експлікації під час передачі культурної складової англійських неологізмів у текстах сучасного масмедійного дискурсу: "Blue" states, like California, New York and Illinois, whose economies turn on finance, trade and knowledge, are generally richer than "red" states (ISB, IR). "Сині" штати (штати, які під час голосування надають перевагу Демократичній партії) такі як, Каліфорнія, Нью Йорк та Іллінойс, економіка яких зосереджена на фінансуванні, торгівлі та інтелектуальній праці, здебільшого заможніші за "червоні" штати (штати, що голосують за Республіканську партію). Пояснення, що містяться в цьому описовому перекладі, можуть бути достатньо розлогими та громіздкими. Звичайно, можливість скорочення цих пояснень під час перекладу залежить від реального контексту. Проте, коли з попереднього або наступного викладу очевидно, про що конкретно йде мова, немає необхідності в подальшому докладному поясненні цих лексичних інновацій.

Звернемося до наступного прикладу: Prominent Tartan Army member Ian Black has voiced optimism that Scotland can still progress to next summer's finals in Portugal (TAO, IR). При передачі цього неологізму доцільно, на наш погляд, застосувати транслітерацію самої реалії з експлікацією її значення, як-от: Відомий вболівальник шотландської футбольної команди,

якого прийнято називати як одного з “Тартан Армі”, з оптимізмом виразив своє сподівання на те, що Шотландія все ще може вийти у фінал наступного літа в матчі з Португалією.

В деяких випадках, неологізми, наприклад, такі як *Obamanomics*, *“Red Tory”*, *“Uncle Tomism”* можна відтворити за допомогою кальки “Обаманоміка”, “Червоний Топі” та “Дядько Том” з уточнюючим поясненням новоствореного суспільно-політичного явища. Такий прийом досить яскраво передає емоційне забарвлення новостворених понять. Наведемо приклади їх перекладу в контексті масмедійних текстів:

Economically, Obamanomics represents a belief in the need for governments to stimulate their economies with spending increases and tax cuts paid for by increases in borrowing (O, IR). – Суть економічного терміну “Обаманоміка” (економіка періоду президента Барака Обами) полягає в тому, що уряду необхідно стимулювати економіку за допомогою збільшення витрат та зниження податків, виплачених за рахунок збільшення запозичень.

Phillip Blond, the self-described “Red Tory” thinker, explains why he thinks individualism is a left wing idea, and why the community is and should be at the centre of Conservatism (PB, IR). – Філіп Блонд, який сам себе називає “Червоним Топі” (послідовник напряму в політичній філософії та традиції консерватизму), пояснює чому індивідуалізм є поняттям лівих, і чому суспільство має стати на бік консерватизму.

Palestinian journalist Abdel Bari Atwan describes policy of US President Barack Obama as an “Uncle Tomism” – an epithet derived from Harriet Beecher Stowe’s 1852 novel, Uncle Tom’s Cabin (PJC, IR). – Палестинський журналіст Абдель Барі Атвал описує політику президента США Барака Обами як “Дядька Тома” (поняття, що позначає політику зради інтересів негритянського населення США неграми) — авторський епітет, запозичений з роману “Хатина дядька Тома” Гаррієта Бічер-Стоу 1852 року.

Як показав перекладацький аналіз ілюстративного матеріалу експлікацію можна здійснювати двома способами:

а) за допомогою пояснювального перекладу, якщо в еквіваленті розкриваються, есплікуються суттєві елементи значення перекладного слова, наприклад: *The affected Nipsa employees are to hold a one-day strike on Friday 30 October and will then begin a work-to-rule protest from Monday 2 November* (UST, IR). – Постраждали снівробітники підприємства “Ніпса” планують провести одноденний страйк в п'ятницю 30 жовтня, а

потім з понеділка 2 листопада приєднаються до “італійського страйку” (протест робітників з вимогами дотримання всіх пунктів трудового договору).

б) за допомогою підставного перекладу — такий прийом передачі неологізму, при якому як еквівалент використовують вже існуюче в мові перекладу слово (або словосполучення), яке не є неологізмом, проте характеризується достатньою спільністю значень з вихідним словом. Наприклад: *The consumerisation of IT has given us all a much greater freedom to choose precisely what information is accessed at the appropriate time* (TFS, IR). – Постійне орієнтування на користувачів ІТ призвело до того, що сьогодні в нас є вільний доступ до отримання необхідної інформації в будь-який час.

Таким чином, наведені україномовні аналоги англійських неологізмів можуть бути ширшими чи вужчими за значенням, ніж відповідний перекладений неологізм. Такий відповідник-аналог умовно прирівнюється до неологізму, оскільки має з ним спільне семантичне ядро.

Експлікація є також, на нашу думку, дією для відтворення смислу конверсійних аббревіацій, зокрема телескопізмів, утворених шляхом усічення та словоскладання на рівні принаймні двох морфем: *bluejack* (*Bluetooth*+*highjack*) – здійснити телефонний «наліт»; «тимчасово захопити мобільний телефон іншої людини шляхом надсилання анонічного текстового повідомлення через систему мобільного зв'язку». Наприклад: *The tourist was “bluejacked” – surreptitiously surprised with a text message sent using a short-range wireless technology called Bluetooth* (CPM, IR). – На туриста здійснили «телефонний наліт» – незнацька здивували текстовим повідомленням, надісланим через короткохвильову систему мобільного зв'язку Блутус.

Підводячи підсумки дослідження, необхідно зауважити, що за допомогою перекладацького прийому експлікації можна передати значення будь-якого безеквівалентного слова в оригіналі. Опис, пояснення, тлумачення, як розгорнутий спосіб перекладу застосовуємо у тих випадках, коли поняття, яке не може бути передане транскрипцією, доводиться просто пояснювати. Недоліком цього способу перекладу, на наш погляд, є його громіздкість і багатослівність, тому його доцільно застосовувати у тих випадках, де можна обійтися доволі коротким тлумаченням: *a Brownite* – прихильник політичних поглядів Брауна; *a Blairite administration* – уряд прихильний до політики Тоні Блера.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, експлікація вживається не лише для відтворення фактуальної інформації, але й також для збереження у вербальній структурі тексту культурної складової неологізмів для передачі загального колориту новоутвореної лексики в текстах масмедійного дискурсу. Продуктивність експлікації під час перекладу

англомовних неологізмів українською мовою пояснюємо розбіжностями у засобах творення цих лексичних одиниць в обидвох мовах.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні інших адекватних способів відтворення англомовних неологізмів в українських перекладах у текстах масмедійного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заботкіна В. І. Нова лексика сучасної англійської мови. М.: Вища школа, 1989. 126 с.
2. Зацний Ю. А. Неологізми англійської мови 80-90 років ХХ століття. Запоріжжя : РА «Тандем-У», 1997. 396 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : посібник. Вінниця: Нова книга, 2004. 574 с.
4. Карнап Р. Значение и необходимость. Исследование по семантике и модальной логике : монографія. М.: Изд-во инстр. лит-ры, 1959. 384 с.
5. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). М.: Высшая школа, 1990. 253 с.
6. Терехова Г. В. Теория и практика перевода : учебное пособие. Оренбург : ГОУ ОГУ, 2004. 103 с.
7. Цвиллинг М. Я. Переводные эквиваленты неологизмов в словаре и тексте. М.: Просвещение, 1984. 317 с.

REFERENCES

1. Zabotkina V. I. (1989) Nova leksyka suchasnoi anhliiskoi movy. M. : Vyshcha shkola. [in Ukrainian]
2. Zatsnyi Yu. A. (1997) Neolohizmy anhliiskoi movy 80 90 rokiv XX stolittia. Zaporizhzhia : RA «Tandem-U». [in Ukrainian]
3. Karaban V. I. (2004) Pereklad anhliiskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni problem: posibnyk. Vinnytsia : Nova knyha. [in Ukrainian]
4. Karnap, R. (1959). Meaning and Necessity: a Study in Semantics and Modal Logic. [monograph]. Moscow. [in Russian]
5. Komissarov, V.N. (2013). Theory of Translation (linguistic aspects). Moscow. [in Russian]
6. Terekhova H. V. (2004) Teorii i praktika perevoda: Uchebnoie posobiie. Orenburg : HOU OHU. [in Russian]
7. Tsvilling M. Ya. (1984) Perevodnyie ekvivalenty neologizmov v slovare i tekste. M. : Prosveshcheniie. [in Russian]

EXPLICATION AS MEANS OF PRESERVING NEOLOGISMS' CULTURAL COLOURING IN ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATIONS

Maslova Svitlana Yakivna

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Philology Department
Odessa National Maritime University
Mechnikov Street, 34, Odessa, Ukraine*

The article deals with the most optimal translation strategies of rendering neologisms' cultural colouring in modern English mass media discourse that have been selected from the British and American newspaper articles ("BBC", "CNN", "The Independent", "The Washington Post", "The Economist"). The methodological basis of this research is a complex analysis of ways of reviling neologisms in general, and their cultural nature in particular, which is fulfilled within cultural and hermeneutic approaches. The article also focuses on the fact that the main task of the translator is to achieve adequacy of translation, i.e. to apply different translation transformations and at the same time to ensure that the translation accurately conveys specific cultural peculiarities and stylistic intention of the source text. The starting point of the study is the fact that explication as a translation method can be used not for rendering factual information only, but also for preserving in a verbal structure of English mass media texts cultural peculiarities of new lexical words.

The actuality of the article is prompted by a wide use of explication as a translation device of transmitting adequate information from a foreign source, though the questions of peculiarities of its usage have not been investigated completely enough, but through the prism of lexical translation difficulties. The goal of the article is to determine equivalent ways of rendering (explication) English neologisms in modern mass media discourse into the Ukrainian language.

The results of the study can be summarised as follows: explication, or descriptive translation can be applied only in cases when there are no brief and accurate equivalents for new objects or phenomena in the target language.

Key words: neologism, translation, explication, cultural colouring, English newspaper discourse.

АВТОРСЬКИЙ НАРАТИВ ПАМ'ЯТІ: ВІД ДРУГОРЯДНОГО ДО ДОМІНАНТНОГО (ЗА «ДЕФІЛЯДОЮ В МОСКВІ» В. КОЖЕЛЯНКА)

Пухонська Оксана Ярославівна

доктор філологічних наук,

доцент кафедри української мови і літератури

Національного університету «Острозька академія»

вул. Семінарська, 2, Острог, Рівненська область, Україна

У статті проаналізовано особливості посттоталітарної рецепції національної пам'яті у романі Василя Кожелянка «Дефіляда в Москві». Використання письменником методу альтернативної історії у зазначеному творі провокує до застосування в його дослідженні інструментарію студії пам'яті та травми як украї важливих у сучасній гуманітаристиці для пояснення дискусійних процесів формування національної ідентичності українського суспільства, яке досі виходить зі стану пострадянської стагнації. Переосмислення Другої світової війни як певної точки історичної біфуркації всієї Європи у літературній візії В. Кожелянка видається вкрай актуальним сьогодні, оскільки багатолітнє нав'язування радянських ідеологічних міфів призвело до відмежування українців від притаманної їм природи європейського розуміння національних, гуманістичних та культурних цінностей. Деформація знань та уявлень про історичну пам'ять все більше призводить до міжрегіональних та міжетнічних непорозумінь. Що більше, певні історичні теми, зокрема Друга світова війна, стали об'єктами політичних маніпуляцій. Навколо них роками формувався ареол сакральності і безкомпромісності у критичних підходах до вивчення українського національного досвіду та переосмислення історії поза ідеологічним контекстом.

Авторка статті апелює до перепрочитання найбільш фундаментальної ідеологемі Радянського Союзу – Перемоги у війні, яка після 1945 року стала ключовою у формуванні радянської ідентичності і, що найважливіше, не була піддана жодній ревізії навіть після розпаду тоталітарної держави. В. Кожелянко пропонує подивитись на можливість іншого вектору розвитку європейської історії за умови перемоги нацистської Німеччини. У статті основну увагу звернено на трактування письменником тоталітаризму як безкомпромісного зла, яке не могло мати позитивного значення для підкорених народів за будь-яких варіантів закінчення війни. Окрім того, авторка студії увиразнює ключові історичні моменти тоталітарної політики щодо українців: обмеження прав національного самовизначення, перспектива уніфікації, тощо.

Ключові слова: тоталітаризм, травматична пам'ять, література, національна ідентичність, історія.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Пошуки властивої мови для вербалізації того стану, в якому перебувала пострадянська національна культура призвели до виникнення різноманітних літературних інтерпретацій недавнього минулого. Пам'ять у тому випадку стала потужним резонатором поміж спробами героїзації національної історії та в переосмисленні суспільної травми. На ґрунті цього українська література пропонує модель альтернативної історії, котра, за принципом *а що було б, якби...*, розкриває ще один бік витісненої національної пам'яті, що пропонує до розгляду тему втрачених (не)можливостей. Ідеться про опублікований у 1997 році роман Василя Кожелянка «Дефіляда в Москві», який наочно ілюструє зміну смислової парадигми минулого, надаючи йому у художньому творі пріоритетне значення в процесі переосмислення тих подій, що досі перебували в тіні квазіісторії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Дефіляда в Москві», стала об'єктом зацікавлення хоч і не багатьох, але знакових дослідників. Так, у своїх літературознавчих працях до неї апелювали А. Добрянський, Т. Гундорова, Н. Зборовська, Р. Харчук. Писали про письменника також А. Аністратенко, О. Поліщук. Альтернативна історія знайшла своє висвітлення у роботах К. Дженкінс, Е. Касперського С. Хук, та ін. Особливо важливими останнім часом для гуманітаристики є дослідження травматичної пам'яті минулого, які знаходимо у працях А. Ассман, Г. Грінченко, А. Киридон, Д. Лауб, О. Пухонської, Р. Сендики, Ю. Табашевської тощо.

Метою пропонованої студії є висвітлення Кожелянкового наративу пам'яті у художній версії трагічної історії. Така мета стає приводом до з'ясування відповідних завдань: висвітлити дослідницькі акценти першочергово розставлені на авторській спробі привернути увагу

до власне українських проблем, пов'язаних із тоталітарним досвідом модифікацій національної пам'яті; з'ясувати особливості творення та функціонування тоталітарного міф та його впливу на процес заміщення пам'яті національної ідеологічною квазіпам'яттю.

Виклад основного матеріалу. У контексті філософських рефлексій над світом після «кінця історії» Жан Бодріяр писав про відсутність історії в актуальному часі, вона, на думку філософа, «відійшла від справ, залишивши після себе індиферентну туманність, пронизану потоками, але позбавлену власних референцій» [1]. Це створило певну історичну порожнечу, яку нове потрактування минулого в літературі частково заповнило б. Едвард Касперський, досліджуючи проблеми взаємовпливів літератури та історії після падіння Берлінського муру, доходить висновку, що суттю історії на той час перестали бути знання про факти. На думку вченого, актуальність втратило важливе питання щодо минулого (за Л. фон Ранке): «як все відбувалось насправді», натомість пріоритету набуло те, «яким чином це було розказано» [2, с. 30]. Автор «Дефіляди в Москві» обирає такий варіант розповіді історії, аби у її контекст внести іншу, абсолютно протилежну до існуючої, однак гіпотетично можливу версію. Таким чином він актуалізує в літературі тему втрачених можливостей. За Т. Гундоровою, автор повісті «провокативно оречевлює утопічно-історіософські ідеали, які в різних формах жили модерну українську свідомість ХХ віку, передусім мрію про самостійну та велику Україну» [3, 112].

Історія, опинившись у певний момент на піку власної кризи (на що вказують відомі дослідники Артур Данто, Франк Анкерсміт, Ева Доманська) перестає бути власне знанням про минуле. Натомість зміна візійних парадигм цього минулого на перший план ставить *досвід*, що, як зазначає Ева Доманська, покликаючись на Франкліна Анкерсміта, може стати тією категорією, яка сприятиме подоланню «кризи репрезентації» [4, 60]. Не отримавши задовільної сатисфакції від художніх рефлексій над цим досвідом, автор «Дефіляди в Москві» пробує віднайти в минулому ті знакові періоди, у які фактично сформувалась подальша доля України. Таким чином те, що повоєнному світові вдалося укласти в остаточні історіографічні схеми, раптом стає об'єктом минулого не лише такого, *що відбулося*, а й такого, *що могло відбутися*.

Сідні Хук у статті «"Якщо б" в історії» (1994) порушує проблему неможливості безкомпромісного ставлення до історії. Дослідниця пере-

конує, що, «якщо ми хочемо прочитати сторінки історії, а не втікати від неї, нам варто визнати, що в подіях котрі минули, могли бути альтернативи. <...> Ці альтернативи не лише відбивають людські прагнення, а й вказують на втрачені з тих чи тих причин об'єктивні можливості» [5, 214]. Разом з тим В. Кожелянко показує, що лише тоталітаризм як історичне і політичне явище не має подвійної інтерпретації. Можуть бути різні ідеологічні його версії, однак суть завжди антигуманна. А тому ті «втрачені можливості», про які говорить Сідні Хук, хоч і не заперечують концепції *іншої історії*, однак, у випадку «Дефіляди...», постають такими, що розвінчують міф *вигідного* тоталітаризму. На сторінках роману автор зводить разом його апологетів («Адольф Гітлер, дуче Муссоліні, маршал Антонеску, адмірал Горті та ще з десятків керівників держав Антикомінтернівського пакту» [6, 9]), таким чином показуючи масштаби трагедії, що виросла на уламках постімперської Європи.

Питання ж українськості у романі є чи не найбільш багатозначним. Не можна оминати увагою той факт, що вже після розпаду Радянського Союзу суспільство зіштовхнулося із кризою національної ідентичності, яка впродовж років колоніального досвіду не лише нищилась, але й розділялася, формуючи ментальні ареали «багатьох Україн». А тому В. Кожелянкові значною мірою йдеться про специфіку ідентичної стійкості його героїв у спокусливих умовах *ніби-то-незалежності*. Захоплений ідеєю національного відродження, герой Дмитро Левицький потрапляє в обставини, які свідчать про загрозу становленню української державності. Його оточують вояки (угорці, румуни, росіяни, німці), що проявляють реальне ставлення до проблем українства з історично обумовленими, з їхнього погляду, претензіями на окупацію.

Дмитро є «тверезим спостерігачем п'яної реальності» про яку говорить А. Еткінд. Це герой, що втілює більшість пошуків української літератури 1990-х. В. Кожелянко демонструє в персонажеві характер ідейного бійця, який, не зважаючи на захоплення «Адольфом Алоїзовичем», розуміє, що та історична ціна, яку заплатили українці впродовж століть колоніального гніту, має і мусить виправдатись тільки незалежністю. У цьому випадку йдеться саме про усвідомлення минулого як пережитого досвіду, який, за Джоан Скотт, є невід'ємною частиною нашої повсякденної мови [7, 797].

Дмитро Левицький на тлі історії постає референтом здорового глузду, що у вирі тоталітарного карнавалу зриває практично всі ідеоло-

гічні маски: «нічого просто так не буває, – усе це свідчить про фальш Третього райху, про його виродження, про те, що здоровий дух, який двигав залізними потугами зіпсувався, і тепер від нього тхне елементарним тоталітаризмом, нам з Адольфом не по дорозі, як не по дорозі було з розгромленим Сталіним, а чи – розгромленим?» [6, 189]. Це не просто висновки героя, що пройшов шлях від захоплення до розчарування. Це по суті висновки цілого суспільства, якому досвід тоталітаризму що далі, то більше відкриває ретроспективу втрачених можливостей. І питання «а чи розгромленим?» у повісті звучить дуже сучасно.

Важливий чинник, який наближає нас до дзеркального прочитання запропонованої автором «історії навпаки» є перманентні вкраплення реальних подій через сон, марення, мрії. Загалом питанню розвінчування тоталітарних міфів автор роману приділяє чимало уваги. Тут не йдеться лише про реновацію національного культу. Зрештою, творення будь-яких культів не можливе у випадку відсутності повноцінного знання про минуле. У художньому просторі твору він дає шанс саме українським націоналістам на втілення тих планів, які були, наприклад, метою так званої «колаборації» з нацистами (на чому досі спекулює Росія), що обернулася трагічними розправами над провідниками. Степан Бандера, за сюжетом твору, – «Президент Української держави», Роман Шухевич – «військовий міністр», Ярослав Стецько – голова українського уряду. Що важливо, автор примирює Бандеру і Мельника, ставлячи в центр інтересів виключно самостійну державу. Утім вже досить швидко ілюзія історичної справедливості розвіюється. Таємниця «великої тоталітарної змови» розкривається. Дмитро викриває перспективу союзницької зради: «Якщо цей німота так говорить про нас, то цього не може не знати великий фірер Адольф Гітлер. А якщо він це знає, – а Гітлер про своїх есесманів знає все, – і цей йолоп замість того, щоб гнити в землі, їде на дефіляду, то великий фірер...» [6, 39]. Саме ця стилістична недомовка найбільшою мірою розкриває суть тоталітарних амбіцій щодо України, якої, за переконанням німця, «нема і бути не може» [6, 38]. Українці – ті ж «низько-сортні слов'яни», яких нацисти із часом планують позбутися, Гітлер прикриває свого «молочного брата» Сталіна від публічного засудження.

Попри спроби реабілітувати гібридизовану пам'ять націоналістичного руху, В. Кожелянко, порушує проблему, яка, власне, і пояснює причину значних історичних поразок українців. Ідеться про притаманну колоніальному наро-

дові підсвідому потребу підпорядковуватись, забезпечувати собі можливість усправедливлення можливих поразок. У листі Генці до Дмитра читаємо: «Люди кажуть так: «За румунів було дуже тяжко, а що нам принесли ці більшовики за той чорний рік, то це кара Господня, але нащо нам товаришувати з німцями, невже українці не можуть без якогось старшого брата, чи ми такі нездалі, що не можемо мати самі собі державу. Без москалів і поляків, як також без румунів і німців» [6, 92].

Не можливо оминати увагою також спробу В. Кожелянка знівелювати стереотип так званої української шароварщини із неодмінними атрибутами вишиванок, широких атласних штанив, народних гулянь, тобто так званої популярної народної культури, що в радянський період була неодмінною атрибутикою етносу. Цю помилку культуротворчих стратегій вже незалежної України автор маскує у формі учнівського твору про саму «Дефіляду...». Дмитро в цій інтерпретації – «герой і лицар», що боровся за «знедолену неньку-Україну». Романтичний опис його стосунків із Генцею, яка, у візії учня, «справжня патріотка і щиро кохає свого обранця», «вони ночами сидять на лавочці під місячним сяйвом, огорнуті ароматом бузку, і мріють про те, як у мирному майбутньому на незалежній Україні врага не буде, супостата, а буде син, і буде мати, і будуть люде на землі» [6, 113]. Події ХХ століття упродовж практично цілого десятиліття незалежності не зовсім були переглянуті з точки зору постколоніальних та посттоталітарних студій. А тому візія минулого часто набувала традиційних рустикальних інтерпретацій. Це певною мірою призвело до заміщення правдивої пам'яті пам'яттю-симулякром. Аби знівелювати такі стереотипи, письменник творить образ свідомого опозиціонера в постаті того ж Бандери, який на московській дефіляді, попри накази організаторів, «приїхав рано-вранці не в козацьких шароварах (шіріною в чорне море), малиновому жупані з кривою шаблею, прив'язаною до червоного пояса срібним ланцюжком, чоботах, намащених дьогтем, та з приклеєними вусами, а у звичайній офіцерській шинелі без знаків розрізнення, в мазепинці зі срібним тризубом і в чоботях, намащених не дьогтем, а наваксованих до дзеркального блиску» [6, 186-187].

Для досягнення поставленої художньої цілі, а саме: через форму «можливого» минулого показати як гіпотетичні перспективи, так і реальні поразки, автор вибирає так звані історичні симулякри, які, за Ж. Бодріаром, часто не мають жодного стосунку до дійсності.

У випадку Кожелянкової «історії навпаки» вони певною мірою ореальнюють вифантазувану дійсність, надаючи їй псевдо-документального характеру. Так, автор реферує підручник з історії України, робить огляд газети «Дзигарок», подає твір «учня 7-го класу Чернівецької гімназії...», псевдонауковий трактат «Глобальна експансія як архетип» тощо. Варто зауважити, що всі ці псевдо-документальні вставки не лише пародіюють пострадянський дискурс української культури 1990-х, а й вказують на те, що методи гібридизації національно-культурної пам'яті суспільства не лише дали свої плоди, але й продовжують діяти. У цьому випадку В. Кожелянко викриває теж репресивні дії проти будь-яких проявів українськості впродовж усього періоду радянської окупації України. Серед таких, наприклад: «*обмежити виготовлення та продаж червоної, синьої та білої тканин, аби унеможливити виготовлення небажаних прапорів*» [6, 158], за чим прочитуємо наявні свого часу обмеження на продаж синьої і жовтої тканин, чи, найбільш актуальне у контексті провадженого дослідження: «*комбатантам РОА роз'яснити, якими мають бути їхні спогоди*» [6, 159], де йдеться про перспективу витіснення правдивої пам'яті і заміщення її пам'яттю-симулякром. Автор також не оминає алюзій пов'язаних із колоніальною травматичною пам'яттю типу «Валуєвського циркуляра», а також закриття церков, пропагування виключно російських імперіальних псевдо цінностей. Цікаво, що датуючи документ 1997 роком В. Кожелянко також апелює вже до актуальних проблем, що, продовжуючи колоніальну російську політику, і далі тримають Україну в силовому полі тяжіння стереотипів, міжетнічних конфліктів, тоталітарних деформацій минулого. А тому тут же звучить актуальна сьогодні тема федералізації, офіційного статусу другої державної мови, політичних контраверсій тощо.

В. Кожелянко апелює не лише до тоталітарної травми в її національному вимірі, а й часто акцентує на її глобальному значенні. У цьому випадку йдеться про каральні натяжки гітлерівського націонал-соціалізму, хоча й паралельно автор звертається до радянських каральних акцій загалом. Розділ «Ніч коротких ножів» – це алюзією відомої операції, проведеної гітлерівцями у штурмових загонах (СА) з 30 червня по 2 липня 1934 року, з метою запобігти зраді та втримати власну авторитарну позицію. Генця, називаючи Дмитра «аматором довгих ножів», натякає на його захоплення гітлерівською політикою. За сатиричним ставленням дівчини до

Дмитра, все ж прочитується її психологічне несприйняття насильства у будь-якому вигляді, більше того, якщо це насильство супроводжується фанатичною адорацією вождя, війни, режиму. Саме в цих стосунках автор утілює виразний ідейний контраст. Генця, за чутками, прибічниця радянського режиму, «комсомолістка», у якої, ніби-то, виявили книжки «*молодого Тичини, Хвильового, п'єси Куліша*», що «*були заборонені і в підсоветській Україні*» [6, 18]. За цими прізвищами – і відома доля української творчої інтелігенції на зорі комуністичної інвазії і, водночас, алюзія на те, що освічена молодь того часу мала свої парадоксально позитивні уявлення про комуністичні ідеали, які значною мірою суперечили більшовицькій політиці.

Ще однією важливою темою, яку автор намагається розкрити через альтернативний спектр історії є малознана тема сталінської антисемітської політики. Т. Снайдер у цьому випадку звертає увагу на величезні втрати серед євреїв саме на тих територіях, які Радянський Союз захопив ще до війни [8, 358]. Однак тема радянського (зокрема сталінського антисемітизму), особливо у воєнний період була незручною, оскільки, як зазначає дослідник, «історія війни мусила починатися в 1941 році, а ці люди «мусили бути мирними радянськими громадянами»» [8, 358].

Остаточною розпратою над тоталітаризмом є Кожелянкова версія карнавалу у вигляді «дефіляди переможців» у Москві. Не випадково обравши для цієї акції дату сьомого листопада (день Великої жовтневої революції), автор учергове намагається викрити тоталітарну манеру заміщення пам'яті (замість однієї важливої події вписати іншу, вигідну актуальному режимові).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином Василь Кожелянко пропонує на свій час доволі потрібну і важливу модель творення нового літературного дискурсу посттоталітарної пам'яті. Його авторське представлення альтернативної історії радикально зміщує існуючі на кінець 1990-х матриці інтерпретації минулого таким чином, що, здавалось би, усталені в суспільній свідомості оцінки і смисли тоталітаризму набувають цілком інших, не знаних досі інтерпретацій (ідеться значною мірою про деконструкцію тоталітарних міфів щодо національно-визвольної боротьби ОУН, УПА). Що більше, саме «Дефіляда в Москві», пріоритетними позиціонує ті знакові моменти минулого, які вже на сьогодні безсумнівно є фундаментальними в процесі формування національної ідентичності і переосмислення національної пам'яті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодрияр Ж. Симулякры и симуляция. Прецессия симулякров. URL: http://lit.lib.ru/k/kachalow_a/simulacres_et_simulation.shtml
2. Kasperski E. Historia w literaturze, literatura w historii. *Teraźniejszość i pamięć przeszłości. Rozumienie historii w literaturze polskiej XX i XXI wieku* / pod red. H. Gosk i A. Zieniewicz. Warszawa, 2006. S. 13–31.
3. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ : Критика, 2005. 263 с.
4. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле / пер. з польськ. та англ. В. Склокін; наук. ред. В. Склокін, С. Троян. Київ : Ніка-Центр, 2012. 264 с.
5. Хук С. «Если бы» в истории / перев. Б. Шпотова. *THESIS*. 1994. Вип. 5. С. 206–215.
6. Кожелянко В. Дефіляда в Москві. Львів, 2015. 192 с.
7. Scott J. W. The Evidence of Experience. *Critical of Inquiry*. Chicago : The University of Chicago Press. Vol. 17, № 4, summer 1991. P. 773–797.
8. Снайдер Т. Криваві землі: Європа між Гітлером і Сталіном / пер. з англ. М. Климчук, П. Грицак. Київ, 2011. 448 с.

REFERENCES

1. Bodriyar ZH. Simulyakry i symulaciya. Precessiya simulyakrov. [Simulacra and Simulation. The Precession of Simulacra.] URL: http://lit.lib.ru/k/kachalow_a/simulacres_et_simulation.shtml [in Russian]
2. Kasperski E. (2006) Historia w literaturze, literatura w historii. *Teraźniejszość i pamięć przeszłości. Rozumienie historii w literaturze polskiej XX i XXI wieku* [History in Literature, Literature in History. *The Present and the memory of the past. Understanding History in Polish Literature of the 20th and 21st Centuries*] / pod red. H. Gosk i A. Zieniewicz. Warszawa. S. 13–31. [in Polish]
3. Hundorova T. (2005) Pisliachornobylska biblioteka. Ukrainkyi literaturnyi postmodern. [Post-Chornobyl Library. Ukrainian literary postmodern.] Kyiv : Krytyka. 263 s. [in Ukrainian]
4. Domanska E. (2012) Istoriia ta suchasna humanitarystyka: doslidzhennia z teorii znannia pro mynule [History and Modern Humanities: Research on the Theory of Knowledge about the Past] / per. z polsk. ta anhl. V. Sklokin, S. Troian. Kyiv : Nika-Tsentr. 264 s. [in Ukrainian]
5. Huk S. (1994) «Eslly by» v istorii [„If Only” in the History]. / perev. B. SHpotova. *THESIS*. 1994. Vip. 5. S. 206–215. [in Russian]
6. Kozheliianko V. (2005) Defiliada v Moskvii. [Defilade in Moscow] Lviv, 2015. 192 s. [in Ukrainian]
7. Scott J. W. (1991) The Evidence of Experience. *Critical of Inquiry*. Chicago : The University of Chicago Press. Vol. 17, № 4, summer 1991. P. 773–797. [in English]
8. Snaider T. (2011) Kryvavi zemli: Yevropa mizh Hitlerom i Stalinym [Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin] / per. z anhl. M. Klymchuk, P. Hrytsak. Kyiv. 448 s. [in Ukrainian]

AUTHOR'S NARRATIVE OF MEMORY: FROM SECONDARY TO DOMINANT (AFTER THE NOVEL OF VASYL KOZHELIANKO “DEFILADE IN MOSCOW”)

Pukhonska Oksana Yaroslavivna

Doctor of the Philology,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature

The National University of Ostroh Academy

Seminarska Street, 2, Ostroh, Rivne region

The article is dedicated to the researching of peculiarities of post-totalitarian reception of the Ukrainian national memory in the novel of Vasyl Kozheliianko Defilade in Moscow. The author had used method of alternative history for writing this novel. Researcher analyzes such literature experiment from point of view of memory and trauma studies, based on the rethinking of the traumatic experience of the history. We have to say that such kind of studies are widespread and very important for the explanation of the discussive process of forming of the national identity of Ukrainians. As we can see from the last events (Revolution of Dignity and the Russian-Ukrainian war on Donbass) Ukrainian society is still being recovering from the post-soviet stagnation. Literary rethinking of the World War II, as a point of historical bifurcation of all Europe, seems to be very actual nowadays because of the long-standing imposition of Soviet ideological myths led to the separation of the Ukrainian consciousness from its inherent European understanding of national, humanistic and cul-

tural values. Deformation of knowledge and imaginations about historical memory very often leads to the misunderstandings between regions and ethnic groups. Such events as World War II became the objects of political manipulations. From the point of view of Russian Federation, there can't be any compromise in the reception of that tragedy of XX century.

The author of the article appeals to the rethinking of the most fundamental Soviet ideologem – to the Great Victory in the war that became key in the creating of Soviet identity after 1945. What is more, this ideologem was not subject to any revision even after the collapse of the totalitarian state. In his novel Vasyl Kozheliianko suggested to look at the possibility of some opposite way of development of European history and geo-cultural policy after the World War II. He has written about the victory of the Nazi Germany. In the article the main attention is paid to the writer's interpretation of totalitarianism as an uncompromising evil that could not have a positive impact on the subjugated peoples in all variants of the end of the war.

Key words: totalitarianism, traumatic memory, literature, national identity, history.

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ АНГЛОМОВНОГО КІНОДИКУРСУ

Руда Анастасія Володимирівна

старший викладач кафедри філології

Одеського національного морського університету

вул. Мечникова 34, Одеса, Україна

Статтю присвячено вивченню лексико-граматичних особливостей відтворення розмовної лексики у сучасному англомовному кінодискурсі як проблеми перекладу на прикладі українського дубляжу фільмів про супергероїв компанії «Марвел». Вихідним положенням дослідження слугувало твердження про те, що відтворення англомовної розмовної лексики українською мовою та навпаки має низку особливостей, а саме: під час вибору відповідника перекладачу слід керуватися необхідністю збереження прагматичного значення лексичної одиниці, тобто обов'язковим є пошук саме розмовного відповідника у мові перекладу, що далеко не завжди можливо. Розбіжність у мовах, відмінність у світобаченні, національних традиціях зумовлює необхідність певних модифікацій, що відбуваються у процесі перекладу.

Актуальність дослідження зумовлена складністю перекладу саме цього пласта лексики, що слугує одним з основних компонентів лексичного корпусу сучасних англійської та української мов. При цьому варто пам'ятати, що будь-яка мова як система звукових знаків, виникла в людському суспільстві за ради спілкування, склалася і довгий час розвивалася саме як розмовна мова.

Мета наукової розвідки – виявити лексико-граматичні перекладацькі трансформації розмовної лексики у сучасному англомовному кінодискурсі під час її україномовного дубляжу фільмів про супергероїв компанії «Марвел».

У статті визначено, що найбільш оптимальним способом перекладу одиниць розмовної лексики є підбір функціонального аналогу, що забезпечує стилістичну відповідність. З позиції трансформаційного підходу до перекладу, відтворення розмовної лексики у перекладі відбувається шляхом застосування перекладацьких трансформацій – перетворень на лексико-граматичному рівні мови, що передбачає антонімічний переклад, цілісне перетворення та компенсацію. Доведено, що серед наведених перекладацьких трансформацій найчастіше застосовують цілісне перетворення (16,7%), ефективно при перекладі англомовного сленгу, жаргону, фразових дієслів та лайки.

Ключові слова: лексико-граматичні трансформації, розмовна лексика, кінодискурс, кінотекст, переклад.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

У сучасній світовій лінгвістичній науці розмовна лексика представлена повною мірою, починаючи з фамільярно-просторічної і закінчуючи табуованою лексикою [1; 2]. Незважаючи на неоднозначне до неї ставлення, розмовна лексика становить досить значну і невіддільну частину словникового складу сучасної мови. **Актуальність** теми дослідження зумовлена необхідністю більш повного визначення та всебічного вивчення проблеми передачі англомовної розмовної лексики українською мовою для досягнення адекватності перекладу, що знаходиться у повній відповідності з сучасним розвитком перекладознавчих студій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Лінгвістичні параметри розмовної лексики вивчалися такими науковцями, як І. В. Арнольд [1], С. Бибики [2]. Перекладознавчий аспект розмовної лексики поставав об'єктом дослідження

в роботах таких науковців, як А. Г. Гудманян [3], І. В. Онушканич [9], Т. Н. Павлова [10], Т. В. Холстініна [11]. Цікавими й актуальними є для нашого дослідження напрацювання в царині кінодискурсу [4; 7; 8; 14] загалом, та кінотекстів чи кінодіалогів зокрема [12; 13].

Розмовна лексика кінодискурсу все ще потребує глибокого системного вивчення. Цьому питанню присвячено роботи Н. Д. Ковальової [5], М. М. Козирєвої [6,]. До того ж розмовна лексика займає все більш значущі позиції у лексиці сучасної кінопродукції, що зумовлює необхідність всебічного вивчення її власне лінгвістичної природи. У свою чергу, швидке розповсюдження кінопродукції вимагає швидкої локалізації англомовної розмовної лексики до україномовного глядача, що сприяє застосуванню різних перекладацьких практик до її перекладу.

Актуальність дослідження зумовлена складністю перекладу цього пласта лексики, що слугує одним з основних компонентів лексичного

корпусу сучасних англійської та української мов. При цьому варто пам'ятати, що будь-яка мова як система звукових знаків, виникла у людському суспільстві за ради спілкування, склалася і довгий час розвивалася саме як розмовна мова.

Мета наукової розвідки – виявити лексико-граматичні трансформації розмовної лексики у сучасному англійському кінодискурсі під час її україномовного дубляжу фільмів про супергероїв компанії «Марвел». Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: визначити роль розмовної лексики в англійському кінодискурсі; проаналізувати лексико-граматичні трансформації при перекладі англійської розмовної лексики українською мовою.

Матеріалом дослідження слугували фрагменти кінофільмів «Веном» ("Venom") режисера Р. Флейшера, переклад та озвучення «Толока. Гуртом», що містять елементи розмовної лексики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема перекладу англійської розмовної лексики українською мовою та навпаки має низку важливих факторів, що повинні бути враховані перекладачем, а саме: під час вибору відповідника перекладачу слід керуватися необхідністю збереження прагматичного значення лексичної одиниці, що перекладається, тобто обов'язковим є пошук саме розмовного відповідника у мові перекладу, що далеко не завжди можливо [3, 134]. Розбіжність у мовах, відмінність у світобаченні, національних традиціях веде до певних модифікацій, що відбуваються у процесі перекладу. Переклад однієї мови на іншу спричиняє асиметричність оригіналу та перекладу, тому для перекладача постає проблема: як найбільш точно відтворити особливості однієї мови, а саме – англійської, через засоби іншої – української [9; 10].

Розмовна лексика відрізняється чіткою національно-мовною та соціальною специфікою, яка особливо чітко простежуємо при порівнянні одиниць розмовної лексики в різних культурах [6, 90], а тому під час перекладу розмовної лексики часто виникають труднощі, пов'язані із соціально-культурними нормами, які необхідно брати до уваги при її відтворенні у перекладі. Варто також наголосити, що під час перекладу розмовної лексики йдеться не про переклад слів і словосполучень, узятих окремо, поза контекстом, а про на сам перед вдалу передачу усього комплексу змісту і мовної форми перекладного матеріалу, його загальної функціонально-стилістичної відповідності.

Найприроднішим для відтворення одиниць розмовної лексики, за Т. Павловою [10], є використання функціональних аналогів за наявності їх у мові перекладу. За їх відсутності можна вдаватися до просторіччя, яке додає тексту, що перекладається, необхідну ознаку відхилення від літературної норми. Проте найкращим рішенням, як стверджує авторка, є використання функціональних аналогів, або варіативних відповідностей за наявності їх у мові перекладу. Якщо їх немає, то можна вдаватися до компенсації або описового перекладу.

Перетворення, що відбуваються при перекладі розмовної лексики, мають назву «перекладацькі трансформації» [3; 9; 10; 11]. До лексико-граматичних перекладацьких трансформацій, що використовуються під час відтворення розмовної лексики англійського кінодискурсу українською мовою, належать антонімічний переклад, цілісне перетворення та компенсація [11]. Розглянемо детальніше специфіку їх застосування у текстах досліджуваного кінодискурсу.

Антонімічний переклад – це перекладацька трансформація, що полягає в заміні форми слова або словосполучення на протилежну (позитивної – на негативну й навпаки), при цьому зміст одиниці, що перекладається, залишається в основному подібним [10, 115]. Зокрема, антонімічний переклад використовують як засіб пояснення значення вигуків. Наприклад, вигук *whoa, whoa* у фрагменті замінено повторюваною часткою *ні-ні-ні*: *Whoa, whoa, what are you doing? You're hurting it. Stop it!* (VM: 00:46:18–00:46:20) – *Ні-ні-ні, припиніть, симбіоту боляче!* (BM: 00:46:18–00:46:20). Крім того антонімічний переклад вважаємо також доцільним засобом евфемізації, як у прикладі: *in a bad way* – *трохи не* у формі: *Eddie, you look like you're in a bad way* (VM: 00:42:50–00:42:51) – *Мені здається, ти трохи не у формі* (BM: 00:42:50–00:42:51). Спостерігаємо також випадки застосування антонімічного перекладу як засобу інтенціональної негативізації висловлювання, наприклад: *screwed* – *ненпруха* як демонстрація того, що за сюжетом відбуваються негативні події: *You guys are so screwed now!* (IW: 01:45:38–01:45:41) – *Ха! Оце так ненпруха у вас!* (BH: 01:45:38–01:45:41); *cool it* – *не заводься* як пряма вказівка уникати будь-яких дій, заборона: *Okay, Quill, you gotta cool it right now. You understand? Don't, don't. Don't engage. We almost got this off!* (IW: 01:51:41–01:51:49) – *Слухай, Квіл, не заводься, чувак, чуєш? Зрозумів? Ні, ні, не починай. Ми майже зняли рукавицю!* (BH: 01:51:41–01:51:49).

Таким чином, антонімічний переклад при відтворенні розмовної лексики англomовного кінодискурсу українською мовою дозволяє уточнити інтенцію мовця – пояснити, пом'якшити тон або передати негативну оцінку, закладену у висловлюванні.

Цілісне перетворення – це перекладацька трансформація, яка передбачає вираження смислу сказаного однією мовою засобами іншої, які не є ані словниковими, ані контекстуальними відповідниками окремих слів [10, 115]. До цілісного перетворення перекладачі вдаються здебільшого під час передачі сленгу або жаргонної лексики, що є специфічною для кожної культури, наприклад: *Mayday, Mayday – У нас аварія! Повторюю: аварія!; Mayday, Mayday, LF1! (VM: 00:01:46–00:01:47) – У нас аварія! Повторюю: аварія! (VM: 00:01:46–00:01:47); kicked the crap outta – дає просратись: *This isn't gonna be like New York, pal. This suit's already kicked the crap outta the Hulk (IW: 01:56:22–01:56:24) – Це тобі не Нью-Йорк, баклан. Цей костюм дає просратись Халку (ВН: 01:56:22–01:56:24).**

Застосування цілісного перетворення також передбачає заміну розмовного словосполучення описовим словом, як у наступних прикладах: *rain in the ass – дістав: This is incredible. You have been a serious pain in the ass for me, Eddie (VM: 00:55:30–00:55:54) – Здурити можна. Знаєш, ти мене давно уже дістав, Еді (VM: 00:55:30–00:55:54); ducked out – зникнути: *Admit it, you should've ducked out when I told you to. I tried to bench you. You refused (IW: 01:03:05–01:03:10) – Визнай, треба було зникнути, коли я казав. Я хотів тебе сховати, ти відмовився (ВН: 01:03:05–01:03:10);**

Як показав аналіз ілюстративного матеріалу під час перекладу досліджуваної лексики можлива і зворотна ситуація, коли англomовна однокомпонентна одиниця передається українською багатокомпонентною фразою: *potshots – облив брудом: You took my Symbiote. You take potshots at a great man trying to get something done (VM: 01:15:19–01:15:23) – Украв мого симбіота. Облив брудом людину, яка хоч щось намагається зробити (VM: 01:15:19–01:15:23). Окрім того, цілісне перетворення є ефективним при відтворенні лайки, що є менш припустимою в українськомовному кіно, наприклад, *fuck it – нес із ним: Oh, fuck it. Well, let's go save the planet (VM: 01:21:13–01:21:16) – А... нес із ним. Ну добре, давай рятувати планету (VM: 01:21:13–01:21:16). Отже, цілісне перетворення застосовують при відтворенні українською мовою розмовної лексики англomовного кінодискурсу здебільшого під час**

перекладу сленгу, жаргону, фразових дієслів та лайки, коли в українській мові відсутній їхній відповідник або переклад відповідником є недоцільним з погляду прагматики тексту.

Компенсацією при перекладі слід вважати заміну непередаваного елемента мови оригіналу будь-яким іншим засобом, який передає ту ж саму інформацію, причому необов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригіналі [10, 115]. Компенсація у більшості випадків спостерігаємо, коли одиниця розмовної лексики, що використовується у тексті оригіналу, передається одиницею загальнолітературної мови, як у наступних прикладах: *off – не в собі, при цьому використовується розмовне кент: Uh... He's... He's seriously off (VM: 00:07:36–00:07:39) – Ех. Цей кент реально не в собі (VM: 00:07:36–00:07:39); *nuts – дурість, що компенсується використанням розмовного шиза: That's nuts, isn't it? That's completely insane (VM: 00:34:44–00:34:47) – Це ж дурість якась, ні? Цілковита шиза (VM: 00:34:44–00:34:47); *labs – аналізи, компенсується розмовним реально: I got Eddie's labs back, and it's worse than I thought (VM: 01:01:27–01:01:33) – Я його аналізи дивлюся, і вони реально лякають (VM: 01:01:27–01:01:33). Можливе також застосування компенсації при повному вилученні елементів розмовної лексики, наявних в оригіналі: *gonna* вилучено, компенсується інтенсифікацією розмовної стилістики при перекладі: *guy – штрих: I got a... I got a guy. I'm gonna call him and, uh... Mmm. Oh... Oh, I got a bunch of photographs. He will publish those photographs (VM: 00:38:52–00:39:02) – Я знаю одного штриха. Я зв'яжуся з ним і... Я зробив купу фотографій. Він їх оприлюднить (VM: 00:38:52–00:39:02). Таким чином, до компенсації звертаємося у разі неможливості передачі розмовної лексики при перекладі її відповідником. У таких випадках розмовну лексику замінюють літературною або взагалі вилучають, однак згодом додають окремі одиниці розмовної лексики в інших фрагментах тексту.****

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відтворення розмовної лексики у перекладі має на меті передачу не лише стилістичного забарвлення та значення лексичної одиниці, але й її прагматичних і соціально-культурних характеристик, що і визначає ступінь адекватності перекладу. Найбільш оптимальним способом перекладу одиниць розмовної лексики є підбір функціонального аналогу, що забезпечує стилістичну відповідність. З позицій трансформаційного підходу до перекладу, відтворення розмовної лексики у перекладі відбувається

шляхом застосування перекладацьких трансформацій – перетворень на лексико-граматичному рівні мови, що передбачає антонімічний переклад, цілісне перетворення та компенсацію. Найчастіше застосовують цілісне перетворення (16,7%), ефективно здебільшого при перекладі англомовного сленгу, жаргону, фразових дієслів

та лайки, коли в українській мові відсутній їх відповідник або переклад відповідником є недоцільним з погляду прагматики тексту.

Перспективним вважаємо вивчення інших типів перекладацьких трансформацій під час перекладу розмовної лексики у досліджуваному кінодискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык. Москва: Флинта: Наука, 2002. 384 с.
2. Бибик С. Стильова розмовна норма та розмовна лексика. *Культура слова*. 2011. № 74. С. 59–65.
3. Гудманян А. Г., Гонта І. А. Проблема словотвору та перекладу українського та американського сленгу. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 13 (200). С. 129–137.
4. Ісаєнко О. В. Текст і медіатекст як категорії кінодискурсу. *Лінгвістичні дослідження: Зб. наук, праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. 2015. № 39. С. 93–96.
5. Ковалева Н. Д., Васильєва Е. Н. Разговорная лексика в кинодиалоге. *Общетеоретические и частные вопросы языкознания: сб. науч. ст. / отв. ред. Н. В. Кормилина, Н. Ю. Шугаева*. Чебоксары: Чуваш. гос. пед. ун-т, 2014. С. 158–161.
6. Козырева М.М. Особенности употребления ненормативной лексики и сложности ее перевода с английского языка на русский (на материале фильма «Дневник Бриджит Джонс»). *Вестник Российского гуманитарного университета*, 2012. № 8. С. 87–96.
7. Крисанова Т. Основні підходи до розуміння поняття «кінодискурс». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2014. № 4. С. 98–102.
8. Лавриненко И. Н. Стратегии и тактики мены коммуникативных ролей в современном англоязычном кинодискурсе. Дисс. Харьков, 2011. 260 с.
9. Онушканич І. В., Шторгин М. В. Сленг як перекладознавча категорія : поняття, етимологія, способи перекладу. *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. № 3 (75). С. 296–300.
10. Павлова Т. Н. Проблемы перекладу сленгізмів. URL: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Philologia/52780.doc.htm.
11. Холстинина Т. В. Американский сленг в художественном тексте и проблема его передачи на русский язык (на материале романа Джона Ирвинга «Правила Дома сидра»). Дисс. Москва, 2007. 18 с.
12. Jaeckle J. Film Dialogue / ed. by J. Jaeckle. London; New York: Wallflower Press, 2013. 223 p.
13. Kozloff S. Overhearing Film Dialogue. Berkeley; Los Angeles: University of California Press, 2000. 332 p.
14. Rossi F. Discourse analysis of film dialogues: Italian comedy between linguistic realism and pragmatic non-realism. *Telecinematic Discourse: Approaches to the Language of Films and Television Series / ed. by R. Piazza, M. Bednarek, F. Rossi*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Co., 2011. P. 21–46.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. (BM) – Веном / Columbia Pictures, Marvel і Tencent Pictures; режисер Рубен Флейшер; пер. та озвучення «Толока. Гуртом». 2018. 106 хв.
2. (VM) – Venom / Columbia Pictures, Marvel and Tencent Pictures; director Ruben Fleischer. 2018. 112 min.

REFERENCES

1. Arnol'd Y. V. (2002) Stylystyka. Sovremennyy anhlyyskyy yazyk. Moskva: Flynta: Nauka, 2002. 384 s. [in Russian]
2. Bybyk S. (2011) Styl'ova rozmovna norma ta rozmovna leksyka. *Kul'tura slova*. № 74. S. 59-65. [in Ukrainian]
3. Hudmanyanyan A. H., Honta I. A. (2010) Problema slovotvoru ta perekladu ukrayins'koho ta amerykans'koho slenhu. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. № 13 (200). S. 129-137. [in Ukrainian]
4. Isayenko O. V. (2015) Tekst i mediatekst yak katehoriyi kinodyskursu. *Linhvistychni doslidzhennya: Zb. nauk, prats' KHNPУ im. H. S. Skovorody*. № 39. S. 93-96. [in Ukrainian]
5. Kovaleva N. D., Vasylyeva E. N. (2014) Razhovornaya leksyka v kynodyalohe. *Obshcheteoretycheskye y chastnye voprosy yazykoznanyya: sb. nauch. st. / отв. ред. Н. В. Кормылына, Н. Ю. Шухаева*. Cheboksary: Chuvash. hos. ped. un-t. S. 158-161. [in Russian]
6. Kozyreva M.M. (2012) Osobennosty upotreblenyaya nenormatyvnoy leksyky y slozhnosty ee perevoda s anhlyyskoho yazyka na russkyy (na materyale fyl'ma «Dnevnyk Brydzhyt Dzhons»). *Vestnyk Rossyyskoho humanyarnoho unyversyteta*. № 8. S. 87-96. [in Russian]

7. Krysanova T. (2014) Osnovni pidkhody do rozuminnya ponyattya «kinodyskurs». *Naukovyy visnyk Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Filolohichni nauky. Movoznavstvo.* № 4. S. 98-102. [in Ukrainian]
8. Lavrynenko Y. N. (2011) Stratehyy y taktyky meny kommunykativnykh roley v sovremennom anhloyazychnom kynodyskurse. Dyss. Khar'kov. 260 s. [in Russian]
9. Onushkanych I. V., Shtorhyn M. V. (2014) Slenh yak perekladoznavcha katehoriya : ponyattya, etymolohiya, sposoby perekladu. *Visnyk Zhytomyr'skoho derzhavnoho universytetu.* № 3 (75). S. 296-300. [in Ukrainian]
10. Pavlova T. N. Problemy perekladu slengizmiv. URL: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Philologia/52780.doc.htm. [in Ukrainian]
11. Kholstynyna T. V. (2007) Amerykanskyy slen v khudozhestvennom tekste y problema eho peredachy na russkyy yazyk (na materyale romana Dzhona Yrvynha «Pravyla Doma sydra»). Dyss. Moskva. 18 s. [in Russian]
12. Jaekle J. (2013) *Film Dialogue.* London; New York: Wallflower Press. 223 p. [in English]
13. Kozloff S. (2000) *Overhearing Film Dialogue.* Berkeley; Los Angeles: University of California Press. 332 p. [in English]
14. Rossi F. (2011) Discourse analysis of film dialogues: Italian comedy between linguistic realism and pragmatic non-realism. *Telecinematic Discourse: Approaches to the Language of Films and Television Series / ed. by R. Piazza, M. Bednarek, F. Rossi.* Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Co. P. 21-46. [in English]

LEXICAL AND GRAMMATICAL TRANSLATION TRANSFORMATIONS IN RENDERING COLLOQUIAL LEXIS IN MODERN ENGLISH FILM DISCOURSE

Ruda Anastasia Volodymyrivna
Senior Tutor at the Philology Department
Odessa National Maritime University
Mechnikov str. 34, Odesa, Ukraine

The article deals with the issues of lexical and grammatical translation peculiarities of colloquial lexis in modern English film discourse as a translation problem based on Ukrainian dubbing of films about Marvel superheroes.

The starting point of the study is the fact that rendering English colloquial lexis into the Ukrainian language has a few peculiarities: namely, while choosing the correct variant the translator should take into account the pragmatic meaning of lexical unit. In other words, it's important to find the colloquial unit in the translation language, which is not always easy. The difference between the two languages, their national and cultural peculiarities cause some translation transformations which take place in the process of rendering.

The novelty of the study is proved by the complexity of translation of this very lexical layer of the vocabulary, which is one of the main components of lexical corpus of modern English and Ukrainian languages. One should also keep in mind that any language as a system of sound signs appeared in a human society as a communicative means and was developing for a long time as a colloquial speech. The aim of the paper is to carry out lexical and grammatical translation transformations of colloquial lexis in modern English film discourse in Ukrainian dubbing of films about Marvel superheroes.

It is defined that the most effective way of rendering English colloquial units is choosing their right functional variant, which represent their stylistic adequateness. From the functional perspective rendering colloquial lexis in English film discourse into Ukrainian is performed by means of translation transformations, special adaptations at lexical and grammatical language levels, which include antonymic translation, total rearrangement and compensation. It is proved that total rearrangement (16.7%) is the most frequently used for rendering slang, jargon, phrasal verbs and cursed words, the role of which is determined by the imagery and partial equivalence of such vocabulary.

Key words: *lexical, grammatical translation transformations, colloquial lexis, film discourse, film texts, translation.*

УДК 811.111
DOI

ФОНЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ *WORD*

Смаглій Валерія Михайлівна

кандидат філологічних наук,

завідувач кафедри філології

Одеського національного морського університету

вул. Мечникова 34, Одеса, Україна

В світлі фонетичного підходу вчені розглядають комбінації звуків і розрізняють звуки, що здатні функціонувати поодиноці або у центрі ланцюжка (це голосні), і звуки, які поодиноці не функціонують це приголосні. В статті детально обговорюються комбінації приголосних і голосних. В царині фонетичної теорії поняття складу також є важливим у зв'язку із вивченням просодії і у міжмовних дослідженнях ритму. Як бачимо, посилочна словникова стаття *syllable* пропонує всебічний науковий аналіз сучасних пошуків і попередніх надбань лінгвістів у дослідженні такої мовної одиниці, як склад. Цікавим є порівняння такого опису лінгвістичного феномену із не-фаховим визначенням. Статті загальних словників, передбачувано, є у багато разів лапідарнішими. При цьому на відміну від фахових статей вони торкаються не тільки звукового/вимовного аспекту складу. Попередньо ми визначили, що у зоні ближньої периферії номінативного поля *WORD* аналізу підлягають в першу чергу посилочні (шифровано виділені) слова і словосполучення із ядерних статей *word*. Серед таких слів ближньої периферії було виділено тематичне «мікрополе», в якому згрупувались номінативні одиниці на позначення мовної одиниці різного формату, які розглядаємо за ієрархічним принципом: від найменшого формату до найбільшого. Після ційно проаналізованого складу/*syllable* наступною за збільшенням формату є мовна одиниця *affix*.) Підсумовуючи характеристику аналізованого номінативного поля концепту *WORD*, який є одним із трьох складників комплексного концепту *WORD / LANGUAGE / SPEECH*, відзначимо наступне. Ядерна зона номінативного поля утворена дефініційними статтями *word*, які було виокремлено із чотирьох лінгвістичних словників.

Ключові слова: ядро, морфема, маргінальна зона, мовна одиниця, мікрополе.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Фонетичний підхід, зокрема, оперує термінами аудіювання і пропонує теорію виділеності, згідно якої у потоці звуків одні з них є більш звучними, створюючи «піки звучності» (їх найяскравішим зразком є *голосні*), інші звуки менш звучні, вони створюють «провали» *виділеності* (зразок – *приголосні*): [*the prominence theory argues that, in a string of sounds, some are intrinsically more 'sonorous' than others, and that each 'peak' of sonority corresponds to the centre of a syllable. These peaks are best illustrated by vowels. The less sonorous sounds provide 'valleys' of prominence, and are best illustrated by consonants*].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В світлі фонетичного підходу вчені розглядають комбінації звуків і розрізняють звуки, що здатні функціонувати поодиноці або у центрі ланцюжка (це *голосні*), і звуки, які поодиноці не функціонують (це *приголосні*): [**phonological views** of the syllable focus on the ways sounds combine to produce typical sequences: *sounds* which can occur on their own, or at the centre of a sequence of sounds... generally referred to as *vowels*, and *sounds* which cannot occur on

their own... referred to as consonants]. В статті детально обговорюються комбінації *приголосних* і *голосних*, зокрема універсальна для всіх мов (*CV*), наприклад *say* (це *відкритий склад*) і решта можливих комбінацій *CCV* (*play*), *CCCV* (*stray*), окремо згадуються випадки утворення окремого складу приголосними, що називаються *назальним* (*button*) і *латеральними* (*bottle*): [*a consonant–vowel (CV) sequence is a pattern which seems to be found in all languages, this type of syllable is often called an open syllable type. Certain consonants occur alone to form the syllable – the nasals and laterals in words such as button and bottle*]. В царині фонетичної теорії поняття складу також є важливим у зв'язку із вивченням просодії і у міжмовних дослідженнях ритму: [*the notion of syllable is widely used elsewhere in phonology, e.g. in relation to prosody and cross-linguistic studies of rhythm (see syllable-timed language)*]. Наостанок Кристал згадує *нелінійну фонетичну* як актуальний напрямок у сучасній фонетичній [*in later approaches to phonology, the notion of syllable has become increasingly important, especially in models of non-linear phonology*], в якій *складова структура* корелює із *деривацією* [*syllable structure is assigned to strings in a derivation*].

Виклад основного матеріалу. Як бачимо, посилочна словникова стаття *syllable* пропонує всебічний науковий аналіз сучасних пошуків і попередніх надбань лінгвістів у дослідженні такої мовної одиниці, як *склад*. Цікавим є порівняння такого опису лінгвістичного феномену із *не-фаховим* визначенням. Статті загальних словників, передбачувано, є у багато разів лапідарнішими. При цьому на відміну від фахових статей вони торкаються не тільки звукового/вимовного аспекту *складу* [unit of pronunciation having one vowel sound, with or without surrounding consonants...], але і його можливої графічної презентації [one or more letters or phonetic symbols written or printed to approximate a spoken syllable]. NB! Графічні виділення в наведених зразках *загальномовних* тлумачень наші, вони не є позначками внутрішніх посилань, які багаторазово фіксуються у тлумаченнях *спеціального* видання. Попередньо ми визначили, що у зоні **ближньої периферії** номінативного поля **WORD** аналізу підлягають в першу чергу *посилочні* (шрифтово виділені) слова і словосполучення із ядерних статей *word*. Серед таких слів ближньої периферії було виділено тематичне «мікрополе», в якому згруппувались номінативні одиниці на позначення мовної одиниці різного формату, які розглядаємо за ієрархічним принципом: від найменшого формату до найбільшого. Після щойно проаналізованого *складу/syllable* наступною за збільшенням формату є мовна одиниця *affix*. Лінгвістичний словник Д. Кристала присвячує цьому посилочному слову тлумачну статтю обсягом 316 слів і містить 19 власних посилань II ступеня. Дефініція від самого початку включає термін *affix* у парадигму інших пов'язаних із ним термінів: *formative (n)*, *morpheme*, *root*, *stem*. В статті говориться, що *affix* є загальним іменем для таких *формантів*, які можуть використовуватись тільки у сполученні із іншими *морфемами* (*коренем* чи *основою*), а отже *афікси* є «зв'язаними» *морфемами*: [The collective term for the types of *formative* that can be used only when added to another *morpheme* (the *root* or *stem*), i.e. affixes are a type of 'bound' morpheme]. Загальновідоме розподілення *афіксів* у залежності від їх позиції стосовно кореня, основи відображене у статті, яка перелічує і описує *prefixes*, *suffixes*, *infixes* і додає відомості про менш знаний позиційний тип *circumfix*, або *ambifix*: [a combination of *prefix* and *suffix* (as in *en-light-en*)]. Інакший розподіл *афіксів* на *інфлекційні* і *дериваційні* також згадується у статті: [From an alternative point of view, affixes may be divided into *inflectional* and *derivational*

types]. У цій частині дефініції *наукового* і *загальномовного* словників є близьким. Для пересічного мовця також відомим є *несамостійний* статус *афікса* як мовної одиниці: [a *bound form attached* to the beginning or end of a word, base, or phrase or inserted within a word or base], його розподіл на *позиційні підтипи* стосовно кореня, згадуються або *префікси* і *суфікси*, або (без спеціальних назв) указуються його можливі розташування (перед, після або в середині основи). Не професійна КС також рефлектує розподіл *афіксів* на ті, що створюють *нові слова*, і ті, що є *флексіями* [serving to produce a *derivative word* or an *inflectional form*].

Звичайно, *наукова* КС набагато різнобарвніша у своїй трактовці лінгвістичних термінів. Так, зокрема Д. Кристал знайомить користувача словника із поняттям *афіксальний індекс*. Цей індекс полягає у критерії класифікації мов – в залежності від того, якими є преференції вираження граматичних відношень в мові, певні мови можуть класифікуватись як *афіксальні*. При цьому мова банту виявляється прикладом *префіксальної* мови, а латина і грецька відносяться до *суфіксальних* мов: [The number of affixes in a word has been suggested as one of the criteria for classifying languages into types (*the affix(ing) index*). Languages which express grammatical relationships primarily through the use of affixes are known as *affixing languages*, e.g. a 'prefixing' language (as in Bantu), or a 'suffixing' language (as in Latin or Greek)]. Вочевидь, українська і російська мови належать до *афіксальних* мов. Посилочна стаття *affix* містить також стисло інформацію про погляди *генеративної граматики* стосовно терміну *affix* і його використання у *формулюванні правил*, одним із яких виявляється т.зв. *афіксальні стрибки*: [*affix hopping* is an *obligatory transformational rule* which attaches an affix to the appropriate formative in a *string*: the affix 'hops' over the verb, which is adjacent to it, e.g. *-ing+go* becoming *go+-ing*]. Ведучи мову про одиниці формату *афікс*, варто навести посилочну статтю *formative* (одну із небагатьох), до якої скеровує ядерна материнська стаття *word* у спеціальному словнику Routledge. Посилочна стаття є дуже невеликою за обсягом (39 слів), проте включає 6 власних посилань II ступеню. Окремі із них було розглянуто раніше у інших перехресних посиланнях інших статей нашої вибірки (*word formation*, *morphemes*, *affix*, *generative grammar*), що є свідченням різноманітного принципу побудови вербального поля наукової версії концепту **WORD**. Словник пояснює, що термін *formative* є позначенням словотвірних *морфем* і відсилає до статті

affix: [In word formation, term for bound word-forming morphemes (→ affix)]. Цим пояснення і обмежується. На додаток міститься окрема інформація стосовно значення і функцій *форманта* у генеративній граматиці [in generative grammar, the smallest linear units with syntactic function, a distinction being drawn between lexical formatives (→ lexical entry) and grammatical formatives, e.g. *table*, *red* in contrast with 'present tense,' 'plural']. У наявному складі мікрополя, в якому згрупувались номінативні одиниці на позначення мовної одиниці різного формату, що потрапили до зони **дальньої периферії** як *індивідуальні* посилки із ядерної статті *word*, значиться номінативна одиниця *variant*. Лінгвістичне значення цього слова значною мірою не співпадає із загальномовним. В лінгвістиці концепт *варіант* корелює із поняттям *ало-*: *variant* [the concept is fundamental to the notion of allo- (-phone, -morph, etc.), as illustrated by the variant forms of the past-tense morpheme (/t/, /d/, /-}d/, etc.)]. У лінгвістиці протиставляються поняття *варіант* і *інваріант*, різниця між ними полягає в тому, що перше із них стосується зміни форми мовної одиниці під впливом контексту: *variant* [a term used in linguistics to refer to a linguistic form which is one of a set of alternatives in a given context; it contrasts with invariant]. Найкрупнішою за форматом із числа номінативних одиниць, що сформувавши аналізоване мікрополе **дальньої периферії**, є *речення*. Інформація про цю мовну одиницю є очікувано великою і різнобічною: стаття має обсяг 475 слів і містить 36 внутрішніх посилань). Словник Кристала наводить визначення традиційної граматики «речення – це вираження закінченої думки», яке кваліфікує як «розмите», і констатує наявність численних структурних визначень, які запропоновані сучасними лінгвістами: *sentence* [innumerable definitions of sentence exist, ranging from the vague characterizations of traditional grammar (such as 'the expression of a complete thought') to the detailed structural descriptions of contemporary linguistic analysis]. Нагадаємо вкотре: підкреслення у фрагментах в межах квадратних дужок – це оригінальні графічні позначки, якими Д. Кристал сигналізує про можливість уточнення відповідної термінологічної одиниці в окремій статті словника. У даному випадку констатується опозиція традиційного (не фахового) VS лінгвістичного (наукового) визначення *речення* і через посилання II ступеню користувачу пропонується уразі потреби уточнити сутність кожної термінологічної парадигми (фахової і не фахової). У межах фахової, лінгвістичної парадигми характеристика мов-

ної одиниці *речення* проводиться в словнику у трьох проблемних напрямках *ідентифікація*, *класифікація* і *породження* речення [linguistic discussion of the sentence has focused on problems of *identification*, *classification* and *generation*]. У межах кожного із напрямків обов'язково визначаються *дискусійні* моменти. *Ідентифікація* речення декларується як складна з огляду на його письмову/усну презентацію [identifying sentences is relatively straightforward in the *written language*, but is often problematic in *speech*, where intonation and pause may give uncertain clues as to whether a sentence boundary exists].

Класифікація речення, як про це стверджує стаття словника, можлива у дуже різних напрямках. Може йтися про аналіз за процедурою бінарного виділення *безпосередніх складників* або (слідом за Халідеем та іншими грама-тистами) – про ієрархію *клаузів*. *Генеративна граматика* натомість аналізує (в свою чергу по-різному) напрямки *реченнєвої деривації*: [classification of sentence structure proceeds along many different lines, e.g. the binary constituent procedures of immediate-constituent analysis, or the hierarchical analyses of Hallidayan and other grammars (sentences being seen as composites of clauses...). In generative grammar, likewise, there are several models of analysis for sentence structure, with competing views as to the direction in which a sentence derivation should proceed].

Як це неодноразово констатувалось, словник акцентує увагу на *проблемних* точках теорії *речення*, серед них проблема *еліптичних речень* і т.п.: [certain analytic problems are shared by all approaches, e.g. how to handle elliptical sentences how to handle the minor, non-productive sentence types in a language (e.g. *Yes, Please, How do you do?*)]. Відносно узгодженою є позиція різних науковців стосовно класифікації *речень* на *прості VS складні* [most analyses also recognize some such classification of 'sentence patterns' into *simple* v. *complex* or *compound* types...]. *Функціональна* класифікація *речення* на типи *декларативних, питальних, імперативних і окличних* речень є також гомогенною, хоча і варіює у назвах: [most analysts agree on the need to recognize a functional classification of sentences into statement, question, command and exclamatory types. There is also widespread recognition (albeit with varying terminology) of a formal classification into declarative, interrogative, imperative and exclamative types]. З точки зору породження і функціонування *речення* цікавою є позиція певних науковців про розрізнення понять *речення* (як теоре-

тичного феномену) і висловлювання (як його фізичного утілення у мовленні): [several linguists insist on making a systematic distinction between *sentence* (a theoretical unit, defined by a grammar) and *utterance* (a physical unit, a matter of speech production or performance)]. Загальний висновок цього наукового допису – класифікації були і залишаються дискусійними і контрверсійними: [the number of formal sentence types recognized, and how they are best defined, has been and remains controversial]. На прикладі статті *sentence* ще раз наголошуємо на особливості наукового дискурсу, яка реалізується у аналізованому словнику-енциклопедії: читачу *не пропонується* будь-який кінцевий варіант вирішення жодної згадуваної дискусії. Читач *не отримує* визначення заголовного терміну (наразі терміну *sentence*). Інформаційний потенціал такого повідомлення є величезним (згадаймо 36 посилань на інші статті, кожна з яких пропонує розширення інформаційної бази далі і далі). Адекватне сприйняття такого повідомлення вимагає від читача певної теоретичної підготовки і навиків критичного мислення і узагальнення. Власні висновки він мусить робити самостійно.

Наостанок характеристики **периферійної зони** аналізованого поля згадаємо статтю *native-speaker*, посилання на яку зустрічаємо у багатьох інших статтях. Девід Кристал пояснює, що цим терміном позначають *носія мови*, тобто людину, для якої певна мова є її материнською мовою [a term used in linguistics to refer to someone for whom a particular language is a first language or mother-tongue]. В статті зауважується, що оскільки ця мова засвоюється в дитинстві, мовець володіє найбільш надійною *інтуїцією* стосовно того, яким чином використовується мова. Його оцінкам варто довіряти [the implication is that this native language, having been acquired naturally during childhood, is the one about which a speaker will have the most reliable *intuitions*, and whose judgments about the way the language is used can therefore be trusted]. Посилання II ступеню *intuitions* скеровує користувача до окремої статті *intuition*, яка не тільки містить таку саму інформацію про інтуїтивно правильне відчуття мовних конструкцій носієм мови, але і зазначає, що цим терміном позначають т.зв. *відчуття мови, скрите знання* [it is sometimes referred to as *tacit knowledge*, or *Sprachgefühl*], і нагадує, що генеративна граматика Хомського вважає інтуїцію мовця складовою даних, на які мусять зважати граматисти [Noam Chomsky sees native-speaker intuitions as part of the data which the grammar has to account

for]. Кристал згадує також феномен *двомовності* [in bilingualism one has the case of someone who has a native command of two languages (see *bilingual*)]. Через посилання II ступеню користувач може надалі поглибити свої знання про двомовність в окремій статті *bilingual*. Крім того словник містить застереження стосовно культурологічних нашарувань у семантиці терміну *native-speaker* [the term has become a sensitive one in those parts of the world where *native* has developed demeaning connotations]. Для уточнення звертаємось до загальномовного словника Oxford, який реєструє окрему семему іменної лексеми *native*, вона супроводжується стилістичною поміткою (*застаріле, образливе*) (*dated, offensive*) [a non-white original inhabitant of a place, as regarded by European colonists or travelers], словом *natives* білі колоністи/мандрівники називали місцевих мешканців, ставлячись до них зневажливо. Таким чином словник скеровує користувача до обачливого використання терміну *native-speaker* у певних сферах спілкування. Підсумовуючи характеристику аналізованого номінативного поля концепту **WORD**, який є одним із трьох складників комплексного концепту **WORD / LANGUAGE / SPEECH**, відзначимо наступне. **Ядерна зона** номінативного поля утворена дефініційними статтями *word*, які було виокремлено із чотирьох лінгвістичних словників: *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* (2008); *Routledge Dictionary of Language and Linguistics* (2006); *Encyclopedia of Language & Linguistics* (2006); *The Online Dictionary of Language Terminology* (2013).

Периферійна зона номінативного поля **WORD** складається із номінативних одиниць, що позначають поняття, дотичні до поняття *слово/word*, про що свідчать *посилання* в ядерних статтях *word*. Із чотирьох ядерних статей нашої вибірки системою посилань користуються два словники: *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* Девіда Кристала і *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*. В кожній із цих двох статей є графічно виділенні слова, які за домовленістю відсилають до іншої статті цього ж видання. Це *внутрішні посилання*. Є також відсилки до праць інших учених (*References*). Це *зовнішні посилання*. Внутрішні посилання, які повторюються в статтях *word* обох словників, є *спільними* посиланнями і формують зону **ближньої периферії** поля. Факт повторюваності посилань у статтях *word* різних укладачів, на наше переконання, свідчить про особливу вагомість відповідних парцел інформації для розуміння поняття *слово*, і тому вони віднесені саме у зону **ближньої**

периферії. Таких номінативних одиниць 5, вони тлумачаться у 10 статтях двох словників. Внутрішні посилання, які в кожній із двох статей є неповторними, – це *індивідуальні* посилання. Вони формують зону **дальньої периферії**. Сюди включені номінативні одиниці, чий зміст детально тлумачиться у словникових статтях кожного із словників. Таких номінативних одиниць і відповідно тлумачних статей сумарно нараховується 38. Кожна із них, своєю чергою, містить власні внутрішні посилання (називаємо їх *посиланнями II ступеню*). Зміст кожного посилочного терміну, виділеного графічно (в наших ілюстраціях вони подаються із підкресленням), роз'яснюється у відповідних статтях, які вже формують **маргінальну зону** поля. Таких нараховуємо більше 650. Ця зона має тенденцію до подальшого розширення, оскільки її складові також скеровують користувача за власними посиланнями до інших статей і т.д. На зовнішніх кордонах **маргінальної зони** розташовані *зовнішні* посилання (*References*), їх нараховуємо 14. Вони скеровують користувача до інших джерел інформації (публікацій знаних лінгвістів), змальовуючи загальне інформативне тло наукової картини світу у секторі концепту **WORD**. Побіжно зазначимо, що певні посилання із різних статей перехрещуються одне із одним. Не всі посилання периферійних статей мають *відцентровий* вектор, себто переадресовують користувача далі за межі периферії поля (у маргінальну зону). Зокрема, у половині периферійних статей реєструємо наявність внутрішнього посилання, яке виявляється

доцентрово спрямованим, себто переадресовує користувача не далі у маргінальну зону поля, а до *центрального* (в нашому полі **ядерного**) терміну **word**. Це пояснюється довільною процедурою «входження» користувача у *інформаційний вимір* будь-якого (в тому числі лінгвістичного) словника. Адже користувач може початково звернутись за довідкою до будь-якої статті словника, від якої у разі потреби продовжити свій пошук інформації за посиланнями і звернутись до інших статей. Такий інформаційний вимір має принципово *різномну* структуру своєї організації. Окремі чарунки, із яких він сплетений, є взаємопов'язаними у *різних* напрямках. Про це також свідчать посилання різних статей, що перехрещуються одне із одним. В нашому дослідженні це були посилання від слова дальньої периферії до слова ближньої периферії або до іншого слова дальньої периферії і т.ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Структурування змістовних парцел, відбитих у статтях тлумачного словника, у польову конструкторію, із центром і периферією, є епістемічною процедурою, науковим прийомом, завдяки якому можемо отримати словесну оболонку досліджуваного вербалізованого концепту **WORD**. Ретельне вивчення тлумачень термінопонять, дотичних до термінопоняття *слово/word*, з логічно обґрунтованих резонів, в рамках нашого дослідження обмежується **ядерною** і **периферійною** зонами (окремо ближньої і дальньої периферії). **Маргінальна** зона заторкується тією мірою, якою вона переплетена із тлумаченнями термінопонять периферійних статей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козлова Л.А. Отражение этнокультурных особенностей менталитета в синтаксических категориях агентивности/неагентивности (на материале английского и русского языков). *Человек. Язык. Культура: сборник научных статей, посвященных 60-летию юбилею проф. В.И. Карасика: в 2-х частях*. Киев: Издат.дом Д. Бураго, 2013. Изд-е 2-е испр. Часть 1. С. 532–538.
2. Кубрякова Е.С. Особенности речевой деятельности и проблемы внутреннего лексикона. *Человеческий фактор в языке. Язык и картина мира*. М.: Наука, 1991. С. 141–172.
3. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: *Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира*. Рос. Академия наук. Ин-т языкознания. М.: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
4. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. 314 с.
5. Теркулов В.И. Части речи и тождество номинатемы. *Человек. Язык. Культура: сборник научных статей, посвященных 60-летию юбилею проф. В.И. Карасика: в 2-х частях*. Киев: Издат. дом Д. Бураго, 2013. Изд-е 2-е испр. – Часть 1. С. 25-31.
6. Швачко С.А. Диахроническая память слов. *Человек. Язык. Культура: сборник научных статей, посвященных 60-летию юбилею проф. В.И.Карасика: в 2-х частях*. Киев: Издат.дом Д.Бураго, 2013. Изд-е 2-е испр. Часть 1. С. 166–173.
7. Biber D. et al. Longman Grammar of Spoken and Written English Forword by K. Quirk. Lnd.: Pearson Education Ltd, 1999. 1204 p.
8. Chafe W. Discourse, Consciousness, and Time. Chicago, Lnd: University of Chicago Press, 1994. 327 p.
9. Langacker R.W. Concept, image and symbol: The cognitive basis of grammar. Berlin. 1991.

МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Online Cambridge dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
2. Online Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
3. Online Macmillan dictionary. URL: <http://www.macmillandictionary.com/>
4. Online Oxford dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/>
5. The American Heritage Dictionary of the English Language, Fifth Edition copyright 2017 by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. URL: <https://ahdictionary.com/word/search.html>

REFERENCES

1. Kozlova L.A. (2013) Otrazhenie etnokulturnykh osobennostey mentaliteta v sintaksicheskikh kategoriayah agentivnosti/neagentivnosti (na materiale angliyskogo i russkogo yazyikov). [Reflection of the ethnocultural peculiarities of the mentality in the syntactic categories of agentivity / non-agentivity (on the material of the English and Russian languages)]. *Chelovek. Yazyik. Kultura: sbornik nauchnykh statey, posvyaschennykh 60-letnemu yubileyu prof. V.I. Karasika: v 2-h chastyah*. Kiev: Izdat. dom D. Burago, 2013. Izd-e 2-e ispr. Chast 1. S. 532–538. [in Russian]
2. Kubryakova E.S. (1991) Osobennosti rechevoy deyatelnosti i problemy vnutrennego leksikona [The peculiarities of speech activity and problems of inner vocabulary] *Chelovecheskiy faktor v yazyike. Yazyik i kartina mira*. M.: Nauka. S. 141–172. [in Russian]
3. Kubryakova E. S. (2004) Yazyik i znanie [Language and knowledge]: *Na puti polucheniya znaniy o yazyike: Chasti rechi s kognitivnoy tochki zreniya. Rol yazyika v poznanii mira* Ros. Akademiya nauk. In-t yazyikoznaniya. M.: Yazyiki slavyanskoy kulturyi. 560 s. [in Russian]
4. Popova Z. D., Sternin I. A. (2007) Kognitivnaya lingvistika. [Cognitive Linguistics]. M.: AST: Vostok-Zapad. 314 s. [in Russian]
5. Terkulov V.I. (2013) Chasti rechi i tozhdestvo nominatemyi. [Parts of speech and nominateme identity] *Chelovek. Yazyik. Kultura: sbornik nauchnykh statey, posvyaschennykh 60-letnemu yubileyu prof. V.I. Karasika: v 2-h chastyah*. Kiev: Izdat.dom D.Burago. Izd-e 2-e ispr. Chast 1. S. 25–31. [in Russian]
6. Shvachko S.A. (2013) Diahronicheskaya pamyat slov. [Diachronical word memory] *Chelovek. Yazyik. Kultura: sbornik nauchnykh statey, posvyaschennykh 60-letnemu yubileyu prof. V.I. Karasika: v 2-h chastyah*. Kiev: Izdat.dom D.Burago. Izd-e 2-e ispr. Chast 1. S.166–173. [in Russian]
7. Biber D. et al. (1999) Longman Grammar of Spoken and Written English Forward by K. Quirk. Lnd.: Pearson Education Ltd. 1204 p. [in English]
8. Chafe W. *Discourse, Consciousness (1994), and Time* – Chicago, Lnd: University of Chicago Press 327 p. [in English]
9. Langacker R.W. (1991) *Concept, image and symbol: The cognitive basis of grammar*. Berlin. [in English]

PHONETIC APPROACH IN STUDYING THE CONCEPT “WORD”

Smaglii Valeriia Mykhaylivna

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Philology Department
Odessa National Maritime University
Mechnikov Street, 34, Odesa, Ukraine*

In the light of the phonological approach, scientists consider combinations of sounds and distinguish between sounds that can function alone or in the center of the chain (these are vowels), and sounds that do not function alone as consonants. The article discusses combinations of consonants and vowels in detail. In the field of phonology, the concept of composition is also important in connection with the study of prosody and in linguistic studies of rhythm. As we can see, the syllable segment offers a comprehensive scientific analysis of the current searches and prior acquisitions of linguists in the study of such a linguistic unit as syllable. It is interesting to compare such a description of a linguistic phenomenon with a non-professional definition. Common dictionaries are predicted to be many times lapidary. At the same time, unlike professional articles, they concern not only the audio / spoken aspect of the composition. We have previously determined that in the near-periphery zone of the nominative WORD field, paramount (font-separated) words and phrases from nuclear word articles are subject to analysis. Among these words in the near periphery was distinguished thematic "microfield", which grouped the nominative units for the designation of a linguistic unit of different format, which is considered on a hierarchical basis: from the smallest format to the largest. After the syllable composition is being analyzed, the next largest format is the affix of the linguistic unit. Summarizing the characteristics of the analyzed nominative field of the WORD concept, which is one of the three components of the complex WORD / LANGUAGE / SPEECH concept, we note the following. The nuclear zone of the nominative field is formed by the definitive articles of word, which have been distinguished from four linguistic dictionaries.

Key words: nucleus, morpheme, marginal zone, speech unit, microfield.

UDC 811.111

DOI

DERIVATIONAL ANTONYMS PATTERNS IN ENGLISH TOURISM TERMINOLOGY

Yurko Nadiya Anatoliyivna

*Senior Lecturer at the Department of Ukrainian and Foreign Languages
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi
Kostiushko Street, 11, Lviv, Ukraine*

Styfanyshyn Iryna Mykolayivna

*Senior Lecturer at the Department of Ukrainian and Foreign Languages
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi
Kostiushko Street, 11, Lviv, Ukraine*

Protsenko Ulyana Mykolayivna

*PhD in Pedagogy,
Associate Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Languages
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi
Kostiushko Street, 11, Lviv, Ukraine*

The article deals with antonymy derivation in professional tourism terminology. Much attention has been paid in modern linguistics to the study of tourism terminology as one of the most bound to professional goals all over the world. Communication in tourism is of great importance and knowledge of foreign languages becomes essential. Due to its predominant role in most of the countries, the major influence of English is particularly evident in the area of international travel. The effective enhancement of tourism industry requires the research and systematization of its terminological system.

The previous research overview attests much attention being focused on the study of professional terms in different terminological systems. Many aspects in the field of international travel have also been studied currently, along with various issues of its terminology. Few researchers have addressed the area of antonymy in tourism terminology. Much survey, though, remains to be done in terms of derivation patterns of English terms-antonyms in the field of tourism.

Considering the necessity of studying the antonymy derivativeness aspects of international travel terminology and its apparent gaps in English tourism terms, the aim of the research was to explore the derivational antonyms patterns of English terminology in tourism industry. The task of the research was to identify and compare the antonymy derivation peculiarities of English terms in the field of tourism. Subsequently, the object of research was the English terminology of tourism industry, and the subject concerned the derivational antonyms characteristics of the English tourism terms.

English samples of tourism terms from printed and internet resources have been analysed. Derivational antonyms patterns of English tourism terms have been studied by the methods of structural comparative and system analysis. Further research prospects in the professional terminology of tourism industry have been defined.

Key words: *derivational antonyms, professional terms, derivation patterns, English terminology, tourism industry.*

Statement of the problem. International tourism has become one of the world's most important economic activities, and its impact is becoming increasingly evident. The field of tourism signifies a substantial part of any country's economy. The clear necessity evolves, therefore, for the tourism area staff to be well prepared for efficient corresponding to the various needs of the customers. That is why communication in tourism is of great importance and knowledge of foreign languages has no alternative.

The English language has long been established as the most widely spoken all over the world. It is emerging as the predominant foreign language in most of the countries, and the reasons for learning English are becoming more bound to professional goals. The prominent role and the major influence of English are particularly evident in the area of international travel.

The effective enhancement of tourism industry cause the necessity for the study, description and systematization of its terminological system.

Linguists tend to accept the idea that specialized communication is not completely different from general communication, and terminological units comprise many qualities which may apply to other units of natural language. Antonymic items are very common both in specialized texts and in the general ones, often expressing the grading or ranking qualities due to a certain scale. Antonymy may well define an accurate and precise meaning of the specialized term, by directly opposing two terms considering their common items.

Analysis of recent research and publications.

The overview of previous research testifies much attention being focused on the study and systematization of professional terms in different terminological systems [2; 4; 5; 7]. Many aspects in the field of international travel have also been studied [12; 13; 14; 15] currently, along with various issues of its terminology [12; 14; 15]. Few researchers have addressed the area of antonymy in tourism terminology [1; 6]. However, there has been little discussion on derivation patterns of English terms-antonyms in the field of tourism.

Formulation of the purpose and objectives of the article. Considering the necessity of studying the antonymy derivativeness aspects of international travel terminology and its apparent gaps in English tourism terms, the research is **aimed** at exploring the derivational antonyms patterns of English terminology in tourism industry. **Objectives** of the research involve identifying and comparing the antonymy derivation peculiarities of English terms in the field of tourism.

Thus, the **object** of research is the English terminology of tourism industry, and the **subject** concerns the derivational antonyms characteristics of the English tourism terms. **Methods of research:** literature analysis, structural analysis, comparative method and method of system analysis. The **material** under research is represented by the sample of English tourism terms from printed [3; 11] and internet resources [8; 10].

The main research material. The word “antonymy” derives from the Greek root *anti-* (“opposite”) and denotes opposition in meaning [9]. There are different classifications of antonyms, based on their semantics or structure.

Semantically, antonyms in the field of tourism can be divided into [1]: contrary – gradual opposition with possible intermediate elements (e.g. *single rooms – double rooms – rooms for more than two people*); contradictory – mutual opposition that denies the meaning of each other (e.g. *smoking room – non-smoking room*); complementary – opposition that completes each other’s feature (e.g. *beach holiday – green*

holiday); and vectorial antonyms – opposition denoting differently directed actions (e.g. *arrival time – departure time*).

Structurally, English antonyms may be classified into [9]: semantic – different roots (e.g. *stay-over – check-out*); and derivational – the same root (e.g. *accompanied child – unaccompanied child*).

Our research particularly seeks to address the derivational antonyms patterns of English terminology in tourism industry. Derivational antonyms are formed by adding an affix to the opposing word. Being one of the major types of word-formation, derivation generally includes prefixation, suffixation, and prefixation-suffixation.

English antonyms in the sphere of tourism have shown to be formed by the following means of derivation:

- prefixation (*populated area – depopulated area, national company – international company, booking – overbooking, catering – self-catering, etc.*);
- suffixation (*duty price – duty-free price, tax year – tax-free year, visa system – visa-free system, etc.*).

The sample under research are found to be particularly well-presented by the prefixed derivational antonyms (97.6%), while the suffixed antonyms proved to be far less productive (2.4%), and no prefixation-suffixation pattern appeared to be observed in the research database.

The prevalent pattern of prefixation antonymy derivativeness in English tourism terminology features the presence of 15 prefixes:

- un- (*accompanied minor – unaccompanied minor, authorized entry – unauthorized entry, available rooms – unavailable rooms, claimed baggage – unclaimed baggage, cleanliness – uncleanliness, controllable factors – uncontrollable factors, equipped rooms – unequipped rooms, experienced tourist – unexperienced tourist, favourable climatic conditions – unfavourable climatic conditions, furnished room – unfurnished room, inhabited area – uninhabited area, occupied rooms – unoccupied rooms, polluted area – unpolluted area, popular destination – unpopular destination, protected area – unprotected area, saturated market – unsaturated market, scheduled flight – unscheduled flight, usual environment – unusual environment, etc.*);
- non- (*acceptance – non-acceptance, alcoholic drinks – non-alcoholic drinks, arrivals – non-arrivals, compliance – non-compliance, delivery of services – non-delivery of services, governmental organization – non-governmental organization, payment – non-payment, price competition – non-price competition, refundable – non-refundable,*

renewable natural resources – non-renewable natural resources, resident – non-resident, smoking room – non-smoking room, vegetarian – non-vegetarian, etc.);

– *in-* (*accessible area – inaccessible area, appropriate behaviour – inappropriate behaviour, convenience – inconvenience, direct cost – indirect cost, exhaustible natural resources – inexhaustible natural resources, expensive hotel – inexpensive hotel, formal celebration – informal celebration, frequent visitor – infrequent visitor, organic food – inorganic food, valid passport – invalid passport, validate a voucher – invalidate a voucher, valuable items – invaluable items, etc.);*

– *over-* (*booking – overbooking, crowding – overcrowding, development of natural resources – overdevelopment of natural resources, fishing – overfishing, flow of tourists – overflow of tourists, populated area – overpopulated area, sale – oversale, saturated market – oversaturated market, stay – overstay, trading – overtrading, etc.);*

– *pre-* (*book – pre-book, bookable transfer – pre-bookable transfer, check-in measures – pre-check-in measures, paid ticket – prepaid ticket, payment – prepayment, planned itinerary – preplanned itinerary, registration – pre-registration, seasonal adjustment – pre-seasonal adjustment, etc.);*

– *re-* (*building – rebuilding, confirmation – reconfirmation, construction – reconstruction, distribution – redistribution, forestation – reforestation, marketing – remarketing, route – re-route, sale – resale, etc.);*

– *self-* (*catering – self-catering, drive – self-drive, employment – self-employment, government – self-government, guided trip – self-guided trip, promotion – self-promotion, regulatory – self-regulatory, service – self-service, etc.);*

– *im-* (*balanced tourism – imbalanced tourism, migration – immigration, passable area – impassable area, perfect competition – imperfect competition, personal services – impersonal services, precise information – imprecise information, etc.);*

– *de-* (*caffeinated coffee – decaffeinated coffee, forestation – deforestation, industrialization – de-industrialization, marketing – demarketing, populated area – depopulated area, regulation – deregulation, etc.);*

– *multi-* (*cultural society – multicultural society, ethnic groups – multiethnic groups, lingual communities – multilingual communities, national corporation – multinational corporation, racial community – multiracial community, etc.);*

– *dis-* (*embark – disembark, obey the rules – disobey the rules, reputable agency – disreputable agency, satisfied visitor – dissatisfied visitor, etc.);*

– *inter-* (*continental – intercontinental, governmental organization – inter-governmental organization, national company – international company, rail pass – inter-rail pass, etc.);*

– *trans-* (*atlantic flight – transatlantic flight, migration – transmigration, national corporation – transnational corporation, continental journey – transcontinental journey, etc.);*

– *il-* (*business literate – business illiterate, legal stay – illegal stay, legible regulations – illegible regulations, etc.);*

– *sur-* (*charge – surcharge, mount – surmount, tax – surtax, etc.).*

The following 3 of them are the most productive: *un-* (26.3%), *non-* (10.9%), *in-* (8.7%); thus affirming the main function of an antonym to denote negation and opposition. These prefixes are present in the word-building patterns illustrated below:

– *un-Adj* (*e.g. favourable climatic conditions – unfavourable climatic conditions*);

– *non-Adj* (*e.g. smoking room – non-smoking room*);

– *in-Adj* (*e.g. valid passport – invalid passport*);

– *un-N* (*e.g. cleanliness – uncleanliness*);

– *non-N* (*delivery of services – non-delivery of services*);

– *in-N* (*e.g. convenience – inconvenience*);

– *un-Adv* (*e.g. environmentally friendly tourism – environmentally unfriendly tourism*);

– *in-V* (*e.g. validate a voucher – invalidate a voucher*).

The word-formation analysis of the above derivational antonyms has shown the largest ratio of adjective component derivatives formed by means of the 3 prevailing patterns: *un-Adj* (50.8%), *in-Adj* (15.9%) and *non-Adj* (10.3%). The quantitative dominance of the adjective derivative patterns is preconditioned by their features of definitional function and differential attribute of any notion, particularly in the field of international travel.

Conclusions and prospects for further research. On the grounds of the above research findings, the following conclusions can be made. The importance of English as a global language in the professional context of the tourism industry necessitates the study and systematization of English tourism terminology. As one of major types of word-formation process, word-building derivativeness of English terms-antonyms in the field of tourism have not been currently studied enough. Due to the structural and system analyses of the research material, the most productive means of forming derivational antonyms in English tourism terminology has proven to be the prefixational

derivation presented by 15 prefixes with the most common patterns of *un-Adj*, *in-Adj* and *non-Adj*. The quantitative dominance of adjective derivative patterns is preconditioned by the main adjectival function to define and differentiate the

attributes of any notion or activity, particularly in the field of international travel. The perspectives of further research are the terms systematization and compiling a tourism glossary considering the derivation antonymy features of its terms.

BIBLIOGRAPHY

1. Біян Н. Р. Антонімічні терміни галузі туризму в англійській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2013. Вип. 36. С. 6–10.
2. Компонентно-структурний аналіз англійських аббревіатур у спортивній лексиці / О. В. Романчук, О. В. Матвіяс, У. М. Проценко, І. М. Стифанишин, Н. А. Юрко. *Функціональна лінгвістика*. 2011. № 2, т. 2. С. 167–169.
3. Мальська М. П., Микитенко Н. О., Котловський А. М. Англо-український словник термінів сфери туризму : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 448 с.
4. Словотвірні аспекти денумеральних утворень в англійській спортивній лексиці / Н. Юрко, О. Романчук, О. Матвіяс, У. Проценко, І. Стифанишин. *Молода спортивна наука України*. 2012. Вип. 16, т. 4. С. 176–179.
5. Структурні особливості термінів гандболу в англійській мові / О. В. Романчук, О. В. Матвіяс, І. М. Стифанишин, Н. А. Юрко. *Функціональна лінгвістика*. 2010. № 1, т. 2. С. 205–206.
6. Черненко І. Антонімічні відношення в українській термінології туризму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2010. № 675. С. 183–186.
7. Юрко Н. А. Синонімічні характеристики термінів гандболу в англійській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 56. С. 343–345.
8. Beaver A. Oxford Dictionary of Travel and Tourism. Oxford: OUP, 2012. URL: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780191733987.001.0001> (accessed: 10.04.2020).
9. Demenchuk O. Contrastive Lexicology of the English and Ukrainian Languages. *Contrastive and Typological Studies*. Rivne: RSUH, 2018. 146 p.
10. Glossary of tourism terms. *The World Tourism Organization UNWTO* : website. URL: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (accessed: 10.04.2020)
11. Medlik S. Dictionary of travel, tourism and hospitality. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2003. 283 p.
12. The word-formation features of English terminology in tourism industry / N. A. Yurko, I. M. Styfanyshyn, U. M. Protsenko, O. V. Romanchuk. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. Вип. 38. Т. 2. С. 185–187.
13. Tourism translation: the key peculiarities / N. A. Yurko, I. M. Styfanyshyn, U. M. Protsenko, Yu. R. Slodynytska. *Міжнародний науковий електронний журнал ЛОГОС. ОНЛАЙН*. № 7, березень 2020. DOI 10.36074/2663-4139.07.04 URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139> (accessed: 10.04.2020)
14. Yurko N. A. Abbreviations in tourism industry: the main peculiarities of structural components. *Актуальні питання наукових досліджень: матеріали XLIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 29–30 червня 2016 р.)*. Київ: Лабораторія думки, 2016. Т. 2. С. 9–11.
15. Yurko N. A., Styfanyshyn I. M., Romanchuk O. V. The characteristics of English terms structure in tourism industry. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2019. № 5. С. 178–182. DOI 10.32447/2663-340X-2019-5-30.

REFERENCES

1. Biyan, N. R. (2013). Antonimichni termini haluzi turizmu v anhliyskiy movi [Antonymic terms of tourism industry in the English language]. *Scientific proceedings of Ostroh Academy National University. "Philology" Series*, no. 36, pp. 6–10 [in Ukrainian].
2. Romanchuk, O. V., Matviyas O. V., Protsenko, U. M., Styfanyshyn, I. M., & Yurko, N. A. (2011). Komponentno-strukturnyi analiz anglomovnykh abreviatur u sportyvniy leksytsi [Componential and structural analysis of English sports abbreviations]. *Funktsionalnaya lingvistika*, vol. 2, no. 2, pp. 167–169 [in Ukrainian].
3. Malska, M. P., Mykytenko, N. O., & Kotlovskiy A. M. (2015). Anglo-ukrayinskyi slovnyk terminiv sfery turysmu : navchalnyi posibnyk [English-Ukrainian dictionary of tourism terms: manual]. Kyiv: Tsentр uchbovoyi literatury [in Ukrainian].
4. Yurko, N. A., Romanchuk, O. V., Matviyas, O. V., Protsenko, U. M., & Styfanyshyn, I. M. (2012). Slovotvirni aspekty denumeralnykh utvoren v anhlovovniy sportyvniy leksytsi [Word-formation aspects of numeral derivatives in the English sports terminology]. *Young sport science of Ukraine*, vol. 4, no. 16, pp. 176–179 [in Ukrainian].
5. Romanchuk, O. V., Matviyas, O. V., Styfanyshyn, I. M., & Yurko, N. A. (2010). Strukturni osoblyvosti terminiv handbolu v anhliyskiy movi [Structural peculiarities of English handball terminology]. *Funktsionalnaya lingvistika*, vol. 2, no. 1, pp. 205–206 [in Ukrainian].

6. Chernenko, I. (2010). Antonimichni vidnoshennya v ukrayinskiy terminolohiyi turyzmu [Antonymic relations in Ukrainian terminology of tourism]. *Herald of Lviv Polytechnic National University "Problems of Ukrainian Terminology"*, no. 675, pp. 183–186 [in Ukrainian].
7. Yurko, N. A. (2015). Synonimichni kharakterystyky terminiv handbolu v anhliyskiy movi [Synonymous characteristics of English handball terminology]. *Scientific proceedings of Ostroh Academy National University. "Philology" Series*, no. 56, pp. 343–345 [in Ukrainian].
8. Beaver, A. (2012). *Oxford Dictionary of Travel and Tourism*. Oxford: OUP. URL: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780191733987.001.0001> (accessed: 10.04.2020) [in English].
9. Demenchuk, O. (2018). *Contrastive Lexicology of the English and Ukrainian Languages. Contrastive and Typological Studies*. Rivne: RSUH [in English].
10. Glossary of tourism terms. *The World Tourism Organization UNWTO* : website. URL: <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (accessed: 10.04.2020) [in English].
11. Medlik, S. (2003). *Dictionary of travel, tourism and hospitality*. Oxford: Butterworth-Heinemann [in English].
12. Yurko, N. A., Styfanyshyn, I. M., Protsenko, U. M., & Romanchuk, O. V. (2019). The word-formation features of English terminology in tourism industry. *"International Humanitarian University Herald. Philology"*, vol. 2, no. 38, pp. 185–187 [in English].
13. Yurko, N. A., Styfanyshyn, I. M., Protsenko, U. M., & Slodynytska. Yu. R. (2020). Tourism translation: the key peculiarities. *International scientific e-journal ΛΟΓΟΣ. ONLINE*, no. 7, March 2020. DOI 10.36074/2663-4139.07.04 URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139> (accessed: 10.04.2020) [in English].
14. Yurko, N. A. (2016). Abbreviations in tourism industry: the main peculiarities of structural components. *Proceedings of the Topical Issues of Scientific Researches: XLIII International Scientific Conference (Ukraine, Chernivtsi, June 29–30, 2016)*, Kyiv: Laboratoriia dumky, vol. 2, pp. 9–11 [in English].
15. Yurko, N. A., Styfanyshyn, I. M., & Romanchuk O. V. (2019). The characteristics of English terms structure in tourism industry. *Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety "Philological Periodical of Lviv"*, no. 5, pp. 178 – 182. DOI 10.32447/2663-340X-2019-5-30 [in English].

ДЕРИВАЦІЙНІ МОДЕЛІ СЛОВОТВІРНИХ АНТОНІМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТУРИЗМУ

Юрко Надія Анатоліївна

*старший викладач кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
вул. Костюшка, 11, Львів, Україна*

Стифанишин Ірина Миколаївна

*старший викладач кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
вул. Костюшка, 11, Львів, Україна*

Проценко Уляна Миколаївна

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
вул. Костюшка, 11, Львів, Україна*

Статтю присвячено дослідженню словотвірної антонімії у галузевій термінології туризму. Велика увага в сучасній лінгвістиці приділяється вивченню туристичної термінології, як однієї з найбільш пов'язаних із професійними цілями термінологією у світі. З огляду на те, що спілкування в галузі туризму має велике значення, знання іноземних мов стає необхідною умовою. Відіграючи важливу роль у функціонуванні більшості країн світу, найбільший вплив англійської мови як іноземної особливо проявляється у сфері міжнародного туризму. Ефективний розвиток міжнародної туристичної галузі створює необхідні передумови для дослідження та систематизації її термінологічної системи.

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що велика увага приділяється вивченню професійних термінів у різних термінологічних системах. На даний час також вивчається багато аспектів галузі міжнародного туризму та різні проблеми її термінології. Окремі дослідники зверталися також і до питання антонімії в туристичній термінології. Не зважаючи на це, дериваційні моделі словотвірних антонімів в англійській термінології туризму досі залишаються маловивченими.

Беручи до уваги необхідність вивчення питання словотвірної антонімії у термінології міжнародного туризму та її очевидні прогалини у туристичній термінології англійської мови, наше дослідження було спрямовано на вивчення дериваційних моделей словотвірних антонімів в англійській термінології туристичної галузі. Завданням дослідження було виявлення та порівняння особливостей словотвірної антонімії англійських термінів у галузі туризму. Таким чином, об'єктом дослідження було визначено англійську термінологію туристичної галузі, а предметом дослідження стали дериваційні моделі словотвірних антонімів в англійській термінології міжнародного туризму.

Проаналізовано вибірку англійських термінів туристичної сфери із друкованих та інтернет-ресурсів. Методами структурного, порівняльного та системного аналізу досліджено та визначено дериваційні моделі словотвірних антонімів в англійській термінології туристичної галузі. Окреслено перспективні напрямки досліджень у галузі фахової термінології туризму.

Ключові слова: *словотвірні антоніми, галузеві терміни, дериваційні моделі, англійська термінологія, туристична індустрія.*

UDC 81.111'42

DOI

POETIC MEANS OF REVEALING UNCERTAINTY IN POSTMODERN EXPERIMENTAL TEXTS

Zavarynska Maria Serhiivna

*Postgraduate Student at the Department of Translation Studies and Contrastive Linguistics
named after Hryhoriy Kochur*

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Street, 1, Lviv, Ukraine*

This article deals with the notion of "poetics", "rhizome", poetic means of uncertainty revealing through rhizome principles in postmodern experimental texts (PET). Literature as an experiment is typical for postmodern philosophy (XX–XXI c.), a period of irreversible changes in culture, spirituality, science, politics, economics and social tendencies in general. Postmodernism is an outlook that reflects tendencies and benchmarks of contemporary society and an emergence of experimental texts is a logical stage in literature development. The basic statement of the research is that a word in a literary context of PET is enriched by meanings and starts to function in a specific entity called rhizome – a fundamental category of postmodern outlook. Rhizome as a flexible, non-linear, non-hierarchical system of text formation produces uncertainty. It is proved that uncertainty leads to multiplicity of meanings which enables the author to "play" with the reader and leaves open the possibility of free text interpretation. A text form, not text content, plays the main role in PET. The reader should use critical thinking due to difficulties in reading PET such as multiplicity of realities, interpretations and which are seemed to be intentionally created by the author. The research demonstrates that uncertainty can be realized by the following poetic means: lipogram, pangram (holoalphabetic sentence), mondegreen, antithesis, personification and some rhizome principles that include multiplicity (intertextuality means), connection and heterogeneity, "assignifying rupture", cartography and decalomania (applying of antimyth, mythologeme). The article research makes a contribution to the study and development of universal methods of revealing uncertainty through poetic means in PET.

Key words: *poetics, uncertainty, rhizome, postmodernism, experimental text.*

Introduction. Poststructural philosophy of XX–XXI c. has influenced greatly contemporary literature, which under these circumstances has become totally experimental. Wide spread of **PET** is caused, to my mind, by readers' postmodern outlook, in which experiment is taken as a basic method of investigation, on one hand, and their ability to produce multiplicity of answers and meanings, on the other. Despite the fact that there is a number of researches dedicated to poetic peculiarities of postmodern literary texts, these issues leave much to be clarified, particularly in poetic essence of **PET**.

Theoretical framework. Poetic analysis of **PET** seems to be fruitful while revealing specific "aesthetics of chaos" of **PET** created by uncertainty as the key feature of those texts. Scientific works of postmodern classicists and theorists such as G. Deleuze, F. Guattari, R. Barthes, M. Foucault, J. Derrida, J.-F. Lyotard are analyzed and taken as theoretical basis of the article. In particular the latest researches of O. A. Babelyuk, I. A. Bekhta, O. V. Kolyasa dedicated to genre and stylistic investigation of postmodern literary texts as well as exploration of rhizome and its principles applied to such texts are also of great importance for this

research. **PET** of different XX–XXI C. authors serve as illustrative material for revealing poetic means of uncertainty.

The aim of the article is to examine poetic means of revealing uncertainty in **PET**. The aim requires realization of the following **tasks**: to identify the notions of "poetics", "rhizome", "uncertainty", to define uncertainty as the basic feature of **PET**. **The object** of the article is a range of poetic means which create uncertainty in **PET**.

Research findings. **PET** as a literary genre is a logical stage in the development of contemporary literary process which is greatly influenced by postmodern outlook. The term "**PET**" includes postmodern **prose genres** (antinovel, short-short story, "hint" fiction, purple prose etc.) and postmodern **poetry genres** (palindrome, acrostic, visual poetry, holorime, concrete poetry etc.). **PET** emerges as a product of innovation period in human history in all spheres of everyday life and the non-stop IT development raging from the second half of the XX c. to the beginning of the XXI C. While creating **PET** the author violates classic canons of text formation combining formerly incompatible genres, styles, extraordinary forms and wordplay.

A distinctive characteristic of postmodern outlook is rhizome (from Ancient Greek: *rhízōma* “mass of roots”), a notion that implies non-linear method of entity arrangement. Rhizome is a fundamental postmodern category in the course of postmodern art study in general and postmodern poetics in particular, which produces such specific features of **PET** as simulation, irony, fragmentation, decentering, and uncertainty among them. By the way, a concept of rhizome was firstly represented by French philosophers G. Deleuze and F. Guattari in their “Capitalism and Schizophrenia” (1972–1980) project [10]. It is based on the comparison of rhizome and a tree: while a tree is ruled by linearity and hierarchy, rhizome is unbounded and distributed. Rhizome is a means that denotes an alternative to closed and static structures with an axial orientation. The culture of “tree structure” includes classic genres and outlook while “rhizome structure” is a non-linear connection between the world and culture which produces multiplicity of relations and symbioses.

There is a number of principles of rhizome formation typical for **PET**. Among them: **multiplicity** (never-ending game of meaning diffusion where narration lines link the author, the reader, the characters), **connection and heterogeneity** (no dominant point in a text that dictates a single meaning, one point of a “root” can be connected to the other), **“asignifying rupture”** (ripped root of rhizome continues growing and doesn’t mean incompleteness but a new twist, for example, unfinished plot line make the reader create the ending of his own, to his liking), **cartography and decalomania** (rhizome is a map with multiplicity of entrances rather than a calque which copies). In the most general sense a rhizome concept may be applied as a scheme of connection among different types of scientific knowledge becoming a flexible method of investigation. All these abovementioned rhizome principles form uncertainty, which became a dominant feature of **PET**.

The **uncertainty** phenomenon is interpreted as a key feature of a postmodern literary text in the context of postmodern poetics. Under its influence the meaning of the text is not on the surface, not simply hiding but try to “escape” from a reader [1]. Such outstanding post-structuralism theorists as U. Eco, I. Hassan, F. Jameson, E. Kafalenos consider uncertainty to be the fundamental characteristic of postmodernism in general. Application of **uncertainty** to linguistics, namely to postmodern poetics is possible due to indeterminism philosophy of a free will which emerged in ancient times. That is owing to a possibility of a free text interpretation performed by the reader.

The concept of J. Derrida, a French philosopher, is considered to be the basis in postmodern theory. According to J. Derrida, “the world is the text, and the text is the only possible model of reality”, which is not original, not new. That’s why a French philosopher R. Barthes introduced the notion of “the death of the author” which refers to the multiplicity of a postmodern text caused by the reader not by the author (the essay “The Death of the Author”, 1968) [17]. Hence, any postmodern text is a specific, unique expression of “global writing”, produced by a team work of the reader and the author as an example of their experimental interrelations.

The notion of **experimental literature (EL)** appeared in XVIII C. and signified literary texts in prose genre, with such features as innovative technique and writing style. The first experimental text is considered to be the novel of L. Sterne “The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman” (1759) [14] due to its violation of novel canons of that time, extraordinary text structure and rhizome narration which became the basis of antinovel principles.

An experiment, which lies in the heart of **PET**, is a justified method of cognition in all spheres of life because of its universality, particularly in the context of postmodern vision. **EL**, at its core, is a specific innovative activity of the author aimed to rebirth a literary language, the role of the author and approaches of text perception. The key features of **PET** include: displaying the unreal world, experimenting with typography and format of the text, mixing several genres in one literary text, developing reader’s critical thinking.

Thus, uncertainty in **PET** may be viewed in two ways: as an unintentional result of the experimenting with a text and as a number of specific poetic means used by the author intentionally to create multiplicity of textual meaning and entertain the reader. In both cases uncertainty in **PET** creates a unique “aesthetics of chaos” which becomes an inexhaustible source for an analysis of its poetics. By the way, under poetic analysis of **PET** we mean poetic means which are tricky applied in order to form literary peculiarities of **PET**.

In ancient times the term “poetics” (from Greek “poietike” - creative, productive) [16] meant the study about fiction. In a broader sense poetics is regarded as a theory of literature, in a narrow sense it can be interpreted as the investigation of literary language (stylistic expressive means and stylistic devices) of any literary text of any author. The direct aim of poetics is investigation of principles of literary text formation through description and classification of different poetic means.

Poetics is divided into “**general poetics**” that investigates author’s literary approaches to express the idea in a text and rules of combination of these approaches. Literary devices or poetic means can be classified according to levels where the idea of a text is located; “**descriptive poetics**”, which deals with the description of structure of literary text when separate levels and parts considered to be a single whole; “**historical poetics**” that examines the development of literary devices and categories of a particular epoch.

Poetics of **PET** is based on rhizome approach and reveals the emergence of new hybrid literary forms. That’s why the poetics of postmodern texts is connected with such metaphorical characteristics as “disharmonious harmony”, “assymetrical symmetry”, “dualism poetics” etc. [4, 118]. According to V. Ivanov [3, 936-943], in the most general sense poetics is a study that examines literary text structure/formation and system of aesthetic devices applied to it. **Uncertainty**, as plurality of meanings, or the so called “lexical polyphony”, can be created by means of wide poetic context which may cover a text passage or the whole text [6, 135].

The theory of J. Cazares, Y. Naida, O. Savchenko claims that **compatibility** is the key reason why a word in each context gets different meanings. The essential feature of poetic style is the compatibility of poetic means but compatibility of different meanings is perceived as intentional multiplicity. Narrow context offers one meaning while wide context produces a number of associations and connotations [5, 27]. This multiplicity of interpretations leads to “**desctruction of expected connotations**”. Text formation became extraordinary to such an extent that the reader often feels cheated and confused during identifying an appropriate meaning of a word.

As an example of an experiment with poetic means let’s consider M. Kington’s bizarre **holorime** (from Greek: a form of rhyme where two very similar sequence of sounds can form phrases composed of slightly or completely different words and with different meanings [11] “A Scottish Lowlands Holiday Ends in Enjoyable Inactivity” (2003): “*In Ayrshire hill areas, a cruise, eh, lass?*” *Inertia, hilarious, accrues, helas!*” (1). “Helas” is an exclamation of woe or disappointment, related to alas. Backwords both lines are pronounced almost identically (“In Ayrshire” is pronounced roughly like “iTertia”).

The novel by M. Dunn “Ella Minnow Pea”, or “Ella Minnow Pea: a progressively lipogrammatic epistolary fable” (2001) impresses with its structure. **Lipogram** (from Greek: “leaving out a letter”) is

constrained writing or word game consisting of writing paragraphs or longer works in which a particular letter or group of letters is avoided [13]. The plot of M. Dunn’s novel is presented through mail or notes sent between various characters. The book is called “progressively lipogrammatic” which means that during the development of the story more and more letters of the alphabet are excluded from the characters’ writing. As letters disappear, the novel becomes more and more phonetically or creatively spelled. Thus, the base of the plot of “Ella Minnow Pea” are the **pangrams, or holoalphabetic sentences** (from Greek: “every letter” - a sentence using every letter of a given alphabet at least once): “*The quick brown fox jumps over the lazy dog*” and “*Pack my box with five dozen liquor jugs*” (4).

Postmodern authors of **PET** also use **mondegreen** (a mishearing or misinterpretation of a phrase as a result of near-homophony, in a way that gives it a new meaning) which can be also considered as a device of uncertainty [2][9]. The term **mondegreen** was created by S. Wright in 1954 who had misheard the lyric “laid him on the green” in the Scottish ballad “The Bonny Earl of Murray” as “Lady Mondegreen” [18].

Rhizome principle of **multiplicity** can be realized with the usage of **intertextuality**, the notion firstly presented by J. Kristeva and signifies the shaping of a text’s meaning by another text [12]. As the example one can choose an absurdist play “Rosencrantz and Guildenstern Are Dead” by T. Stoppard (1966) in which the author uses two minor characters from W. Shakespeare’s “Hamlet” (1599-1601). Furthermore, “Hamlet” is based on a legend of Amleth, what we might call “double intertextuality”.

“*CLAUDIUS: Welcome, dear Rosencrantz... (he raises a hand at GUIL while ROS bows – GUIL bows late and hurriedly.)... and Guildenstern. (He raises a hand at ROS while GUIL bows to him – ROS is still straightening up from his previous bow and half way up he bows down again. With his head down, he twists to look at GUIL, who is on the way up.) Moreover that we did much long to see you, the need we have to use you did provoke our hasty sanding (ROS and GUIL still adjusting their clothing for CLAUDIUS’S presence.)*” (5).

T. Stoppard creates his own W. Shakespeare’s like lines, but sometimes leaves the text directly from original version. The reading of such text requires additional knowledge of the reader who should have read “Hamlet” before to understand the purpose of Stoppard’s commentary on it. As we can observe, such experimental intertextual insertings compose a specific textual structure, style, polyphony and

serve as linkers among other texts, expanding text borders and understanding to endlessness.

Rhizome principle of **cartography and decalomania** can be realized due to the usage of **antimyth**, a belief or system that opposes a myth or myths [7]. There is “an underlying commonality” to myth and ritual of traditional societies and the antimyth of modern, technological society [10, 86].

Applying antimyth suggests the usage of a traditional **mythologeme** (a basic core element, motif or theme of a myth) with “rebound effect”. For example, a postmodern American writer D. DeLillo’s in his novel “Cosmopolis” (2003) uses a mythologeme of New York city by analogy of J. Joyce’s mythologeme of Dublin in the novel “Ulysses” (1922). In “Cosmopolis” New York city is not only the place of the odyssey but also acts as the main character. The big city determines the fate of people who are only parts of it and transform their personalities. The image of big city makes the impression of ominous and dark place: “The city eats and sleeps noise. It makes noise out of every century” (3, 71). Thus, we observe **personification** (an anthropomorphic metaphor, occurs when a thing or abstraction is represented as a person) [15].

Another example of an experiment with poetic means is a book of very short stories called “Almost No Memory” (1997) by L. Davis who considered to be a crowned master of the very short story of modern times. For instance, in the very short story “The Outing” there is an applying of **antithesis** (from Greek “setting opposite”, a figure of speech involving a seeming contradiction of ideas, words, clauses, or sentences within a balanced grammatical structure. Parallelism of expression serves to emphasize opposition of ideas) [8]:

“An outburst of anger near the road, a refusal to speak on the path, a silence in the pine woods, a silence across the old railroad bridge, an attempt to be friendly in the water, a refusal to end the argument on the flat stones, a cry of anger on the steep bank of dirt, a weeping among the bushes” (2).

“The Outing” serves as the skeleton of a story in which emerges an opposition between nature landscapes and human problems. The aim of antithesis applying here is displaying of nature superiority over a human.

Conclusions. The concept of rhizome is essential in **PET** formation where the key feature is uncertainty. Therefore, during **PET** formation the author and the reader enter the “bilateral negotiations” which produce special reality with specific poetics when the linear plot is dismissed in favor of fragmentation. Each poetic mean can be interpreted differently due to the context that, for its part, acquires “multiple shades” soaked in uncertainty. Reading of **PET** requires skills to navigate in the text field. The sense of poetic analysis lies in investigation of a text taking into account its literary, compositional and plot peculiarities. Poetic analysis enables to infer how the combination of poetic means can influence on the image. Uncertainty can be realized by rhizome principles such as multiplicity, connection and heterogeneity, “assignifying rupture”, cartography and decalomania. Results of the research in the article represents the value in exploring of universal methods of revealing uncertainty through poetic means in **PET**. Thus, **the perspective of further research** is to investigate different poetic means of revealing uncertainty in the context of the latest **PET** and work out methods which help to monitor that “**destruction of expected connotations**” in **PET**.

BIBLIOGRAPHY

1. Бабелюк О. А. Принципи постмодерністського текстотворення сучасної американської прози малої форми: монографія. Дрогобич: Вимір, 2009. 296 с.
2. Борисова Е. Б. Художественный образ в английской литературе XX века: типология-лингвопоэтика-перевод: диссертация доктора филологических наук: 10.02.04, 10.02.20. Место защиты: Поволж. гос. соц.-гуманитар. акад. Самара, 2010. 383 с.
3. Иванов В. В. Поэтика. *Краткая литературная энциклопедия* (КЛЭ), 1968. Т. 5. 936–943 с.
4. Маньковская Н. Б. Париж со змеями (Введение в эстетику постмодернизма). М.: ИФРАН, 1995. 271 с.
5. Сиротіна В.О. Про специфіку словесних значень у художньому тексті. *Мовознавство*, 1981. № 1. С. 34–42.
6. Урнов Д. М. Литературное произведение в оценке англо-американской «новой критики». М, 1982. 261 с.
7. Antimyth // Wiktionary, the free dictionary. <https://en.wiktionary.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wiktionary.org/wiki/antimyth> (accessed 21.06.2020)
8. Antithesis // Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Antithesis> (accessed 18.06.2020)
9. Carroll J. “Zen and the Art Of Mondegreens”. 1995. URL: <https://sfgate.com/>
10. Deleuze G., Guattari F., Massumi B. A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia. University of Minnesota Press, 1987. 632 p.

11. Holorime // Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Holorime> (accessed 08.06.2020)
12. Intertextuality // Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Intertextuality> (accessed 28.05.2020)
13. McArthur T. The Oxford Companion to the English Language, Oxford University Press, 1992. 1184 p.
14. Miller F. P., Vandome A. F., McBrewster J. Experimental Literature. Mauritius: VDM Publishing House, 2010. 76 p.
15. Personification // Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Personification> (accessed 10.06.2020)
16. Poetics // Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Poetics> (accessed 28.05.2020)
17. Seymour L. Roland Barthes' The Death of the Author. The Macat Library. 2018. 96 p.
18. Wright S. The Death of Lady Mondegreen. Harper's Magazine 209, 1954. 48-51 pp.

REFERENCES

1. Babelyuk O. A. (2009). Pryntsypy postmodernists'koho teksto navstava suchasnoho amerykans'koho prozy maloyi formy: monohrafiya [Principles of postmodern text formation of contemporary American short fiction: monograph]. Drohobych: Vimir. 296 s. [in Ukrainian].
2. Borisova Ye. B. (2010). Khudozhestvennyy obraz v angliyskoy literature XX veka: tipologiya-lingvopoetika-perevod: dissertatsiya doktora filologicheskikh nauk [Literary image in English literature of XX c.: thesis of Doctor of Philology]: 10.02.04, 10.02.20. Mesto zashchity: Povolzh. gos. sots.-gumanitar. akad. Samara. 383 s. [in Russian].
3. Ivanov V. V. (1968). Poetika. Kratkaya literaturnaya entsiklopediya (KLE) [Poetics. Short literature encyclopedia]. T. 5. 936–943 s. [in Russian].
4. Man'kovskaya N. B. (1995). Parizh so zmeyami (Vvedeniye v estetiku postmodernizma) [Paris with snakes (Introduction to postmodern aesthetics)]. M.: IFRAN. 271 s. [in Russian].
5. Syrotina V.O. (1981). Pro spetsyfyku slovesnykh znachen' u khudozhnyomu teksti. *Movoznavstvo* [About specificity of lingual meanings in literary text]. № 1. 34–42 s. [in Ukrainian].
6. Urnov D. M. (1982). Literaturnoye proizvedeniye v otsenke anglo-amerikanskoy "novoy kritiki" [Literary text in the evaluation of English-American "new criticism"]. M. 261 s. [in Russian].
7. Antimyth // Wiktionary, the free dictionary. <https://en.wiktionary.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wiktionary.org/wiki/antimyth> (accessed 21.06.2020)
8. Antithesis // Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Antithesis> (accessed 18.06.2020)
9. Carroll J. (1995). "Zen and the Art Of Mondegreens". URL: <https://sfgate.com/>
10. Deleuze G., Guattari F., Massumi B. (1987). A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia. University of Minnesota Press. 632 p.
11. Holorime // Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Holorime> (accessed 08.06.2020)
12. Intertextuality // Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Intertextuality> (accessed 28.05.2020)
13. McArthur T. (1992). The Oxford Companion to the English Language, Oxford University Press. 1184 p.
14. Miller F. P., Vandome A. F., McBrewster J. (2010). Experimental Literature. Mauritius: VDM Publishing House, 76 p.
15. Personification // Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Personification> (accessed 10.06.2020)
16. Poetics // Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/> [Electronic Resource]. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Poetics> (accessed 28.05.2020)
17. Seymour L. (2018). Roland Barthes' The Death of the Author. The Macat Library. 96 p.
18. Wright S. (1954). The Death of Lady Mondegreen. Harper's Magazine 209. 48–51 pp.

ILLUSTRATIVE SOURCES

1. 5 Poems With Amazing Wordplay. <https://www.mentalfloss.com/article/504101/5-poems-amazing-wordplay> [Electronic Resource]. – URL: <https://www.mentalfloss.com/article/504101/5-poems-amazing-wordplay> (accessed 29.05.2020)
2. Davis L. (1997). Almost No Memory: Stories. Farrar, Straus & Giroux. 193 p.
3. DeLillo D. (2003). Cosmopolis. Picador. 209 p.

4. Pangram // Wikipedia, the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/> [Electronic Resource]. – URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Pangram> (accessed 07.06.2020)
5. Stoppard T. (1994). *Rosencrantz and Guildenstern Are Dead*. Grove Press. 126 p.

ПОЕТИКА НЕВИЗНАЧЕНОСТІ В ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ТЕКСТАХ

Заваринська Марія Сергіївна

*аспірант кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура
Львівського національного університету імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна*

У статті розглянуто поняття “поетика”, “ризом”, засоби вираження невизначеності як ключової риси постмодерністських експериментальних текстів (ПЕТ). Література як експеримент притаманна концепції філософії постмодернізму (XX-XXI ст.), періоду потоку незворотних змін у культурі, духовності, науці, політиці, економіці та соціальних тенденцій загалом. Постмодернізм – світогляд, який відображає тенденції й орієнтири сучасного суспільства, а поява експериментальних текстів є логічною сходиною у розвитку сучасної літератури. У статті йдеться, що слово в художньому контексті ПЕТ збагачується сенсами, починає функціонувати в ключі специфічного цілого – ризоми, основної категорії постмодерністського світогляду. Ризома як гнучка, нелінійна, неієрархічна система організації тексту породжує невизначеність. Доведено, що невизначеність як експеримент призводить до множинності значень, що дає змогу авторові “бавитися” з читачем, залишити можливість вільного прочитання тексту. Важливу роль у поетиці ПЕТ відіграє не стільки зміст, скільки форма художнього тексту. Автори ПЕТ навмисно створюють труднощі у прочитанні, будуючи множинність реальностей, трактувань і спонукаючи читача до критичного мислення. У дослідженні виявлено, що невизначеність може реалізуватися за допомогою таких поетичних засобів, як ліпограма, панграма, мондетрін, антитеза, персоніфікація, та відповідних ризоматичних принципів: множинності (засоби інтертекстуальності), зв’язку та гетерогенності, незначущого розриву, картографії та декалькоманії (використання антиміфу, міфологеми). Результати досліджень у статті становлять певний внесок у вивченні та розробці універсальних методів виявлення невизначеності крізь призму поетичних засобів в ПЕТ.

Ключові слова: *поетика, невизначеність, ризома, постмодернізм, експериментальний текст.*

АНОТАЦІЇ

Піддубна Н. В.

Теорія лінгвістики: феномен біблійності в українській лінгвокультурі та омовлення релігійної картини світу (аналіз дискурсивної практики XIX ст.) : монографія. Харків : Майдан, 2019. 456 с.

ISBN 978-966-372-753-0

Уперше в українському мовознавстві репрезентовано теорію української теолінгвістики, етапи її становлення та розвитку, вплив на її формування методології зарубіжного мовознавства, схарактеризовано її термінологічний апарат з урахуванням проблемних питань, зокрема розглянуто її ключові одиниці (теонема, бібліїзм, релігіолект, біблієма та ін.). Продемонстровано дериваційний, стильовий і стилістичний потенціал бібліїзмів, описано такі лінгвістичні процеси, як сакралізація, десакралізація, ресакралізація та ін. Розкрито зміст понять релігійний текст, релігійна мова, релігійний дискурс. Інтерпретовано статус бібліїзму як прецедентної одиниці, скласифіковано фразеологічні бібліїзми за ступенем семантичної злютованості компонентів та частиномовною співвіднесеністю, здійснено діахронічну класифікацію біблійних фразеологізмів, увага фокусується й на проблемі еквівалентності – безеквівалентності фразеологічних бібліїзмів, показано специфіку формування їхнього інтернаціонального фонду. Запропоновано модель польової структури бібліїзмів й описано системно-структурні зв'язки бібліїзмів, своєрідність реалізації їхнього аксіологічного потенціалу, а також особливості лексикографічної інтерпретації. Проаналізовано творчість Т. Шевченка та С. Руданського з огляду на потенціал вербалізації релігійного складника в еготекстах та художніх текстах цих письменників.

Рекомендується для мовознавців і релігієзнавців, усіх тих, хто досліджує проблему «Мова і релігія», – науковців, викладачів вищої школи, аспірантів, магістрів, студентів гуманітарних спеціальностей.

Халіман О. В.

Грамматика оцінки: морфологічні категорії української мови : монографія / попереднє слово, наук. ред. проф. Т. Космеди. Харків : Майдан, 2019. 458 с.

ISBN 978-966-372-738-7

Монографію присвячено граматиці оцінки - комплексному аналізу граматичних одиниць як засобів вираження аксіологічних смислів. Описано історію становлення граматики оцінки, її лінгвофілософське підґрунтя, термінологічне поле, методологічні засади породження оцінних відтінків значення за участю морфологічних засобів, особливості актуалізації граматичних одиниць у процесі моделювання окремих тропів для вираження оцінки, аспекти реалізації граматичних ігрем у мовленнєвих жанрах. Проаналізовано морфологічні категорії української мови у фокусі лінгвоаксіології, схарактеризовано механізми моделювання оцінки, що пов'язано з процесами транспозиції граматичних форм, метафоризації граматичної семантики, креативного формотворення.

Для мовознавців, зокрема фахівців з морфології, граматичної стилістики, прагмалінгвістики, лінгвоаксіології, комунікативної лінгвістики, гендерної лінгвістики, психолінгвістики, ономастики, лексикографії, аспірантів, магістрів, студентів гуманітарних спеціальностей.

Шановні колеги!

ЛЬВІВСЬКИЙ ФІЛОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС
запрошує до публікації докторів наук, кандидатів наук
та молодих науковців (студентів, аспірантів, здобувачів)

*Просимо підтримати нове видання
та зробити свій внесок у розвиток наукової думки!*

**Редакція журналу здійснює внутрішнє рецензування статті,
після проходження якого автори отримують підтвердження на електронну пошту
про прийняття статті до публікації**

Вимоги до оформлення публікацій

Рукопис подавати у форматі *.doc (MSWord): гарнітура Times New Roman, кегль 14, міжрядковий інтервал 1,5, береги ліворуч, зверху, внизу – 2,5 см, праворуч – 1 см. Відступ абзацу – 1,25 см. Чітко диференціювати тире (–) та дефіс (-).

Структура статті:

1. Ліворуч вказується УДК.

2. Ім'я, прізвище, по батькові, інформація про автора(ів) (науковий ступінь, вчене звання, посада, назва та адреса організації, в якій працює(ють) автор(и)) мовою статті. Максимальна кількість авторів у статті – три особи.

3. Назва статті. Має містити не більше 10 слів та розкривати сутність проблеми.

4. Резюме (від 250 до 300 слів) та ключові слова мовою статті (5-10 слів).

5. Статті повинні мати такі необхідні елементи (виділені напівжирним у тексті статті):

1) постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності;

2) аналіз останніх досліджень і публікацій;

3) формулювання мети і завдань статті;

4) виклад основного матеріалу дослідження;

5) висновки та перспективи подальших досліджень.

6. Список літератури, оформлений з урахуванням розробленого в 2015 році Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Наводиться в алфавітному порядку. У статті мають бути посилання на іншомовні джерела (не менше 25% від загальної кількості посилань). Джерела ілюстративного матеріалу нумерувати окремо.

7. References. Оформлюється відповідно до стандарту APA (APA Style Reference Citations). Автор (трансліт), назва статті (трансліт), назва статті (в квадратних дужках переклад на англійську мову), назва джерела (трансліт), вихідні дані з позначеннями на англійській мові. Наприклад:

Bilodid, I. K. (Ed.). (1970). Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tt. [The Ukrainian language dictionary]. Kyiv: Nauk. Dumka [in Ukrainian].

8. Ім'я, прізвище, по батькові, інформація про автора(ів) (науковий ступінь, вчене звання, посада, назва та адреса організації, в якій працює(ють) автор(и)) українською чи англійською мовою (відмінною від мови статті).

9. Назва статті українською чи англійською мовою (відмінною від мови статті).

10. Резюме (від 250 до 300 слів) та ключові слова українською (якщо стаття англійською) чи англійською мовою (якщо стаття іншими мовами) (5-10 слів).

Транслітерація імен та прізвищ здійснюється відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів України «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» від 27 січня 2010 р. № 55. Переклад засобами онлайн-сервісів є неприпустимим.

Транслітерація з російської мови здійснюється відповідно до ГОСТ 7.79-2000. Система стандартів по інформації, бібліотечному и издательскому делу. Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом.

Для виділення цитати в тексті слід користуватись такими лапками: «повсюдне домінування Інтернет ресурсів» [2, 444]... (у тексті українською чи російською мовами) і такими лапками “neologisms” (у тексті іноземною мовою). Покликання на теоретичні джерела подавати в тексті згідно з переліком літератури у квадратних дужках так:

1) одне джерело [2, 444–445];

2) два і більше джерела [4, 154; 6, 768];

3) джерело без наведеної сторінки [2].

Посилання на джерела ілюстративного матеріалу подавати в круглих дужках: (8, 15).

Ілюстрації (схеми, графіки, діаграми тощо) нумерувати в межах статті і супроводжувати підписом під ними (наприклад, Рис. 1. Базові категорії наративних речень). Таблиці теж нумерувати в межах статті і супроводжувати назвою, розміщеною над таблицею по центру.

Приклади ілюстративного матеріалу виділяти лапками і курсивом. Приклади, що містять більше, ніж одне речення, розмішувати з окремого абзацу із відступом 15 мм від лівого берега.

Обсяг публікацій: 10-12 сторінок.

Довідка про автора

1. Прізвище, ім'я, по батькові автора(-ів);	3. Місце роботи або навчання, науковий ступінь,
2. Відомості про наукового керівника надаються у разі відсутності наукового ступеня;	вчене звання, посада;
	4. Контактний телефон;
	5. E-mail;
	6. Поштова адреса.

Приклад оформлення статті

УДК 811.111:801.8: 82.09:81'322.5

ГРАФІЧНА ФОРМА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ГРАФІЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Білецька Олена Василівна

*кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри практики англійської мови
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Україна*

Резюме від 250 до 300 слів.

Ключові слова: форма, зміст, графічна лінгвістика, візуалізація, нова графічна форма, постмодерністський художній текст, традиційний художній текст.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Стрімке поширення нових цифрових, електронних та комп'ютерних технологій, зокрема «повсюдне домінування Інтернет ресурсів» [2, 444]...

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

REFERENCES

1. Busel, V.T. (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainiskoi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv, Irpin: Perun [in Ukrainian]

GRAPHIC FORM OF POSTMODERN TEXT THROUGH THE PRISM OF GRAPHIC LINGUISTICS

Biletska Olena Vasilivna

*Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer at the Department of English Practice,
Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko
Str. Ivan Franko, 24, Drohobych, Ukraine*

Резюме англійською мовою від 250 до 300 слів.

Key words: form, content, graphic linguistics, visualization, new graphic form, postmodern text, traditional text.

Сподіваємось на плідну співпрацю!

З повагою

Редакція журналу «Львівський філологічний часопис»

вулиця Клепарівська, 35, Львів, 79000

Телефон: 096 632 27 39

E-mail: editor@philologyjournal.lviv.ua

Електронна сторінка: <http://www.philologyjournal.lviv.ua>

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ЛЬВІВСЬКИЙ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС

№ 7 2020

Макетування та верстка
Наталія Кузнєцова

Здано до набору 02.12.2019 р. Підписано до друку 24.12.2019 р.

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 12,09.

Замов. № 0920/239. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а

Телефон +38 (0552) 39 95 80, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6424 від 04.10.2018 р.